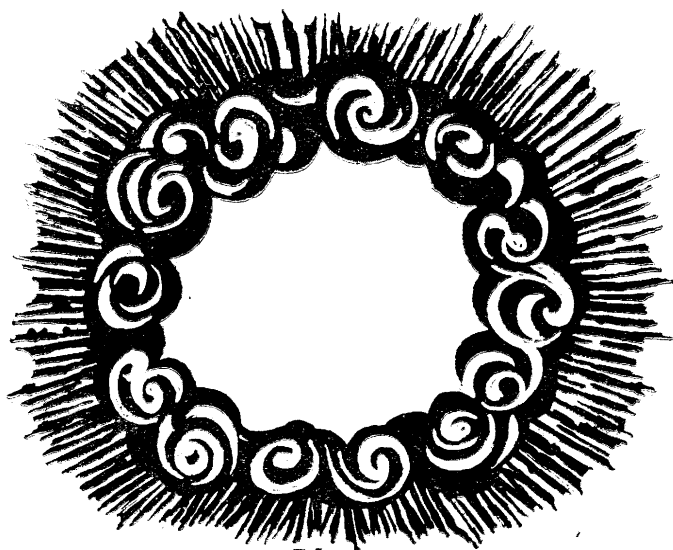

Jiří Šotola

**Tovaryšstvo
Ježíšovo**

MLADÁ FRONTA PRAHA

) I (

– Hospodine, netresci mne v prchlivosti své, aniž v hněvu svém kárej mne. Neboť střely tvé ve mně uvázly a ruka tvá těžce na mne dolehla.

Páter Had stojí opřený o studenou zeď, hledí křížem přes světnici do protějšího kouta a pomalu, šeptem odříkává Davidův úzkostný žalm, Davidovu píseň při spalování vnitřností.

– Nenít' zdraví žádného na těle mém pro hněv tvůj, není pokoje kostem mým pro mé hříchy.

Světnice je nízká a špatně obílená. Za otevřenými okny svítí ranní slunce, říjnové slunce, mírné a laskavé.

– Neboť nepravosti mé vzrostly nad hlavu mou a tíží mne jako břímě nesnesitelné. Rány mé pro mou nemoudrost počaly hnít a kysati.

Zeď studí do ramene. Stavení je vlhké, nasáklé podzimními dešti. Ale neděle se vydařila čistá. Ad maiorem Dei gloriam! Neděle slavná, den očekávaný.

– Bídny jsem a utiskán příliš: v ustavičném zarmoucení chodím. Neboť ledví a bedra má náramně jsou ztrápená a nic není zdravého na těle mém.

Žalmy jeden za druhým se zvolna sunou z paměti a jejich smysl je vybledlý, nepřítomný; knoty, jejichž plameny mizí v temném čadění. Přítomná je zeď, její drsný povrch, plný krupiček. Přítomná je dubová postel pod nevypranými nebesy v protějším koutě. A peřina. A kříž.

– Zemden jsem příliš a zhuben, řvu pro úzkost srdce svého. Pane, před tebou je všechna žádost má a lkání mé před tebou skryto není.

Jak se to všechno vlastně stalo? Jak se to mohlo poslepu domotat až sem?

– Srdce mé se ve mně kormoutí, opustila mne síla má, ano i oči mé se zatměly. Přátelé a příbuzní patří na bídu mou; přibližují se naoko, ale stojí.

Všechno se zdálo být ještě nejisté, prozatímní; jako by teprve cosi mělo přijít, nějaký pravý a vážný děj, ve kterém už nepochybně půjde o to, co je vina a hřích, co je konání dobré a lidské a služba Bohu příjemná. Jako by ještě zatím nic doopravdy nezačalo. A najednou je konec.

– Ti, jenž při mně bývali, zdaleka stojí, a kteří hledali zahubení mého, osidlo mi položili. Kteří mi chtěli uškoditi, bezbožně rozmlouvali a lsti ustavičné vymejšleli.

A snad že se stala nespravedlnost a hřích tlačící srdce, puchýř nalitý. A kdo ho už teď napraví? I kdyby si samou lítostí kůži rozškrábal. Už ho nenapraví. I kdyby chtěl.

– Já pak jsem jednal jako hluchý, kterýž neslyší, a jako němý, který úst svých neotvírá.

Neděle se vydařila čistá. Svítí slunce, mírné, laskavé, je podzim, neděle osmnáctá po svatém Duchu. Snad se to nemělo dělat.

– Zůstal jsem jako člověk neslyšící, jenž nemá v ústech svých odpovědi.

Snad se to všechno nemělo dělat.

– Neopouštěj mne, Hospodine!

Snad že se stala nespravedlnost, špatnost nelidská, hřích oklamání srdce laskavého.

– Bože můj, neodcházej ode mne!

Světnice je ledabyle obílená, čmouhy se kroutí, opřený o studenou zed stojí stařec a nahoře nad stropem, nad střechou duní zvon. Gloria! Soli Deo gloria!

– Pane, smiluj se nad námi!

) II (

– Posílá mě páter rektor hradecké koleje. Jmenuji se Vojtěch Had. Dej Bůh dobré jitro, Vaše Milosti.

Muž, který stál ve dveřích, byl štíhlý, vysoký, kostnatý. Kdo by mu chtěl hádat vek, hádal by asi něco přes třicet; ale bylo to dost

nejisté. A kdo by chtěl nehledě na jeho oblečení hádat, co on je vlastně zač, zaváhal by možná mezi vábnou představou křivonosého černého duelanta s bambitkou pod pláštěm dokonalého převleku a s tváří tak tajemně ponurou a hořkokyselou, a mezi nevábnou představou odřené císařského rejtara, jenž tu zbyl, když Hatzfeld či který vypráskaný feldmaršál před osmnácti roky rozpouštěl nepotřebné vojsko, a jenž nevěda už kam a proč a zač a kudy dál, stal se v tomhle hnízdě kostelníkem. Měl špatnou bledou pleť a na čele vrásky mrzutých a uštvaných lidí, kterým se nikdy nic nedaří.

A nebyl ovšem zatoulaný rejtar, ale mladší syn šlechtických rodičů, měšťanských sice, ale už s erbem, syn počestně zrozený na Novém Městě pražském v rodině slušné a katolické: otec Felix Had z Proseče se tři roky po jeho narození stal dokonce prvním prefektem české mariánské kongregace pražských měšťanů, slavnostně v červnu onoho roku 1637 založené.

Ani se jeho curriculum vitae nepestřilo cizokrajným sukrem, duely a růžemi od zmámených žen, ale plynulo docela v pořádku z triviální školy do škol latinských k otcům jezuitům v novoměstské koleji svatého Ignáce a potom na filosofii k otcům jezuitům u svatého Klimenta při kamenném mostě. Do gymnasia od rudimenty až po rétoriku chodil se starším bratrem Felixem Václavem, na filosofii pak už bez něho. Nejdřív sám, byl vždycky spíš samotářský chlapeček a na čele se mu už tenkrát začínaly dělat vrásky lidí, kterým se těžko kdy něco podaří, brzo se ale na kolejních chodbách našli s chlapečkem Tomášem, venkovským, z městečka kdesi na Nežárce příšlým, v šlechtěné rodině počáteckého řezníka a radního Pešiny narozeným. Moc toho spolu nenamluvili, jenom tak při hodinách fyziky a etiky a logiky pospolu sedali a při litaniích stávali a při disputacích si pomáhali; ale rozuměli si, i když pražský chlapeček byl skoro o pět roků mladší venkovského, byli oba stejně plaší jak ovečky v Babylónu. Našli se, rozuměli si, ale nemělo to trvat dlouho.

Nikdo už nerozluští proč, ale v pondělí velikonoční roku 1650 přišel téměř dostudovaný filosof Vojtěch Had domů a oznámil

překvapeným katolickým rodičům, že právě požádal o přijetí do mocného a nebi i Svatému otci obzvlášť milého řádu Tovaryšstva Ježíšova. Snad se mu zdálo, že krom své víry a tiché věrnosti trpícímu Bohu nemá celkem na tomto světě co pohledávat a na koho spoléhat; Kristus na dřevu kříže nad marně vzhlížejícími třemi Mariemi, opuštěn a volající Žízním, je zajisté Bohem šestnáctiletých alumnů, seminaristů a filosofů. A snad to byl jen náhlý příval světlého předsevzetí, když o Bílé sobotě při slavném Vzkříšení se zpěvem a s hořící svící doprovázel Nejsvětější svátost, ustrojen za anděla. Ale nejspíš by o tom něco bližšího věděl rektor svatoklimentské koleje páter Andreas du Buisson, ten totiž dobře znal, kterého z filosofů rodem i majetkem nepříliš skvěle obdařených by bylo škoda pro kariéru šlechtického vychovatele anebo venkovského děkana.

A tak se jednoho krásného letního dne osudy oveček navždycky rozešly, na ovečku Tomáše čekal arcibiskupský seminář a pak slavné hodnosti magistra libomudrcství a bakaláře bohomluví a pak neslavné místo kaplana v Kostelci nad Orlicí s jakousi vyhlídkou na kariéru venkovského děkana. Ovečka Vojtěch se hlásil u pátera Pošmurného v brněnském noviciátu Societatis Jesu.

Z mělké misky tam pak jídal a růženec přebírával a Regulae se nazpaměť učil a na katechese do vesnic a někdy i městem po almužnách chodíval pospolu s jistým Matějem Tannerem, v Plzni rozeným a z chomutovských řádových škol sem příšlým, ale že domus probationis S. J. není totéž co svobodná filosofie a že také nový přítel se málo podobal ovečce Tomášovi, nebylo to takové pěkné a plaché přátelství, ostatně Tanner už nebyl novic, už byl scholastikus, jeho úkolem byl dozor nad nováčkem, a ne přátelství s ním, a krom toho odešel brzy bůhvíkam a jejich osudy se navždycky rozešly. Novic Vojtěch Had zůstal sám, trochu nejistý a bojácný uprostřed nezvyklých regulí řádu, a snažil se dál žít vždy jenom vážně a přísně, v službách Bohu a v chudobě a v poslušnosti k představeným.

A představení ho poslali, když dokončil noviciát, až do Štýrského

Hradce, odebral se tedy do Štýrského Hradce. Zatímco jeho otec v kruhu šlechtické rodiny oslavoval svoje povýšení do starožitného stavu vladyckého, mladšího syna právě uváděli do cely, cela stejná jako ostatní, kolej stejná jako ostatní, složil tam první řeholní sliby a učil chlapečky v alfabetaři. Po roce mu představení oznámili budeš studovat bohosloví, začal tedy na staré štýrskohradecké universitě studovat bohosloví a to bylo dobré a on studoval ze všech sil, brzy nato mu představení oznámili půjdeš do Prahy a budeš studovat bohosloví tam, odešel tedy do Prahy na svatoklimentské Collegium maximum a poslouchal dogmatiku a exegezi a hebrejštinu a sedal při disputacích a kontroverzích už docela sám a vážně a přísně, domů nechodil, syn svatého Ignáce nemá domov mimo zdi řádu, po třech letech mu udělili bakalaureát, bylo to dobré a rektor Andreas Schambogen zkušeně usoudil, že tohoto mlčícího, ale chytrého křivonosého teologa by bylo škoda na to, aby se nakonec potloukal někde po vsích nebo po špitálech anebo skončil jako zpovědník u bohaté vdovy. Když ale přišel dlouho toužený červencový slavnostní den, kdy se v Karolinu z rukou promotorových přijímají insignie doktorské, epomis a fialový biret a kniha a prsten, chodil onen mlčící teolog už dva měsíce po pražských špitálech a rozdával, už vysvěcen, tenounký poslední pokrm na cestu do ráje nebo do očištění. Neboť představeným rektorovým je praepositus provinciális a českým provinciálem byl tou dobou Bavořan páter Heinrich Lamparter, přísný muž, s přísnými úkoly Římem do Prahy vyslaný, který nejenom měl věčně málo lidí pro tvrdou službu ve špitálech, ale také si dlouze prohlédl nejistého a bojácného a prý tak chytrého bohoslovce a zkušeně usoudil, že bude zdrávo posilovat ho zkouškami kázně; a kázeň řádová káže jít ihned a kamkoli, kam tě osoba představená pošle.

Pobyl si tedy nedokončený teolog v puchu a nářku chudých pražských špitálů, mlčky a rád podstupuje tuto blahodárnou zkoušku kázně. Pobyl si potom, neboť zkouška pokračovala, na venkovských misiích, kde se valného úspěchu nedodělal, jsa sice kazatel dosti vášnivý, ale jinak vojín Páně v činech dosti váhavý. Pobyl si v koleji

kutnohorské a vyhlídky na fialový bíret se pomalu rozplývaly při počítání výnosu z dvorů, rybníků, vinogradů, neboť zkouška se jaksi protahovala. Pobyl si v koleji královéhradecké a vyhlídky, pokud jaké zbyly, rozplývaly se dál při denodenním opakování latinské gramatiky a citátů z Horatia s usínajícími gymnasty, které při dobrém dalším běhu žití čekala filosofie u svatého Klimenta a brněnský noviciát a Collegium maximum a špitály a misie a počítání výnosů a opakování latinské gramatiky s usínajícími gymnasty, kteří sem bezpochyby opět přijdou, neboť čemu jednou Bůh dal běžet, to člověk nezastavuj. Pobyl si mezitím i deset měsíců v Telči v domě třetí probace, kde posléze složil slavné sliby Tovaryšstva včetně pověstného slibu čtvrtého, jímž se stal částkou vybraného jádra Ježíšova vojska, členem třídy profesů. Opouštěje telčský dům byl zavázán takovou poslušností, že přísnější a dokonalejší tou dobou nikde ve veškerém světě asi nebylo, vojenská ležení v to počítaje. Poslušností nejenom v skutcích, ale i ve vůli a v myšlení.

A včera večer tedy, zavázán jít ihned a kamkoli, po audienci u rektora vzal vak a vyšel Mýtskou branou z města a za chvíli už zmizel v dlouhém lesním průseku jihovýchodním směrem. Nebyla to dobrá cesta, drobně přšelo a táhl chlad z hlubokých lesů, odněkud z dálky bylo slyšet jelení troubení, semtam zapadl až skoro po kotníky d'ó kaluže, z lesa i z deště posléze vyšel, ale spletl si směr, a když začínalo svítat, octl se až u vejvanovického kostela, seběhli se tam na něho psi z celé vesnice, nakonec se ale doptal do Tejnice a do Přestavlk a pak už to šlo dobře a v suchu přes Rosice a přes Dobrkov, po novém lužském mostku a strmým lužským náměstím až do utěšené krajiny, kde přes hnědá pole bylo vidět střechu pivovaru a nad ní vršek s košumberským hradem a šikmo nad hradem dokonce už i ranní slunce. Prošel tedy nádvořím a lodžií nedávné zámecké přístavby, na jejíž hodinové věži už rafie táhla na osmou, a když ho lokaj vedl do schodů, bylo už všechno zase nejisté a prozatímní a všechno zase začínalo znovu.

– Vy už jste tady? Nevěděla jsem, že v klášteře mají tak dobré koně.

– Přišel jsem pěšky, paní hraběnko.

– Pěšky? Ach ano, vidím...

Boty měl samé přischlé bláto. I plášť měl dole celý špinavý: skvrny a stříkance nepěkně pomalovaly hrubé černé sukno.

– Půjdu se očistit. Spěchal jsem a nevšiml jsem si. Prosím za odpuštění.

– Jen pojd'te dál, otče. Zavřete dveře a pojd'te dál. Mám vám říkat otče? Neznám přesně zvyky vašeho řádu. Ale vy máte hlad. Snídal jste? Nesnídal.

– Ne, Milosti, děkuji.

– Máte pravdu, já už rozumím. Ukážu vám pak zámeckou kapli. Vy jez... Vy členové Tovaryšstva Ježíšova sloužíte mši svatou každý den? Zavedu vás potom do kaple; ale řeknu vám hned, je chudinka dost ubohá. Nejsou peníze. Co na mě koukáte? Určitě máte hlad. Nedivíte se, že už jsem vzhůru? Já vstávám brzo. O šesté. Hospodařím. Jsem sama a hospodařím; jako sedlák na gruntě. Sedněte si přece. Kde jste byl na noc?

– Nikde. Cesta je dost dlouhá.

– To jdete celou noc? Sedněte si už konečně!

Páter si sedl. Neforemný vak položil na zem a přikryl ho širokým kloboukem. Špinavé boty se snažil zakrýt pláštěm, který byl také špinavý. Hůř už to začít nemohlo. Odvážil se pohlédnout na hraběnku, ale hned zase sklopil oči k botám, na kterých ve vrstvě bláta bylo zblízka dokonce vidět zbytky rozšlapané slámy a jehličí. V pokoji bylo teplo. Odněkud z kouta, neodvážil se tam pohlédnout, slyšel zapraskat poleno v krbu. Hraběnka, prve bůhvíproč hned rozpovídaná jak špatný prolog na tátumě, teď zas pro změnu mlčky seděla proti němu a klidně si ho prohlížela. Ucítil voňavku. Zavřel oči a v hlavě mu zašumělo únavou a náhlou ospalostí. Hůř už to tedy začít nemohlo. Co teď? Čpí zapařeným sukнем, špínou a potem. Jak pohne nohou, pokaždé se z boty udrolí kousek seschlého bláta. Co teď? Měl bych mluvit; říkat chytré a zajímavé věty, na prvním dojmu záleží. Měl bych pečlivě vybírat každé své slovo a všímat si každého jejího pohybu. Odpovídat zlehka a vést hovor nepozorovatelně k cíli.

Jsem v zámku a ne na návsi. Ale chtělo se mu jenom spát. Hraběnka se rozesmála. Vstal.

– Promiňte, Vaše Milosti.

– Sed'te. Kam zase jdete? Co mám prominout? Bláto ať si padá, já to zametat nebudu, víte? A na vídeňské chování tady v těch polích nejsme zvyklí. Sedněte si pořádně a natáhněte si nohy. Chce se vám spát?

– Chce.

Usmál se. Jako pes na pohřbu, ale usmál se. Hraběnka přešla pokoj, a jak šla kolem něho, zase ucítil voňavku. Otevřela okno a zůstala tam stát; oknem zavanul čerstvý ranní vzduch.

S vděčným úsměvem se na ni znovu podíval. Snad to nějak půjde. Je vlastně možná příjemná. Ten vzduch zvenčí se tak pěkně dýchá. Je možná vlídná; chce mi pomoci z mých odporných rozpaků. Ale ona hned sklopila oči; stačil jen ještě zahlédnout, že ho právě pozorovala, jako by jí do pokoje vlezlo škvírou jakési mokré a neuvěřitelné zvíře. Přece jenom je z panstva. Její poslední manžel, upozorňoval rektor, byl vykřičený po celé Vídni. Paruky, dluhy, koně. Voňavky. Sváté říše římské komtesa de Sora. Snad Vlaška? Augur Soranus... to je z Cicerona. Možná je Vlaška; má tmavou pleť a asi má hnědé oči. Jak může být stará? Ale ne, je z dobrého českého rodu, říkal rektor. Jestli jsem si to nespletl. Anebo jestli jemu se to nespletlo; nebylo by divu. Dvakrát vdaná, mění jména, těžko se v tom nakonec vyznat. Odvážil se opět na ni pohlédnout. Stála tam a dívala se z okna. Život jak trápení Jobovo, smrt chodí kolem a popořadě kosí všechny, kdo jsou té ženě nablízku, a ona tu klidně stojí a směje se a dívá se mně zpřímá do očí a je sama a je pyšná a nemá strach. teď asi čeká na chytré a zajímavé věty; nezbude než s nimi začít. Ne, není stará. Má husté tmavé vlasy. Pokud si je nebarví. Takový chleba se už jídá v Tovaryšstvu Ježíšově: řeknou jdi, a ty vstaň a běž. Páter Had vždycky vstane a jde. Složil slib poslušnosti a dle toho slibu musí být jako němá ohmataná hůl, která slouží tomu, kdo ji má v ruce; jako mrtvola, jež se dá obrátit na kteroukoli stranu. Už dvacet roků vstává, chodí, k nemocným, kteří černají, ke vdově, která voní. Je to tak

dobré, je to boží vůle. Božská prozřetelnost tě vodí skrze tvé představené. Život má smysl a není potřeba postávat u okna a vzpomínat na kočáry se zataženými záclonkami anebo snad i snít o fialovém biretu. Nicméně počítat větele hrachu anebo připravovat na smrt toho, jenž bude ráno oběšen, je práce čistá a přehledná; ale co s touhle osobou, která byla navštívena desaterým lidským utrpením a ono na ní není znát, co s touhle ženskou osobou, ze které je na sedm kroků cítit voňavá voda či mast a která se mi už zase dívá klidně a zpříma do obličeje?

– Nelíbím se vám?

Co je to líbit se? Hloupá, navoněná řeč. Už mu přestávalo překážet, že čpí potem a na botách že má bláto až odkudsi z chvojeneckých lesů. Služba je taková.

– To neznám, Vaše Milosti. Přišel jsem, abych vám pomáhal líbit se Bohu.

Za okny svítilo mírné slunce, laskavé světlo, byl říjen roku 1667, osmnáctého, středa, den svatého Lukáše evangelisty. V pokoji bylo ticho, sem nedolehne ani hrubý hlas ani zaskřipění rumpálu, tady není hospodářství, tady je příjemný a tichý zámek s okny odvrácenými do krajiny, velkými okny těchto dvou nových palácových křídel, stavěných po požáru někdy před sedmdesáti šedesáti roky Divišem Lacembokem Slavatou, velcí páni zdejší, vysvětloval rektor, páni víry podezřelé, ale to už je dávno a je to pryč, Košumberk je dnes hrad církve římské a tou pevností se musí stát i celý kraj kolem dokola. Musí, a brzy. Pevností s vojskem Societatis Jesu u střilen hradebních. Páteru Hadovi to připomnělo misie, ale kvůli tomu tady není, to není jeho práce, zklamal při ní a Naši mu ji už nikdy nesvěří. Napadlo ho „naštěstí nesvěří“, ale rychle to slovo zahnal. Proč se mi toho tolik najednou zbytečně převrací v hlavě? Nejspíš z ospalosti.

– Je mi vás líto, velebný pane. Vypadáte jako kohoutek po dešti. Není vám špatně? Ale to se spraví. Tady se dáte do pořádku. Na vsi je zdravo.

Hospodaří! Ale má k tomu perlu ve výstřihu. Do zlata

zafasovanou, na zlatém řetízečku pověšenou. Jak sedlák na gruntě. Řeči.

– Jste laskavá, paní hraběnko. Ale já jsem v pořádku. Smutek už nenosí. Nemusí nosit, už je to víc než rok.

Měla by se vdát. Potřetí; ale co jinak? Co může vdova na takovém panství? Dívat se, jak se všechno pomalu rozpadá. Jak došky hnijou, jablíčka jak jsou rok od roku menší a krade, kdo ruce má. Co může? Nadosmrti je chudák. On ovšem páter rektor... něco o tom říkal, ale co? Ne, neříkal přímo, něco jenom snad naznačoval. Tvářil se důvěrně a nakonec povídal rozumíte mi. Nerozuměl jsem mu. Asi něco stran vdovské čistoty. Kolik jí může být? Třicet? Měla by se vdát.

– Taky z vás bude sedlák, jestli tu vydržíte. Já už si zvykám. Ani do vdavek se mi už nechce, věřil byste? Co na mě zase koukáte?

– Myslel jsem... Ne. Do toho mi nic není, Vaše Milosti.

Sedím tu a koftám jako kaplan s pekařovou dcerou. Bič na ni, na její výstřih a perlu. Bič a trnovou korunu na hlavu, a vést ji na Veliký pátek kajícím průvodem, kříž na zádech a oděv roztržený.

– Prohlížíte si obrázky? Ano, to jsou moji manželé. Visí tam na zdi v širokých a vyřezávaných rámech, pěkně vedle sebe, jako vojáci. Jeden zvlášť odporný, kníratý, hrubý, almara hranatá, s vystrčeným břichem, stehny tlustými, jestlipak i urozený pán někdy fackuje svou choť? Na druhém obraze rozpoznal páter Had pruhy slavatovského erbu. Ten kníratý je tedy Hyzrle. Děvkař a hráč. A tady ten pošpatnělý s bojácnýma očima, určitě nemocný, to tedy je Jindřich Vilém Slavata. Poslední Slavata na tomhle tom zámku. Už jenom namalovaný. A špatně namalovaný; celý už popraskal.

O kousek dál se na zdi krčily dva obrázky dětí. Obě děti ležely v rakvičkách.

– Já v tomhle pokoji nebývám.

Nebývá. Proto je asi ten domácí oltářík tak zašlý. Aspoň svíčku bych zapálil, Je tam jediná, a laciná.

– Takže vám, otče, do toho nic není, říkáte. Ale snad by vám přece mělo být. Přemýšlejte o tom ještě. Pročpak bych si vás sem

jinak zvala, nevíte? Jste ode dneška můj zpovědník, nebo nejste?

– Jsem. Proto mě poslali. Říkali, že potřebujete zpovědníka.

– Ano, domluvili jsme to s vaším rektorem. Říkal, že potřebuju zpovědníka. Potřebuju, proč ne. Zdejší farář je pařez, nedá se s ním hovořit. Zpovídám se a on ničemu nerozumí. Nudná zpověď. Co mu mám vykládat? Můj zpovědník by ale měl o mně slyšet všechno. Nebo snad neměl?

– Všechno. Ve zpovědi.

– Dejme tomu, že jsme právě tu zpověď začali. Ne? Když mám teď zpovědníka, budu se zpovídat třeba od rána do večera. Jenomže vy mi nesmíte říkat, že vám do toho nic není.

– Zpověď... má svoje zvyklosti, paní hraběnko. Svůj způsob. Zpověď je svátost pokání. Nedá se konat v salóně jako rozhovor o koních. Prosím za prominutí. Ale chci říct, že jsme nezačali.

– O koních? Zdálo se mi, že mluvíme o mně. Vy jste si toho nevšiml? Hm... Budeme si muset zvykat, otče. Oba. Vy jste si mě nevybral, já jsem si nevybrala vás, ale nedá se nic dělat. Jsme si přiděleni. A nespolehála bych, že jenom nakrátko. Vám se to asi nelíbí.

– Zvyknu si.

– Myslíte?

– Víím to.

– Co jste dělal předtím? Smíte mi to prozradit?

– Ledaco.

– Takže tady nastane další ledaco?

– Tak jsem to nemyslel, Milosti. Dělal jsem různé práce. Kam mě poslali. Není na tom nic zajímavého. Velmi různé práce.

– Vy nejste doktor teologie.

– Nejsem.

– Ale studoval jste teologii.

– Studoval.

– Až do konce?

– Až téměř do konce.

– Téměř? A proč? Fialový biret by vám slušel.

- Tak. Byly...
- Různé práce?
- Ano. Jiné práce. Mnoho jiných prací.
- A vždycky jste si zvykl?
- Vždycky.
- To ctím. Naučíte mě to?
- Je-li vám toho zapotřebí, naučím.

– Je mi toho silně zapotřebí. Nechápete? Pochopíte brzo. Dnes kupříkladu zaoráváme hnůj. Ano, otče, dobrý hospodář na podzim zaorává hnůj, víte? To se musí. Jinak vám napřesrok vyrostou jen dluhy. A já jsem měla dluhů před pěti roky... hádejte. Na patnáct tisíc kop míšeňských. teď už je to lepší. Už je toho méně. Věřil byste, že tady už hospodařím pět roků? Sama. Ve Vídni jsem za celou tu dobu byla jenom jednou. Loni v červenci. Pět roků sama tady v těch polích; co tomu říkáte?

- Ale váš manžel zemřel...

- *Tatínek tam spí?*
- *Ano, bud zticha. Spí.*

Sám Bůh ví, co dělal v červenci ve Vídni. Ale nebudu se přece vyptávat komorníka. Ostatně není to lhostejné? Nevím zrovna tak, co dělal ve Vídni v březnu, v lednu, v listopadu. Kdy jsme se vlastně viděli naposled?

- *Jak vypadá tatínek?*

Ani ho nepamatuje. Když se narodila, ani na Košumberk nepřijel. Tenkrát jsem se s ním já ještě semtam vídala. Ve Vídni. V Praze. To už je osm let.

– *Jak vypadal? Jako ostatní páni. Vidiš, tady ti kolem. Tak asi vypadal.*

Mnoho jich nepřišlo. Samozřejmě; kdo by teď v červenci trčel ve Vídni? Kolikpak asi nechal dluhů? Málo ne. Budu muset zas něco prodat.

- *A proč pořád zpívají, když spí?*

Zpívají. Jezuiti. Přece jenom nakonec jezuiti. Když byl na

Košumberce – kolikrát tam vůbec byl, dvakrát, třikrát? Když tam prvně byl, přišli dva z Hradce. Misionáři nebo co. Ať táhnou, křičel, nemám ty vrány rád. Mám jich dost u dvora, jsou jich tam hejna! Kdyby věděl, že i na jeho pohřbu jich bude docela slušné hejno. Kdoví, proč je neměl rád. Měl on vůbec někoho rád? A měl někdo rád jeho?

Co tady proboha dělal? Jakpak asi teď vypadá? Rakev má pěkně břichatou. Když jsme se viděli naposledy, vypadal zle. Říkal zastřelím se a bude pokoj. Ten, a zastřelit se! Mizerný pohřeb. A jak jinak, v červenci? Mnoho jich tu není. Můj bratr nepřijel. Nesnášeli se spolu. Váš choť by měl být horlivější ve víře, vyčítal mi. Horlivější! Protože mu odmítl přispět na ten jeho františkánský klášter. A z čeho by taky přispěl? A proč strkat peníze ještě i do klášterů? Mají peněz dost. Moje sestry nepřijely, co by tu taky dělaly. Jen hrabě z Ugartu ráčil; aspoň jeden švagr. Budou řeči, že je nás tu málo. Kdyby nás bylo mnoho, zase by byly řeči. Co na tom? Tamhle je jeden Martinic, i ten je vlastně z naší přízně. Ale jinak z Martiniců ani noha. Zapomínají. Ostatně co, v červenci? Tamhle nějaký Kolovrat, jenomže honem který, pár let je nevidíš a už se ti pletou. Mocný pán, bohatý. Tomu dluhy nedělají po tváři čárky. Obtěžoval se na funus. A hraběnka s ním, Hyzrlová, co se přivdala mezi Kolovraty, už je z ní baba. Na sobě toho má za půl panství. Přece přijeli. Nesmím se tam dívat, nehodí se to. Nejsme v Luži u svatého Bartoloměje, tady je Vídeň.

– O du Lamm Gottes, welches du hinwegnimmst die Sünden der Welt, gib ihm die ewige Ruhe!

Jakáz pomoc. Sbohem, manželi, nějak už to potáhnu sama; vlastně se ani nic nezmění. Kolik že jste nechal těch dluhů? Já vím, moc. Klidně spěte, já už je nějak poplatím, nebude to poprvé. Poprvé jenom na sebe kvůli tomu nebudeme křičet. Ale já vám to odpouštím. Namouduši odpouštím. A vy mně?

– Christus, höre uns! Christus, erhöre uns!

Takže už neráčíte přijet na Košumberk. Jako tenkrát večer, když jsme měli v kapli taky takhle rakev na katafalku, jenomže maličkou

rakev, pamatujete se vůbec ještě? Nepřijel jste tenkrát zrovna střízlivý, můj drahý choti. Nechoval jste se, jak se sluší na truchlícího tatínka. Takže už neráčíte. Škoda. Je tam dost pusto. Večer se někdy zapomenu a dívám se z postele na dveře. Jako děvečka, když je bez chlapa. Pro mne za mne byste to přinejhorším mohl být i vy, předrahý choti. Že už ne?

– Vater unser, der du bist in dem Himmel, geheiligt werde dein Name! Zukomme uns dein Reich!

Tak vidíte, a už vám vykrápějí rakev. Dein Wille geschehe, wie im Himmel, so auch auf Erden! Kdo by pomyslel, když jsme spolu v Praze před jedenácti roky podepisovali svatební smlouvu, vidíte? Gib uns heute unser tägliches Brot! Já ted' mám u vás dvacet tisíc. Slyšíte? Ale ano, je to ve svatební smlouvě, vaší chlupatou ručkou podepsáno. Zajištěny jsou ty peníze hypotékou na vašem panství kdesi ve Slezsku. Vergib uns unsere Schulden, wie auch wir vergeben unseren Schuldern! Že mám těch dvacet tisíc vidět, chcete říct? Že to panství je pořád ještě zastavené králi polskému? Zajisté, ale jen do roku 1666, to máme právě do letoška, s tím na mne nechod'te, Františku Kryštofe. Vaše nejmilejší choť se všelico naučila znát a počítat, už není takové jehně, jako byla, když jste ji ještě trochu znal. Und führe uns nicht in Versuchung! Že jste si ale na to svoje slezské panstvíčko už z císařské pokladny podvodně vy dlužil mnohem víc, než ono celé obnáší? Že bych se tedy musela soudit, a s kým jiným nežli s vašimi dědici, to jest hlavně sama se sebou? Že jste mě tedy zkrátka zas jednou pěkně okradl? Ale já vím, můj vzácný choti, vždyť já o tom vím; jehňátko zná moc dobře vaši zatraceně zoufalou finanční situaci. A já už taky nic nechci, docela nic. Jen ty vaše dluhy mě ještě jednou nechtě zaplatit. Sondern erlöse uns von dem Übel! Sbohem, choti, byl to s vámi, loutno má sametová, konvalium moje, byl to s vámi věru psí život, sbohem, škoda. Co jste tady prokrista v tom červenci dělal? Na Košumberku bylo letos v létě tak hezky. Amen.

Košurnberská paní vyšla z kostela. Za ruku vedla osmiletou Terezii Rozálii. Venku čekaly smutečně ozdobené kočáry. Rozklinkal

se zvon. Dítě začalo plakat. A to bylo všechno.

U postranního oltáře dvorního chrámu svatého Augustina nosiči zvedli rakev, pronesli ji chrámem a naložili venku na pohřební vůz. Rakev byla těžká a široká. Kapitulní děkan si stoupl před furgon, obstoupený už dvěma řadami jezuitů s hořícími fakulemi. Zvon naříkal a slunce pálilo. František Kryštof Hyzrle z Chodova, císařský komorník nad stříbry, pán na Gradičku, dvojnásob zadluženém, vydal se, vleže a sám a tentokrát velice pečlivě skryt před věřiteli, na svou poslední projížďku. Byl červenec roku 1666, šestnáctého, sobota, den svatého Valentina biskupa.

Hraběnka vysadila dcerku a nastoupila do kočáru. Smuteční hosté také nastupovali. Mlčky a mrzutě. Slunce pražilo do paruk a do černých klobouků, bylo to nesnesitelné. Co tady teď v červenci dělal? Co jiného, nežli že sháněl peníze. A asi už marně. Není divu. Parazit. Měl se zastřelit už před deseti roky, ne až teď. Chudák, ta košurnberská. Snad jí ale proboha neřekli, jak skončil. Přijela, když už byla rakev zatlučená. Určitě ji to neřekli. Byla s tím potíž, aby se to nerozkřiklo. Aby se nemusel zahrabávat bez obřadů. A patres Societatis Jesu, ti nic. Dobře o tom vědí, a nic. Drží fakule a jdou. Ono se jim to neztratí. Málem půl hlavy si ustřelil; jako z kanónu. Takových let, a vídeňský dvůr pořád smrdí vojenským táborem jak někdy za Valdštejna. Chudák vdova. Měla by se vdát. Jinak ji teď na tom jejím venkově sežerou vlci. A hlavně židi s úpisy. Prý se o ni zajímá hrabě Auersperg. Ten by to chytil. Sešlá zatím není, to tedy ne, ale... Nebo že by pořád ještě měla peníze? Příšerné slunce!

– Kam jedeme?

– Ted' na hřbitov.

– A potom?

– Pak se vyspíme a pojedeme domů na Košumberk. Co tady teď v červenci? Doma už jsou žně.

– Ano, otče, můj manžel umřel loni v červenci. Ale já už jsem tady pět roků. Rozumíte mi?

– Neznal jsem vašeho manžela.

– Já taky ne. Jenomže vy jste s ním... Nic, zapomínám se. Půjdeme do kaple?

Mluví a mluví. Protrženým mlčením se hrne změt' slov, pyšných, hrubých, salonních, samolibých i potřísněných hořkostí a on m podivným výměškem duše, kterému se říká vdoví slzy. Páter Had byl nesvůj, zmatený. Všechno si cestou v nočním dešti roztrídil a rozvážil. Co dělat, najde-li sochu s brilianty, která ho vykáže do čeledníka a jen o sobotách pošle lokaje, ať kněz příběhne a zpovídá. Co dělat, najde-li bledé ženské stvoření, obložené růženci a dotýkanými beránky. Co dělat, bude-li třeba vzpomenout pokynů učených kazuistů z kapitol o smyslnosti vdov. Co dělat, najde-li kořínek hereze. Pochyby o neposkvrněném početí, styky s potomstvem slavatovských emigrantů, ano, byli, a jsou, jejich přesný seznam odpočívá tady ve vaku. A koneckonců taky co dělat, najde-li v kuchyni mníška kapucína zalezlého, pochlebného, na zámku v teple nakvartýrovaného. Všechno probral, na všechno si aspoň pro začátek něco vymyslel. Ale co teď? Ta žena se snad chystá předložit mi svůj osud, vyhrábnout ho jako vnitřnosti z kuřete, naložit mi ho syrový rukama na talíř, a už hned k snídani. Pět roků sama; jako když otevřeš zkslé pivo. Rozumíte mi? Věřil byste? Co tomu říkáte? Nic tomu neříkám! Co je mi po vašem osudu? Jsem kněz, zpovědník. Nejsem váš domácí přítel. Zajímají mě vaše hříchy a vaše spasení; ale nejsem zvědav na váš stesk a na váš hnůj. Je mně lhostejné, jestli jste tu sama, budsi i padesát let. Předpokládám, že tomu tak bude i nadále. Člověk je sám. Musí si zvyknout. Musí se tomu naučit. Nemám zájem poslouchat od rána do večera vaši zpověď, tak jak si ji představujete vy, na lenošce, ve smradu z vašich vodiček a mastiček, s perlou ve výstřihu a se samým věřil byste a rozumíte mi. Co teď?

– Víte, otče, já jsem vyrovnaný člověk. V mém životě už se toho asi mnoho nezmění. Aťsi to šlo jak chtělo, sem to došlo a dál už to asi půjde celkem beze změny. Co by se ještě mohlo stát? Vždyť mi už skoro ani nemá kdo umřít. Ne, já si nestěžuju. Já jsem vyrovnaná se sebou, s životem, s Bohem, nic nechci, po ničem netoužím, na nic si nestěžuju. A je mi docela dobře. Pojedete ještě do Hradce? Až

zítra, vidíte. Chcete kočár, nebo stačí kůň?

– Já zatím nepojedu do Hradce.

I když by to asi bylo nejlepší. Sebrat se a jít pryč. Otče rektore, to není pro mne. Ta ženská mele páté přes deváté, jsem s ní půl hodiny a už vím, že nerada spala se svým manželem, ale taky že málo s ním spala, už vím, že je opuštěná a zoufalá, ačkoli se občas tváří jako fendrych od rejtarů, už vím, že by odtud chtěla někam zmizet, možná i kamkoli, už vím, že zdejší farář je nevzdělanec a patří ho hnát řemenem jako všechny tyhle vesnické boží kapouny, už vím, že jste mě jí vnutil, ne že by ona prosila o zpovědníka, ona totiž ze všeho nejvíc potřebuje ne vyzpovídat, ale vypovídat se, možná si i pobřečet, to není pro mne, otče, sežeňme jí nějakého dědka žvanivého, nejlíp zchudlého šlechtice, může být i nahluchlý, takový u ní pořídí daleko víc, já raděj půjdu zase vysvětlovat chlapečkům latinskou gramatiku, anebo i na malšovický statek vážit hrách, a třeba i do plotišťské hospody půjdu dohlížet, aby se nebryndalo pivo, musí-li to být, já půjdu na misie, otče rektore, mě nezajímá nějaký lidský osud, nějaké upřímné řeči, stížnosti na nebožtíky, zbytečnosti, pazdeří, ta ženská mi určitě začne brzo vykládat o dětičkách, jestli jaké má, o mamince nebo o svém suchém loupání, mne to nezajímá, já na to nemám uši ani trpělivost, pokorně prosím, zbavte mě toho, otče rektore!

– A co vaše věci? Myslela jsem, že si pojedete pro věci.

– Jaké věci? Mám všechno s sebou.

– Snad ne v tomhle pytli?

– V tom pytli, hraběnko.

– Vy jste roztomilý, otče. Nechcete bydlet v poustevně? Máme tu prý někde v lesích nějakou; poustevník už se odstěhoval, nebo snad umřel. Nechcete?

– Věděl bych i o jiném místě pro kajícíky. Také není daleko.

– Vy už jste si našel i místo? Smí žena vědět, kde to je?

– Už nikde. Bylo. V Tržku, půl hodinky před Litomyšlí. Řád poustevníků kartuziánů tam sídlil, Vaše Milosti. Klášter měl jméno, tuším, Rubus Mariae.

– Zajímavé; a co má být?

– Nic nemá být. Jenom tolik, že tlupy husitů, když táhly na Litomyšl, sám Žižka prý je při tom vedl, spálily to svaté místo. A otce poustevníky ošklivě povraždily; neušel ani jeden. Byli to mučedníci, Milosti. Do dneška se tam černá zem. Byl jsem tam na misiích. Do dneška je tam mezi kamením černá krev. Já nevím, co je na tom směšného.

– To... už je dost dávno, nemyslíte?

– Dávno. Ale křídlo satanovo tady krouží ještě dnes! Krouží ještě dnes!

Vešli do kaple. Zlostí celý popelavý klekl hned před prahem na obě kolena, pokřižoval se a nízko sklonil hlavu. Měl vlasy černé jako kolomaz. Bůhví, který předeek mu po sobě zanechal tuhle divnou lebku, podlouhlou a kostnatou, a tu nesouměrnou a nečitelnou, bojácnou a chytrou tvář. Ostatně v refektáři Tovaryšstva se tahle protažená lebka nijak nápadně nevyjímal, tam se nad stolem vedle kulatých českých hlav sklánělo vždycky i všelijakých lebek podivných a cizokrajných, Kastilci, Vlaši, Francouzi, patres z Lovaně a z Ingolstadtu, z Trnavy i od Varaždína, Tovaryšstvu Ježíšovu jsou lhostejné všechny malicherné hranice, ono dbá jen hranic církve a ostrých hranic dogmatu, lidé v černém neznají stesk po domově, vezmou vak a jdou, a nejenom ze Štýrského Hradce do Prahy, ale i od Maraňonu na Cejlon, jejich domovem je dům boží, jejich milostnou krajinou je Řím a mateřskou řečí je jim latina.

Hraběnka, spíš zaražená nežli rozzlobená tím náhlým jeho křikem, spíš ale taky vzrušená a zaujatá nežli zaleklá, postála chvíli nad ním, hledíc na jeho docela malou tonzuru, dělají se teď malé tonzury, všichni mladší mají takovéhle maličké tonzury, pak trochu pokrčila rameny a prošla až k oltáři a kolenem se zlehka dotkla klekátka a nakonec odstoupila ke zdi do stínu a čekala, co bude dál.

Kaple byla opravdu neútluná. Ne chudá; prostor byl dost velký, dvě lavice pohodlné, široké, oltář jak má být. Něco tu ale chybělo. Stopy lidských rukou. Dary a oběti. Důkazy péče a lásky. Ano, jak jinak, to souhlasí. Páter Had se pomalu rozhlížel. Ti bývalí velcí a

bohatí Slavatové, za jejich víru bych do ohně ani nehet nedal. Hrabě Vilém byl ovšem dobrý katolík; nadarmo mu nepovolil provinciál složit před smrtí tři sliby Tovaryšstva Ježíšova a tak zemřít a v hrobce teď ležet skoro jako pravý člen řádu svatého Ignáce. Ale hrabě Vilém na Košumberku nikdy nebydlel. A poslední, ten, co je nahoře v pokoji namalovaný, ten by byl jistě rád ukázal příchýlnost k víře vládnoucího rodu; ale peněz asi nebylo. Zbývala tato paní. Všechno je tady v pořádku. Ubrus je čistý a kouty vysmýčené. Ale že by někde stála soška láskyplnýma rukama ustrojená, to nestojí. Že by tu visela památka z pouti na Svatou horu nebo k přesladrké Panně do Boleslavi, do Říмова, k Boží krvi do Korutan, to nevisí. Ani docela malá skříňčička se svatou relikvií tu není. Nový koberec, lampa či aspoň vyšívané antependium, nikde nic. Svatý Ignatius, blahoslavený Aloisius z Gonzagy ani svatý Václav tady přístřeší nenalezli.

Zato u zdi v pološeru zase ta žena. Stojí, mlčí, pozoruje mě.

- Rád bych sloužil mši svatou.
- Nádobí je za oltářem, pokud vím.
- Sám!

Oči jí zasvítily a šklublo jí v koutku úst. Vydržel ten pohled. Ušklíbala se a odcházela. Ve dveřích se ale otočila a zůstala stát.

- Chci se zpovídat. Podle předepsaného způsobu.
- Později.
- Teď.
- Ne. Později.

Slyšel až k oltáři, jak se vztekle nadýchla. Když se za chvíli obrátil, byla tam ještě. Seděla na schůdku, po kterém se sestupovalo do kaple, ramenem opřená o kamennou zárubeň. A zas už ho pozorovala. Ale jiným pohledem. Není ta vdova vlastně šílená? To by ještě chybělo. Ale vztek ji už asi přešel. Trní na hlavu! Trní na hlavu a vést ji kajícím průvodem! Spatřila by se, slepá, v zrcadle očí přísného Boha.

– Jsem směšná, vidíte, otče duchovní. A dokonce jsem s vámi právě prohrála. Hluboce toho lituji. Pojdte sem blíž, ať nemusím křičet.

– Vaše Milosti, ve svých pokojích si mluvte jak chcete a sed'te si jak chcete. Ale tady přebývá Bůh. Vzpamatujte se.

– Ale já vím... Nehádejte se; říkám vám, že jste vyhrál. Pojd'te sem. Už jenom jednu větu a nechám vás.

Vstala konečně a poslušně si stoupla vedle dveří. Šel k ní. Ještě maličkost a vykážu ji z kaple. Kaple není její. Kaple je boží. Ať se pak děje cokoli. Seberu se a odejdu. Nelze tu být.

– Jsem sama a jsem zoufalá, velebnosti. Podezírám vás, že jste si toho všiml; i když se tváříte, že nevšiml. Co budeme dělat?

– Modlit se, hraběnko.

– Modlívám se. Nepomáhá to.

– Modlíte se špatně.

– Jinak neumím. Ale dobře, jak chcete. Vrat'te se do Hradce. Ještě dnes. Můžete rektorovi říct, že jsem vás nepřijala. Že se mi nelíbíte. Ať mi sem pošlou někoho jiného. Nějakého starého, aby si rád se mnou povídal. Může být třebas i hluchý. Aspoň se nebudeme hádat.

– To nejde, Milosti.

– Nesmíte?

– Nemohu.

– Tovaryšstvo Ježíšovo je hodně přísný řád? Krutý řád? Nesmíte?

– Nechci.

Lhal; ale bez hříchu. Člen Tovaryšstva je za jistých okolností oprávněn i zabít toho, kdo by chtěl jeho řád hanobit pomluvou. Hraběnka mlčela. Myslí si, že lžu. Ať si myslí cokoli. Jenomže řekl jsem jí, že se nechci vrátit. To znamená tady zůstat. Nešlo to jinak. Stejně bych se nevrátil. Nesmím. Nesmím, a tedy nechci. Zůstanu. Ke konci adventu mám přijít za otcem rektorem. Pak ho poprosím. A on rozhodne. A skončeme to. Ať jde pryč, nebo to bude pokračovat, má slzy v očích. Bude mi vysvětlovat, proč je nešťastná. Ať jde pryč!

Neměla se k odchodu. Nedíval se na ni; snad konečně pochopí a půjde. Šikmo nad její hlavou, na zdi vedle dveří, všiml si obrazu. Visel tam na špatném místě, v polotmě. Rodička boží s děťátkem. Na první pohled byl nápadný výraz, který měla Maria. Jako by chtěla říci já vím, můj maličký, já vím. Tiskneš se ke mně, milostně se

díváš, čelo si o mou tvář opíráš; a to čelo je hebké a teplé. Ale i ty mě jednou opustíš. Všeho je jenom do času; zůstanu bez tebe a sama, trpká, Vždyť já vím.

– K ní se modlete. Ona vám porozumí.

– To mi dal bratr. Je to podle nějaké staré malby. Nevím přesně. Že prý obraz je zázračný. Tomu já nevěřím.

– Modlete se k ní. Ona ví a pomáhá.

Klekl před obrazem a začal se modlit. Brzy zapomněl, že chtěl sloužit mši, zapomněl, že je mrzutý a zmaten, modlil se, tiše, z hlubokosti srdce, modlil se k Matce boží sladkého jména, k Rodičce života, Prostřednici naší, která se přimlouvá u syna svého a soudce našeho za křehké lidské pokolení, která pomáhá bídným a posilňuje malomyslné, která těší kvílící a smutné, která hojí srdce v úzkost pohřížená, která je milostiplná a požehnaná a prosí za nás hříšné nyní i v hodinu smrti naší. Matko bolesti! Moře trápení! Srdce, láskou boží raněné! Sedmerým mečem prokláté! Matko předivná, oroduj za nás!

Ani si pak už nevšiml, že hraběnka si klekla jemu za zády, modlila se, pak zase vstala, chvíli rozpačitě postála, Čekala, až on skončí. Zahlédl ji jen, když odcházela. Modlil se ještě dlouho.

Když se probral, sám ve studené kapli, uvědomil si, že to všechno špatně dopadlo, že ne ona, ale on prohrál, že přijal, sám, ze své prašivé vůle, jakousi malou, nepřímou a přece zavazující účast na jejím trápení, její samotě, že snad dokonce se mu už teď vtírá i jakési, byť mrzuté a zlostné, pomyšlení o jejím lidském osudu a jakási, byť nechutenství plná, starost o ten osud.

) III (

Tou dobou už byl páter Křížulka dávno na cestě. Nohy mu napuchly až nad kolena a hadry, kterými si převazoval bérce, byly celé od krve. Vyšel časně ráno, sotva nebe zešedlo. Vlastně měli jít včera s páterem Hadem spolu, ale otec Křížulka, nemaje o nějaké

cestě na Košumberk dosud ani tušení, vytratil se ještě po večeři do města, měl tam práci. Večer co večer chodil do starých lázní, k řece za bránu, za dvěma mandalénami, trochu jim tam pomáhal s těžkými vědry a vytírával za ně podlahu a při tom je posiloval v pravé víře a rozmlouval jim jejich svinské řemeslo, byla to divná práce, a čím byla nepříjemnější a těžší, tím ji dělal radši, ve víře se ty chýry zdály být už pevnější, i ke svatému přijímání se už letos na Zelený čtvrtek přihrnuly, i škapulíř s obrázkem přechisté Panny si už zvykaly nosit na krku, i o Ježíškovi beránkovi docela pěkně poslouchaly, jenom to nešťastné kurevské řemeslo jim ne a ne zošklivit. Celou zpáteční cestu páter Křížulka smutně vzdychal a do budižkničemů sám sobě nahlas nadával. A když se vrátil do koleje, páter Vojtěch už byl pryč. Nejdřív chtěl rektor poslat Křížulku cito agmine hned za ním, však ho možná ještě dohoní, ale pak si uvědomil, že v šedesátce už člověk jen starého čerta dohoní, zvlášť má-li nohy oteklé a plné vředů, a tak to nechali až na ráno. Popravdě řečeno páter Křížulka byl tomu dost rád. Trošku ho zasvrbělo v zádech, že by měl běžet teď na noc do lesů, taková dlouhatánská cesta po kopcích a sám a tmou, těch stínů a šramotů a toho houkání a dupání, nežli se vymotá do roviny k Dašicům; zkrátka páter Křížulka se bál ve tmě, bál se d'áblů a satanášů a bál se bazilišků a bál se netopejru a štírů s žihadlem, a kapradí se bál a potoků tajemných se bál a bál se ryšavých draků a brunátných šelem tichounko řvoucích, bál se plamenů a síry a světýlek na rozcestí a Leviatana, hada stočeného, bál se jezdců s ohnivými pancíři, bál se skřítků i mužíčků a vůbec se hrozně bál všech potvor rohatých a ouskočných, a také jedovatého dechu nočních roklí se bál a blesků se bál a chřtánu země se bál, který se prý občas v noci dokořán rozevívá. Šel si tedy s úlevou lehnout do své maličké podkrovní cely, ale tak jako tak kloudně neusnul. Kdoví, jak to teď bude dál. Ba ne, na krátkou cestu to nevypadá. A dlouhá cesta v tomhle věku už bývá poslední cesta. Co naplat, škoda, měl to tady rád, už třiatřicet roků tady pobývá, na samém začátku jsme sem přišli s páterem Kravařským, už si taky u Svatého Mikuláše pod kamennou deskou s červy povídá, škoda, měl jsem to tu moc rád,

celý kraj od Broumova po Chlumec a z Chlumce do Žampachu jsem tady křížem krážem v sněhu v prachu prochodil, třiatřicet roků misionářem, nejhorším misionářem ze všech misionářů, ale šťastným misionářem, tohleto tedy asi bude poslední misie, při té asi sám sebe na kulhavého andělíčka nakonec obrátím, kdo by to řekl, tak už mě neponesou prvního nohama napřed do krypty našeho převelikého nového kostela, škoda, bylo to tu doma a ono se nerado jde, nerado se šourá kstáru někam pryč. Svítalo, narovnal si vak a udělal křížek na desku stolu a sobě na čelo a na rty a na hubená prsa a nasadil si kvadrátek a vzal hůl a šel. Přes lesy se šlapalo jedna radost, bylo čerstvo, voňavo, po dešti, semtam mu ukázala klobouček i opožděná podzimní houba, pak prošel Komárov, Dašice, Bořice, v Tejnici už mu zle kručelo v břiše, ve vaku nic od jídla neměl, a tak se dal do žebření, žebrot on uměl, jakpak by za třiatřicet roků neuměl, a lidi dali, co by nedali, černému nedávají tak rádi jako hnědým nebo bílým, i když jsi starý a nemocný a mluvíš na ně hezky po dobrém a jejich řečí, vesnickou, v ledaskterém stavení jsi pro ně přece jenom jezovita, jezevec, havran, černý, ne-li něco horšího; ne, nedivil se tomu, netrápilo ho to, bral to, jak to je, mračili se a couvali před ním a on se na ně usmíval, nedali zrovna rádi, ale dali, poděkoval, děti po vlasech pohladil, slepice pochválil, do světnice jim nelezl, poseděl na záprsní. chleba zapil vodou a šel dál. Pamatoval na přísné naučení rektorovo, že nesmí kázat a lidi svolávat dřív nežli až na slavatovském panství, měli by ho za potulného mnicha, a ne za misionáře, faráři a děkani jsou na tohle najednou teď náramně hákliví, Harrach, arcibiskup, je prý k tomu vede. Vede nevede, kdopak se vyzná v arcibiskupech, ale nešť, počkáme až na slavatovské panství, jenomže Křižulka nevěděl přesně, kde ono vlastně začíná. V Rosicích ještě ne, to si vzpomněl, že rosické zboží krom podlažického patří teď biskupovi, Matouši Zoubkovi či Sobkovi z Bílenberka, však ho vídával v Hradci u Svatého Ducha, obloženého kanovníky, a o Božím těle pod baldachýnem, s infulí, na prsou zlatý kříž, pámbůhví proč některý kněz se rád nosí, jako by celý oltář kráčel na nožičkách po městě, ale aťsisi se nosí, tomu není potřeba rozumět, Pán Bůh

dobře ví, proč to tak zařídil. A tedy rychle zapomněl na biskupa i s jeho infulí a dal se z Rosic přes říčku a úvozem do kopce, pak kolem lesa, na rozcestí s křížkem a pořád ještě to šlo spíš do vršku než rovinou, a když smrčí po jeho pravé ruce přestalo, uviděl doškové střechy a koruny líp a řekl si tam se už zastavím, i kdyby trakaře padaly, se tam zastavím, tady už jistě je slavatovské panství, to by v tom byl... Uplivl si do trávy a honem se přežehnal křížem. A spěchal, už byl celý netrpělivý, už od včerejška od večera lenoším a zbůhdarma Pánu do oken čumím, ani slovíčkem jsem boží pravdu a svaté náboženství a chleba Ježíše Krista do duší neudrobil.

Vesnice už na míli cesty naříkala bídou a pustotou. Při Pešině za lesem lán jako stůl, asi panský, ale samé uschlé pejří, a střechy už zdálky zešedlé, pobořený plot, sesypaný štít, páter Křížulka znal hodně ubohých vesnic a tahle se zdála být z těch nejubožejších, a tedy zapomněl, že má těžké snopy místo nohou, a spěchal, už aby tam byl.

I návěs byla trochu do kopečka, sedl si tam na kámen, měl takový zvyk, aby si nejdřív odpočal, nabral sílu a dech a taky aby se rozhlédl, jaké to tu je, jak bude nejlíp začít. Bylo to tu špatné, špatné a ještě horší. Na dolním konci návsi panský dvůr, už podlažickými benediktiny založený, bůhví ne-li ještě za králů z Přemyslova rodu, dvůr vystřídavší v tomto a minulém století víc majitelů nežli kanců v chlívku, Jakub z Kroměšína, Jan Pardus z Vratkova, Jiřík z Břesovic, Kostkové z Postupic, Slavatové, Berkové, Trčkové, Švamberkové, Harrachové, není tu celkem o co stát, všeho všudy čtyři lány a z toho větší díl leží ladem. Žádný ovčín, hřebčinec, obora, krčma, pazderna, mlýn, jenom pár sešlých stavení a něco hubeného dobytka a drůbeže, nejlíp ten dvůr zrušit, rozprodat a zapomenout, že byl. A páter Křížulka samozřejmě už zase hřeší proti příkázání rektorovu, není to tu slavatovské panství, už sedmašedesát let to tu není slavatovské, dvůr i ves patří biskupovi, ano, tomu zlacenému na nosítkách pod baldachýnem, v hradeckém zámku sídlí, je mu odtud málem vidět do oken, hradeckou rezidenci ještě dlouho nebude mít postavenou, ale biskup teď má jinší starosti, kardinál Harrach umírá, především

ta zpráva přišla z Vídně, a pán z Bílenberka počítá, že by po něm mohl obsadit arcibiskupský stolec, bodejť by se tedy staral o to, že mu na návsi jeho nejmenší vesnice sedí na kameni nejmenší z misionářů jeho diecéze, sedí na kameni a přemýšlí, jak přestěhovat tuhle ves i s její louží a zpustlým dvorem a třemi grunty a pěti chalupami a se všemi dětmi a slepicemi rovnou do království nebeského. Ta ves jinam nepatří. Jen rovnou do ráje, kam vejdou všichni chudí a všichni utrmácení a všechny chalupy s plesnivými došky a všechny vesnice podupané od jezdců z apokalypsy, zametené koštětem války, dodnes ve snách prchající do lesů při vzpomínce na Lagranský regiment, Trčkovy dragouny, Torstensonova táhnoucího krajem. Tady jako by ještě včera přešli sprostou botou vojáci, tady snad teprve včera dohořelo v krovech a dodoutnalo set'ové obilí a v kurníku dokrvácel poslední kohout a ti, kdo utekli před vojskem od nedojedené polívky, jako by pořád ještě bloudili v lesích. Křivé zdi, střechy děravé a z těch pár chalup jenom každá druhá nemá prázdné oči, prozrazující, že tam už léta nikdo nebydlí. Je tady vůbec kousek človíčka? A páter Křižulka vstal, z vaku vyndal zvoneček, zazvonil a začal zpívat. Tu starou, tu zamilovanou otce Vojtěcha Chanovského, misionáře nejvýbornějšího z výborných, nejchudšího z chudých, nad jehož hlavou, když v poli kázal, vznášeli se ruku v ruce svatý prost'áček boží František a svatý meč boží Ignác a ti ho také jednou za červencového poledne na svých přesvatých rukou vynesli přímo do nebe, tak jak byl, v roztrhané kutně a se slámou ve vlasech. Dobrkovská náves byla prázdná, kolem ní chmurným věncem poloshnilá vrata a trčící pařáty ohořelých trámů a dva tři psi a vyloupané oči chalup a starý, holohlavý, i těm psům snad směšný misionář s dětskýma očima a s pukajícími vředy na nohou stál, zvonil na zvoneček a zpíval.

– Má duše, nespouštěj se nikdy Boha svého!

Na horním konci návsi se před chalupou objevily dvě děti. Páter zpíval dál a mával na ně, ať jdou blíž. Vypadal jako veliký pták, který spadl na zem a nemůže vzlétnout. Před nejspatnější z gruntů také vyběhlo dítě a zčistajasna, snad že z lípy sklouzli, byli tu i tři

odrbaní kluci, stejní jak trojčata; za chvíli stál jich už opodál nevelký hlouček, děti bosé a nemyté, stály na dobrých deset kroků od toho černého člověka, připraveny obrátit se a utíkat pryč. Dole ze dvora vyšel čeledín a dvě děvečky, ale zůstali před vraty. Páter přestal zpívat. Ponořil ruce až po lokty do vaku a vylovil nejdřív hrst lískových ořechů a potom hrst svatých obrázků.

– Jen pojd'te blíž. Neboj se, neboj. Chceš?

Kluk opatrně vzal oříšek a uskočil. Za chvíli stál houfek dětí už docela blízko a každé už mělo oříšek a obrázek. Svatou Ludmilu, svatého Václava, svatého Ignáce, Františka Xaviera, misionáře indického, i svatého Františka Serafinského z Asízu, otci Křížulkovi přece jenom, ale dost potají, ze všech nejmilejšího.

– Umíte zpívat? Není to krásná písnička? Zazpíváme si? Má duše, nespouštěj se... Zpívej, co se bojíš? Má duše...

Nešlo to. Mlčely, koukaly a bály se.

– Tady ještě nikdá nebyli misionáři? Takoví jako já, nebyli? Obrázky vám nikdo nedává? Ani pan farář? A zpívat neumíte žádnou?

Nic.

– Máte tady kapličku? Zase nic.

– Kapličku jestli tady máte. Nemají.

– Kampak chodíte do kostela? A počkat, kdo z vás umí číst? Umí někdo číst? Tak pozor!

Znovu zašmátral ve vaku a vytáhl pár kartiček s namalovanými velikými písmeny.

– Co je to za písmeno? Nevědí.

– To je přece M. A tohle je A. Tady R, I a tady znovu A. A dohromady? Dohromady Maria. Kdopak to byla Maria? No přece matka boží. Matička Pána Ježíše.

A vytáhl další kartičku.

– A kdo přečte tohle? I, H, S. To je těžší. Znamená to Jesus hominum salvator. Latinsky. Česky Ježíš, náš spasitel. Maria byla jeho matička. Narodil se jí v Betlémě. V Betlémě na slámě a položila ho do jeslí, protože v hospodě pro ně nebylo místo. A vůl a osel

dýchali a hráli děťátko. A Ježíš vyrostl a umřel za nás na kříži. Aby nás spasil. Abychom mohli za ním do nebe. Ježíš Kristus, beránek boží. Umřel, chudák, přibitý na kříži. Velikými rezatými hřebíky přibitý. Opakuj to. Jak umřel Ježíš? Umřel na kříži. Řekni to po mně.

– Umřel na kříži.

– Vidíš. A kdo ho tam přibil, nevíš? Neví.

– Jakpak se jmenuješ? Josef? Václav? Jan?

– Jan.

– Jan? Já se taky jmenuju Jan. Jan Křtitel! Chceš ten zvoneček? Tumaš, já ti ho půjčím. Zvoň. Zvoň, Jene Křtiteli. Zvoň, proroku! A jdi napřed, tamhle pod lípu. Neboj se, my půjdeme za tebou.

A šli pod lípu, vepředu kluk Jan se zvonkem, za ním otec Jan s dětmi, šli blíž ke dvoru, čeledín s děvečkami tam ještě stáli, i dva vlasatí sedláci tam seděli na zídce, šli tedy blíž k nim, páter si totiž vzpomněl na další naučení rektorovo, aby už konečně pamatoval, že nesmí věčně si jen hrát a klábosit s dětmi, jsou na to stížnosti, otec admonitor o tom často a přísně hovoří, je třeba všímat si hlavně dospělých, misie není hra, misie je bitva s hořícím mečem pravdy v ruce, tancovat s dětičkami a zpívat s nimi kdovíjaké písničky umí každý kantor, to by se páter Křížulka už mohl pomalu dát ke komediantům, tak to rektor říkal, často to tak říká, a je to pravda, páter Křížulka je nejmizernější misionář, kterého kdy česká země nosila, stydí se, sám sobě nahlas nadává a někdy celé noci zkroušeně vzdychá, ale co naplat, Bůh mu dal jen malý rozum, dětský rozum, ptačí hlavu, a s dětmi se tak pěkně povídá.

– Umíte tancovat? Takhle kolem lípy, dokolečka, dejte mi ruce. Tancovala svatá Panna se zlatýma andělama... No ale už dost. Už dost. Konec. Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého...

Pokřížoval se, v ruce se mu najednou objevil krucifix a on ho zvedl vzhůru, oči mu najednou zpřísněly, rukáv kleriky se vyhrnul a bylo vidět bílou a žilnatou ruku. Strom už měl listí žluté a prořídle. Nebe se znovu zatáhlo. Bílá ruka třímala kříž a děti mimoděk o krůček couvly. Čeledín smekl čepici.

– Vidíte? Kříž! Kříž našeho Spasitele, beránka obětovaného! Na

něm za nás trpěl nevinný Syn boží. Pro naše hříchy ukřižován umřel a pohřben jest. A třetího dne vstal z mrtvých! A my lidé, ovce vrtohlavé, my ne, my se vzpíráme na tomhle světě trpět; nelíbí se nám to. Bolí nás to. Kňučíme jako psi. Ale on nikdo bez trápení nevejde do království nebeského! Skrze kříž se jde do království. V kříži je život a spasení. A ne v potěšení a štěstí. Proto vezmi svůj kříž a následuj Ježíše a vejdeš do brány ráje, kde tě ovanou křídla cherubínů. Napij se z kalicha utrpení, vypij ho do dna, piješ svou spásu a svoje přebývání mezi anděly. Co bys chtěl? Vždycky musíš něco trpět, rád nebo nerad, tvůj kříž na tebe všude čeká. Obrat' se vzhůru, obrat' se dolů, toč se okolo sebe, otoč se dovnitř do sebe, všude najdeš zármutek a kříž. V tomhle smrtelném životě není konec utrpení. Děkujme Bohu za kříž, hledejme kříž, prosme o kříž, radujme se ze svého pozemského kříže, čím je těžší, tím my budeme lehčí v náručí Páně. Chudí a nemocní a trpící už dnes mají svou lavici v království nebeském. Bůh na ně čeká. Dočkat se jich nemůže. Děkujeme ti, Bože, za svůj kříž!

Nebylo to ono, páter Křížulka dobře cítil, že mluví, jako když vítr na střechu fouká. Do smrti se nenaucím kloudně kázat. Měli by mě strčit do kuchyně, a ne posílat na misie, abych se tam procházel a nafukoval a vykládal, čemu nerozumím. Políbil krucifix, klekl a říkal otčenáš. Děti stály a okukovaly ho. Dospělí se podívali na nebe, že už se stmívá, a odešli. Stařec vstal, vzdychl si, vzal vak a rozhlédl se po dětech.

– No... Napoprvé to snad stačí. Já zas přijdu. Zatancuju si. A zazpíváme. Přinesu vám zase oříšky. Spánembohem, děti. Sbohem, Jene Křtiteli. Daleko je na Košumberk? Přinesu vám oříšky. Už nemám, ale přinesu.

Spíš by potřebovaly střevíce než oříšky. Dal se vzhůru po návsi. Vesnice byla malá, minul pár chalup a už byl zase v polích. Za chvíli uviděl dole kotlinku a v ní vršíček a na vršíčku hrad; jako v pohádce. Už to není daleko.

– Co, mnichu? Hledáš kříž?

Jeden z těch dvou sedláků ho dohonil. Starý, pokleslý v kolenou,

ruce jako dvě dřevěné palice, co se jimi zarážejí klíny do pařezu.

– Ty jsi jezovita, vid? Už jsem viděl takové, jako jsi ty. Jenomže chodili s nimi soldáti. Kdepak ty máš soldáty? Jdou za tebou?

– Ty máš rád soldáty?

– Já nemám. Já ne.

– Vidíš, a já taky ne.

– Zabili mně ženu, tvoji soldáti. Slyšíš? Uřízli mně ucho. Chceš se podívat?

Odhrnul dlouhé špinavé vlasy. Místo pravého ucha měl jen ošklivou, rudou, naběhlou jizvu.

– Pámbu tě potěš, člověče.

– Není potřeba. To už je dávno.

– Císařští?

– Císařští.

– Viděl jsem, jak zabíjejí. Švédi taky zabíjeli.

– Taky jsem viděl. A kradli.

– Kradli. A pálili.

– Od té doby je tady u nás hlad.

– I jinde je hlad.

– A ty ještě hledáš kříž.

– Hledám Boha.

– Boha... Kam jdeš ?

– Na Košumberk.

– Tam ho snad najdeš. Ale sem už nechod'.

– Přijdu.

– Nabijeme ti.

– Už mně mockrát nabili.

– Ty to máš rád?

– Nemám to rád.

– Tak proč sem lezeš?

– Hledám Boha.

– V bití?

– Ve všem.

– Ty jsi blázen, mnichu. Řeknu ti to, chtěl jsem tě trochu shodit

tamhle do rokle, aby sis pamatoval, že už sem nesmíš. Ale co s tebou, ty jsi blázen. Běž. Běž a nechod' sem.

- V bláznech bydlí Bůh. Ale já nejsem blázen.
- Nebo v nich bydlí čert. Nechod' sem, zabijeme tě.
- Přijdu brzo. Máš děti?
- Děti už taky nemám. Vnuky mám. Ten, co ti zvonil, ten byl můj.
- Přinesu jim obrázky. A knížku, chceš?
- Nic nechci.
- Potřebovaly by střevíce, vid'?
- Nic nepotřebujem. Táhni. Dobrou noc.
- Dej Pámbu dobrou noc. Pozdravuj děti. Řekni jim, že přijdu.

Setmělo se. Sedlák Ondřej Abraham se vracel do vsi, měl na sebe zlost, že toho černého přece jenom neshodil dolů do ostružin, a páter Křížulka klopýtal dolů strání z dobrkovského kopce a přemýšlel, neměl-li ten člověk pravdu, není-li on opravdu blázen, a jestli je, pak který z těch dvou bláznů, ten, v němž sídlí bílý Bůh, anebo ten, ve kterém poskakuje štetinatý čert? Z lužského kostela bylo slyšet klekání. Táhly mraky, krajina byla tichá a tesklivá. Otec Křížulka se pokřížoval a pomodlil se Ave Maria v chůzi; zdržel se a nebylo by dobře přijít na zámek v noci. Už sotva viděl na cestu, když vcházel do městečka, které bylo bez hradeb a temné a z leckterého kouta se zdál vykukovat satanáš.

Setmělo se a páter Had si říkal večerní modlitbu při svíčce ve svém pokojíku; hned po obědě ho sem lokaj zavedl a on od té doby s živou duší nepromluvil, večeri mu přinesli. Hraběnka už se neukázala. Pokojík mu dali ve starém křídle, hradním, tady to kdysi hlučelo a hemžilo se rytíři a pážaty, teď tu bylo pusto prázdno a na chodbách pavučiny. Tady někde musela být ta jejich slavatovská bratrská škola ničemná, tady se pikartský kněz pokoušel vychovávat mládence Albrechta z Valdštejna a Viléma Slavatu. Tady někde spal jedné noci na konci dubna roku 1421 uštvaný a rozdivočelý Jindřich Lacembok Slavata, když předtím v čele husitské rotý spálil podlažický klášter. A teď tu bude spát jezuita. A s ním starý seschlý démon, patron kacírů, zalezlý ve škvíře zdi. Zeď je tlustá a dvě malá

okna pokoje se dívají před údolíčko do lesů. Nad postelí už visí kříž a na polici stojí Summa doctrinae christianae od Petra Canisia, Defensio fidei catholicae et apostolicae od Suarezze, démon tu teď nebude mít klidné živobyті.

– Dej Pán Bůh dobrý večer, Vojtíšku.

Ve dveřích stál páter Křížulka. Ušlý, schvácený, sotva se na nohou držel.

– Otče Jene! Čekám vás už od oběda. Šlo se vám bídně?

– Bídně? Krásně se šlo!

– Že jdete tak pozdě.

– Trošku jsem se pozdržel. Tady v jedné vsi. Ale už mi to nejde, Vojtíšku. Kážu a vítr fouká a lidi mě neposlouchají. Je ze mne dědek bláznivá. Tak ještě s dětičkami tancovat a bábám povřísla vázat.

A začal vyrovnávat na stůl obsah svého vaku. Obrázky, růžence, svíčky, kleštičky na trhání zubů, krabičky se zázračným mazáním a škapulíře, štěpinku z Kristova kříže, v plátně zabalenou, zub svatého Benedikta, pytlíček s hlínou nasáklou krví Páně, suché byliny a pár rezervních bot, i skládací oltáříček nakonec vydoloval, byl toho plný stůl a páter Křížulka láskyplně ty věci prohlížel a oprašoval a obrázkům rohy rovnal, pak si vyhlédl kus místa na truhle a svůj misionářský krámeček si tam rozkládal.

– Uděláme si tady oltářík, co říkáte, otče Vojtěchu? S Panenkou Marií nebo s Kristem Pánem?

– Byl jste se ohlásit u hraběnky?

– U hraběnky? Nebyl. Proč? Ptal jsem se po vás a dovedli mě rovnou sem. Udělal jsem něco špatně?

– Ne, ale... Snad by se patřilo, abyste se ohlásil.

– Myslíte? Máte pravdu, vlezu sem jako kuň a neohlásím se. A nepočkalo by to do rána?

– Nebo snad aspoň u hejtmána... Ukázal by vám váš pokoj.

– Jaký pokoj?

– Kde budete spát. Musíte být strašně unavený. Co dělají nohy?

– To nic. A spát já budu tady. Nač bych teď běhal za hejtmanem? Však se sem vejdemo. K čemu pokoj? Co vás napadá.

– Tady je jenom jedna postel.

– S tím si nedělejte starost. Jakkak myslíte, že já spávám na misiích? Konec řečí, jdeme spát. Máte oči jako králík. A jaképak to tady je?

Složil si svůj prázdný vak, dal si ho na zem a klekl k modlitbě. Bude spát na podlaze, pomyslel si páter Had. A živou mocí mu to nerozmluvíš; darmo se pokoušet.

– Dobrou noc, Vojtíšku.

Stařec zul boty, natáhl se na zem, hlavu dal na složený vak, vzdychl a usnul. Páter Had sfoukl svíčku, odstrojil se a zalezl do postele. Pokojem voněly Křížulkovy bylinky. Košumberská misie Tovaryšstva Ježíšova, vojsko k hradebním střílnám této pevnosti boží, byla na místě.

) IV (

Bylo jich dvanáct a bylo to v polou dubna roku 1556. Připutovali z Vídně přes Tábor a vstoupili Svinskou bránou do Prahy a kráčeli po staroměstském rynku směrem k mostu. Páter doctor theologus Ursmar de Goisson z Lutychu. Páter doctor theologus Cornelius Brogelmann z Flander. Páter doctor theologus Heinrich Blysem z Bonnu. Páter doctor theologus Jan Tillian z Geldern. Magistři filosofie páter Petr Sylvius Flanderský, páter Vilém Geldernský, páter Florianus Italus, páter Baltazar Pfarrkirchen z Bavor a páter Kašpar Konger z Lublaně. Tři bratři laikové, Consalvus z Kalábrie, Rogerius z Flander a Bartoloměj ze Švýcar. Ti starší, unavení, seděli na voze. Ostatní, oděni černou klerikou a nedlouhým pláštěm, kráčeli po vlašsku v pantoflích a s holemi v rukou přes náměstí k mostu. Přišli skromně a snad i se strachem; to město, to byl vlčí les a moře hereze. Byl duben, Ignác z Loyoly ještě žil; zemřel v červenci. Svatý otec Pavel IV. jim žehnal na cestu. Možná jim předtím i připomněl, že svět chce být klamán, a tedy ať je klamán; rád prý tuto větu s hořkým stařeckým úsměškem říkával. Dějepisci řádu ovšem

zaznamenali jen tolik, že pravil Ejhle posílám vás jako beránky doprostřed vlků, abyste šli a přinesli užitek a užitek váš aby zůstal. Časové jsou nebezpeční a zlí.

- A víte, že to platí ještě dnes?
- Vím, otče rektore.
- Co tedy chcete?

Páter Had dosud ani neodložil hůl a na botách i na lemu sutany měl nalepený sníh. Sníh neroztával, v sakristii byla zima, oběma mužům šla pára od úst. Rektor stál ve stínu dubové almary a nebylo mu vidět do tváře. Z chrámu sem táhl průvan a v průvanu se třpytily útržky zpěvu jako sypající se ledová tříšť. Rosu dejte, oblakové, pršte spravedlivého! Ať se otevře země a vypučí Spasitele! V chrámové lodi se krčili nedospalí lidé v hrubých kožiších, ve vlňácích a s ovázanýma ušima. Bylo přede dnem. Šedovlasý jezuita u oltáře sloužil roráte. Dva scholastikové mu přísluhovali. Chrám byl ještě skoro nový, čistý, teprve loni vysvěcený, rozkymácené plamínky voskovic lákaly v šeru lesky ze zlacených andělských křídel, nové bylo nádobí i lampy, nová byla knězova modrá kasule i rochety scholastiků, nové byly sochy i kazatelna i koberec před oltářem i oltář sám i kopule nad ním, utopená teď ve tmě, nový byl celý hradecký chrám Nanebevzetí Panny Marie, Carlo Lurago odvedl i tentokrát dobrou práci, ne náhodou mu už po čtvrt století čeští provinciálové i představení domů a kolejí Tovaryšstva dávají přednost, Luragové vědí, jak se dělá palác i hradby i chrám, jak se musí pozorně míchat hašené vápno s mramorovým prachem na štuk a jak lze mocnou a bezohlednou fantazií zkrotit a zkrotit i kámen.

– Co tu chcete? Myslel jste, že vás posílám doprostřed andělů? A pro vás že jsou časy jiné? Příjemné?

- Ne, to jsem nemyslel.
- Proč jste sem vlastně chodil? Nudíte se na Košumberku?

Šel opět celou noc. Tentokrát byla cesta horší. Nočním mrazem, po polích ztvrdlých na kost a nahoře v kopcích i závějech, když se mu zafoukaná Pešina ztratila a nebylo vidět nic než bílé povětrí, vlny

a obří hrstě přemrzlého sněhu, zvrženého větrem. Na Košumberku mu nabízeli bryčku nebo sáně, ale odmítl. V kapli před obrazem trpké boží rodičky složil ráno předtím slib, že vykoná tuto cestu mrazem a sněhem v noci, pěšky a sám. Byl to kající slib. Kající proto, že stále podléhá nejistotám tváří v tvář oné podivné ženě; že je s ní pod jednou střechou už devět neděl a dosud nedokázal ani ji okřiknout, ani své uši přinutit, aby se zavřely a nepřijímaly její řeč; že stále ještě neměří život oné ženy desaterem božích přikázání a sedmerem hlavních hříchů, aniž je třeba na cokoli jiného se ptát; že stále váhá a pozoruje ji; že uvažuje víc o jejím příštím životě nežli o její smrti; že zbůhdarma myslí na její klid a štěstí, na její křik a na její dluhy a samotu a na její dítě a na její vzpomínky a bojí se o ni ve chvílích, kdy ona ztichne a zdá se být šílená; že myslí na její marnosti a barevné hadříky, a ne na míru její pokory a lítosti, ne na její povinnost umřít světu a rozplýnout se v Bohu. Složil tedy kající slib, aby se potrestal. Aby se vzpamatoval, aby mu noční cesta a mráz a trest těla pomohly pochopit, co dál. Šel celou noc. Zprvu měl dobrý pocit úlevy, jako když z chladné vzdálenosti začíná konečně vidět ostře to, co po devět neděl rostlo a rozmazávalo se v parách. Pak ale už byla cesta tolik zlá a mráz tak pálił a vítr tolik štípal do slzících očí, že nedokázal o ničem přemýšlet. Plný znechucení a vzteku na sebe, neschopného umrtvit ani ucho, ani prst u nohy, ani kůžičku pod nehtem, zabušil na bránu města. Ještě byla tma. Sněžilo. Přešel náměstí, kde se černaly schoulené postavy lidí spěchajících na roráte, a vstoupil do sakristie.

– Prikázal jste, abych přišel na konci adventu. Potřebuju pomoc a radu, otče rektore.

– Tak učený teolog, a neporadíte si sám? Zdálo se mi, že nic menšího už vám nemohu svěřit. Být zpovědníkem jedné vdovy není snad tak obtížná práce.

– Nejsem učený teolog.

– Už ne? A odkdy? Býval jste. Už se nechcete vrátit do Prahy? Žádat o doktorské insignie? Chcete, nebo ne?

– Chci, co mi přikázete, reverende pater. Jiného nic.

– To slyším rád. Pokud to nejsou jen slova.
– Nejsou to jen slova.
– Jen se pochvalte. Teologie už vás tedy nezajímá?
– Zajímá mě práce, kterou mi ukládáte.
– Na té je tolik zajímavého? Zrovna teď? Ta vdova je mladá, vidíte? Jakou že potřebujete radu? Předpokládám, že vás zítra uvidím u svaté zpovědi. Co vás trápí? Vypravujte mi o své vdově. Přimrzl vám jazyk? Pojd'te.

V rektorově cele nebylo zatopeno. Nevětraná místnost se stolem, skříní, klekátkem a tvrdou postelí; stál v ní kyselý pach. Rektor si sedl za stůl. Druhá židle tu nebyla.

– Píše vám bratr. Váš otec zemřel. Už na začátku adventu.

Podal mu otevřený dopis; představení otvírají a čtou všechny dopisy.

– Potom si to přečtete! Není tam nic tak zvláštního. Rektor Václav Kolčava byl statný muž, hrubou tvář měl pokrytou kůží, jež vypadala jako kůra stromu, tak byla rudohnědá a hrbolatá od neštovic. Oči byly do té kůry ostře vyříznuty, malé a podezíravé.

– Bolí vás nohy? Kdybyste byl doktorem teologie a přednášel teď v Praze exegezi, nemusel byste běhat po nocích a ve sněhu. Nemusel byste zpovídat mladou vdovu, teď v zimě, když za okny fičí a v pokoji hřeje a voní krb. Jenomže vy nechcete být doktorem teologie. Vás radši bolí nohy. Jen stůjte, na Košumberku se ještě nasedíte dost. Kolik že je let té hraběnce? Čekám vás zítra u zpovědi.

– Chtěl jsem se dnes večer vrátit.

– Máte tolik naspěch? Ba ne. Počkáte si tu přes vánoce, když už jste tady, víte? Na první neděli po božím narození vás čeká otec provinciál. V Praze. Nevím, co vám chce. Třeba budete přece jenom přednášet na universitě exegezi; i když nechcete. Co je na Košumberku? Páter Křižulka došel? Co dělá?

– Chodí po vsích. A s čeládkou na zámku koná katechese. A nemocné navštěvuje. Někdy i po vesnicích křtí a pohřbívá.

– Pikarty chytá?

– Neříkal, že by už chytil.

– Zato si hraje s dětičkami. A krade pro ně v kuchyni. Vy jste jeho představený, chápete? Co on zle udělá, za to potrestám vás! A jak je s vdovou? Zpovídáte ji?

– Každý týden.

– Má dluhy?

– Má.

– Kolik?

– Nevím přesně.

– Vás to nezajímá?

– Nepříliš.

– Ode dneška vás to bude zajímat.

– Zdá se, že paní hraběnka kupodivu hospodaří dobře. Panství je v lepším stavu, nežli bývalo.

– Ode dneška se vám to nebude zdát, ale budete to vědět. Přesně. Výnos, dluhy, platy, roboty, berně, inventář, výměru dvorů, zahrad, seznam lomů, mlýnů, pivovarů, chmelnic, krčem, dobytka, až po ten poslední zákolník to budete znát. Rozuměl?

– Proč to mám znát, důstojný otče? Rektorovi se zúžily oči.

– Špatně jsem slyšel. Něco jste se ptal?

– Prosím za odpuštění.

– Má napsanou závěť?

– Nevím. Je ještě mladá.

– To už jste povídal.

– Měla by se vdát.

Rektor na něho chvíli hleděl, jako by rozvažoval, zda je tak hloupý anebo tak úskočný.

– Vy jste jí radil, aby se vdala? A za koho?

– Nic jsem jí neradil...

– Otče Vojtěchu, dobře mě poslouchejte. Jestli se ta vdova vdá, dokud vy budete u ní zpovědníkem, vymyslím pro vás takovou misii, že se vám o ní nesnilo! Já vím, že chodíte nerad na misie. Mlčte, já to dobře vím. Ale jestli se vám ta vdova vdá, i kdyby se vdala za chromého kozla, půjdete na misii nadosmrti. A k vojsku, do Uher, to vám slibuju! Co tomu říkáte?

– Prikážete-li, půjdu rád do Uher na misie.
– Nelžete! Ale dobře si to pamatujte. Chcete se snad zeptat, proč se nesmí vdát?

– Ne, nechci.

– Bylo by vůbec dobře, kdybyste zapomněl slovo proč. Kdybyste prosil Boha, aby vám shnily zuby, jestli to slovo před svým představeným ještě někdy řeknete! Co je na Košumberku?

– Otče rektore, prosím, abyste mě odvolal z Košumberka. Jsem špatný misionář, ale budu se snažit.

Rektor na něho znovu chvíli beze slova hleděl. Sevřel ruce v pěst. brada se mu vysunula dopředu a kůže na jeho obličejí jako by ještě víc ztvrdla.

– Tak. A víte vy, co je to neposlušnost? Víte, co to je, přát si něco jiného, nežli se vám prikázalo? Stínem myšlenky se dotknout takového přání?

Vstal. Rozpráhl ruce, stále ještě sevřené do pěstí. Na okamžik se zdálo, že pěsti začnou bít. Ale když si pak znovu sedl a opřel se o lokty, měl na rtech úsměv; malý a ošklivý.

– Vám se tedy na Košumberku nelíbí. A proč? Sedněte si, velebnosti, vždyť vás bolí nohy. Kam? Třeba na postel. Nevadí, že ji umažete; je i tak dost špinavá.

Ozvalo se zaklepání a vešel fráter, nesl rektorovi snídani. Rektor vzal hrnek s horkým mlékem a krajíc chleba a donesl to páteru Hadovi.

– Jezte, já nechci. Pročpak se vám tam nelíbí?

– Neumím to.

– Co neumíte?

– Jednat s takovou ženou.

– Že neumíte? Jaká je to žena? Co je na ní tak zvláštního?

– Nevím.

– Bojíte se jí?

– Někdy.

– Je krásná? Je v ní hřích? Dábel?

– Dábel? Ne.

- Jí se bojíte nebo sebe?
- Jí.
- Sebe ne? Svého hříchu? Nemravnosti? Myšlenek?
- Ne.
- Je nešťastná?
- Snad.
- A osamělá?
- Ano.
- Pláče?
- Asi.
- Před vámi pláče?
- Ne, přede mnou ne.
- A jak víte, že pláče, když jste ji při tom neviděl?
- Nevím to jistě...
- Pozorujete ji snad potají?
- Jak bych mohl?
- Řekněte, co děláte, když se před vámi rozpláče?
- Snažím se nevidět to.
- Tedy nepláče před vámi a vy se snažíte nevidět, že pláče. Divné, co? Znáte ji dobře?
- Vůbec ji neznám.
- Kde spí? Ve své ložnici? Sama? S dítětem?
- Sama. Dítě spí s chůvou.
- Kdy chodí spát?
- Brzo. Ale v noci mívá v ložnici světlo.
- Nemůže spát?
- Nevím.
- A co tam dělá? Modlí se?
- Možná.
- Má v ložnici oltářík?
- Má klekátko a obraz.
- Pannu Marii?
- Ano.
- A jak to víte?

Zasípělo mu v krku; to byl zvuk, který vydával, když chtěl znázornit, že se směje. Obličej se mu při tom ani nepohnul.

– Byl jsem tam jednou, otče rektore. Jednou, když mi chtěla ukázat...

– Poslouchám. Copak vám chtěla ukázat?

– Svůj portrét, který tam má na zdi.

– Svůj portrét vám ukazovala? A proč? Znovu mu zasípělo v krku.

– Byl jsem tam jenom jednou. Po snídani. Náhodou.

– Ovšemže náhodou, otče Vojtěchu. Jak jinak? Co byste tam jinak dělal? Uklidněte se přece. Nemáte už hlad? Věřím vám, že se s ní naučíte jednat. Jsem si tím jist. Zůstanete na Košumberku. Aspoň... zatím. Pak se uvidí. Ano?

– Ano, důstojnosti.

– Zůstanete tam rád?

– Budu se snažit...

– Když je to můj příkaz: zůstanete tam rád?

– Ano, rád.

– Vidíte. Já vám věřím, že tam zůstanete rád. Myslel jsem si od začátku, že tam zůstanete rád. A co vlastně ta žena podle vás nejvíc potřebuje?

– Křesťanskou pomoc.

– Jakou pomoc?

– Pochopení. A soucit. Podporu v samotě. Radu, jak žít. Víru v boží milosrdenství; víru, že život není jenom neštěstí a zoufalství a smrt.

– Že není? A co tedy je podle vás život? Vám se snad líbí život? Vy potřebujete štěstí? A nebýt sám? A pochopení se vám zachtělo? Nerozumím vám.

– Já nic takového nepotřebuju.

– A kdo?

– Ona.

– Ona je jiný člověk nežli vy?

– Docela jiný.

– Lepší? Horší?

- Nevím. Jiný člověk.
- Vy myslíte, že před Bohem nejste oba stejní? Že z ní snad bude jiný prach než z vás? Šťastnější? Voňavější?
- Nemyslím teď na prach.
- A to je chyba! To je vždycky chyba! A kdo jí má dát to vaše štěstí a pochopení? Vy?
- Ne. Neumím to.
- Ale chtěl byste. Chtěl? Zasípělo mu v krku.
- Máte zbytečné starosti, otče Vojtěchu. Panna Maria se za ni přimluví. Postará se o ni líp než vy. Ostatně co je s tou kaplí?
- Kaplí?
- Mariánskou kaplí. O té jste si ještě nepovídali? O čem si spolu vykládáte den co den? Její nebožtík, ten druhý, požádal arcibiskupskou konzistoř o povolení postavit kapli. Už před třema roky. Dost dávno, že? Povolení se mu dostalo. Ale kaple není. Co o tom víte?
- Nic.
- Nic! Její manžel zbožností nevynikal a vdova zatím lepší nebude, jak se zdá. O tom byste měl přemýšlet! Kde je obraz?
- Obraz?
- Obraz boží rodičky. Pro ten obraz se má stavět kaple. Je zázračný. Jak to, že vůbec nic nevíte?
- Obraz, tuším, znám.
- Tedy přestanete tušit a zařídíte, aby kaple co nejdřív stála. Ve vašem tušení se lidé z košumberského panství modlit k Panně nemohou. Zařídíte, aby hraběnka dala fundaci; pro začátek aspoň pět set zlatých rýnských. Kaple má stát někde mezi Košumberkem a Luží; to už je vaše věc. Nezapomeňte ale, že to má být poutní kaple. Že k ní budou chodit procesí z celého okolí. Ne abyste ji dal postavit v dolíku. Nejpozději v létě se bude světit základní kámen. Rozumíte? Tohle je teď, podle mého mínění, vaše práce. Věnujte tomu laskavě aspoň chvíličku ze svých rozhovorů s paní Marií Maximiliánou. Proč myslíte, že jsme vás tam posílali? Abyste babu jednou za týden vyzpovídal a pak se hřál u krbu? Rozuměl jste mi?

- Rozuměl.
- Dál. Vaši křesťanskou pomoc si představuju tak, že povedete s hraběnkou účinné rozmluvy o prospěšnosti vdovského stavu a o obtížích a nebezpečích obnoveného manželství. Chápete?
- Ano.
- Po takových dvou manželstvích by snad už nemusela mít chuť dělat tu hloupost potřetí. Víte, doufám, jak skončil její druhý choť. Svinstvo! Dál. Vaši křesťanskou pomoc si představuju tak, že se postaráte, aby na Košumberk nejezdily zbytečné návštěvy a nekonaly se tam hostiny, tance, hony, projíždky a podobná žertování. Chápete?
- Nic takového na Košumberku není.
- Nesmí být. Dál. Vaši křesťanskou pomoc si představuju tak, že správce a purkrabí a všichni další služebníci budou pracovat podle vašich pokynů, budou všechno pozorovat a oznamovat vám, co zjistí. Bylo by dobré, kdybyste ty dosavadní nějak vystřadil a zařídil, aby byli ustanoveni jiní, které doporučíte vy. Můžete to pochopit?
- Ano.
- Ostatně čím méně služebnictva a zbytečných dvořáků, tím líp. Máme zájem, aby se na Košumberku hospodařilo řádně a šetrně. Dál. Postaráte se, aby se na panství neobjevil ani jediný cizí řeholník. Dál. Navštívíte všechny faráře v okolí, abyste věděl, co jsou zač. Pokud ještě najdete polského kněze, okamžitě hlásit. Navštívíte chrastického a litomyšlského děkana a požádáte je o radu a pomoc. Škoda, že v Litomyšli už není děkan Pešina. Vy se s ním znáte, že?
- Chodili jsme spolu do školy.
- Vidíte, a už bude brzo u Svatého Víta kanovníkem scholastikem. A možná bude i falckrabětem. To dělá ta vaše Praha. Závidíte mu? Dál. Pokusíte se být přijat i v Chrasti u... Počkat, ne. U biskupa teď ne. Ten teď stejně jen šmejdí mezi Vídní a Prahou a kdoví, do čeho se ještě zamotá. Kardinál Harrach umřel, to snad víte.
- Sloužili jsme za něho v zámecké kapli černou mši.
- Nikdo se vás neprosil. S biskupem zatím počkáme. Dál. Vdovu povedete k štedrým skutkům, ale jen takovým, které jí doporučíte vy. Budete s ní trávit čas na modlitbách a znovu na modlitbách, při

litaniích a nad růžencem, a ne zbytečným mluvením o marných věcech. Souhlasíte?

– Souhlasím.

– Tak si představuju křesťanskou pomoc já. Představujete si ji vy jinak?

– Ne.

– Jen sed'te, to není všechno. Tu ženu je potřeba zlomit jako divoké pláň, které vyrostlo proti nebi. Zlomit a zlomený vršek zahrabat do prachu. Chápete? Zlomit její pýchu, její prašivé naděje na štěstí nebo jak vy tomu říkáte, zlomit její drzost a poplivat jí vzpomínky a panské čelo jí rozškrábat. Pod tím místem, kde pláňeti zlomíte kmen, a já myslím, že by měl být zlomen co nejniž, docela u země, pod tím místem vyrostou nové výhonky; nebojte se, ona vám neuschne. Jenomže to budou výhonky pokorné, budou se nízko plazit a budou naše. Boží. Víte? Chápete? Dávám vám na to jeden rok. Do roka, pokud tou dobou budete ještě na Košumberku, složí ta žena pod vaším duchovním vedením slavný slib vdovské čistoty. Zahodí šperky a oblékne si černý šat a už ho nikdy neodloží. Strhá ze zdí své portréty a zrcadla a vkleče bude rozjímat o božích pravdách podle svatého Ignáce. A bude se připravovat na smrt. Vy ji budete připravovat na smrt. Na smrt, a ne na život, chápete to?

– Chápu to, otče rektore.

– A souhlasíte s tím? Ne, počkat, neodpovídejte. Nechci vás uvést do lži. Odpovězte mi na tohle: Víte už, co je poslušnost?

– Vím.

– To stačí. Zasípělo mu v krku.

) V (

Byly to od studentských dob první vánoce, kdy neměl co dělat, dva dny bílého času, dva dny sám pro sebe, seděl v cele, přemýšlel, pozoroval, jak kape ze střechy, oteplilo se a svítilo slunce a začalo tát, ovečka Tomášek tedy bude falckrabětem, bůhví co to vlastně je,

už je i kanovníkem litoměřickým a kanovníkem vyšehradským a kanovníkem v Praze u Svatého Víta, erb má, titul má, knihy píše, jistě teď takhle zbůhdarma nesedí a nedívá se bezradně z okna, má-li pak ještě takové směšné dětské vlásky, asi ne, už asi ani tajně nepláče, že se mu chce domů, v Praze za ním zajdu, určitě za ním zajdu, jestlipak mě ještě pozná. Celé odpoledne proseděl páter Had ve své podkrovní cele, kvečeru kapky přestaly padat, za oknem visel krásný namodralý rampouch, celý Štědrý den a celý večer a celou noc sám pro sebe, a zítra znovu, zašel si na půlnoční, stál vzadu mezi ševci a řezníky a pernikaři v těžkých kožiších, zpíval s nimi, že se právě narodil nám Bůh pravý a nebeský pán, klekal s nimi na studené dlážky, v noci pak ještě seděl při svíčke a četl si Vergilia, na Boží hod pomohl po snídani zamést refektář, u postranního oltáře si pak odsloužil tichou mši a potom se procházel po městě, všude bylo plno mokrého sněhu, potkával svoje bývalé žáky, také měli volno ze semináře a také se bezúčelně potloukali po náměstí, vrátil se do kostela, poklonil se Matce boží Foyenské a prohlédl si nové jesličky, stáli u nich žáci přestrojení za pastýře a zpívali vánoční písně, ó loutno má, ó labuť má, můj slavičku, nynej, líbezná harfo má, cimbálíčku, veliká betlémská hvězda svítila na cestu všem ovečkám, ztraceným ve vysoké kadeřavé trávě, když se vrátil do cely, cítil se zesláblý a bolelo ho celé tělo, lehl si bez večere, ale neměl zatopeno a nebylo ani čím zatopit, roztřásala ho zima i pod tlustou houní, nakonec usnul a probudil se chladem a studeným potem uprostřed noci, ležel pak na znaku a čekal, až zešednou trámy na stropě, spát už nemělo smysl, je třeba vydat se na cestu co nejčasněji.

Byly to první vánoce, co otec není naživu, četl si několikrát bratrův dopis, stručný a cizí, otec byl už stařec a jeho smrt nikoho nepřekvapila, bratr je tedy královským hejtmánem pražských viničných hor, podle všeho už dost dlouho, píše, že založil vinařskou kongregaci svatého Isidora, sám že je horlivý mariánský sodál a pilně navštěvuje Betlémskou kapli a slavná kázání, průvody a exercicie otců jezuitů, proč mi to píše, asi počítá s tím, že mi čtou dopisy, jistě má rodinu, ženu a dětičky, procházejí se po Praze, tři dětičky, pět

dětiček, ptá se, trvám-li na tom, aby se můj dědický podíl vyplatil hradecké koleji, a musí-li se vyplatit hned, to je zřejmě hlavní věta dopisu, ano, bratříčku, trvám na tom, ostatně nemohu na tom netrvat, copak si asi pomyslel rektor, když tu větu četl, královský hejtman, horlivý mariánský sodál, a rád by pozdržel vyplacení dědického podílu do kolejní pokladnice, časy jsou prý pořád ještě zlé, výnos rodinného statečku nevelký, ba ne, bratříčku, otec rektor si dá pořídit soupis majetku, když bude potřeba, přesný a přísný soupis, podíl budeš muset vysázet celý, neošizený, a hned, hradecká kolej ho potřebuje, chrám sice zaplatila napůl vdova po nějakém císařském plukovníkovi a napůl pražská kolej svatoklimentská, ale i tak se jistě peníze sypaly a sypou, nádobí, roucha, koberce, obrazy, olej, vosk, neptej se na nic, Felixi Václave, nevyzvídej, neodkládej, nevyjednávěj, vypůjč si a plat'.

Felix Václav Had z Proseče, starožitného stavu vladyckého, a co ještě, tři dětičky, pět dětiček, dvanáct dětiček, žena vybírá husu na svátky, mariánský sodál přilepuje svíčku na oltář a přemítá, jak ošidit Tovaryšstvo Ježíšovo aspoň o kousek toho nešťastného dědického podílu, opravdu utěšený obrázek s bratříčkem, anděli boží, děkuju ti, žes do mne před dvaceti lety při Vzkříšení vstoupil a přikázal mi běž, nech rodinu, ať hraje na spinet a vybírá husu na svátky, běž, Ježíš a svatý Ignác a cela s knížkami na tě čekají.

Snažil se myslet na otce, úporně se snažil, vybavit si aspoň jeho podobu, jeho chůzi, křivku jeho zad, vzpomenout si na nějakou příhodu z dětství, v níž by byl otec a on, snad něco z onoho jara, kdy ukrutný Banér s vojskem stál před vyděšenou Prahou a odněkud z pankrácké pláně pálily těžké švédské kusy do hradeb, anebo snad něco ze svatého biřmování o svatodušních svátcích toho roku, kdy Prahu stiskli Wittenberk a Konigsmark, anebo z pohřbu matčina, ale nešlo to, už zapomněl jeho tvář, snažil se představit si jeho smrt, aspoň si uvědomit, že je mrtev, že ho už neuvidí, že je smutné zůstat bez otce, tedy osiřet, ale nakonec si musel říci, že je mu to docela lhostejné, marně se snažím, ten dopis je opožděná zpráva o úmrtí cizího člověka, zpráva o smrti otce provinciála anebo rektora nebo

pátera Křížulky na Košumberku by mě jistě vzrušila mnohem víc. Bylo to skličující, nepříjemné jako kamínek usazený v lebce, jakési tiché a tajemné memento úplné samoty, už navždycky, ale smířil se s tím, odříkal modlitbu za mrtvé a modlitbu poděkování za klidnou smrt a dál už na to nemyslel.

Vykonal na Štědrý den ráno řádně i svatou zpověď, přijal za pokání úkol, že o příštím Velikém pátku ponese veřejně na ramenou kříž z lužského farního kostela až na místo, kde bude zanedlouho stát mariánská kaple, bude stát, musí, po zpovědi zůstal klečet v prázdném chrámu a opakoval si všechny příkazy rektorovy o Košumberku a o hraběnce, rozvážil je, uložil si je do paměti a uznal, že jsou rozumné a dobré, zastyděl se pro pochybnost, která ho nad nimi včera v rektorově cele přepadla, je nutno vyhánět ze srdce i z hlavy pochybnosti a váhání, pach d'ábla mihnuvšího se kolem, boží dílo je strmé a obrovské a člověk je k smíchu, dýchá-li dole u paty nedohledného božího sloupu na černou suchou bylinku svých mudrování, citů, lítostí, bylinku rozšlap, jinak budeš jako ona, scvrklý lamentující pařátek, nestaneš se kamenem božího chrámu, nevrosteš pokorným pocitem soudržnosti s ostatními kameny do výšek, jež se dotýkají království nebeského, nebudeš při tom, nebudeš účasten, nebudeš hlasem v chóru a částkou a pírkem vysoko mávajícího křídla, budeš sám a zajdeš stočený do sebe, ano, konečně je tedy vidět ostře to, co se rozplývalo v parách, shůry jako by náhle začaly hřmít varhany, věci jsou o tolik jednodušší, nežli se zdály, je jasné, co dělat dál, bude mnoho práce, mnoho užitečné práce a málo času na zbytečné starosti. Kristus se k němu mlčky skláněl z kříže, byl nadlidsky velký a visel tak vysoko, že se nedal rozpoznat výraz jeho očí a kresba vrásek kolem úst, blízko byly jen jeho nohy, nahé a kostnaté a zamodralé, surově proražené hřebem; krev odkapávala, tiše, zoufale, a oči byly příliš vysoko. Kdo jednou vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova, tomu je otcem ten, jenž zemřel na kříži, otcem, matkou, sestrou, domem, hrobem, vším. Na modré kůži zasychala krev.

Bylo třeba vyjet co nejčasněji, den ještě nezačal, jenom se na

šedém nebi rýsovaly štíty domů a vzadu v rohu náměstí Bílá věž a Svátý Duch, a čeledín z malšovického statku už stál dole s uzdou v ruce. Páter Had vylezl do sedla, šlo mu to ztěžka, byl čím dál zesláblejší, asi z té noční cesty předvčírem a z toho chození mokrým sněhem po městě a z té studené a syrové cely, vylezl do sedla, pečlivě zastrčil pod plášť zapečetěný dopis, který mu dal rektor Kolčava pro otce provinciála, a pobídl širokou vesnickou kobyлу.

Přes noc nepřimrzlo, sníh byl už teď ráno rozbředlý a mokrý vzduch studil až na kůži. Páter Had vyjel z města, nechal se kolébat v sedle, cítil se špatně, všechny kosti ho bolely, ale za chvíli to trochu přemohl, kobyla těžce klusala měkkým sněhem a vodou, chlístalo jí od kopyt, krajina byla smutná, pod nízkým nebem, šedivá, ale pomalu ubývala, za poledne projel vysoký černý jezdec Nymburk, u otců dominikánů si tam vyměnil koně, a v prvním soumraku už viděl pražské hradby a špice věží.

Prahu zastal tentokrát nevábnou, špinavou, plnou rozježděného, zešedlého a zrezivělého sněhu, bylo k večeru, tak tedy Praha, a už ne moře hereze a město dětí Husových a Lutrových, Praha naše, katolická, ještě možná vysoko nehoří vírou všech zapálených srdcí, ale plameny už vyšlehávají, zvonily zvony k večernímu Ave, Svátý Vít, Svátý Jiří, Svátý Štěpán, Svátý Haštal, dobré zvony, zvonění pravé víry, zvony od Panny Marie před Týnem, zvony od Panny Marie Sněžné, od Panny Marie Vítězné, i Svátý Ignác už bude brzo zvonit, už brzo zazáří na Dobytčím trhu jeho nový chrám, na mostě hledí k nebi dřevěná socha Jana Nepomuckého, pět hvězd nad její hlavou stoupá vzhůru směrem pohledu jejích očí. nebohý Jan a svátý Ignác a matka Marie žehnají vlídně městu, jež se rozpomnělo na víru svých otců, jež se vrací, jež jde po kolenou k božímu trůnu, ztěžka, zoufale, v mlhách, ale vrací se, hlavu má šedou popelem a naříká pro své staré hříchy, svou zpupnost, marnou slávu, svoje barbarství. Na staroměstském náměstí u mramorového sloupu se sochou Neposkvrněné matky boží zpívali královští zpěváci svou sobotní loretánskou litanii. Páter Had slezl s koně, klekl do kaluže a zpíval s nimi.

Vrátný svatokhmentské koleje musel hubeného pátera, zřejmě venkovského, zachytit; byl by snad upadl, když vešel a rychle dýchaje mu vysvětloval, co tady v Praze chce. Obstarali mu volnou celu, zavedli ho do ní, svlékli ho, uložili do postele a zatopili mu. Celý se třásl, byl rozpálený a měl rudé skvrny na tvářích. Přinesli z lékárny byliny a svařili mu je. Vypil to, ale neusnul, házel sebou a cosi hovořil, nechali u něho raději přes noc frátera, ať hlídá a přijde říci, kdyby bylo zle. A nebude-li zle, ať ho ráno vzbudí; páter Had přijel z Hradce na příkaz otce provinciála a k audienci může nepřijít, jen kdyby umíral.

) VI (

– Dej mu Bůh věčnou slávu, byl to svatý muž. Volil tři papeže a korunoval tři české krále. Dožil se poct a úřadů a my jsme mu je z celého srdce přáli. Nemám pravdu?

A veledůstojný otec provinciál se usmívá a čeká na odpověď. Oba konzultori i admonitor se tváří, jako by jim právě teď sedla na nos moucha. Societas Jesu a její vztah k hraběti z Harrachu, to je arci složitá a jemná otázka. Societas Jesu a kardinál hrabě z Harrachu byly dvě mocnosti ryze a přísně katolické, přísně střežící čistotu dogmatu i nerozdílnost vůle a cílů církevních; nicméně byly to dvě mocnosti rozličného mínění. Neomaleně řečeno, vedly spolu na půdě tohoto českého království válku. Ba i na samé půdě neomylné církve. Dlouhou a urputnou válku. Teprve smrt ji nyní ukončila. A kdoví, jestli docela ukončila. Je mnoho tichých válek, které ani smrt neřeší. Harrach byl soupeř silný, chytrý a zkušený a jeho římské konexe se mu daly jen závidět. Neměl rád, když se mu Naši dívali na prsty a nabízeli mu pomoc při duchovním vzkříšení českého království. Neměl rád, ani když se mu do duchovního vzkříšení v rámci jeho arcidiecéze přiliš pletl císař. Usmívá se páter provinciál? Usmívá se s jemnoučkou ironií, nebo se usmívá upřímně? Jakou chce odpověď? Proč ji chce? Ze by hledal moudré smíření s velkým mrtvým, který

ted' zpívá v kůru andělským?

– Nemám snad pravdu, otče admonitore? Nepomáhali jsme primasu Harrachovi, a mnohý z nás i s mimořádným nadšením, v jeho svatém díle?

– Zajisté. Máte pravdu.

Otec provinciál pokyvoval hlavou, oblé ruce jako dva malé bochníčky ležely před ním na stole, hlavu měl jako třetí bochníček, ještě nepečený, vykynutý, bílý, odpočívající na ošatce, v něm dvě prohlubinky očí, trpělivých, laskavých, a prohlubinka úst, bez přestání se usmívajících, trpělivě, laskavě, pod klerikou asi odpočívalo tělo taky jako bochníček, hlava neustále zlehounka kývala, ano, ano, pokoj byl čistý a voněla v něm levandule, vřes ve váze, obrázky, knížky starostlivě srovnané, i Ježíš na kříži se díval klidně, už byl duchem v nebi, necítil rány a jeho klouby nebyly vymknuté a oči neměl vyvráceny v sloup, jak to ted' bůhvíproč sochaři dělají, bochníček kýval, v tomto pokoji bylo nemožné cokoli vykřiknout, zvednout náhle ruku, zprudka vykročit, v tomto pokoji se dalo jenom pozorovat, a pokud možno co nejbedlivěji pozorovat, jak se veledůstojný otec usmívá, jak tiše vzdychne a znovu se usmívá, chvilkami se dokonce zdá, jako by si sám pro sebe potichounku zpíval, zapíše si slůvko dvě na papírek a dál se usmívá.

Oba patres konzultoři tedy také pokývali hlavou, že ano, že odpověď byla případná. Stáli u okna, přešlapovali, audience u provinciála jsou vždycky nekonečné, občas se po očku podívali, jak venku padají chuchvalce sněhu a olepují římsy a stříšky vikýřů, a znovu bedlivě pozorovali vlídný a otcovský úsměv, čekajíce, zda po něm nepřeletí lehký stín. Páter admonitor si přes provinciálovo rameno četl dopis. Byl to dopis od hradeckého rektora. Ten, kdo ho př. nesl, seděl v nízkém růžovém křesle vedle stolu a nikdo si ho nevšímal.

– Trochu jsme se s ním poškorpili o pražské vysoké učení, vzpomínáte si? A urovnalo se to. Trochu na nás poštlíval faráře. I to se urovnává. Byl to velký stařec. Velký arcibiskup. Pamatuju jeho intronizaci; byl jsem ještě chlapec, ale pamatuju ji, připadla na

Květnou neděli. Co říkáte? S malými arcibiskupy se vychází snadno. Jsou jako teplý vosk; stiskneš a on zůstane tak. Já děkuji Bohu, že jsem směl žít v jedné době s tak velkým arcibiskupem. Byla to škola. Nemám pravdu?

– Máte pravdu, otče Danieli. O jeho zásluhách teď jistě zpívají andělé.

I konzultori se už osmělili k hlasitému souhlasu. Hodný člověk, páter Daniel Krupský. Nejvládnější provinciál, jaký kdy v domě profesů na Menším městě chodil po chodbách. Zapomněl na spory, tahanice, žaloby, umí člověku odpustit v hodině jeho smrti všechno, co proti němu měl. Za sebe, za celou českou provincii Tovaryšstva, za celý řád.

– Ano. Veliký arcibiskup. Znáte jeho dopis Svatému otci Urbanovi? Zajímavý dopis. Najděte mi ho!

Admonitor se kousl do pysku; už věděl, na čem je. Nepochopili jsme otce provinciála. Nepostřehli jsme stín v barvě zášti, jímž na okamžik potemněl jeho úsměv. Klekl si k spodním dvířkám knihovny, odemkl je a našel dopis. Byla to kopie, pečlivá, byl u ní i překlad do němčiny a do češtiny, vše připraveno, kdyby se ukázalo prospěšné kohokoli s textem seznámit. Kopie nebyla papežskou kurií ověřená; snad ani není pravá, napadlo admonitora, když ji kladl na stůl, ale hned ten nápad zahnal. Konzultori po očku pozorovali sněh, jak příkrývá Vlašské náměstí, a pokojně si mysleli každý na svoje. Bochníček se usmíval.

– Je to už, pravda, staré skoro čtyřicet let. Dopis Svatému otci Urbanovi Osmému. Ale teprv nedávno jsme si ho poprvé přečetli. Ani se nedivím, že bylo těžko se k němu dostat. Zajímá vás to? Třeba tohle: „V tomto království jsou ze všech škůdců nejnebezpečnější jezuité, hledíce zatemněním ducha a zhoubou církve povýšiti toliko mocnost svou.“ Píše Jeho Eminence Harrach. Pěkné, co? „Je tomu několik let, co jezuité v tomto království českém se zdržují; avšak práce jejich v rozšiřování víry katolické nejen že je bez všelikého prospěchu, ale oni tady vzbuzují u všech moudřejších lidí podezření, že touží a baží po jakési moci a marné slávě, zakrývajíce to však

pláštěm větší slávy boží. Jezuité si vzali do hlavy, že musí mít nejvyšší moc. a nic, byť by to i seberozumnější bylo, připustiti nechťejí, potlačující to tak, aby v myslích lidí nejvyšších i nejnižších moc svou učinili strašnou, domnívajíce se, že by nebe a víra katolická ihned se zřítily a sesuly, kdyby oni všechny lidi nenaplnili hrůzou, nejpokornější úctou a otrockou věrností.“

Ke konci páter Krupský nepatrně zvýšil hlas. Vzadu v očích mu blýskl hněv a zbledly mu rty. Dočetl, složil list, tiše vzdychl a usmíval se. prohlížeje si popořadě všechny přítomné. Zdálo se, že je z venku slyšet padající sněh; takové bylo v pokoji ticho. Ale nežli se konzultori vzpamatovali, aby dali najevo rozhořčení nad tou žumpou lží, otec provinciál povstal a sepal na prsou malé bochníčky.

– Pomodleme se. Tobě, Pane, poroučíme duši služebníka tvého Arnošta Vojtěcha, aby mrtev jsa světu, tobě živ byl; a hříchy, které z křehkosti lidské spáchal, rač mu skrze svrchovanou dobrotu svou odpustit. Odpočinutí věčné dejž mu, Pane, a světlo věčné ať mu svítí. Amen.

Páter Had sebou škubl, když zaslechl své jméno. Probral se, zvedl oči, rychle vstal a připojil se k modlitbě. Ale za koho oni se modlí? Za mne přeci ne; ne, mluvili o arcibiskupovi, Arnošt Vojtěch, z Harrachu, to je to jméno, které jsem zaslechl. Co se to se mnou děje? Ani se na nohou nedokážu udržet.

– Sed'te, otče, sed'te. Není vám dobře?

Bylo mu zle. Ráno ho fráter nemohl vzbudit, jak tam ležel a zas tak rychle dýchal a byl horký, na rtu mu vyrazil opar, tváře měl jako pomalované rudou barvou, fráter ho oblékl a musel ho dovést až sem, celou cestu ho podpíral, málem se ještě z mostu vrátili. Otec provinciál přijal venkovana vlídně, s úsměvem, vzal dopis, nahlédl do něho, řekl pěkně vás vítám, drahý otče Vojtěchu. Usadil mě do měkkého křesla a od té chvíle si tu připadám jako v hustém, levandulí vonícím snu, oleum lavandulae, voňavé vody a masti, odor florum, odor unguentorum, přišla žena mající nádobu alabastrovou masti velmi drahé, nardového koření, ten sen se mi ale zdá na rozžhaveném ledu, aspoň kdyby v prsou tolik nepíchalo, když se

nadechnu. Naštěstí se mne na nic neptají. Nemohu přinutit ruce, aby se netřásly, celé tělo se třese. Jistě si toho všimli, je to trapné. Jako když celý hořím. A zase mráz. Vždyť skoro ani nevím, o čem se mluvím. Ještě že se na nic neptají. Neskončilo to ale už? Neměl jsem už odejít?

– Sobka neznám. Je prý přítelem pátera Balbína. Bylo by to možné? Že by se stýkal s Balbínem? To by mu příliš neprospívalo. Kde je teď Balbín?

– V Litoměřicích, veledůstojný otče.

– Sobek je benediktin. Býval převorem v Broumově. A v Rajhradě. A pak byl opatem tady dole u Svatého Mikuláše staroměstského, že? Dlouho tam byl opatem; možná patnáct let. On byl zadobře s Harrachem?

– Musel s ním být zadobře, když ho Harrach udělal biskupem.

– Ba ne, to se pletete, carissime. Harrach ho neudělal biskupem. Harrach chtěl za hradeckého biskupa Caramuela z Lobkovic, emauzského opata a svého generálního vikáře. Taky benediktin, já vím, ale ne český. Montserratský benediktin. Černý Španěl, jak jim říkají. Vy to možná nepamatujete, ale on milý Caramuel už tím hradeckým biskupem vlastně byl. Už měl i císařské schválení. Jenomže pak jeden císař umřel a jiný nastoupil a ten si vyhlédl Sobka. A sám Harrach to musel nakonec vyjednat s Caramuelem, aby se klidil. A Harrach byl nerad, moc nerad. Já myslím, že i Svatý otec byl nerad. Přes čtyři roky čekal Sobek na papežské potvrzení. A tak vám povídám, on nebyl zadobře s Harrachem. Už je jisté, že bude arcibiskupem?

– Sobek? Sobek přece nebude arcibiskupem, reverendissime. Jeho císařská Milost už označila Jana Libštejnského z Kolovrat, olomouckého kanovníka scholastika.

– Ale bude Sobek arcibiskupem, otče admonitore. Bude arcibiskupem. Ten Kolovrat se taky nakonec někam sklídí. Císař Leopold velice miluje pana Sobka z Bílenberka. Jenomže já ho neznám. Škoda. Ať mě navštíví páter Balbín. Popovídáme si. Jak se teď chová, zlepšilo se to? Brzo ať mě navštíví. Kdykoli se mu bude

hodit; že ho prosím. Řekněme na Nový rok po snídani. Ale přesně! Zaříd'te to. On Sobek se bude znát s Balbínem už z Broumova. Chodili tam asi spolu k benediktinům do školy. Divné spolky. Ale já vykládám a zapomínám, že vy ho znáte. Otče Vojtěchu!

– Ano.

– Je vám špatně? Vy přece znáte biskupa Sobka. Taky Zoubek mu říká, že? Znáte ho z Hradce. A možná už i teď z Košumberka, má tam v Chrasti zámek, to přece nemůže být od vás daleko. Jakýpak je?

– Já nevím, reverendissime. Nevím, jaký je.

– Je vám moc špatně? Jak byste to mohl nevědět? Dlouho jste byl v Hradci?

– Přes pět let.

– No prosím. A vy jste se neznali?

– Ne, otče. On je biskup a já... Znal jsem ho jenom zdálky.

– Jen zdálky. On je biskup. To jste řekl dobře. Jeho biskupská Milost se nesníží k ubohému členu Tovaryšstva Ježíšova. Ta s ním jedná jenom zdálky; je to tak? Je to tak. Bože můj, ti biskupové! Chrast je výnosné panství?

– Snad. Nevím. Nemám ponětí.

– Ale já mám ponětí. Pět a půl tisíce jiter panské orné půdy. Harrachova švagrová za to dostala osmdesát tisíc zlatých. To není malé panství, za osmdesát tisíc zlatých. A Sobek jako biskup ještě tři dvory přikoupil. A dvě vsi. A pro děkana v Chrasti grunt. Takové to je. Kolikpak má teď košumberské panství?

– Asi čtyři tisíce jiter.

– Vidíte. A to je slavatovská kolébka; i když už dost odřená. Vynášela mu, Harrachovi, solná daň. Takové panství! Kdyby bylo po jeho, už jsme měli v Čechách pět nových biskupství. Máme dvě. Nešlo mu všechno, jak chtěl. Kdybychom tu nebyli my, šlo by mu všechno. Půl Čech by už patřilo pánům biskupům! Nezapomeňte mi zavolat toho Balbína. Rád bych o Sobkovi věděl něco bližšího. Mrzí mě, že se neznáme. I když je benediktin. Já hádám, že to bude malý arcibiskup. Bůh moudře řídí české království. Myslím, že bude veseleji pro Societas Jesu. Nechcete něco pít, důstojný otče? Vy asi

máte horkou nemoc. Potřebujete lékaře. Podívejte se, jak tam venku pěkně padá sníh. K vám do Hradce má přijít za biskupa hrabě z Valdštejna. Jan Bedřich. V Římě studovaný. Jenomže je tu notný defectus aetatis. Pár let si počkáte, než vám ho Svatý otec pomáže. Ono je mu totiž triadvacet, považte. Některé věci člověk prostě nechápe. Vy byste chtěl být biskupem, otče admonitore?

– Za nic na světě.

– A vy, otče Vojtěchu?

– Ne, nechtěl.

– Vám to věřím. Vy na to vypadáte, že byste nechtěl. Nebo neuměl? Těžko říct, vidíte. Ale člověk nemá chtít, co neumí. Kdo chce, co neumí, je smutný. A smutní lidé bývají hříšní. Váš rektor myslí, že byste měl být propuštěn z Tovaryšstva Ježíšova. Nevíte, proč?

– Propuštěn? Ne... Nemám zdání, Vaše důstojnostil

– Sed'te, sed'te. Od čeho máte tak červené tváře? Proč jste sem vůbec chodil? Měl jste zůstat v posteli. Vždyť hoříte. Vy jste nečetl, co mi píše rektor?

– Nečetl.

– A jak se máte na Košumberku? Nějaké chybičky prý děláte, píše rektor. On tomu vlastně říká svinstvo. Ano. Člověk si často není jistý, co je správné. Nedá se to vždycky hned rozpoznat. Myslím ve věcech světských. Vy máte teď na Košumberku hodně světských starostí, že? Musíme ovšem zkoumat aspoň pravděpodobný prospěch svého jednání. Je-li ten prospěch pravděpodobný, je i konání přípustné. Víte, čeho bych se rád dožil? Že bude na košumberském panství stát poutní chrám. A z celého okolí že tam budou chodit procesí věřících lidí. Katolicky věřících! Zatím tam není dobré okolí. Z Košumberka je do Litomyšle co by kamenem dohodil. Tam není dobré okolí. Dábel tam ještě má díry v zemi; d'ábel a luteráni. Vy už se asi nepamatujete, jak to bylo s litrbašským farářem Skribem. Jak ho pikarti zamordovali. Já ho viděl. Byl jsem v Litomyšli na misii; ještě jako novic. Dvacet let leželo tělo toho chudáka faráře v litomyšlském děkanském kostele před oltářem. V otevřené rakvi tam

leželo, aby si to každý do smrti pamatoval. Dvacet let v otevřené rakvi, víte, co to je? Teprve pak ho Harrach dovolil pohřbít. Bylo to strašné; do dneška se mi o té rakvi zdává. Ale já bych řekl, že chrám je lepší nežli rakev. Rád bych se dožil, aby stál na košumberském panství veliký mariánský chrám. A to snad je pravděpodobné. Není? Bylo by možná příhodnější, kdybychom měli chrám rovnou v Litomyšli. Ale tam už jsou piaristi. Ostatně Košumberk není daleko; a je tam krásně. A nejsou tam piaristi, zato tam je opuštěná vdova. A tak já myslím, abyste jednal. Ne, otče admonitore?

Páter admonitor se otočil od knihovny, kde si jakoby prohlížel hřbety foliantů, a zdvořile přikývl. Všiml si, že i ten venkovský přemáhá údiv, jak může praepositus provinciális pronášet takové pomotané úvahy. Pravděpodobný prospěch, přípustné konání, a do toho nějaká vdova a její zpovědník! Jako by ctihodná hlava provincie zaslechla učení o probabilismu jen někde od fráterů v kuchyni. Ještě by ses divil, zpovědníčku, kdybys tu pár dní takhle seděl!

– Myslete na ten chrám, otče Vojtěchu. Mně se zdá, že je pravděpodobný. Váš rektor zkrátka přehání.

Propustit z řádu! Jako by najednou zčernala okna a padla noc. Páter Had zaváhal, že snad se mu to zdá, blouzním v horečce, už aby to skončilo, aspoň kdyby mi dali napít, shořím. Provinciálova hlava kývala nad tmavou deskou stolu jako bílý měsíc v horkém létě, stojí nad lesem a je napuchlý a kývá na mne a potichounku si zpívá. Co si počnu, když mě propustí?

– Vy se mnou nesouhlasíte, otče admonitore? Vám by se nelíbilo, kdyby měla divotvorná panenka Maria na Košumberku svůj kostelíček? Víte vůbec, kde to je? Měl byste se tam vypravit. Na misi. Roste tam koukol mezi pšenicí. A možná, že dokonce jenom pšenice mezi koukolem. Ale vy se mnou nesouhlasíte.

– Souhlasím, reverendissime.

– Že jste se prve tak divně podíval. Musíte mě upozorňovat, když dělám chyby. Když mluvím hloupě. Proto jste admonitor. Proč se mnou pořád souhlasíte? Někdo se vás o to prosil? Páter generál by se zlobil, kdyby věděl, že mi dal tak málo přísného admonitora. Co

byste dělal, otče Vojtěchu, kdybychom vás propustili z řádu? Vy jste nedostudoval bohosloví, vidíte?

– Dostudoval.

– Ale poslední examen jste nesložil.

– Nesložil. Poslali mě...

– Ale to je škoda! Člověk nesmí povolovat své lenosti. Nesmí utíkat od nedokončeného díla. Pročpak jste si nesložil examen? teď byste to měl snazší. Já nevím, co s vámi, děláte mi starosti. Svěcení vám nikdo nevezme, ale to víte, faru vám těžko dají, když se dovědí, že jsme vás museli propustit z řádu. Že jste o to kdoví z jakých důvodů požádal. Pročpak mi děláte starosti? Máte majetek? Už nemáte, že. Majetek bychom vám těžko mohli vrátit. Co bylo jednou nejvyššímu Pánu odevzdáno, na to už nikdo nemá nárok. Ale on vás rektor asi přehání. Vycházíte dobře s páterem Kolčavou? Víte, otče admonitore, ten hradecký rektor se někdy chová jako kočí, že to tak musím říct. Pošle mi dopis; copak je sem z Hradce tak daleko? Pošle mi dopis jako papež. A k tomu neuctivý dopis. Já vím, že jsem hloupý, ale občas přece jenom rozpoznám sám, co mám dělat. Dejte to pryč, prosím vás.

Dopis zmizel ve skříni. Provinciál se usmíval. V kamnech hučí a on se usmívá, je tichý, jemný, skromný, nekřikne, poprosí, jako by se jenom hřál a odpočíval, usmívá se a jeho úsměv úzkostlivě luští všichni rektoři a prefekti a superiorové v Krumlově i v Olomouci, ve Znojmě i ve Vratislavi, celé učené osazenstvo veliké koleje klementinské i tři nejmenší chudí misionáři, kteří teď právě mrznou v maličké rezidenci jeníkovské na panství baronů z Golče.

– Nemohu někdy usnout, když pomyslím, jak upadá poslušnost in Societati Jesu. Trápí mě to. Jaká je ta hraběnka, otče Vojtěchu? Jakkak se jmenuje?

– Hyzrlová. Manžel byl Hyzrle. A předtím Slavata.

– Ale já vím. Ptám se vás na křestní jméno.

– Marie. Marie Maximiliána.

– Marie... Krásné jméno. Vidíte, a taky byla poslušná, když k ní Bůh poslal anděla Gabriela. Aj, jsem děvka Páně, staniž mi se podle

slova tvého. Kázeň má svou vnitřní vznešenost; víte, kdo to napsal? Svatý Ignác. Poslušnost je zvláštní ctnost. I mezi chóry andělskými je hodnostní pořadí. Nebyl snad Kristus ve všem poslušen svého otce? Až k hroznému smrti poslušen? A není poslušnost původem harmonie v Tovaryšstvu? A mystické jednoty Tovaryšstva? Co bychom byli bez jednoty? Bez harmonie? Kdyby si každý dělal a myslel, čeho se mu zrovna náhodou zachce? Hejno kavek bychom byli, které na sebe křičí a rozplaší je první tlesknutí. Já nedopustím neposlušnost, víte, otče Vojtěchu? To nejde. Museli bychom se s vámi rozloučit. Ani netušíte, jak by mě to bolelo. Posloucháte mě? Ale já vás zdržuju, přátelé. Odpusťte dědkovi, že žvaní. Otče admonitore, vy tady zůstaňte. Napíšeme dopis generálovi do Říma. Pražská arcidiecéze je už třiašedesát dní bez pastýře a já mám starost, jak to půjde dál. A páter Had by potřeboval lékaře. Určitě si poproste o lékaře, příteli. V Klementinu ho mají; já nemám, k čemu by mně byl? Jaká že je ta hraběnka? Nešťastná? Slyšel jste o tom, jak vlastně skončil její druhý manžel? Asi ne, ono se to tenkrát tajilo. Považte, zastřelil se. Zastřelil se kvůli dluhům. Ďábel mu držel ruku. A dluhy prý si nadělal kvůli jistě... jak bych vám to řekl? Perla di Monastero jí přezdívají. Držela s vévodou mantovským, Karlem, co předloni umřel. A ten váš Hyzrle se s ní potom zapletl. On už předtím byl dlužen, kam se podíval, ale to víte, taková drahá kurva, našli ho s hlavou úplně rozvalenou. Mozek na podlaze. Hrůza pohledět. Taký se mi o tom jeden čas zdávalo. Měl ovšem řádný křesťanský pohřeb; nevím, jestli právem, asi ne. Toť se ví, mohl to udělat v šílenosti. Ale já nijak zvlášť nevěřím, že to udělal v šílenosti. Spíš v opilosti. Komorník si všechno dobře pamatuje. Nešťastná vdova. Představte si, že by se to muselo vykopávat a pohřbívat znovu, někam do kouta. Přenešťastná vdova. Ne, vy jistě nemáte hříšný úmysl. Víte, co to byla španělská disciplína? Ukládala se kajícnicím. Exorcista je pošlehával po nahých zádech a po nahých stehnech. Ne že by mlátil; jen tak pošlehával. Ale to už se skoro sto let nesmí. Svatá inkvizice to zakázala.

Prý to pobuřovalo smyslnost těch kajícnic. Nevím. Pomáhej vám

Bůh. Jeďte klidně zpátky, carissime. Jak vy milujete Tovaryšstvo Ježíšovo, tak Tovaryšstvo miluje vás. Přičiňte se. Abyste nahradil škodu, která se Tovaryšstvu stala. A já s radostí na všechno zapomenou. Já umím výborně zapomínat na všechno, co se nemile slyší. Přesvědčíte se. Váš rektor možná trochu přehání. Vidíte, zrovna ten Balbín: taky jsme ho nakonec nepropustili. Uvidí se. Zatím o vás asi nebudu otci generálovi nic psát. Rád bych se dožil toho chrámu. Dali bychom vám do něho vzácné relikvie. Máme tady dole v kostele svatého mučedníka Krispa; toho bychom vám snad i dali. Nebo aspoň půjčili. Taky si tady toužíme po novém krásném chrámu. Co říkáte?

– Budeme stavět kapli. Už příští rok. Postarám se, veledůstojný otče provinciále. Vynasnažím se.

– Jen kapli? Za víc vám svatá panna nestojí? Víte, někdy tak ležím a ne a ne usnout. Pomáhej vám Pán Bůh, otče Vojtěchu. Máte pravdu, vynasnažte se. Budu na vás myslet. Nechtěl byste si složit ten examen? Oni vás tenkrát poslali místo promoce na misie, vidíte? Komupak jste se nelíbil? Já vím, dělaly se chyby, dělaly. Taky bych vám mohl vyprávět. A vy prý jste chytrý člověk. Vzdělaný. Ale spíš byste se asi měl víc modlit. Copak vás trápí? Vypadáte smutně. Nelíbíte se mi. Chtěl jsem ještě něco? Běžte už.

) VII (

Ale ukázalo se, že nejenom otcové z pražského provinciála-tu Tovaryšstva přemýšlejí v tento vánoční čas o biskupu Sobkovi z Bílenberka; že také biskup Sobek myslí na pražské syny svatého Ignáce a má za užitečné poznat je blíž, ačkoli to dosud nijak zvlášť za užitečné nemíval. A biskup byl dokonce rychlejší. Ještě tu neděli odpoledne se objevil u pátera Krupského. Přišel bez ceremonií. Jako za dávným přítelem. Posvětili spolu, potom i povečeřeli.

I na nebožtíka kardinála z Harrachu se při řeči dostali; a shodli se. I na poměry universitní; a mezi jejich míněními nebylo rozdílu. Také

na venkovské farnosti přišla řeč, jak je prospěšné, když světskému duchovenstvu pomáhají jezuitští misionáři, farářů je málo a i z toho mála mnozí jsou tak nehodní. Ba i o Košumberku padlo pár slov. Biskup přijal s nadšením ideu postavit tam chrám či pro začátek aspoň kapli, uznal s potěšením, že česká provincie Societatis Jesu plní zemi školami, chrámy a nadacemi, aniž se hrdlí o podíl z podílu na solné dani, jak to pohříchu některé řády dělají, a dodal, že by byl poctěn, směl-li by co nejdřív otcům jezuitům posvětit základní kámen jejich košumberského poutního stánku. Aťsi už jako biskup královéhradecký, anebo z titulu jakéhokoli úřadu, zalíbí-li se snad náhodou Bohu a Svatému otci a nejmilostivějšímu císaři povolati svého služebníka Sobka k nějaké jiné skromné práci. Páter Krupský s úsměvem poděkoval a dodal, že česká provincie řádu Ježíšova si hluboce váží pána z Bílenberka, ve všech jeho úřadech, ať už je biskupem královéhradeckým anebo z vůle boží vykonává jinou, v tom případě zajisté ještě odpovědnější práci. A oba si svorně postěžovali, jak by bylo nedobré, kdyby pražská arcidiecéze zůstávala zbytečně dlouho bez pastýře. A oba si též svorně postěžovali na špatné rádce, kteří Jeho císařské Milosti darmo vnucují svoje pošetilé nápady a dokonce i roztrušují svá rádcovská přání, jako by to už byla hotová skutečnost císařské vůle. Biskup Sobek se téměř bez obalu zeptal, zná-li otec provinciál jistého kanovníka scholastika olomoucké kapituly; a páter Krupský odvětil, že ho nepříliš zná, neboť se nepohyboval mezi muži těšícími se přízni zvěčnělého kardinála Harracha, a že ho ostatně ani nechce příliš znát. Rozmluva byla klidná, vlídná a zdvořilá. Želbohu biskup Sobek po večeři vypil trochu přes míru sladkého italského vína řečeného Pineol. A přihodilo se mu, že si posteskl na neprozíravost papežské kurie a naznačil pochyby, zda letošní červnová volba kardinála Rospigliosiho za papeže byla tak docela šťastná. Naznačil i cosi o potížích Tovaryšstva Ježíšova s novou hlavou církve. A jak už se mu opratě vysmekly a jazyk běžel kaluž nekaluž, troufl si dodat, že za takové situace může snadno vzniknout nezbytí větší důvěry v císaře Leopolda Prvního nežli ve Svatého otce Klementa Devátého;

ovšemže jen v určitých jednotlivostech, jako je kupříkladu obsazování církevních stolců v zemích habsburského rodu. Zkrátka že on, syn klášterního sluhy, hodlá s pomocí Leopoldovou dosednout na křeslo metropolitního chrámu svatovítského, i kdyby vážený kardinál Rospigliosi sral bobky Páteru Krupskému lehounce zbledly rty a pomyslel si, jak je dobře, že dopis pro generála leží ve stole nedopsán; zpráva o neslýchaných a dětinsky hazardních názorech člověka, jenž málem už měl být arcibiskupem, a málem i s podporou Tovaryšstva Ježíšova, může jít do Říma hned zítra ráno. Kardinál Rospigliosi možná nadřžuje dominikánům, když pomlouvají naše čínské misie; kardinál Rospigliosi je možná opravdu nepřítel Tovaryšstva; ale do toho ať se tenhle biskoupek neplete. Do té hry ať nestrká své krátké a nešikovné prsty. Nepotřebujeme pomocníčky, kteří po dvou pintách už pomlouvají papeže. A páter Krupský pokýval a usmíval se, ale zavedl hovor jinam.

Když byla předtím řeč o Košumberku, došlo i na zmínku o zpovědníkovi paní hraběnky, který přijel do Prahy koňmo a má se vracet zpátky, ale je nemocen. Biskup poprosil, aby se mu dostalo možnosti propoprvé aspoň docela malým skutkem ukázat vděčnost za pochopení a za pomoc Tovaryšstva Ježíšova; posílá svůj kočár zítra prázdný do Chrasti, aby sem za ním přivezl jeho generálního vikáře Václava Bílka z Bílenberka, protože všelijakého jednání se navailo víc, než se dalo čekat.

A tak už na druhý den v poledne vyjížděl z Prahy biskupský kočár a za kočárem klusala přivázaná kobyla z maštale nymburských synů svatého Dominika. Její jezdec by se v sedle neudržel. Půl seděl, půl ležel v kočáře, zabalený až po uši. Neužil Prahy. Nezůstal v klementinské koleji, aby si složil chybějící examen na teologické fakultě. Je nakonec rád, že aspoň odjíždí v jezuitské sutaně. Dobrotivý je páter Krupský. Jiný by mě možná vykázal ze dveří, jen co by nahlédl do rektorova dopisu. A nemá snad rektor pravdu? Ne, ani otec provinciál nemyslí, že rektor má pravdu. Snad si to nemyslí. Říkal uvidí se. Taky říkal nelíbíte se mi. Komu bych se mohl líbit? Sám sobě se nelíbím. Váhavá duše, nejistá a nerozhodná, řídká, zalitá

potem. Budu se snažit. Ze všech sil. Co bych si jinak počal?

Až na cestě si vzpomněl, že nenavštívil Tomáše Pešinu, že mu to ani na mysl pak už nepřišlo; a nejenom kvůli tomu, jak se cítil zle. Nic jiného mu pak už totiž nepřišlo na mysl, vůbec nic než jedna věta. Měl byste být propuštěn z Tovaryšstva Ježíšova. Propuštěn z Tovaryšstva Ježíšova. To by tedy byl konec. Život je jenom v Tovaryšstvu Ježíšově. Už dávno, už dvacet let. Kdo se rozhodl, rozhodl se navždycky. teď už se nedá jinak žít. Udělám cokoliv, budu cokoliv, ale nemohu být bez Tovaryšstva. Ať mě pošlou do špitálu, do Indie, žebrat na most; ať mi přikážou chodit s vojskem po vsích a vydávat cedulíčky o vykonané zpovědi; ať mě vyšlou za Pešinou a já zjistím, stýká-li se pořád ještě s tím Balbínem, stýkal se, přátelil se, je to podezřelé, já to vím, já to zjistím, ale ať mě proboha nepropouštějí. Bez Tovaryšstva by nebyl život. Nebyl by důvod ráno se probouzet. Nebylo by nic.

Vzpomněl si, že ani na otcův hrob se nezašel podívat. Opravdu na nic jiného pak už nemyslel než na tu větu. A na nic jiného nemyslí. Věta mu lítá v lebce jako pominutá včela. Propuštěn z Tovaryšstva. Vyhnan z Tovaryšstva. Propuštěn, opuštěn. Konec.

V úterý po obědě šel otec Křižulka zrovna z kuchyně a hrklo v něm, když na nádvoří zastavil biskupský kočár, ale z kočáru vystoupil páter Had a div že Křižulkovi do náručí nepadl, jak se mu hned při prvním kroku podlomila kolena.

Pak už jen ležel, den, druhý, třetí, otec Křižulka se mu nehnul od postele, i v noci zůstával a spával zas na podlaze, ačkoli už mu dávno přidělili jeho vlastní pokojík, vařil bylinky, voňavý kouř dělal, modlil se k svatým andělům, obklady měnil, modlil se k Davidovi králi, chodil celý zkroušený a nešťastný, modlil se k svatému Vojtěchu patronu a mučedníkovi, nevypadalo to dobře, horkost nepřestávala, nemocný sebou házel ze spaní, pysky měl rozpraskané do krve, kašlal a vyplivoval rezavý hlen, někdy i křičel, otce volal, chytal Křižulku za ruce a prosil, ať ho pro smilování boží nepropouštějí z Tovaryšstva, ale Pešinu ať taky nechají, není pravda, co jim na něho žaloval, chtěl se zpovídat, ale nešlo to, mluvil o otevřené rakvi a o

přelomeném stromu a o průvodu biskupů, vyháněl hraběnku, přestože tu nebyla, páter Křížulka si vyčítal, že nesehnal lékaře, mají-li tu ovšem kde jakého, on na ranhojiče a lazebníky samozřejmě nevěří, ale stejně si to nakonec vyčítal, vůbec už nevěděl, co dělat, a na Nový rok ráno se najednou objevil zoufalý v pokoji u hraběnky, protože si už opravdu zoufal a bál se nejhoršího. Snad by se měl, Milosti, zkusit ten obraz. Vzít obraz a podržet mu ho před očima. Maria se slituje. Udělá zázrak. Hraběnka se dala dovést k nemocnému. Ležel zarostlý a vyzáblý, skoro už si ani nepodoben, horký, až pálil, zmítal sebou, blouznil, chrčelo mu v prsou. Hraběnka na něho mluvila, neslyšel. Pak se na ni najednou zadíval, začal z něho lít pot, ztichl náhle a usnul. Otec Křížulka vstal a prohlížel si ho.

– Umírá?

– Ba ne, Vaše Milosti. Sláva Bohu na výsostech, už je nejspíš vyhráno. teď právě se to obrátilo; to já znám. Nechme ho spát. Pojd'te, nebojte se. Pomohlo mu, že jste přišla.

Spal tiše celý zbytek dne a celou noc. Ráno se probudil a rozhlížel se kolem sebe.

– No, Vojtíšku, měl byste zapálit tlustou svíci. Skoro jsme mysleli, že nám umřete. Máte hlad?

Potom už se to rychle lepšilo. Na Tři krále přinesl páter Křížulka dva staré vlňáky s dlouhými třásněmi a nahřátý kámen, zabalil nemocného, vyvedl ho na nádvoří a usadil na slunci. Den byl tichý, klidný, od pivovaru bylo slyšet koledy, pod arkádami lítali vrabci, kašna obrostla ledem a zámek s bílou čepicí vypadal spíš jako vesnické stavení. Zdola z purkrabství se při zemi táhl kouř, páter Křížulka začichal a hned poznal, že to tam čeleď vykuřuje dům, aby ho po celý rok nikdo neočaroval. Jistě budou také vykrápět, aby po celý rok nevyhořeli. A večer sednou v kuchyni, kuchařky, krmič, kočí, vodař z pivovaru, bednář, děvečky, a budou lít olovo. Správně by měl otec Křížulka jít a všechno jim to zakázat; jsou to babské zvyky a pohanská kouzla. Ale nešel. Však se to u nás doma na chalupě taky dělalo. Bůh má rád vesnický lid, rozumí mu a shlíží k

němu vlídně.

– A jakpak bylo v Praze, Vojtíšku? Hodný je otec provinciál? Říkají, že tenhle je jak měsíček.

– Hodný je.

– Učené řeči jste vedli? Poslyšte, neudělali oni vás doktorem?

– Ne, neudělali.

– Ale měli by. Nebo aspoň nějakým prefektem, rektorem. Kdepak už najdou lepšího?

– Copak vás nemá, otče. Lepšího! Kdoví, jak dlouho budu ještě vůbec v řádu.

– A pročpak byste nebyl?

– Nezasloužím si.

– Chcete mě rozesmát? Je vidět, že už vám otrnulo. Co bych pak měl dělat já, jestli vy si nezasloužíte. Ani smejit v refektáři bych nesměl.

– Ne, otče Jene, já to myslím doopravdy. Jsem špatný; svatý Ignác by mě vyhnal, kdyby ještě žil. Musíte mi pomáhat. Je mi těžko a stydím se.

– To přejde. To je z nemoci. Zeslábl jste. A co je nového? Jestlipak jste byl v Praze u vašich? Máte tam otce, vidíte?

– Umřel.

– Neříkejte. A dávno?

– Na svatého Ambrože.

– Ted' v zimě? Potěš vás Pán Bůh. Byl jste na hrobě? Inu, musíme tam všichni. Na copak umřel tatínek?

– Já... nevím. Už byl starý.

– Aby mu byla země lehká Vojtíšku. Bolí to, vidíte. Ale přebolí. A víte, že já jsem tu taky zkusil jako psisko? Hned jak jste odešel do Hradce, rozbolel mě zub. Ale jak rozbolel! Až mně huba otekla. Už jsem šel hledat kováře, aby mi od potvory pomohl, ale kovář odjel na svátky někam pryč. Dvě noci jsem nespál a kňučel. Modlil jsem se ke svaté Apoleně, ta od bolesti zubů pomáhá, protože jí vlastní táta kvůli Pánu Ježíši zuby vyrazil; ale jaképak je to modlení, když tu nikde není ani její obrázek, nesmilovala se. A tak jsem vám šel,

poslouchajte dobře, Vojtišku, šel jsem do kaple a tam je na zdi ten obraz matičky boží s děťátkem. Však to bylo zrovna na Štědrý večer. Hledal jsem vlastně svatou Apolenu, jestli tam přece jenom někde není, ale něco mi začalo říkat pomodli se k matičce. Pomodlil jsem se. Prosil jsem ji, ať mi pomůže. A vidíte, a ona pomohla. Bolest jako když utne. A kdyby jenom to, ale já jsem vám měl potom v noci vidění! Přišla ke mně, stála ve dveřích, Ježíška v náručí, zář kolem hlavy a v té záři hvězdy, dvanáct hvězd, a povídala očisti mi ten obraz, Jene Křtiteli, a ozdob mi ho trošku, visí tam tak smutně ve stínu. Stříbrným tenkým hlasem to povídala. Inu tak jsem, hned ráno běžel, obraz jsem umyl, chvojím jsem ho ověnil, pod obraz jsem přidělal prkýnko a na ně jsem dal svíčky a zapálil, od té doby je vyměňuju, hoří ve dne v noci, však uvidíte. A pak jsem měl, představte si, zase vidění, přišla a byla bez děťátka, děťátko už asi spalo, měla v ruce smrkovou větvičku, jako by si ji vzala z toho chvojí, aby mně udělala radost, a povídala pěkně jsi mi to tam vyparádil, Jene Křtiteli, a chod'te se ke mně modlit, nenechávejte mě tam samotnou. A tak tam chodíme. Den co den, vždycky k večeru. Obejdu zámek, purkrabství i pivovar a dvůr a jdeme se všichni modlit k panence Marii. No... všichni nechodí, ale dost nás chodí, dost. A už se stal i nový zázrak, považte, kuchařce se někam ztratily dva zlatáky, co je měla na cestu k sestře do Žumberka, nemohla a nemohla je najít; a tak se modlila k naší Panně, my jsme se modlili s ní, a Panna jí tiše řekla běž, máš je v truhle, hloupá, zapadly až na dno. A opravdu tam byly, sáhla najisto a hned je našla. Budete chodit s námi, otče Vojtěchu? Dvakrát už tam byla i paní hrabinka, i konteska, přišly se podívat, co se děje. To víte, svolávám to vždycky se zvonečkem, chodí nás už malé procesí. Paní hrabinka mi taky dala na svíčky; došly mně i svíčky i peníze. Já se teď nejvíc ze všeho těším na noc. Chodím brzo spát. Zalezu a čekám, jestli zas budu mít vidění. Rád bych, aby mně Panna řekla, jak se jí líbí, že tam chodíme. Vám se to líbí, otče Vojtěchu?

– Líbí. A až teď bude mít Panna Maria novou kapli...

– Kapli? Svou, novou? Snad ne tady?

– Tady. Chci poprosit paní hraběnkou. Už se to dávno chystá, že tu bude mariánská kaple. Nějak se to ale zatím zdrželo. Poprosím, aby se už co nejdřív začalo stavět.

– To by byla věc! A co říkáte, abychom potom dali obraz do té kaple nad oltář? On je, Vojtíšku, divotvorný! Já to vím. Však páter rektor mně už v Hradci říkal, abych si ho všiml, že je ho škoda, aby tady jen tak visel. Já myslím, že se ještě dočkáme velikých zázraků. Že sem budou chodit lidi i z daleka. Uděláme z toho tady svatý kopeček, s panenkou Marií na vršku. Zámek zboříme a postavíme kapli, kostel, chrám...

V lodžii stála hraběnka. Za ruku vedla dcerku. Obě byly v kožíšcích. Páter Had vstal a uklonil se.

– Jen nevstávejte, důstojný otče. Už je vám líp?

– Líp. Vaše Milosti. Děkuju za optání.

– Měli jsme o vás strach.

– A víte-li pak, Vojtíšku, kdy se vám poprvé ulevilo? V tom momentě, jak k vám do pokoje vešla tuhle, paní hraběnka. To jsem vám ještě nevypravoval. Vy jste se na ni podíval a usnul jste a pak už bylo všechno veselejší. Nepamatujete se? Skoro to taky bylo jako zázrakem.

– Nepamatuju se.

– Neří se na co pamatovat. Otec Křižulka si rád vymýšlí. Nejvíce o zázracích. Jak jste pořídil v Hradci?

– On nebyl jenom v Hradci, on byl i v Praze, paní hraběnko. V Praze u pátera provinciála, celé dopoledne s ním hovořil.

– Tak? A co je v Praze nového?

– Nevím. Zdržel jsem se jen krátce.

– Dobře jste udělal. Co tam? Hlavně se teď uzdravte. Bez zázraků. Vypadáte jako smrt. Uzdravte se; nemám si s kým povídat. A co vy, otče Jene? Vy mě chcete vyhnat ze zámku?

– Bůh chraň. Hloupě jsem se zapovídal. Mluvili jsme o té kapli, jak tu bude stát.

– O jaké kapli?

– Tady Vojtíšek mi o ní vypravoval. Že budeme stavět kapli.

– Kapli? Říkal vám něco rektor, otče Vojtěchu? Já vím. Nebojte se, nezapomněla jsem na ni. Co manžel slíbí, vdova musí plnit, že? Trochu se to zdrželo. Kolik peněz je potřeba?

– Pro začátek aspoň pět set zlatých.

– Najděte nějaké pěkné místo. Bořit zámek snad kvůli tomu nemusím. Najděte místo, já dám zapsat fundaci.

– Jste laskavá. Otec rektor...

– Otec rektor vám vyčítal, že se s tím nic neděje. Ne, nevyčítal, on vám nadával, já rektora Kolčavu znám. Čekala jsem, že s tím brzo přijdete. Dobře, budeme stavět kapli. Jakou, mariánskou?

– Mariánskou! Chceme tam přenést obraz, Milosti, ten zázračný.

– Ano, otče Jene, přeneseme tam ten váš obraz. Ještě máte vidění? Nedejte se rušit. My se jdeme trochu projít.

– Pěknou procházku, Vaše Milosti!

Prošly starou bránou. V kožíšcích, samy dvě, pěšky, poslední panstvo košumberské, navždycky poslední, vyženeme je odtud, otec Křižulka ani netuší, co říká, zbořit zámek a postavit chrám, zámek nezboříme, zámek se může hodit, ale ty dvě nakonec vyženem, těch škoda nebude, jdou, samy dvě a pěšky, jiné hraběnky a komtesy teď jistě jezdí v kočárech po Praze a po Vídni, jenom chudá vrchnost zůstává v zimě na panství, jiné hraběnky a komtesy teď myslí na dvorní ples a na operu a procházejí se po palácích s legáty a s biskupy, košumberské panstvo chodí pěšky na procházku kolem pivovaru a maštálí a místo na zpívanou mši do katedrály je otec Křižulka vodí se zvonkem k obrazu a k svíčkám. Páteru Hadovi přišlo líto hraběnky, víc než kdy doposavad líto, snad že byl tak zesláblý, zlomit kmen a drzou korunu zahrabat do prachu, božemůj, otče rektore, vždyť jakoupak drzou, jakoupak korunu, s dítětem za ruku se teď brodí někde sněhem, ani do kočáru jim nezapřáhnou, kampak by ostatně taky jela, už asi nikdy neuvidí ples, kavalíry, turnaj, lustry, divadlo, postaráte se, aby se nikdy nevdala, božemůj, rektore, ona i beze mne se už nikdy nevdá, nechce, bojí se, dcera se jí vdá, za pár let se jí vdá a ona bude pak už dočista sama, žádné tance, žádné návštěvy, zestárne na Košumberku, jestli ji do té doby

nevyženem, zestárne na Košumberku s bláznivým otcem Křižulkou, kterého sem uklidili, aby si tu dožil do smrti, smutný lidský osud, teskný život, hořkost, ponížení, samota.

Otec Křižulka si myslel, že Vojtíšek dřímá, tiše vedle něho stál a těšil se už na kapli, už viděl nad oltářem obraz a krajinou se blížila procesí, ale páter Had nedřímá, trápilo ho, že už zas neví, jak dál, jak splní to všechno, co se po něm žádá, co slíbil splnit, co splnit chce, nejenom musí, upřímně a ze všech sil chce, ale jak přitom neublížit, nešlapat, nelámat, nevyhánět, nekrást, jak přivolávat dobro, klid, snesitelný život, a ne jen strach a soužení a smrt. A to už tedy zase všechno začínalo znovu, nejisté a prozatímní a možná ještě nepochopitelnější než dřív.

Už se začínalo stmívat, otec Křižulka nemocného polehounku dovedl do pokoje, zavřel a ucpal okno, zatopil mu tam, zapálil svíčku, připravil mu knížku k posteli, páter Balbinus ji sepsal a v Olomouci vydal, Diva turzanensis, čtení o zázračné Matce boží tuřanské, to je u Brna, její obraz tam našli ve křoví, a kamkoli ho přenesli, on se do keře vždycky znovu navrátil, až konečně pochopili a postavili tam poutní kostel, spoustu zázraků páter Balbín v knížce líčí, případné čtení, nabádavé, zrovna dnes, však my tu teď taky budeme mít svou Matku boží, košumberskou nebo jak jí budeme říkat, Diva cossumbergensis, neznělo by to špatně, a určitě i zázraky přijdou, zjevení, záře, déšť, uzdravení chorých, Maria je mocná přímluvkyně a laskavá a shlédne dolů na Košumberk, otec Křižulka to vyprosí, vymodlí, přivolá ji tlukotem srdce, postem, bděním, kajícími skutky, i krví svých ran, kdyby bylo potřeba, přijd, královno, matko milosrdenství, k tobě voláme, kající a plačící, panno nejmoudřejší, dome zlatý, bráno nebeská, paní andělská, otec Křižulka upřeně hleděl na dveře, zdálo se mu, že už tam vidí obrys, odlesk, sladký stín, ale udělal krok a zmizelo to, padl na kolena a vztahoval ruce po zmizelém stínu a plakal. Potom si utřel oči a rychle vstal, bylo vidět, že se stydí před Vojtíškem, narovnal mu ještě polštář, přihladil mu vlasy, usmál se na něho a už běžel, už bylo šero, a za chvíli už klinkal po chodbě jeho zvoneček, po chodbě a po

nádvoří a v kuchyni a kolem kašny a dole na purkrabském dvoře a kolem čeledníku a chlívů a po pivovaru, a pak se vraceli vzhůru, opravdu jich bylo malé procesí, děti, šafář se šafářkou, děvečky, obě báby z kuchyně, poklasný a písař, chůva, sládek, myslivcová, došli až do kaple, byla tam tma, jen pod obrazem hořely svíčky, visel tam dnes i veliký voskový zub a dvě voskové placičky jako peníze, otec Křížulka na poděkování za zázraky uhnětl z vosku podobu svého zubu a podobu kuchařčiných zlatáků, to se tak dělá, všude u zázračných soch a obrazů to teď tak mají, svíčky čadily a odkapávaly, čerstvé chvojí vonělo, klekli a otec Křížulka předříkával.

– Svatá Vykupitele matko, bráno do nebe průchodná, pomáhej padajícimu a vstáti usilujícimu lidu! Ty, jež jsi po porodu pannou neposkvrněnou zůstala, boží rodičko, přimluv se za nás!

*Zdrávas královno nebeská,
zdrávas i paní andělská,
zdráv bud, přesvatý kořene,
z něhož nám světlo zplozené,
raduj se, Panno přeslavná
a nad jiné ušlechtilá,
šťastně se měj, velmi krásná,
a pros za nás vždycky Pána!*

Lidé klečeli a zpívali, děti ještě celé mokré, jak běžaly koledou, šafář se šafářkou, děvečky a obě báby z kuchyně, poklasný s písařem a sládek, chůva, myslivcová, bylo to tak tajemné a pěkné, až šly ženským slzy do očí, zpívali a prosili matičku, ať pomůže, a přitom se už taky těšili, jak potom sednou v kuchyni u kamen kolem vědra a budou lít olovo a bába bude hádat osud, a poklasný se sládkem mysleli i na to, že zítra večer je za Litomyšlí tajná schůzka, na stráni nad tuklínovským dvorem, prý možná přijde i nějaký pastor či kazatel z Horní Lužice, kdo se v tom už má vyznat, a jak se tam taky dostat, až do Litomyšle, aby nikdo nevěděl, všechno je čím dál přísnější, Trautmannsdorf si dobře hlídá panství, teď k tomu ještě

jezoviti u nás na zámku, jestlipak pastor nepřijde až sem, neměl by chodit, člověk má strach, člověk neví, pomoz, beránku víry pravé a pronásledované, pomoz, matičko divotvorná, kazatel chodí někde po lesích a nese chleba s vínem a beránkovou víru, a ten černý havran tady na zemi se tak vroucně modlí, jako by mu zpod víček prosakovala krev, možná přivolá nový zázrak, zjevení, pomozte, všichni svatí, kdo nám pomůže, Bože na nebesích, co se to děje v českém království! Svatá matko, hvězdo mořská, zachraň padající lid!

) VIII (

Musím Vám napsat, milovaná sestro moje, že zima je tady letos dlouhá a sněhu po kolena. Žijeme klidně, nic se neděje a ani nevíme, co by se mohlo dít. A myslím, že je to tak nejlepší. Protože co se děje, málokdy nebývá od zlého. Tak si to alespoň myslím já. Dcera mi roste, letos ani nezastonala. Nevím, jestli Vás můj dopis ještě zastihne. O masopustě, počítám, chcete už být v Praze. Anebo ve Vídni? Když Vás nezastihne, najdete ho, až se vrátíte. Však nic nespěchá. Bývalo, že jsme se v Praze setkávaly, někdy i o masopustě, pamatujete? Už si to neumím představit. Po ničem se mi nestýská, na nic nečekám. A myslím, že je to tak nejlepší. Pro mne nejlepší. Zima je tady letos dlouhá, jako by ani skončit neměla. Líbám Vás a modlitbami svými se Vám poroučím.

Svým třem sestrám psávala Marie Maximiliána aspoň jednou do roka. Sestry jí skoro neodpovídaly; ale Marie Maximiliána ani nečekala odpověď. Snad jí stačilo, že je ještě komu psát. Že ještě lze dát kamsi zprávu, na docela určitá místa, kde ještě žijí jisté osoby, které ji nemohou nepřijmout; i když na ni téměř neodpovídají.

Dopis ležel na římse krbu, už zapečetěný, venku fičelo, jako by zima ani skončit neměla.

– Byl jste v Chrasti?

– Byl. Ale děkana jsem nezastihl, odjel do Hradce. Všichni jezdí jako splašení.

– Pán z Bílenberka ještě není arcibiskupem?

– Ještě ne.

– Trvá mu to.

Venku fičelo a v pokoji hřál krb a voněl borovými poleny; přesně tak, jak se tomu vysmíval hradecký rektor ve své zatuchlé morně. A hovor se odmotával pomalu a pokojně, tak jako všude v únoru na venkovských zámcích, když za oknem fičí a hřeje krb a život se děje jinde, v Praze, v Benátkách, ve Vídni. Hraběnka a páter Had si už zvykli takhle spolu hovořit, sedali někdy celé dopoledne, dokud chuva nepřivedla dítě, nebylo kam spěchat, nebylo co dělat, zima je na venkově dlouhá a svět se vaří jinde, v Praze, v Madridu, ve Florencii.

– Co vlastně chcete děkanovi?

– Nic zvláštního. Poprosit ho o radu. Představit se mu. Sluší se to.

– Změnil jste se, otče. Změnil jste se od té nemoci. Anebo spíš od té cesty do Hradce a do Prahy? Jako když se něčeho bojíte. Co bylo tenkrát u rektora? Proč si vás zavolał provinciál? Do dneška jste mi nic nevypravoval. Týká se to Košumberka? Mne? Neříkám, že bych vám nepomohla, kdybyste potřeboval. Zkuste to. Nesmíte mi nic říct?

– Nevím, co bych měl říct, Milosti.

– Jak myslíte. Pamatujte jenom, že po zlém se mnou nepořídíte. A nenápadně, s kartou v rukávě, teprv ne. Bud mi všechno povíte přímo a nahlas, anebo to pusťte z hlavy. Tak co?

– Už jsem povídal... Šlo o tu kapli.

– Dobře, a o co dál?

– Dál o nic.

– Snad aspoň o můj zbožný život, ne? Já souhlasím, já chci žít zbožně. V míru s Bohem. A snesitelně, řekněme. Ale to určitě není všechno; co dál? Mám vyměnit hejtmana? Správce? Důchodního? Narážíte na to někdy, všimla jsem si. S tím nepočítejte, otče. Jestli vám nejsou dost pobožní, vychovávejte si je. To je vaše věc. Ale na

panství se teď hospodaří docela obstojně; do toho se mi neplet'te, já ty lidi nevyměním. A co dál?

– Opravdu snad už nic, Milosti. Časem se všechno uvidí. My bychom rádi prospěli vašemu panství. A hlavně vám. Po duchovní stránce se na vašem panství nehospodařilo obstojně. Jistě ani nevíte, že se tu minulý měsíc potloukal luteránský predikant. Dokonce přespal tady na Košumberku. My nechceme nic po zlém ani nenápadně. I když, máte pravdu, ledaco je prostě naše věc. A my uděláme, co bude potřeba.

– Kdo je to my?

– Tovaryšstvo Ježíšovo.

– Jak chcete. Už se neptám. Račte si dělat tu svou věc; těší mě, že to nebude po zlém. Nerada bych, aby mi sedláci utíkali z gruntů. Ale když vás na mém panství tolik zajímá jeho duchovní stránka, proč mi kvůli tomu musíte počítat jalovice ve chlívě? A vyzvídat na sládkovi, kolik várek piva vystavil? Vidíte, já vím všechno.

– Nevyzvídal jsem na sládkovi, kolik várek piva vystavil.

– Že ne? A co tedy?

– Ptal jsem se ho, kam tenkrát váš poklasný uložil na noc toho predikanta.

– Můj poklasný? Můžete to dokázat?

– Nemohu.

– Hlouposti. Na mém panství nic takového není. Nezapomeňte, že to panství držel i hrabě Vilém Slavata. A kam starý pán šlápl, tam luteránům dvacet roků tráva nerostla.

– Ano. Jenomže starý pán už pětatřicet roků tohle panství nadrží.

– Tím chcete říct, že já...

– Ne, nechci. A netrapte se tím, Milosti. Proto jsme tu my. S hrabětem Vilémem tu byli také Naši. Věřte nám.

– A co jste dělal v Domanicích? Honil predikanta nebo sečítal potahy a robotní dny? Já bych vám ty robotní dny řekla sama, kdybyste poprosil. Takhle vás jen zbytečně šafář vyhnal. Nedělejte to. Proč aspoň nepočkáte, až přejdou ty nemožné mrazy? Chcete zas umírat, jako o vánocích? Odpočňte si.

Páter Had se zprvu snažil mít hraběnkou víc k modlení nežli k hovorům, ale ona se mu skoro vysmála, když nad dojedanou snídání navrhoval odříkávat růženec nebo dokonce litanii, bylo to vskutku dost nevhodné; ale nebude ji přece vláčet do vymrzlé kaple. A tedy už tu jen tak sedají a povídají si, trochu i o životě svatých, co jejich svátek na ten onen den připadá, o Janu Zlatoústém, o svatém Pavlu, jak byl na víru obrácen, v pondělí páter Had vždycky ještě zavádí řeč na nedělní evangelium, už na školách byl výtečný exeget, vábilo ho hledat druhý, vnitřní smysl dějů, mystiku jmen, čísel, slov a poezii Písma, tajemný, skrytý, druhý význam příběhů o svatbě v Káni, o uzdravení sluhy setníkova ve městě Kafarnaum, o loďce na moři a o koukolu mezi pšenicí, hraběnkou ho při tom ráda poslouchá, ale ze všeho nejvíc si vlastně povídají jenom tak, o jalovci a o švédské vojně, o prelátu Pešinovi, kanovníku a kazateli u Svatého Víta, o plesech a o hostinách ve vídeňském sídle Martiniců, a jak tam Marie Maximiliána žila po mamčině smrti, matka byla Martinicová, Alžběta Korunka se jmenovala, krásné jméno, o hrabatech de Sora, ne, vůbec nejsou z Vlach, Sora je obyčejný Žďár pod Krušnými horami, otec byl Žďárský ze Žďáru, taky už umřel, a o ztraceném hradu si povídají, který zapadal sněhem a žije v něm samota, stíny, vítr a člověku je teskno, něco by chtěl a neví, bojí se, je už pozdě, kočáry už odjely a vdovská svíce chodí sama v noci po chodbách. A tedy křesťanskou výchovu růžencem a klečením a litaniami obstarává ještě tak otec Křižulka, zvláště když občas uprosí hraběnkou, aby šla s nimi do kaple k obrazu, čím dál silněji ho ten obraz láká a pohybuje se mu před vytřeštěnýma očima, i jakási nová víze už tu byla, taky rektor v Hradci už se musel něčeho doslechnout, prý se chystá přijet, přezkoumat ten div, o podvečerním zámeckém modlení ví už celé městečko, i lužský primas sem s dovolením Její Milosti někdy chodívá a otec Křižulka se nemůže dočkat, až povede procesí s obrazem do města a snad i do vsí okolo, jenom co povolí mráz.

Zrovna prve, mráz nemráz, běžel otec Jan zase do Luže; slíbil, že pomůže faráři od Svatého Bartoloměje žehnat hromniční svíčky. Už dávno se s farářem Černíkem spřátelil; nevádí mu, že farář taktak ví,

má-li se při Incarnatus est kleknout na jedno či na obě kolena, a že je líný, málem by už otce Křížulku nechal za sebe nejenom běhat v noci po městě a zaopatřovat dědečky, ale i zpovídat, vodit pohřby a třeba i o nedělích kázat, jenomže doví se o tom děkan a bude křičet, až se zboří Svatý Bartoloměj.

Páter Had na tom byl s lužským farářem hůř. Vadilo mu na něm všechno, když ho na druhou neděli po Třech králích navštívil a farář mu nutil mešní víno a stesky na grej čárkovou štolu a směšné historky ze svých dvou hanebně zanedbaných kolatur. Ale ani u ostatních farářů to nedopadlo kloudněji; cesty za nimi se jaksi nevyvedly, páter Had všude poseděl, mlčel, mračil se, zprotivil se faráři a farář se zprotivil jemu. Ani v Litomyšli to minulou sobotu nebylo lepší, děkan Fortelides perně pomlouval svého předchůdce, netušil, že jeho host přicházející k děkanskému domu viděl tam Tomáška stát ve vratech málem jako živého, smůla, zase jsme se o pár měsíců minuli, ovečko toulavá, děkan Fortelides věru nebyl Tomáškoví podobný, celou dobu vykládal jen o tom, jak čeká na své jmenování kanovníkem kolegiálního kostela v Boleslavi, bylo to nudné a trapné, ostatně Tomášek už je taky kanovníkem, a trojnásobným, kdopak ví, už jsme si dlouho nepsali. Stokrát příjemnější zato bylo posedět s otcem Alexandrem, rektorem latinských škol litomyšlských, seznámili se na náměstí, náhodou, rektor ho pozval k sobě do koleje, patres scholarum piarum jsou tady už sedmadvacet roků, ještě pannou Frebonií z Pernštejna sem pozvaní, práce nad hlavu, dobré, užitečné práce, hodní a mírní a snášenliví lidé jsou piaristé v Litomyšli na kopečku naproti zámku, rektor je sečtělý, s úctou hovořil o hostových učených spolubratřích páteru Krugerovi, páteru Balbínovi. páterech Tannerech Janu i Matějovi, i o laskavém zdejším děkanu Pešinovi z Čechorodu, škoda, že ho Litomyšl ztratila.

A tak příkazy hradeckého rektora zůstávaly vyplněny napůl, páter Had chtěl, snažil se, ale věděl dobře, že to není, jak má být, na Košumberku to nepokročilo ani o kousek, snad krom té kaple, ale co je kaple, pramálo, aspoň že už semtam něco vím o panství, kolik

piva, lihu, otrub, prasat a kolik korců ozimu, pěkná duchovní stránka, zato o farářích znám jen tolik, že jsou protivní, o děkanech jakbysmet, dvořáky hraběnka nevymění, chlubím se, že udělám, co je potřeba, ale o predikantovi jsme se doslechli, když už byl tři dny za horama, a nechali jsme ho pak už běžet, vlastně jsme to zatajili, báli jsme se rektora, návštěvu u litomyšlských piaristů asi taky zatajím, žáci svatého Ignáce nemají v úctě žáky Josefa z Calasanzy, nejsou k nim snášenliví, nepovídají si s nimi o Balbínovi, všechno je napůl, nakřivo a chatrné, příští audience v Hradci bude zas tak nedobrá a přísná, zas půjde možná dopis do Prahy, píše rektor, že byste měl být propuštěn z Tovaryšstva, nevíte proč? Vím, a zas nevím, jsem špatný, nezasloužím si, ale pro smilování boží ne, co bych si počal.

- Umíte mlčet. Naučte mě aspoň to.
- Prosím za odpuštění.
- Máte starosti?
- Mám.
- A nepovíte?
- Ne.
- Já jsem protivná, vidíte. Všichni jsme vám protivní?
- Nerozumím. Kdo všichni?
- My lidi. Tváříte se tak.
- Proč protivní?
- A jací tedy?

V pokoji bylo teplo, byl jako zapečetěný a potápěl se, lehce nakloněn klesal dolů a veliké ryby marně tiskly tlamy na okna, marně koulely očima a marně se dobývaly dovnitř.

- Cizí. Jakoby z jiného světa. Z jiné země.
- Dlouho už žijete sám?
- V našem Tovaryšstvu nikdo nežije sám.
- Nerozuměl jste mi.
- Rozuměl.
- Tak povězte, jak dlouho?
- Osmnáct let.

Sám, to je bez Tomáška. Bez ovečky. Ano, už málem osmnáct let.

– To je hodně. A v Tovaryšstvu jak jste už dlouho?
– Osmnáct... Ale ne, tak jsem to...
– Já vím, že jste to tak nemyslel. Čeho se pořád bojíte? Vy tedy jste v Tovaryšstvu od roku padesát.
– Ano, od roku padesát.
– Odkdy pak já jsem vlastně sama? Asi od toho dne, co mi umřela matka.

– Dávno vám umřela?
– V roce čtyřicet devět.

Alžběta Korunka. Sestra nejvyššího purkrabí pražského, Bernarda Ignáce, Tomášek by se možná zlobil, a určitě by se zlobil otec Balbín, že tu sedím s neteří toho biče a zrádce Čechů. Devatenáct roků sama.

– Pak jste byla ve Vídni.
– Ano. Vy jste byl hned naráz členem řádu? Myslela jsem, že je nejdřív nějaké čekání.

– Noviciát. Do řádu se přijímá za dva roky.
– V roce dvaapadesát.
– Ano.

– Já jsem se v roce jedenapadesát vdávala. Moje tovaryšstvo se jmenovalo Jindřich Vilém Slavata. Moje první tovaryšstvo.

– Vaše Milosti...
– Já vím, odpusťte. Co říkáte, mám se vdát?
– Vdát? Proč?
– Dělá se to.
– Dělá, ale ne třikrát.

– Třeba sedmkrát. Vy mi radíte už se nevdávat? Ale manželství má své jisté přednosti, víte? Tomu vy těžko můžete rozumět. Já špatně spím, chápete? Ostatně o tom už jste slyšel, otče duchovní. Zpovídala jsem se vám z toho. Říkal jste, že je to brána hříchu. Nevím. Spíš se mi zdá, že je to trapné.

– Myslíte-li jen na to, co se děje v posteli...,
– Ale tam se dějou překrásné věci, milý otče Vojtěchu. Ještě byste se divil.

V úterý na svatého Zachariáše roku 1657, k ránu, vzbudili pivovarského bednáře, ať jde dělat rakev. Maličkou, očpak víc než loket může takové dítě mít. Bednář si našel dubová prkna a dal se do práce. Bylo září, v síni voněla jablka.

Dítě opravdu mělo jen o málo víc než loket. Narodilo se začátkem července. V Praze. Pokřtili je Ferdinand František. Ferdinand po císaři, který čtvrt roku předtím zemřel. František po otci. Otec František Kryštof Hyzrle z Chodova, císařský komorník nad stříbry, bral si matku dítěte minulý podzim, prvního října. V Praze na Malém Městě. Za svědka byli Popel z Lobkovic, Libštejnský z Kolovrat, hrabě z Martinic, hrabě ze Šternberka, hrabě z Wolkensteinu, hrabě ze Žďáru, vznešená svatba. Vznešeně prostá, bez pompy a tyátru, nevěsta byla vdova. Marie Maximiliána. Vdova po košumberském Slavatovi. Mladá; jen malounko přes devatenáct. A už vdova s dítětem, s dcerkou. Ženichovi to nevadilo. Lepší by byla jiná Slavatovna, z té bohatší větve, co ji hrabě Vilém tak obratně narouboval na zlatý kmen pánů z Hradce, po meči vymřelých; ale i tak Bůh zaplať. A pěkná je; a chytrá, i když mladá jako jehně. Ze všeho nejvíc ovšem potřeboval ženich přece jenom peníze. Pokud možno hodně peněz, a hlavně hned a na ruku, dluhy začaly jaksi podivně a divoce růst, jako když vrbu ořežeš. I ženu ostatně potřeboval. Ve čtyřiceti se ti přejí střídané ženské maso a večery a noci bůhví kde; čert ti napíská naději, že to pomůže, že se všecko změní, když se oženiš. Přešel měsíc, druhý, třetí, přišly starosti, ořezaná vrba vypustila statné pruty, přišlo těhotenství. Nepomohlo to. Nezměnilo se celkem nic.

Dítě se narodilo v Praze. Syn. Malé Slavatovně se líbil maličký Hyzrle. Chodila poslouchat, jak dýchá, už z toho měla rozum, už jí bylo skoro pět. Byla drobná, nehezka po nebožtíkovi, s upřímnýma kulatýma, očima. Ke konci srpna umřela. Naskočily jí hlízy a pryskýře a netrvalo to ani tři dny. Mor.

Matka, pološílená hrůzou, ustrojila dceru do rakve a doprovodila ji k hrobu, vzala nemluvně a ujížděla na Košumberk. Pryč z Prahy,

pryč ze zkaženého vzduchu, který zabíjí děti. Otec Hyzrle nejel na Košumberk. Léto už zacházelo do mlh, podzim na venkově je obzvlášť nudný, ještě nudnější než ve Vídni. Odjel do Vídně.

Marie Maximiliána se od nemluvněte nehnula. Chotě mít nebudu, je to marné, to se nedaří, jeden hnije, druhý pije, ale budu mít syna. Šestý den naskákaly děcku hlízy a pryskýře.

V úterý na svatého Zachariáše, k ránu, bednář rozžal svíčku, připravil si prkna a dal se do práce. Na zámku, v patře, stála u otevřeného okna žena a dívala se do blednoucí noci. Blikala tam nejmenší hvězda. Už doletěl, už je v nebi; už dává znamení. Zaryla si nehty do krku. Ústa měla jako plná písku, oči pálily a pláč nepřicházel. V pokoji bylo prázdné. Od včerejška nikdo nepřekročil práh. Kojná naříkala ve své komoře, volala dítě jménem, ale zamkla se. Komorná nechala večeři na prahu a pak ji, nedotčenou, zase odnesla. Všichni se báli, že je to mor. Byl to mor. Hraběnka svlékla mrtvolku a křikla do chodby, ať přinesou ručníky a vodu. Přinesli a postavili to přede dveře. Svítalo. Umyla dítě, oblékla mu novou košilku a čepce a položila je na stůl. Z oltáříku vzala svíci a zapálila ji mrtvolce v hlavách. Nemohla najít žádný křížek, strhla si svůj, co měla na krku, brilantový, od manžela, a dala ho dítěti do zčernalých pazourků. Pootevřely se dveře a mezerou se protáhl starý lužský farář Martius. Došel až k dítěti, pokřížoval je i sebe a začal se modlit. Nebál se moru; tak jako tak je už nad hrobem. Requiem aeternam... V šeru u dveří náhle kdosi stál; žena hejtmana Horeckého, Zuzana. Napolo ještě dítě. Brzo se tady vdávají. Stála a trásla se pláčem i strachy.

– Co chceš?

– Bojím se, Vaše Milosti.

– Všichni se bojí. Co tu chceš?

– Je to hrozné, Vaše Milosti. Zlobíte se na nás?

– Nezlobím. Jdi pryč. Máš doma děcko, jdi.

– Ne.

Neodešla. Tibi, Domine, commendamus animam famuli tui Francisci, ut defunctus saeculo tibi vivat. Neodešla, pohládila

hraběnkou po rameni a hraběnka se konečně rozplakala. Plakaly spolu. Bály se. Dítě černalo.

Před polednem se za dveřmi ozval šramot, bály se, ale otevřely, opřená o zeď tam stála bílá rakvička. Bednář už spěchal dolů po schodech. Hraběnka podržela dítě v náručí, už je nikdy nepodrží v náručí, mladá hejtmanka donesla rakev na stůl a vystlala ji. Uložily mrtvolku, kvítí neměly, hraběnka vzala s almary jablko a položila je k děcku. Obličej i ruce už mělo celé černé.

Farář šel domů. Domluvily s ním pohřeb na zítřek. Farář je poučil, že při pohřbu dítek není třeba černé barvy, černých příkrovů a ouch; všechno nechť je v barvě bílé a na rakvi ať jsou veselé květinové věnce, neboť blahoslavení maličká jdou rovnou do ráje a smrt dítěte je důvod k radosti nad tím, že nebeských obyvatelů o jednoho přibýlo. Vyslechly to a neříkaly nic. Ano, tedy všechno v bílé barvě. Dítě však bylo černé.

Hejtmanka zašla do kůlny, přivlekla máry a postavila je do kaple. Po stranách měly ještě slavatovský erb, poslední vladař zemřelý tady na Košumberku byl Slavata, Diviš Lacembok, košumberští vladaři nemají příliš ve zvyku umírat doma, Diviš Lacembok musel, bylo po Bílé hoře a zakázali mu opouštět Košumberk, on ale nepočkal na rozsudek a raději umřel. Na máry položily rakev, víko vedle ní, přitáhly svícny a zažehly knoty. Pak se vrátily do pokoje, hraběnka si sedla do křesla, spadla jí hlava, usnula.

Pozdě odpoledne se nádvořím rozlehl cvakot osmi koňských kopyt a křik dvou lidských hrdel. Kdosi se tam vztekal, proč jsou všichni zalezlí a kdo bude odpřahat a utírat koně a kdo že bude vítat pána, když ráčil přijet na Košumberk. Ze zámku vyběhl lokaj, byl ale odstrčen a oba hosté se vydali po schodech do panských komnat, vepředu zdejší pán, Hyzrle z Chodova, císařský komorník nad stříbry, za ním hrabě z Wolkensteinu. Wolkenstein byl opilý, Hyzrle ještě opilejší. Vrazili do pokoje. Dupali, měli radost, jaké překvapení se jim povedlo, smáli se. Hraběnka se probrala, chvíli nemohla pochopit, co se děje, co to bylo za děsivý sen a kdo to stojí vprostřed pokoje. Hejtmanka pochopila hned a utekla.

– Nepřivítáte hosty, Vaše Milosti? Máme hlad. Co na nás koukáte? Spíte? Dobré jitro!

– Ano. Hned.

– Vy ale vypadáte! Stalo se něco?

– On... umřel.

– Kdo umřel? Co to pletete?

– Nic nepletu. Pojd'te za mnou.

Wolkenstein už zdálky rozpoznal, oč jde. Hyzrle nahlédl do rakve a odpotácel se nazpátek.

– To je ale... hrůza!

Byla to hrůza a šel z toho strach. Mor je zlý pták; ani nevíš, mávně křidýlkem a už ti sedí na rameni. A už ho nestřeseš. Hlízy, pryskyře, černá kůže, bílé vápno, kára, kříž a hrob. Muži seděli v pokoji u stolu a nemohli vyrazit slovo. Potom Hyzrle šel a křikl dolů na svého komorníka, že má žízeň, ať přinese něco z kočáru.

Přikrmili opici a vyrazili slovo. I píseň vyrazili. Vyjedli spíž. Páchli. Wolkenstein usnul za stolem. Hyzrle ho odvedl do pokoje pro hosty, položil na postel a vrátil se. Už byla noc.

– Půjdeme spát, ne?

– Běžte spát.

– Sám?

– Ano, sám.

Vzal ji za ruku a táhl do ložnice. Měl sílu jako býk; ostatně trochu tak i vypadal.

– Neblázněte. Víte, proč jsem přijel? Ráno jsme vyjeli z Prahy, jedeme jako šílenci. Za vámi jsem přijel.

Líbal ji. Povalil ji na velikou, dubovou postel. Nemohl se vyznat rukama v jejím prádle, jak byl opilý, lámal háčky a hedvábí se trhalo. Už se ani nebránila. Snad je to přece jenom sen. Jak se mohou zdát takové nesmyslné sny? Rakev, černé dítě, bílá kolena, opilý těžký muž, a to všechno pod jednou střechou, ještě d'ábel tu schází. Dábel, jak snídá anděla. Už se vůbec nebránila. Stejně je to sen. Zakousla se mu do krku. Měl silný, červený krk. Celý je silný a těžký. Sotva ho obemknu nohama. Kdyby se mu dal ten krk prokousnout! Je jako

strom, všechno je na něm jako tlustý červený strom.

Odvalila ho se sebe. Ležel a usmíval se.

– Za tuhleto noc vám dám postavit kapli. Nad vrata dám zlatem napsat Maria. A jenom já budu vědět, která je to Marie. Líbilo by se vám to? Berte to jako dárek k narozeninám; máte je zítra, ne? Vlastně dnes, už svítá. Vždyť já jsem proto přijel, věřte si tomu nebo ne. Pročpak mlčíte? Věčně mlčíte. Já vím, že páchnu jako svině a jsem odporný. Já vím, že tady za zdí leží to chudák dítě. Takové černé, Kriste Ježíši! Ale já vás miluju. Tak co mám dělat? Pojed'te do Prahy. Sbalte si věci a odjedeme spolu. Pojd'te. Hned.

– Ne.

– Co tady, prosím vás? Je tady veselo jako v márnici. V Praze je celý dvůr, i s Leopoldem. Vstávejte. Jdeme.

– Ne!

– Co jsem vám zase udělal? Tváříte se jako škaředá středa. Věčně se tak tváříte. Co vlastně chcete?

– Nic. Už nikdy nic.

Usínal.

– Ale tu kapli vám postavím.

Prospal se trochu, zburcoval Wolkensteina a odjeli.

Hraběnka se probudila k polednímu. Nebyl to tedy sen. Ve dvanáct je pohřeb.

Zatloukli truhlu s černým dítětem, s brilantovým křížkem a s jablíčkem, všechno šlo rychle, všichni se báli, ministrant i kočí a hrobník i zpěváci, zaházeli jámu a konec. Ferdinand František Hyzrle z Chodova leží za lužským farním kostelem u zdi. Bůh mu dal jenom devět neděl.

Nebyl to sen. V červnu roku 1658 se hraběnce narodila na Košumberku dcera. Pokřtili ji Terezie Rozálie.

Pán z Chodova kapli samozřejmě nepostavil. Ale vzpomněl si na to jednou; po letech a bůhvíproč si na to vzpomněl a zašel v Praze na konzistoř. Povolení se mu dostalo. Pak na to zase zapomněl. Addio amore!

– Jenomže já už deset roků s nikým nespím, víte? Říkala jsem vám to ve zpovědi, ne? Deset roků a pět měsíců, jestli to chcete znát přesně. Vím dokonce, od kterého dne. Je to nezapomenutelný den. Nezapomenutelná postel, tady vedle stojí, ano, pořád v ní lžím, sama se divím, že do ní dokážu vlézt. Co vy víte, jaké věci se dějou v posteli. A jak je roztomilá svátost manželská. Mluvím sprostě? Ne, milý otče, život mluví sprostě. A kdyby jenom mluvil. O tom vy vůbec nic nevíte. Vy jste svatý muž. Vy jste prostě muž. Život je nesmyslný jak panna na pohřbu. Jako jablíčko v rakvi. Ale co naplat? Já možná taky ještě udělám nějaký ten nesmysl. Záleží na tom?

– Víte, Milosti, jak zemřel váš manžel?

– Co vy víte, jak umřel. Jak by umřel? Já vlastně nevím, jak umřel. Vím, že to bylo v červenci. Přijela jsem, rakev už byla zatlučená. Jak umřel?

– Zastřelil se. Našli ho s rozbitou lebkou. Mozek vyteklý.

– Kdo vám to řekl?

– Kdo zná pravdu.

– A proč to říkáte mně?

– Chci, abyste dohlédla konců. Abyste znala konce a trest. Hrajete si. Říkáte vdávat se, říkáte udělat nesmysl, říkáte nezáleží na tom... říkáte řeči a hrajete si. A konce? A trest?

– Konce jsou vždycky špatné.

– U něho ne.

– U koho ne?

– U Boha. V jeho milosrdném náručí. Bůh nám rozumí a ví. Ale my se ho neptáme a to je škoda. Naše škoda.

– Počkejte s tím. Vidíte, zastřelil se... Proto on byl tenkrát ve Vídni. Jistě sháněl peníze. Odevšud na světě měl blíž do Vídně nežli na Košumberk. Ale to je hrůza, otče! Hrůza pomyslet! Co nás ještě čeká? Jak mu asi bylo, dovedete si to představit? On, a zastřelit se! Já tomu nerozumím. Čím dál míň všemu rozumím. Vidíte, a myslela jsem, že se upil, že si srazil vaz někde na honu, že ho zabili v souboji. A on se zastřelil. Sám. Na to musí být každý sám, vidíte. Sám jako pes v koutě, odkud už se nedá nikam dál jít. Můj Bože! Co

mám dělat? Pro sebevrahy je jenom jeden trest, vidíte? Tma. Zatracení. Bez konce. Božemůj, všechno je to taková hrůza, takový strach... Já už opravdu nevím, jak dál. Taký nevím.

Rozvzlykala se jako dítě. Chtěl ji utiшит, ale nevnímala ho. Klekl a začal se modlit. Pater noster, qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. Přestala plakat a modlila se s ním. Bud' vůle tvá jako v nebi tak i na zemi.

– Chci se zpovídat. teď hned.

– Zpovídejte se.

) IX (

– Flectamus genua!

Páter Had došel pod oltární schod a padl na tvář. Zavřel oči a ucítil pálivou bolest v dlaních; nastavil bok a přivolával ránu kopím. Otec Křížulka uhasil všechny svíce i lampu před svatostánkem.

A oba se v prastarých křivkách pohybovali šerým kostelem jako tiší chmurní ptáci, zesláblí postem, celí v černém; byl Velký pátek. Zvon visel nehybně, před kostelem stál lužský farář a bil kladivem do prkna, třeskatý marný zvuk se rozléhal městečkem.

Farář Černík nechal ty dva košumberské, ať si dnes v jeho kostele odslouží všechno, co připadá na Veliký pátek, to hořké, skličující divadlo, umějí to jistě líp. Stejně se sem po cestě od náměstí trousí jen maličko lidí. Zdejší lidé mají na Velký pátek jinačí zvyky. K potoku chodí, myjí se, stříkají na sebe, vyhánějí prý nemoce. Někteří vyšli už za svítání; je tady zvykem vítat velikopáteční slunce vkleče na jarním trávníku. Nepředěláš to. I poklady po lese hledají. Neodnaučíš je tomu. Zrovna teď naproti na zahradě klečí selka pod jabloní. Modlí se, ale ke komu!

– Modlím se k tobě, strome zelený!

Lepší, když to ti černí ani neslyší. Možná, že časem si s tím nějak pomohou. Kdo se v nich vyzná? Bůhví, co tu dnes chtějí provádět. Už včera večer si sem dali donést kříž, velký, těžký, lužský tesař jim

ho dělal, a dnes si ten starý přinesl karabáč, snad nechtějí bít lidi. Povídá se o nich, že bijou lidi. Jen aby tady v Luži sami nedostali po hubě. Co oni vědí, líp tu být hrobníkem než knězem.

Páter Had stál před oltářem, oči obrácené vzhůru. Ani si zatím nevšiml, že kostel je skoro prázdný.

– Křesťané nejmilejší, dnes je den plný kvílení a pláče. Den, ve kterém Ježíš Kristus ráčil vytrpět na oltáři kříže nevinnou a nejhanebnější smrt, aby nás vyplatil a vykoupil od smrti věčné. Ten, který hříchu neučinil, vnesl naše hříchy na dřevo kříže.

Zato Křížulka už poněkolikáté ustaraně počítal lidi v lavicích. Jak bývá vždycky plno o pašijích v Hradci u Svatého Ducha a teď i u Panny Marie! I živé obrazy se dělají. Někdy i celé divadlo se strojí. I kající průvod v posledních letech býval. Vepředu Naši, pak mariánští sodálové, všichni s trnovými korunami anebo v disciplinárních kápích, v šatech nadranc, i bičovali se někteří, i kříže nesli, v čele sám rektor, strašný, zmazaný a krvavý. Tady přišel primas v kožešince, konšelé, mlynář, semtam někdo z pivovaru a ze dvora, a dost. Z předměstí, ze vsí ani človíčka. Nevědí o tom? Nebo se tu snad ještě chodí na Veliký pátek k potokům? U nás na vsi se chodilo. Pak ale jsme měli být radši tam mezi nimi, a ne tady v prázdném kostele.

Měli tam být. Celá stráž nad potokem byla tou dobou plná lidí. Země už byla suchá, tráva zelená, svítilo slunce a báby se vyhřívaly a děti už běhaly bosky, den byl jarní a veselý, a kdo dnes chodí bez čepice, tomu porostou vlasy. Pak se všichni zvedli a šli dolů k potoku.

Páter Had kývl na otce Křížulku, postavili se před pultík a lidé v lavicích zvedli hlavy, protože zpívat pašije tady už dávno nikdo neslyšel.

– Za onoho času vyšel Pán Ježíš s učedníky svými přes potok Cedron, kde byla zahrada.

Teď teprve jako když se pod starým stropem rozleje měkké světlo. Zpívali pěkně. Melodie, až se srdce přitiskne k žebrům a naslouchá. Jako by sám Ježíš slezl z kříže, vzal tón a ticho, sametově zpíval svůj

part.

– Já jsem se k tomu narodil a proto jsem na svět přišel, abych svědectví vydal pravdě.

– Dí jemu Pilát: Co jest pravda?

Jako když se rozezpívá sama duše kostela. Jako by vešla pramatka legend a pod kamenným obloukem za ní dlouze vplýval závoj scenérií, luceren, pohřbů, šarlatových rouch, požárů, kostí, kleteb, myrhy a aloe, proroctví a jmen. Jako by padalo šero se zlatým lemem a v něm hořela věčná svíce lidského utrpení, které nelze snést, ale vyzpíváno je krásné. Jako by se starý omrzelý Bůh díval dolů a z rozmaru hodil zrno svatosti na jazyky dvou špatných řeholníků a zrno kratičce vzplálo a vydalo vonný, rozplývající se kouř.

Dozpívali. Páter Had vyzul sandály, pozvedl zastřený krucifix a potřikrát z něho odhrnul černou roušku a žalostným hlasem třikrát zavolal Ejhle dřevo kříže. A padl na kolena a líbal krucifix a modlil se za všechny živé bloudící. A potom šli. U kostelních dveří se otec Křížulka svlékl do půl těla a vzal karabáč. Páter Had si naložil na rameno těžký, nahrubo otesaný kříž. Farář bil kladivem do prkna a naznačoval lidem, kteří se zvedli z lavic a nechápavě přihlíželi, ať jdou za nimi, ať se seřadí v průvod. Dali se cestou k náměstí. Vepředu oba košumberští, mladší nejistě našlapoval shrben pod křížem a stařec se pětipraménkovou knutou švihal do bílých prsou, ramenou a zad, co mu stačily síly. Za nimi hlouček zaražených lidí. Nikdo to jaktěživ neviděl, bylo to podivné a bláznivé. Na náměstí se lidé zastavili, váhali, nikdo nevěděl, co se má dít, kam jdou a proč. Třeba ani nechtějí, aby se šlo za nimi; jdou, neohlížejí se, mlčí. Zpívali pěkně; ale teď jsou divní, s děsem v očích, oškliví. Povídá se, že bijou lidi. Kdoví, kam jdou s tím karabáčem. Není potřeba, aby se šlo za nimi.

– Minulý týden chodili s obrazem.

– Proč s obrazem?

– Bůhví. Prý hledali místo pro novou kapli. Kde jim panenka Maria dá znamení, tam že budou stavět kapli.

– A dala jim znamení?

– Zjevila se jim. Tomu starému. On ji často vídá. Zjevila se mu tady nahoře na chlumečku. Tam, co báby říkají U šibenice. Celá prý smutná a uplakaná. Možná jdou zase tam.

Nechali je jít.

Farář vlastně taky přesně nevěděl, oč běží, ale nestaral se a tloukl do prkna. Z náměstí vyšli už sami. Kříž byl z krovních trámů a páter Had cítil, že se nesmí zastavit; upadl by.

– Otče Vojtěchu! Oni za námi nejdou. Počkejte trochu, Vojtíšku!

Neodpovídal. Má svůj úkol, svůj kříž, svou tíhu na rameni, svůj pot kapající z čela, svůj strach, že nedojde. Co je mi do nějakého primasa; ať si jde domů jíst herynky. Za náměstím se cesta zúžila v kamenitou Pešinu a stoupala do stráně nad zahrady. Šli, sami, černí, šli jako osamělé stíny zelenou jarní krajinou, farář třískal do prkna a otec Křížulka si dělal po prsou a po zádech červené pruhy. Páter Had se nadechl, zapotácel se a stoupal vzhůru.

Dole pod nimi se to u potoka hemžilo, bylo slyšet hovor, křik, smích. Kdo se na Veliký pátek umyje v tekoucí vodě, ten po celý rok nedostane hlavnici ani zimnici, psotnici ani žloutenici. Jarní voda tekla rychlým čistým proudem, lidé v ní stáli po kotníky, po lýtky a myli se a opakovali zaříkávadla, spletená ze starých písniček, z magických slov i z otčenáše. Voda byla ještě ledová a krev se hrnula tělem jako ten potoční proud. Děvečky se myly v podpaždí a chlapy šimral na břicho kozlí chlup; země už byla suchá a starý zvyk káže poválet se po ní, aby dobře rodila. Děti ječely radostí.

Pod samým vrškem stráně páter Had upadl. Kříž ho přitiskl k zemi, že ani vstát nemohl. Křížulka s farářem ho zvedli, chtěli mu aspoň setřít krev z odřených rukou, on ale hned zas zvedal kříž, že nic, že musí dál.

– Vojtíšku, nechte toho. To stačí.

Klekl, aby si kříž naložil zpátky na rameno, ale už ho nedokázal nadzvednout.

– Nesmíte chtít všechno sám. Pojd'te, my vám pomůžeme.

I tři měli co nést. Vyškrábali se nahoru, otec Křížulka poslouchal dětský křik, vzdychal, říkal si měli jsme být tam, tady se táhnem jako

ztracenci. Farář dostával zlost. Páter Had se rozhlédl, už to nebylo daleko. Pod keřem tam měli připravenou motyku a lopatu.

– Bylo to tady, otče Jene?

– Bylo. Tadyhle jsem ji viděl. Vystoupila z toho keře; ale povídám vám, byla smutná a plakala. Co ono to jen znamená?

– Nebojte se. Je to dobré místo. Jen se rozhlídněte, jak je odtud daleko vidět! Lepší místo se tu nikde nenajde.

Vykopali jámu a zasadili do ní kříž. Zdola od potoka sem doléhal křik a zpěv. Kříž smutně trčel k nebi. Farář se rozloučil a odešel.

– Kdo to tam zpívá?

– Lidi, Vojtíšku.

– A proč?

– To je takový zvyk, vy z města ho neznáte. Vám se nelíbí, jak zpívají? Možná budou i tancovat. Nepůjdeme tam?

– Tancovat? Na Veliký pátek?

– Inu je takový zvyk. Nemělo by se, že? Ale zvyk je to jináč pěkný. Pojd'te, uvidíte.

– Zato v kostele bylo skoro prázdný; to není pěkný zvyk.

– Pravda. Když on je ten kostel tak smutný.

– A hlavně farář k ničemu.

– Až budeme mít kapli, zařídíme si všecko po svém, Vojtíšku. Uděláme si veselou kapli, vid'te? Vy budete kázat, já budu zvonit a počkejte, jak se nám sem lidi pohrnou. To by v tom byl... Ale jenom aby to dlouho netrvalo. Dá Pánbůh, že snad se dožiju.

Netrvalo to dlouho. Už začátkem srpna, na den Matky boží Sněžné, sjížděli se vzácní a velební hosté ke slavnosti svěcení základního kamene. Přijel hejtman chrudimského kraje Adam Zikmund rytíř Puthardt, přijela nižší šlechta z okolí, přijeli děkani i hradecký generální vikář, přijel i otec Daniel, opat sázavského kláštera, nedávno obnoveného, a otec Alexandr, rektor litomyšlských škol, přijel i biskup Sobek z Bílenberka, pořád a pořád ještě biskup. Už se to táhne devět měsíců. Už to bylo i málem prohrané. Však právě proto se biskup nijak neusmívá na rektora hradecké jezuitské koleje; silně podezírá ty černé pátery, byla to asi i jejich práce, že

papežská konzistoř vložila do šarvátky s habsburským vladařem energii větší než obvyklou. Čert aby se v synech Ježíšovjých vyznal. Jenomže milý kanovník scholastikus olomoucký, Jan Vilém Libštejnský z Kolovrat, všecko znovu zamotal, neboť letos v květnu zemřel; a ctihodná papežská kurie zůstala bez kandidáta. A císař Leopold nelenil a rychle jmenoval Sobka arcibiskupem. Potvrzeno Římem to arci ještě není. V očích církve je pán z Bílenberka pořád ještě jen biskup. Papež váhá. Ale on přestane.

Biskup vykropil kámen, polil ho maltou, byl mrzutý a unavený, hned po obědě sedl do kočáru a odjel, ale jinak to byla vzácná a velebná slavnost, i ze vsí přišli lidé, ne snad zástupem, ale přišli, stáli opodál a čekali a pozorovali.

Netrvalo to dlouho. Nepřešel ani rok a kaple stála, vedly k ní od severní i od jižní strany kamenné schody, tolik stupňů, kolik je zdrávasů v růženci, tolik odpočívadel, kolik je v růženci otčenášů. Kaple prostorná, čistá, bílá, na způsob bavorské öttingenské stavěná, věžičku jí bylo vidět z daleka, od Voletic, od Střemošic, z dobrkovského kopce, procesí nezabloudí.

Při kopání základů se přišlo pod zemí na dva kostlivce; jeden byl bezhlavý, lebka mu ležela podle těla. A každý si hned vzpomněl, že se tomu návrší sice říká Chlumeček, ale taky se tu říkávalo U šibenice. Kostry zakopali dole na rozcestí. Farář je nechtěl na svůj hřbitov; takový bůhvízkoho kadáver, ten strašívá.

Nicméně kaple šťastně stála, bílá, kamenná, rektor z Hradce poslal dva obrazy, svatého Ignáce a svatého Františka Xaverského, jenom oltářní obraz ještě chyběl, divotvorná Matka boží košumberská čekala na zámku, až ji slavnostně přenesou. Kaple stála a nad vchodem zářilo osm zlatých písmen: Ave Maria. Marii Maximiliáně zatrnulo, když to viděla.

Byl den svaté Reginy mučednice, roku 1669, po žních, otec Křižulka ještě za ranní tmy běžel ze zámku do nové kaple, znovu vydrhl podlahu, potřetí vyleštil svícny a všechno nádobí a teď zametal před vchodem; už dnes se jistě začnou sjíždět, panstvo, preláti, a zítra, zítra už bude obraz nad oltářem a kaple bude

vysvěcená.

- Co děláš, mnichu?
- Vidíš, zametám. Kde se tu bereš tak brzo ráno?
- Po tom ti nic není. Hledám tě.
- Budeme světit kapli, víš? Už zejtra. Slavně světit, přijede sám arcibiskup. Pěkná kaple, vid? Chceš dovnitř?
- Ne.
- Ale na slavnost přijdeš. Sám nový pražský arcibiskup, považ.
- Nezajímá mě tvůj arcibiskup.
- Není můj. A uхни, překážíš.
- Ukradl jsi mi vnuka, to mě zajímá.
- Jana Křtitele? Že tě zobák nebolí. Jakpak ukradl?
- Dolízáš. Klameš. Nosíš obrázky a růženečky. I chleba nosíš, říkali. Písmenka prý je učíš. Kluk je z tebe celý pryč. Bude blázen jako ty. Ukradls mi ho. Co s ním tady chceš zejtra vyvádět?
- On půjde za anděla, víš? Dostane košíku a křídýlka a svíčku. A do vlasů zlatou pentli. Bude jich víc. Půjdou jako andělé před zázračným obrazem, až ho poneseme ze zámku. A potom je paní hrabinka pozve na hostinu. Tobě se to nelíbí?
- A má se mně to líbit? Co sis zase vymyslel? A proč zrovna on? Ve dvoře, v pivovaře nejsou děti?
- A víš, že on je ze všech nejchytřejší? A zpívat jak umí, až se nebe otvírá. Neříkal ti, že se i latinskou píseň naučil?
- Nemám to rád.
- Ale on to má rád. Neber mu, co má rád.
- Mnichu...
- Chtěls ještě něco?
- Je chytrý, říkáš? Chytrý, vid? A je ho škoda na vsi, aby mi vodil krávu při orání. Co? Já vím, je bystrý. Paměť má. A ptá se. A co já? Nemám na něj čas. Víš, mnichu...
- Co tě trápí? Cos mi vlastně přines?
- Ty jsi z Hradce?
- Byl jsem v Hradci. Dlouho.
- A vy tam máte školu, vid?

- To máme. Dobrou, latinskou.
 - Víš... Tady je jenom jedna třída. V Luži u fary. A pak už nic.
 - Ty bys rád, aby Jan Křtitel chodil u nás do školy? Co mlčíš?
- Rád bys?
- Uděláte mi tam z něho jezovitu.
 - Neuděláme, když nebude chtít.
 - A jak mám vědět, co bude pak chtít?
 - On ti to řekne. Nevezmem ti ho.
 - On bude chodit domů?
 - Na svátky přijde.
 - Jak dlouho trvá ta vaše škola?
 - Hradecká? Šest roků.
 - A potom?
 - Potom pražská, když bude dobrý žák. A já vím, že on bude.
 - A to už bude černý?
 - Proč? Nikdy nemusí být černý. Kdo nechce, toho nechcem ani my.
 - Vy už se postaráte, aby chtěl. Božemůj, co mám dělat, mnichu?
 - Já nevím, co máš dělat. Ale škoda chlapce. V Litomyšli jsou piaristi, jestli se nás bojíš.
 - To už jsem zkoušel. Chudé tam z cizích panství neberou. Vy byste mi ho vzali?
 - Vzali. A neboj se.
 - Vidiš, a bojím. Lidi se vám smějou, když chodíte s tím obrázkem a když klinkáš po návsích. Oni se přestanou smát. Já to znám. Já už jsem přestal. Měl jsem tě přece jenom hodit do rokle. Ale přišel by jiný a horší. Tak co mám dělat?
 - Říkám ti, že ho vezmem. Na něho myslí, a ne na sebe.
 - A odkdy?
 - Ještě letos, chceš? Poprosím hrabinku, aby mu dala svolení.
- Jistě dá.
- Nikoho nepros. On není poddaný. Narodil se ve farní škole. Jeho táta byl v Luži kantorem.
 - Umřel?

- Ne. Vlastně nevím. Utekl.
- Kam?
- Co je ti po tom?
- Kolikpak je hochovi?
- Osm.

Už bylo světlo. Nad krajinou letěly potrhané a řídké mraky. Zdola od Svatého Bartoloměje nesl vítr cinkání farního zvonu.

– Přived ho. A neplač, rozbřečíš mě. V Hradci je dobrá škola. Bude bakalářem. Magistrem.

– Vzalo to špatné konce, mnichu. Aby vás beránek boží kopýtkama rozdupal! My už vás, hádám, nerozšlapem. Děkuju ti, mnichu. Přivedu chlapce. Sbalím mu uzlík a po neděli ti ho přivedu. Je mi ho líto, když vidím, jak běhá bos a krade hrušky. Bůh potrestá mne, a ne jeho.

– Bůh ti požehná. Přijď zejtra taky. Budem světit kapli. A víš co? Přines knížky, spálíme je. Chceš?

– Zbláznil ses dočista? Příběhni si pro ně. Čmuchej.

– Nebudu hledat. Sám je přines.

– Nebudeš hledat? Umazal by sis ručičky? Ty už si počkáš, vid? Ty víš, že mi je pak pobere on. Jsi svině, mnichu. Vyhráls. Přivedu ti ho.

Otec Křížulka zametal dál, usmíval se, měl radost, ale vlastně ani netušil, že právě teď by měli slétnout andělé a troubit počátek vítězství a zpívat aleluja. A ne nad kaplí, ale nad hlavou toho sedláka, který odchází dolů strání k městečku, do krčmy, Jidáš, zapít žal. Jde, prodal dítě. Jde, musel prodat, on má dluh. On musí platit Bílou horu. On musí platit vestfálský mír. On musí platit potrhané roucho staré bradavičnaté Evropy. On musí platit do laskavých dlaní pastýřů Pavla, Řehoře, Urbana, Innocence, Alexandra i Klementa; díky nekonečné síle a štědrosti církve přinesli mu papežský olej spásy. On musí platit i za drahé věrné, odputovali do Sas, do Polska, do Uher, nesli si čistou víru a neposkvrněné svědomí; jenomže tady zapomněli jedno docela malé dítě a jednu docela malou zem; pomoz si, synáčku, pomoz si, země zoufalá, zkurvíte-li se, potrestá vás Bůh,

Bůh je nelítostný, Bůh je strašný, a my čistí se na to budem z království nebeského přísně, přísně dívat. On musí platit do společné šachty osudu, kterou z vůle boží a z vůle škodolibých dějin bylo mu dáno sdílet s bližními svými Rudolfem a Matyášem, dvěma Ferdinandy a Leopoldem Prvním, žehnej Duch svatý domu habsburskému. On musí platit za Jaroslava z Martinic, za Karla z Liechtensteina, Albrechta z Valdštejna, Viléma Slavatu, za Kolovraty, za Popely z Lobkovic, za Berky z Dubé, umřeli, kavalíři, odešli před trůn boží a tady dole nezaplatili, už neměli čas. Ne, ti by neprodali dítě. On je Jidáš. On prodal. Hanba a kamení na jeho hlavu. Jde do krčmy, jde zapít žal. A celá útrata ať se dnes píše na jméno Ondřej Abraham. Protože co má člověk, i kdyby celý hořel plamenem pravé víry a celý tonul v sladkostech rodné řeči? Co má, zůstane-li přitom bos a hloupý, podoben božímu hovadu? Nemáme právo nutit dětem svou beránkovou pošetilost, která je už ani nezajímá; obrázek svatého Ignáce se jim líbí zrovna tak. Ať jdou. Ať se nemotají s hlavou nazpátek jako Lotova žena. Ať se jejich osud děje, jak se dít má a může. Na tomhle jinačím a jezovitském světě. A jestli budou chtít, ať si vymyslí svou vlastní pošetilost; svoje vlastní slavné neštěstí; svou vlastní vlasatici svobody. Ne, ony asi nebudou chtít. Nenapadne je to, nevinné a hodné děti Jidášů. A všechny budou černé.

) X (

– Čekáte na mne? Byla jsem se rozloučit s obrazem. Když mi ho teď vezmete... Ne, to je v pořádku, jen si ho vezměte. Ale zvykla jsem si na něj, co se díváte? Opravdu má v sobě něco zvláštního. Možná, že se už otci Křížulkovi ani nebudu posmívat. Všiml jste si, jaký má Maria smutný obličej? Ta už ví všechno. Co my se teprve dovíme, ona už ví. Všiml jste si?

– Všiml, už dávno.

– Já až teď. Škoda; mám ten obraz tak dlouho a nerozuměla jsem

mu. Co ona podle vás ví?

– Že bude sama.

– Ano. A že všechno špatně dopadne. Ale pojd'te dál, proč máme stát na chodbě?

Páter Had na hraběnkou opravdu už od rána čekal. Něco se na zámku muselo přihodit; něco nedobrého a určitě to nesouvisí se zítřejší slavností. Všichni chodí, jako by v domě byla smrt. Čekal na ni, nepotřebuje-li jeho pomoc. Na snídani ho nepozvala, byl u ní sázavský opat, bůhvíproč přijel už dnes ráno. A potom zmizela a otec Křižulka přiběhl celý šťastný, že ji viděl u obrazu, klečí tam, modlí se, ale taky pláče.

– Neměli jsme vám ten obraz brát, Milosti?

– Ale měli. Nejde nakonec o obraz. Já mám teď horší starosti než to, že mi berete obraz.

– Jaké starosti?

– Vy nic nevíte?

– Ne. Tuším, že se něco stalo.

– Vám jednou zámek shoří pod patama a vy nic nepoznáte. Potřebovala bych zkrátka tu zítřejší slavnost odložit. A to nejde, vidíte?

– Odložit? Hosté už jsou na cestě. Sázavský opat už je dokonce tady. Arcibiskupa dnes čekají v Chrasti. I svatovítského probošta. To opravdu nejde, Vaše Milosti.

– Já vím. Poslyšte, proč se vždycky tak zamotá dohromady, co k sobě nepatří? Nebo snad vlastně patří? Sázavský opat přijel nějak brzo, že?

– Přivezl krásný dar; stříbrný krucifix do kaple.

– Kéž by jenom do kaple. Co říkáte tomuhle?

Na stolku stála skříňčička na šperk, něžná, z filigránu. Hraběnkou ji otevřela, uvnitř ležel na polštářku zlatý křížek, posázený brilianty.

– Tenhle není do kaple; tenhle je na krk. Na ženský krk.

– Od opata?

– Máte rozum? Opat mi ho přivezl. Dáreček od jednoho urozeného pána. Se vzkazem. Už vám svítá?

– Nesvítá.

– Chtějí mě vdát, svatý otče Vojtěchu. Pán poslal dárek. K narozeninám. Jestlipak vůbec víte, že mám zítra narozeniny?

– Odpusťte, zapomněl jsem.

– Ten pán je pozornější. Poslal dárek. A opata poslal. Už podruhé; vám nebylo divné, proč sem ten opat najednou jezdí? Vám není divné nic. Ale mně to je divné. Pěkný křížek, vidíte? Asi o něco dražší nežli ten váš stříbrný. Já už jsem jeden podobný měla; víte, kde je teď? Zahrabaný v zemi za lužským kostelem. Dnes je to právě dvanáct roků, co jsme ho tam zahrabávali. A já mám strach, abychom tam i tenhle nemuseli brzo zahrabat.

– Co jste odpověděla opatovi?

– Nic.

– Ale křížek tu zůstal.

– Ovšem. Rozmýšlím si to.

– Opravdu?

– Musím si to rozmýšlet, otce. V tom vy se nevyznáte. Musím si to aspoň půl dne rozmýšlet. Kdybyste věděl, o koho jde, pochopil byste, že i půl dne je málo. Ten pán se hrozně urazí. Nebudu se smět ve Vídni ani ukázat; to se nedělá, urazit takového pána. Jeho bratr je členem císařské tajné rady. Vznešený, mocný rod. Sám můj veliký strýček Bernard Ignác před tím rodem s chutí ohýbá hřbet; a strýček je nejvyšší purkrabí. A co jsem já? Ráčili mi nabídnout, abych přijala jejich jméno. Já, vdova z vesnice; víte, kolik mi zítra bude?

– Abych řekl pravdu, nevím.

– Vy jste směšný, otče. Nebo jste se už naučil galantně lhát? Dvaatřicet mi bude, vzácný příteli. A já se přece nevzdám. Nevzdám se a konec. Možná, že bych si to rozmýšlela o něco déle než půl dne; ale neměl mi posílat tenhle kříž. Já už jsem jeden podobný měla, víte? Taky od pána. Měla jsem a už nemám. Dnes je to dvanáct let, co jsem ten křížek dala do rakve svého syna. Přesně dvanáct roků; na den svaté Reginy to bylo. Vzpomínáte si? Vypravovala jsem vám přece o jednom nezapomenutelném dni. A teď mám další křížeček. Snad abychom už vzkázali do Luže, ať tesař dělá rakev. Hrůza je to,

otče. Hrůza a děs.

– Proč rakev? Já vám nerozumím.

– Mám nemocnou dceru. Leží ve svém pokoji a je celá obsypaná a červená. Proto jsem se vás ptala, jestli se slavnost dá odložit. Ne, nedá se odložit. Ale já se bojím, že to dítě umírá. A já už jiné dítě nemám a nebudu mít. Všichni mi umřeli. Ona je poslední. Co teď?

– Sehnat lékaře.

– Ano, poslala jsem pro něho do Chrudimě. K polednímu tady musí být. Sed'te; co jí pomůžem? Za nic na světě se už nevdám! Co z toho? Chodí mi tady po domě a dupou a umírají a nechávají po sobě děti a ty děti taky umírají, ne! Konec. Já chci být sama.

– Snad by se měl zavolat aspoň otec Křižulka. Než přijede doktor. Mohu dítě vidět?

– Nechoďte tam. Nechci, aby tam někdo chodil. Dostanete tu nemoc.

– To ponechte Bohu.

– Jak myslíte. Pojd'te.

Dítě bylo horké, na krku i na rukou mělo rudé skvrny. Seděla u něho hejtmanka Zuzana Horecká.

– Tiše! Spí.

Hraběnka se na ni usmála. Té se smrt vyhýbá. Také jí děti umírají, kapají jako mouchy. Proč se nám dvěma smrt vyhýbá? Proč nám jen bere děti?

– Umře? Co mám dělat, otče?

– Modlit se. To je šarlach. Vyhýbejte se jiným dětem, Milosti. Vy taky, paní. Ať sem už nikdo nechodí. A hlavně pozor na děti.

– Umře?

– Nevíme. Jenom Bůh ví.

– Otče Vojtěchu... Udělejte mi něco k vůli. Je to hrůza a je to k zbláznění. Přineste sem ten obraz. Dejte jí ho před oči. Já nevěřím, že... Ale co kdyby.

– Nezlobte se, Milosti, ale obraz se má zítra nést v průvodu do kaple. Mají s ním jít děti. Co když ta nemoc ulpí na obraze? Já to znám ze špitálů; stávalo se to.

– Je to můj obraz. A moje dítě. Ostatně sám jste prve říkal, aby se ponechalo Bohu, kdo má dostat nemoc. Říkal, nebo ne?

Přinesli s otcem Křížulkou obraz. Postavili ho tak, aby na něj dítě narazilo očima, hned jak se vzbudí.

– Šarlach, Vojtíšku. Prokristapána! Ten chodí po dětech. A co naše slavnost?

– Nevím, otče Jene. Potom si pohovoříme.

Modlili se. Klečeli kolem lůžka, dva mniši a dvě ženy, dítě se probralo a mráкотným očima hledělo na obraz.

– Chci s vámi ještě mluvit, otče Vojtěchu.

– Ano, Milosti.

Otec Křížulka počkal, až oba odejdou, pak odběhl a vrátil se s kotlíkem a s lopatkou, na které měl řeřavé uhlíky. Pohlédl na hejtmanku a ta pochopila. Podržela kotlík, byl v něm žlutozelený odvar s několika snítkami bylin. Otec Křížulka hodil do tekutiny žízlivé uhlíky. Zasyčelo to a z kotlíku stoupala hořce voňavá pára.

– Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého amen. Uhranul-li tě muž, pozdrav tě svatý Duch, uhranula-li tě žena, pozdrav tě Maří Magdaléna, uhranul-li tě mládenec, pozdrav tě svatý Vavřinec, uhranula-li tě panna, pozdrav tě svatá Johana. Jestli je u tebe satanáš, vyžeň ho prorok Eliáš. Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého amen, odstup od ní, kdo jsi černý plamen, ať jsi ve seknici nebo na síni, trhám tě, trhám tě jako ty byliny.

Vylovil z kotlíku snítky, potřel jimi čelo dítěte a pak je roztrhal, rozšlapal, znovu sebral, zmačkal je a vyhodil oknem, které mu hejtmanka otevřela.

– Jsi-li z povětří, vrať se do povětří! Jsi-li z vody, vrať se do vody! Jsi-li z psů, vrať se do psů! Jsi-li z člověka, vrať se do člověka, zůstaň v něm, nechod' sem. Skrže Krista, Pána našeho, amen.

Dítě hledělo na obraz a v očích mu ledovatěl strach.

– To je trest, víte, otče Vojtěchu?

Stála u okna v onom pokoji s obrazy mrtvých manželů a dětí. Chtěla vypadat klidně, ale třásla se. Mluvila šepem a oči měla šílené.

– Za co trest?

– Za všechno. Vždycky to byl trest. Ona taky umře. Jako ti předtím umřeli. A já je zabírám, já. Už jsem to pochopila; jenomže pozdě. Jednoho po druhém je zabírám. Vám se nezdá divné, jak oni umírají a já žiju? Už jsem jich zabila pět. Jenom co sama vím. Nejmně pět. Nechci žít.

– Uklidněte se, Vaše Milosti. Tak to není. Čím byste je mohla zabíjet?

– To mi zatím není jasné. Ale něčím je určitě zabírám. A třeba prostě jen tím, že žiju, ne? Já žiju a oni umírají, copak nevidíte? Kdo žije, je vinen. Nechci žít.

– Podle toho bychom všichni museli být vinni, my, kdo žijeme.

– Možná. To je vaše věc. Nemohu se starat ještě o vás o všechny. Mám toho sama dost. Dárek mi poslal; aby mu ruka zčernala! Křížek do rakve. Ať už komukoli, ale někomu do rakve! Slušel by mi? Někdo ho nosit musí, ne? Co říkáte, komu ho mám dát? Nebude lepší, když si ho nechám?

– Vraťte tu zbytečnost, Vaše Milosti. Ať si ji opat zase odveze.

– Opat? Ale opat už odjel, vy to nevíte? Vaše kaple ho asi nezajímá. Říkal, že přijde k večeři a že se těší na mou odpověď. Jenomže odjel; zahlédla jsem ho prve z lodžie. Asi už pochopil, co dostane za odpověď, a tak radši odjel, aby to zůstalo aspoň nejasné. Nebo že by se bál šarlachu? A kříž tu nechal. Pro koho? Ne, otče Vojtěchu, já už toho mám dost! Ať jdou na kolo se svými dárky a uslintanými vzkazy! Já chci být sama. Křížek zahrabeme a já chci být sama. Porad'te mi nějaký klášter. V Salcburku jsou benediktinky, mám tam přítelkyni, co byste tomu říkal? Anebo ke karmelitkám? Ty jsou prý nejprísnejší. Muselo by to ale být rychle. Hned. Odkážu vašemu Tovaryšstvu celý ten Košumberk tady a odjedu. Porad'te mi přece!

– Proč chcete do kláštera? Počkejte s tím; uklidněte se. Nemůžete opustit dceru. Je ještě malá.

– Umře.

– Neumře. Budeme se modlit.

- Umře a já vstoupím do kláštera. Ať je opravdu konec.
- Řádový život není konec, Vaše Milosti. Hledáte špatně. Nikde není konec.
- A co mám dělat?
- Smím vám poradit? Nevstupujte do kláštera, ale složte slib vdovské čistoty. Ten vás uchrání před vzkazy a před dárky. Uchrání vás, myslím, i před vámi samotnou. Potřebujete klid. A jistotu, co bude dál. Složte nábožný slib vdovské čistoty a budete klidná.
- Co je to vlastně?
- Nic obtížného. Dáte se v ochranu boží. Svou duši i svoje tělo. Slíbíte nikdy už se nevdávat a zřeknete se navždy ženských marností a navždycky předem odmítnete vzkazy a nápadníky a všechen ten nesmysl. Složte takový slib. Složte ho do svatých rukou Matky boží. Ona vás bude chránit a pošle vám dar klidu. Složte ho hned zítra. Veřejně. Bude to krásná koruna naší slavnosti. A Maria se smiluje a přimluví se, aby vám Bůh uzdravil dceru.
- Dobře, otče. Udělám to. A chcete-li, hned zítra. Anebo dnes.
- Nebe se raduje, Vaše Milosti.
- Udělám to. Dokud tomu věřím. Čeho je k tomu potřeba?
- Především generální zpovědi.
- Dobře. Ale ta bude dlouhá. teď je poledne a přijede lékař.
- Máme dost času. Budu čekat, že mě zavoláte.
- Ano, otče. Já vás zavolám. Uděláme to. Jen jestli není mrtvá; půjdu teď k ní. Mám strach. Nedovedete si představit, jaký mám strach. Myslíte, že ona mi ji uzdraví? Uzdraví mi ji za ten slib?
- Ne za ten slib. Ale pro svoje milosrdenství. Přimluví se u Pána.
- Ona byla taky nakonec sama, vidíte? Ona ví, co to je. Poslyšte, otče... Ještě něco. Vezmeme dítě a poneseme je zítra v průvodu za obrazem. Viděla jsem, jak takhle nesli nemocné. Musíme udělat všechno. Cokoli, v čem je nějaká naděje! Položíme dítě na nosítka a budeme je v kapli obětovat Panně Marii. Mne prý také tak nesli, když jsem byla malá. Už si mě brala smrt a stal se zázrak. Co říkáte?
- Nevláčel bych dítě až do kaple. Mohlo by to nepřežít.
- Nepřežít, když je budu obětovat Matce boží? Ona se přece

postará, ona k němu nepustí smrt! Ano, určitě to uděláme. Uděláme všechno. Cokoli. Žádnou naději přece nesmíme propást. Běžte. Já vás zavolám. Jdu k ní a budu se modlit. Běžte, prosím vás. Postarejte se o hosty, jestli někdo přijel. Poproste hejtmana, ať se o ně stará. Já nemám čas.

Hostů zatím ani mnoho nebylo. Těm z Chrasti, z Chrudimě, z Rychmburka i z Hradce stačí vyrazit zítra ráno. A z Prahy krom Našich nikdo nepříjel. Zato z Našich sám nejmocnější. Nečekali ho, neohlásil se; odpoledne zastavil na nádvoří krytý kočár, vylezl z něho otec provinciál, vzdychl a usmíval se. Pořád ještě páter Daniel Krupský; už čtvrtý rok vede českou provincii, přestože období má být přesně tříleté.

Otec Krupský si prohlédl kapli, usmíval se, líbila se mu. Pak se usadil u pátera Hada v jeho pokoji a dal si všechno vyložit. Líbilo se mu to. Usmíval se. Líbilo se mu, že bude průvod s obrazem, líbilo se mu, že hraběnka vykoná slavný vdovský slib, velice se mu líbilo, že se má nemocné dítě nést za obrazem až do kaple a tam obětovat Panně; možná i zázrak by se mohl stát.

– Dělá mi to starost, veledůstojný otče. Dítě je zle nemocné. Aby mu cesta neuškodila. Aby nám nezemřelo.

– Cesta ke svaté Panně? Jak by mu, prosím vás, mohla uškodit? Vy jste se pominul, otče Vojtěchu! A jestli i zemře, pak to bude boží vůle. Bude to trest. Říkáte sám, že hraběnka mluví o trestu. Nejspíš, že si trest zaslouží. Proč jste sem pouštěl sázavského opata Nigrina? Víte, komu byl za poslíčka lásky?

– Nevím.

– Ale já vím. A muselo jí přeskočit, že se za toho hraběte nechce vdát. Máte štěstí, že složí slib. Byl nejvyšší čas. Chápete to vůbec? Chápete tu souvislost?

– Nerozumím, jakou souvislost.

– Ne? A opat Daniel Ildefons Nigrin je z kterého řádu?

– Český benediktin.

– A Sobek?

– Také český benediktin.

– A co chtěli udělat? Vdát vám vaši hraběnku. A proč? Protože se bojí, že zbožná vdova odkáže Tovaryšstvu svoje panství. Protože nás pomlouvají, že se zakusujeme do vdov jako upíři; ještě jste to nikdy neslyšel? Protože nás chtějí vyhnat z Košumberka! Probud'te se už přece! Já vím, ona složí slib. To jste jí dobře poradil. Máte veliké štěstí. Slib bude krásný, vznešený. A dítě se určitě musí nést a obětovat. Bud bude trest, anebo bude zázračné uzdravení. Bud hrůza mezi lidem, anebo veliké díkůvzdání. Obojí k slávě boží. Nechci o tom od vás už nic slyšet. Zařídíte si také, abyste obřad obětování vykonal vy, a ne arcibiskup. Hraběnka vás o to jistě ráda požádá. Také slib čistoty bude skládat do vašich rukou, ne do arcibiskupových. Pán z Bílenberka se bude možná zlobit, ale co se dá dělat, když to bude přání Její Milosti? Arcibiskup vysvětlí kapli, odzpívá si mši a dost. Do ostatního ať se nám neplete. Tohle zázračné místo je naše, a ne arcibiskupovo. Koneckonců se ho nikdo neprosil, aby sem jezdil. Biskup sufragán by to tady vysvětlil zrovna tak dobře. Kdepak je páter Křížulka?

– U dítěte.

– Na dítě je čas zítra. Slyšel jsem o něm samé dobré věci, o tom vašem Křížulkovi. Že prý měl mnohá vidění.

– Ano. Mívá sny o naší Panně.

– Jen sny? Slyšel jsem, že kaple stojí na místě, kde on Pannu viděl; vystoupila prý tam z keře,

– Ano.

– A on snad při tom spal?

– Ne, jak by mohl?

– Bylo to tedy zjevení, ne sen. A v tom je rozdíl. Málem jsme z vás udělali doktora bohosloví a vy ani nepoznáte zjevení? Dáte o něm namalovat obraz. Na obraze bude otec Křížulka a Panna Maria vystupující z keře; pověsíte ho v kapli. Mohl byste o tom i napsat knížku, kdybyste nebyl líný. Říká se o vás, že jste učený. Vytiskl byste ji v Litomyšli; ti vaši piaristi by seschli vzteky. Ještě se s nimi stýkáte?

– Otec rektor tu byl loni v létě. Od té doby jsem ho neviděl.

– Zavolejte mi otce Křížulku. Mám dojem, že když se bude zítra při slavnosti hodně modlit k Panně, mohla by ho vyslyšet a ukázat se mu. Dát znamení, že je s námi, když jí světíme kapli. Jinak jsem s vámi spokojen, otče Vojtěchu. Snažíte se. Nejde vám všechno, jak by mělo, ale zdá se, že se trochu snažíte. Psal jsem o vás tenkrát otci generálovi a on mi odpověděl, ať ještě počkám, že se uvidí. Já tedy čekám. Máte to tu pěkné. Snad nebydlíte sám v takovém velikém pokoji?

– Sám.

– Skoro jako hrabě, že? Copak dělají vaši luteráni? Chytáte?

– Nechytili jsme dosud žádného.

– Dávají vám za to aspoň něco, že je necháváte běžet?

– Důstojný otče...

– Ale nezlobte se, co je vám? Urazil jsem vás? Odpusťte mi, jsem hloupý dědek, vždyť já vím. Představte si, že já nejsem ani bakalář. Bůhsud', proč mě udělali provinciálem; nezasloužím si. Už aby to skončilo. Budete zítra pálit knihy?

– Knihy? Ne.

– Už jste je všechny spálil, myslíte? Kolik jste jich už spálil tady na panství?

– Nepálím knihy.

– Jděte! A ze zásady?

– Ne ze zásady. Nenašel jsem žádnou kacířskou knihu.

– Tedy ne ze zásady, ale z neschopnosti. Čím dál hůř. Vy samozřejmě bakalářskou hodnotu máte, že? Ty kyticíky v okně pěstujete sám?

– Otec Křížulka mi je tam dal.

– A jakpak s panstvím, pořád je tolik zadlužené?

– Už skoro není. Hospodaří se tu dobře.

– Hm. Správce trápí lidi? Přibývá robotních dnů, nebo ubývá?

– Přibývá.

– A hraběnka si platí dluhy. A sedláci potí krev. A nemají čas na boží kostel. A bouří se a poslouchají pikarty. Já vám povím, co by bylo ze všeho nejlepší. Kdyby vaše hraběnka šla do kláštera.

Vdovský slib, to celkem nic není. Kdyby šla do kláštera a odkázala nám panství, to by bylo mnohem lepší řešení. Pro ni i pro vás. I pro ten ubohý lid. Musela by ale včas napsat testament; aby panství nespolkly nějaké ty klarisky. Ony sestřičky bývají na majeteček divoké. Kapli byste zbořili, stejně je mrňavá, a postavili byste pořádný chrám a panství by tady uživilo celou rezidenci. Zeptejte se jí, jestli nechce do kláštera. Zkuste jí to poradit. Pro ni by to bylo nejlepší. Co tady, a ještě k tomu teď s tím slibem? Co bude mít na světě?

– Má přeci dceru, reverendissime.

– Dceru? To je ta nemocná? Říkal jste, že asi umře. Šarlach je strašlivá nemoc. Viděl jsem jednou plný špitál dětí pomřelých na šarlach. Ale máte pravdu, kdyby neumřela... Budou s tím asi ještě starosti. Kohopak má za poručníka? Máte pravdu, vypadá to na delší lokte. Ale o to ať už se stará příští provinciál. Jak že se vlastně bude vaše poutní místo jmenovat?

– Chtěli bychom mu říkat U Matky boží košumberské.

– Košumberské? To se mi ani nezdá. Bude to připomínat ten hrad, ty Slavaty... Nemáte něco jiného? Přemýšlejte. Třeba se nějak říká tomu návrší, neříká?

– Říkávali tam U šibenice.

– Ale prosím vás!

– A taky Chlumeck.

– Vidíte, to je krásné jméno! Říkejte tomu prostě Chlumeček. Panna Maria na Chlumečku. Překrásné jméno. Lidi si je budou pamatovat. Bude se jim líbit. Budou sem chodit jako domů. Až mě u srdce zahřálo, takové sladké jméno. A české, to je dnes už pomalu vzácnost. Tady jsou samí Češi, vidíte? Musíte na ně pěkně česky, však jste taky Čech. Pročpak jste mi ještě nezavolal toho Křižulku? Myslíte, že mám času nazbyt? Běžte. A snažte se přece trochu, carissime. Budu na vás myslet. Pomáhej vám Bůh a svatý Vojtěch.

Bochníček tentokrát nebyl tak vlídný a usměvavý. Přijel ostatně na vizitu, a k tomu bůhvíkam, pod cizí panskou střechu, stýskalo se mu po levandulovém pokoji, po měkkém křesle, po Vlašském

náměstí i po večerním zvonění od Svatého Václava a od Svatého Mikuláše. A taky už stárl, trápily ho klouby a dech, a ani provinciálem už brzo nebude, aby se na stará nemocná kolena zase stěhoval a dělal znovu nějakého rektora nebo prefekta a chodil si pro rozkazy k novému provinciálovi, má jím být páter Schúrér, Němec, doba je zlá, stáří je zlé, a sny jsou zlé, v ložnici voní pozdní růže a páteru Danielovi se zdává o rakvích, o špitálech, o psech a o modrých prstech mrtvol a probouzí se uprostřed noci hrůzou ze smrti. A ráno aby vstával a usmíval se, zítra to bude stejné, Sobek je přece jenom nakonec arcibiskupem, nic se nedaří, z Říma přišel loni po vánocích přísný pokyn podporovat Libštejnského, Sobka za nic na světě, jenomže Libštejnský umřel, císař jmenoval Sobka, marně páter Krupský naznačoval v dopisech do Říma některá jiná jména, papež váhal skoro rok a nakonec povolil a syn klášterního sluhy a benediktin téměř od narození dosedl letos pátého května na křeslo metropolitního chrámu svatovítského a určitě nám do smrti nezapomene, co jsme mu nadrobili. Otec Krupský honem napsal generálovi do Říma, že nového arcibiskupa stiskne, zmáčkne ho jako vosk. dokud je měkký, ale generál odpověděl dost, konec, smířit se, podřídit zášť a zájmy provincie zájmům všeho Tovaryšstva, udobřit arcibiskupa, získat si arcibiskupa, a to co nejdřív, páter Daniel kýval hlavou, Řím má zas nějakou svou hru a říká jí zájem všeho Tovaryšstva, kýval hlavou a nechtělo se mu, největší bitva jeho provinciálského období a takhle ji ostudně prohrát, odkládal smíření z května na červen, z června na červenec, teď už je málem podzim, generál čeká, chce zprávu, zlobí se, i arcibiskup dávno zná obsah generálovy instrukce a taky čeká, mne si ruce a ceká, krušný je úděl českého provinciál, nakonec musel páter Krupský sednout do landau-ru a tvářit se, že ho kdovíjak zajímá svěcení tady té košumberské kapličky, jen aby nemusel u arcibiskupa žádat o audienci, aby ho tu mohl potkat jakoby náhodou. Psí život. Jestlipak by nebylo lepší sedět někde na faře a pěstovat melouny. Sotva se začalo stmíval, svlékl se a celý utrápený vlezl do postele.

Zámek byl tichý, nemocné dítě spalo, obraz přenesli na noc ještě

do zámecké kaple, hořely tam před ním svíce, Maria byla trpká a věděla všechno, všichni budeme sami, všichni všechny opustí, ve zpovědnici seděl páter Had a zamřížovaným okénkem rozpoznával jen matné obrysy ženské tváře, hraběnka klečela za mřížkou na plyšovém polštáři, asi to nebyla generální zpověď tak docela jak se patří, bylo to jenom dlouhé tiché vyprávění, historie života, lidského osudu, samoty, hořkosti, ponížení, kdo může říci, co je v tom všem hřích a co je neštěstí, hod kámen, kdo jsi bez viny, příkaz povinnou lítost, když čeho je tu litovat, stalo se, co se stalo, nic se nedá odestát, na kom se mstít a koho prosit za odpuštění, páter Had hleděl na mříž a na lidský obrys za mříží, taky mám vlastně dost kyselý osud, někde se to zadrhlo a už to zůstane tak. Nakonec oba už jen mlčeli, málem by se byli potom zvedli a mlčky odešli, co k tomu ještě dodávat, v poslední chvíli si páter Had přece jenom vzpomněl a udělil jí patřičné rozhřešení a za pokání jí přikázal, ať zítra sama pomáhá nést své dítě do kaple.

To už bochníček tichounce usínal, nechal si hořet svíčku, otevřeným oknem mu voněl zářijový večer, zpolehounka k němu přicházel sen, zdálo se mu, jak v podzimním sadě počítá melouny a potom uřezává silnou větev jabloně, pila prořízla kůru a pomalu se dostává hloub, najednou ale začala prosakovat krev a už to není jabloňová větev, je to obnažený, bílý lidský krk, a už to není sen o jabloni a o melounech a o červeném listí v podzimním sadu, už je to zas ten starý, známý sen o čtyřiaadvaceti useknutých hlavách a o třech viselcích a o čtyřech krvavých rukou utátých a o jednom uřezaném jazyku. Provinciál se probudil hrůzou a zoufale přemítal, kde se takový sen bere, jaká můra ho nosí, v kterém koutě tmy rostou takové modré děsy a přízraky; nevěděl, že se mu i tentokrát jenom opakovalo, co už zná, co viděl, a ovšemže ne ve snu; už totiž zapomněl, jak ho ctihodní rodiče vzali s sebou, maličkého, na vzácnou podívanou, na slavnou pražskou exekuci v pondělí po svatém Vítu léta Páně 1621. Už se mu to na smetišti paměti dávno zasypalo. Ale sen je trpělivé hrabavé zvíře. Vtom se pomalu otevřely dveře a průvan sfoukl svíčku. Páter Krupský si přetáhl peřinu přes

hlavu a zuby mu zadrkotaly. Za chvíli se ale přece odvážil a jedním okem se tam podíval. U dveří, s lucerničkou v ruce, přešlapoval otec Křižulka.

- Co tady chcete? Kdo jste?
- Křižulka, Vaše důstojnosti. Posílá mě sem páter Vojtěch Had.
- Vy nevidíte, že už spím?
- Vidím. Smím odejít?
- Už ať jste pryč. Anebo počkejte. Nebojte se, pojd'te dál. Já nespím. Tak vy jste otec Křižulka. Misionář?
- Misionář, důstojnosti. Špatný misionář.
- Všichni jsme špatní před tváří boží. Posad'te se, carissime. Jakkpak se máte na Košumberku?
- Jak Bůh dá.
- Slyšel jsem o vás mnoho pěkného. Prý máte vidění.
- Vidění? Mám. Matka boží se sklonila ke mně špinavému. Viděl jsem ji. Jednou s děťátkem, podruhé...
- Ve snu?
- Už mockrát ve snu a jednou v bdění.
- V bdění? A jak?
- Když jsme hledali místo pro novou kapli. Loni. Chodili jsme s obrazem. A tam, co teď stojí kaple, tam se mně ukázala. Vystoupila z keře.
- Tak. Přijel jsem hlavně kvůli vám, otče Křižulko. Budeme vás muset propustit z Tovaryšstva Ježíšova.
- Propustit? Panebože...
- Víte proč!
- Vím. Jsem špatný. Ani kázat neumím. Jenom si hraju s dětmi; nejsem k ničemu.
- Ne. Je to něco jiného. Vy dobře víte, co.
- A utekl nám predikant a zatajili jsme ho.
- Vida. A kdypak?
- Loni v lednu.
- Zajímavé. Ale to není ono. Jen se přiznejte.
- A čaroval jsem s bylinami u nemocné kontesky.

– Ještě zajímavější. Pěkné věci se dějou tady na Košumberku. Páter Had o tom věděl?

– O čarování ne.

– O predikantovi věděl.

– Věděl.

– Tak. Ale vy pořád chodíte okolo, můj milý. Jste tak hloupý nebo tak mazaný? Ven s tím, a rychle! Vy víte dobře, o co jde.

– Nevím!

– Já vám pomohu. Jde o to vaše vidění, už rozumíte?

– Ne...

– Ne? Já vám ještě pomohu. Vy předstíráte, že jste měl vidění. Vy lžete. Sprostě lžete! A já vás za to vyženu z Tovaryšstva. V Tovaryšstvu se nebudou páchat podvody. Já nestrpím, abyste vláčel Pannu hnojem svých lží! Mezi námi není místo pro kejklíře! Pro lotry, kteří předstírají zázrak, aby s ním kupčili! Odejděte! A hned!

Napřažená ruka provinciálova se třásla zlostí; ale v jeho očích nebyla zlost. Přivřené oči bedlivě pozorovaly vyděšeného starce, co teď udělá. Nevypadá na dobrého lháře. Lhal-li, určitě se teď přizná nebo strachy uteče. Otec Křížulka ale stál jako přibitý a mlčel. Pak mu vyhrkly slzy.

– Důstojnosti...

– Co je?

– Důstojnosti, to přece nesmíte! To není pravda! Já ji viděl!

– Viděl?

– Těmahle očima. Vystoupila z keře.

– Opravdu?

– Ať mně Bůh ty oči vypálí!

– Chcete to odpřisáhnout?

– Přísahám...

– Kdekoliv odpřisáhnout?

– Před samým papežem v Římě!

– Tak. Dobře, posaďte se, otče. Neslyšel jste? Povídám dobře a povídám posaďte se. Zkoušel jsem vás. A odpusťte mi, že jsem křičel. Jsem hloupý podezíravý dědek. Vy jste ji tedy viděl; to je

krásné, můj milý. S děťátkem?

– S děťátkem. Byla bosa. Muselo ji píchat trní. Prohlížel jsem si pak to místo; byl tam samý trn.

– Nad hlavou měla jazyky?

– Ne, hvězdy. Dvanáct hvězd.

– Překrásné. Mám z vás radost. Maria si vás vybrala. Víte, že už jsme se s otcem Vojtěchem rozhodli, jak jí budem říkat? Panna Maria na Chlumečku; líbí se vám to?

– Líbí.

– Mnoho světců mělo taková vidění jako vy.

– Já nejsem světec, důstojnosti. Já jsem jen špatný mnich.

– Neříkám, že už jste světec. Kanonizace trvá dlouho a koná se až po smrti. Říkám jen, že si vás Maria vybrala. A říkám, že mnoho světců mělo takováhle vidění. A často mívali vidění. Někteří dokázali i přivolávat předmět své vize. Hlubokou modlitbou, postem, nočním bděním, trýzněním těla. A vírou, mimořádnou vírou. Ne každému se dostane takové milosti. A komu se jí dostalo, ten by si jí měl vážit. Měl by už vlastně žít jenom pro ni. Myslete na to, otče. Bůh vám svěřil naši Pannu Marii na Chlumečku; vy jste její nejdůvěrnější sluha. Vy máte svaté poslání. Celý váš život by měl už patřit jenom jí.

– Ano. Celý život. Já už nic nechci, než být s ní.

– To vás šlechtí, confrater carissime. Zítra bude veliká slavnost. Přijdou zástupy lidí. Po celá léta si budou lidé pamatovat ten den. Přemýšlel jste o tom?

– Přemýšlel. Bude to veliký den.

– A vy jste nejdůležitější osoba naší zítřejší slavnosti. Ano, vy. Vy, sluha Panny. Důvěrník Panny. Vždyť ona k nám přichází skrze vás. My ji nevidíme. My ne. Vy máte ten dar. Bylo by krásné, kdybyste na nás mohl zítra při slavnosti zavolat radujte se. Ona je tady s námi, já ji vidím. Někteří světcí dokázali přivolat předmět svého vidění. Byli bychom šťastni, kdyby k nám zítra skrze vás přišla. Pokuste se o to, jestli nás milujete. Běžte, můj otče. Nechci vás zdržovat od vašich modliteb. Bůh je laskavý, že vás poslal mezi

nás. Ukládám vám povinnost nočního bdění. Běžte.

Bochníček pokýval hlavou, usmíval se, zhasl lucernu, kterou tu otec Křižulka ze samého rozrušení zapomněl, zavrtil se do peřiny a usnul. Sny už nepřišly.

Otec Křižulka se postele ani nedotkl. Plakal a zase seděl a celý zářil štěstím, modlil se, chodil k oknu, ze kterého viděl na novou kapli, bílou v měsíčním světle, jako holubice tam stála na návrší a rozhlížela se po krajině, a znovu plakal, a znovu se modlil, a nakonec běžel k obrazu, klekl před ním, hovořil s ním, zpíval mu, šeptal si s ním, až mu potom klesla hlava, schoulil se ke zdi na kamenné dlaždice, ale nespál, tloukl hlavou o zed, aby neusnul, bil hlavou o zed a oči nespouštěl z obrazu, a tak tam ležel až do rána.

) XI (

– Jaká byla cesta, Vaše arcibiskupská Milosti?

Páter Krupský si dobře hlídal, až půjde arcibiskup se schodů a vkročí do lodžie; potkali se opravdu jakoby náhodou. A že do sebe málem vrazili, nezbylo než se obejmut. Všichni to viděli, kdo stáli kolem. Nežli se pán z Bílenberka vzpamatoval, už ho bochníček držel v podpaždí, kolébal se, usmíval se, a už se spolu procházeli pod arkádami. Ráno bylo čist'ounké, vyfoukané větrem, slunce svítilo, všichni se usmívali, i pán z Bílenberka se usmíval; aby toho provinciála trefil šlak.

– Jedu dnes jenom z Chrasti, byl jsem tam na noc. Mám rád chrastecký zámček. Zamíloval jsem si ho, když jsem byl ještě biskupem. Věřil byste, vele důstojný otče, že se mi po něm stýská? Škoda, že už nejsem biskupem. Ale co dělat, muselo to být. Však víte sám.

Arcibiskup byl už celý ve zlatě; za chvíli vyjde průvod. Něčím si ti dva byli podobní. Snad úsměvem, snad laskavým leskem očí, a snad i onou barvou a larvou vět a gest, jež kupce šlechtí, ale prelátovi na důstojnosti nepřidají. Arcibiskup byl ovšem celý zlatý. Se zlatou

infulí, ve zlatě vyšívaném pluvíálu, se zlatým křížem na zlatém řetězu. A jako by sám k sobě vzhlížel s překvapením, ostychem i úctou; byl to ještě nový arcibiskup. Páter Krupský byl obyčejný, černý a nepřekvapovalo ho nic; ani ti druzí, ani on sám.

– Muselo to být, kníže arcibiskupe. Církev je přísná na svoje nejmilejší syny. Nakládá jim přetěžká břemena.

– Moje řeč. Vy sám víte nejlíp, otče, jak jsou přetěžká. Vy víte všechno. Že byste mi přál, abych směl být ještě biskupem? Stýská se mi po té malé diecézi. Já vím, že vy byste mi to přál.

– Koho Bůh miluje, tomu nedá klidu. Přál bych vám purpur kardinálský. Zasloužil byste si ho.

– Ne, ani ve snu ne!

– Váš předchůdce také nosil kardinálský klobouk. Nebylo by to tak nezvyklé.

– Myslíte nebožtíka Harracha?

– Myslím nebožtíka Harracha.

– Ve všem snad není potřeba následovat svoje předchůdce...

– Svatá pravda, že není potřeba. Myslíte tím kardinálský klobouk, nebo to ostatní?

– Myslím, že jsme zatím mluvili jen o kardinálském klobouku.

– Kardinál z Harrachu byl zbožný muž.

– To jste řekl moudře.

– I jeho slovo v papežské kurii bylo mocné. Kardinál byl silný muž.

– V ledačem snad je i prospěšné následovat svoje předchůdce ...

– Prospěšné, ale obtížné. Také jsem měl silné předchůdce. My dva jsme slabí lidé. Slabé třtiny. Církev nám naložila přetěžká břemena. Já naštěstí už nebudu dlouho provinciálem. Už dlouho nebudu škodit Tovaryšstvu Ježíšovu. Dostanu skromnější práci, na kterou stačím. Přejde nový provinciál. Silný provinciál. Přál bych vám...

– Také skromnější práci? Želbohu nejde všechno, jak bychom si přáli. I když, říkám vám, stýská se mi po chrastecském zámku.

– Je to klidný zámek. Klidné panství. Jezdíval jsem tam, když ještě patřilo pánům ze Švánberka. Až se to zdá být zázrak, takový

klid. a kacíři tak blízko. Není tady dobrý kraj.

– Proto jsem rád, že jste se v tom kraji usídlili. Kam přijdete vy, všechno se rychle mění. Bude tu mnoho vašich otců?

– Zatím jen dva.

– Tak málo?

– Neuživil by se tady. Societas Jesu je chudý řád.

– A panství? Hraběnka je vdova, vidíte? Slyšel jsem, že má složit slib vdovské čistoty.

– Ano, dnes. Nějaký opat jí prý ještě včera dohazoval ženicha. Ale ona raději složí slib čistoty. Stává se z ní zbožná žena. Má dobrého zpovědníka.

– Já věřím, že vy se tady užívíte, reverendissime. Opatrujte mi dobře ten nedobrý kraj. Mám ho rád. Jsem tady pořád jako doma. Myslím, že i nový biskup si ho zamiluje. Znáte hraběte z Valdštejna? Bohužel je ještě příliš mladý. Svatý otec nám ho zatím nevysvětlí. Budete se muset do té doby spokojit s mým bývalým generálním vikářem doktorem Bílkem z Bílenberka. Pošlu ho sem k vám co nejdřív na vizitu.

– Myslíte... do městečka k faráři?

– Myslím do všech kostelů a kaplí tady v okolí. Je to jeho diecéze. Je to tedy i jeho povinnost,

– Naši ho jistě přivítají, jak náleží.

– Poradte jim to. Ostatně i se zdejšími faráři jistě vycházejí, jak náleží.

– Snaží se mu pomáhat. Farář je tady mimořádně líný.

– Nepředbíhal bych. Navštívím někdy tu farnost. Anebo děkan ji navštíví. Dáme vám potom vědět, jestli je farář líný nebo není. Bude-li vás to ještě zajímat. Půjdeme?

Smíření asi nebylo takové, jak si generál přál. Ale co, nemusíme se hned v Praze zbláznit, když Řím zapíská. Aspoň ne vždycky.

Nádvoří bylo plné hostí. Dole ve staré bráně už páter Had řadil čelo průvodu, houf dětí v dlouhých bílých košíkách a se zlatými pentlemi ve vlasech. Děti byly bosy, každé mačkalo v ruce svíčku. Jako černá kvočna motal se mezi nimi nevyspalý otec Křížulka.

– Půjdem spolu v průvodu, veledůstojný otče?

– Ne, kníže arcibiskupe. Já půjdu vzadu, tam je moje místo. Já jsem tu bezvýznamná osoba. Docela zbytečná a bezvýznamná.

Bodejť bys mohl jít se mnou v průvodu. Pěkně za mnou, vždycky za mnou, černá kutno. A nejenom v průvodu. Arcibiskup přešel nádvoří a postavil se za hlouček dětí. Ohlížel se, kde jsou nosiči s baldachýnem; ale baldachýn nebyl. Jen lužský farář se přitočil a dlouze líbal arcipastýřský prsten.

Vzadu na nádvoří se dal do pohybu žebřinový vůz, tažený šesti ověčenými býky. Na voze, vysoko připevněn, ozdoben květy a fábory, trůnil obraz Matky boží. A vtom ze zámku vyšla truchlivá trojice: dvě ženy v prostých černých šatech a na nosítkách dítě. Lidé, shromáždění na nádvoří, bezděky o krok couvli. Dole u brány otec Křižulka se svými kuřaty začal zpívat. Průvod se hnul, bylo ráno, den Narození Panny Marie, září, rok 1669, starou bránou a průjezdem purkrabství prošel ministrant s křížem, pak dvanáct šikmo hořících svíček v pěstičkách dětských andělů, otec Jan si vedl za ruku Jana Křtitele a oba zpívali, až jim hlasy přeskakovaly, za nimi arcibiskup bez baldachýnu, za ním Václav Coelestin z Blumenberka, probošt metropolitní kapituly svatovítské, za ním chrudimský vikář, chrastecský děkan Kaplánek, litomyšlský děkan Fortelides, lužský farář s kadidelnicí, potom tři páry vyleštěných býků s květinovými girlandami omotanými kolem rohů a vpletenými do postrojů, chvojím ověčený žebřinař s obrazem, od obrazu se táhlo šest dlouhých stuh a jejich konce drželo šest panen, které šly ve dvou řadách po bocích žebřinařku, na hlavách měly věnečky a ve volných rukou kytice bílých růží. Potom šla smutná trojice, mezera byla před ní a mezera byla za ní; nosítka s rudě obsypaným dítětem nesla vepředu hraběnka a vzadu hejtmanka Zuzana Horecká. Obě měly černé kytlice a byly prostovíasé. Hraběnka šla bosa. Dítě tiše naříkalo. Hejtmanka pozorovala jeho zpocený obličej a spleené vlasy a představovala si, jak se v polou cesty tenhle zlatý a květinový průvod promění v průvod pohřební a nikdo o tom nebude vědět.

Co možno nejdál za nosítky kráčeli urození hosté, rytíř Puthardt,

baron z Oppersdorfu, rytíř Haugvic z Biskupic a na Brčekolích, žumberská baronka Zárubová, panstvo ze Seče, z Tejnice a z Trojovic, v Ebersdorfu na císařském honu byla tou dobou jistě lepší společnost, ale i malé východočeské panstvo kráčelo docela vznešeně, hledělo před sebe, jak tam na nosítkách leží poslední dědivé dítě ko-šumberské a zjevně umírá, a jak se shrbenými zády nese máry poslední paní košumberská a zjevně jí v hlavě haraší, protože včera vyhnala sázavského opata i s jeho lákavým poselstvím a dnes se tady bosa potácí a vláčí dítě, které prý má šarlach; a ani pořádnou snídani nepodala. Jakýpak asi konec vezme slavatovské zboží? Říká se, že na ně mají chuť černí. Asi pomluva; vždyť místní jsou tu všeho všudy dva, a z Prahy přijel jen ten malý kulatý provinciál, hodný člověk, skromný, na to by musel být jinší vlk, aby dokázal schramstnout takové zboží. Za panstvem uctivě šel košumberský hejtman, správce, důchodní, myslivec, pak ještě lužský primas a konšelé, pak ještě čeled' ze zámku, z pivovaru, ze dvora, a docela na konci šlapal, sám, otec představený české provincie Tovaryšstva Ježíšova, poslední, bezvýznamný a zatím vcelku spokojen.

Od zámku k nové kapli nebylo daleko. A jak se průvod blížil k návrší, v kapli rozhoupali zvon. Nebyl to velký zvon; kdo cítil vanout kolem spánků všudypřítomný průvan smrti, tomu mohl znít i jako umíráček. Marie Maximiliána počítala bosou bílou kůží kameny na cestě, měla strach ohlédnout se, ale věděla, že to pozná, kdyby přišel konec. Mrtvé dítě je mnohem, mnohem těžší. Ještě dvě stě kroků. Ona ji uzdraví. Ale mrtvou? Mrtvou nevzkřísí.

Ještě nejmíň dvě stě kroků. Zběsilý nápad. Dvě stě kroků a na každém stojí jedna smrt. Která si vzpomene a sáhne? Kdo nás vyhnal do té aleje? Čím se dítě provinilo, že musí být položeno na kožešinu a vyneseno ven z domu a přinuceno zemřít na téhle pusté stráni, jenom aby černí šílenci měli slavnostnější průvod? Nestačí jim arcibiskup a obraz a slib a slunce na měděné báni, potřebují i kašlavou hvězdu smrti. I ten ponurý křivonosý zpovědník, který se teď zastavil a čeká při cestě, aby se podíval, co nesem, zda ještě dítě

anebo už mrtvolu. Jen se podívej, můro! Kámen pod nohama by se dřív slitoval. Ty víš dobře, že nesem dítě umřít. Zastavíš průvod? Nezastavíš, bojíš se, máš vyšší poslání, co je tobě po dítěti? Kamení uslyší pláč a bude křičet! Kdo nás vyhnal do té temné aleje? Slunce se točí, ale na krok vidět není. Zbláznila jsem se?

A vtom Marie Maximiliána položila nosítka na zem, sklonila se k dítěti, zprudka je vzala do náruče a utíkala s ním do pole. Tam se zarazila, rozhlédla se a dala se oranicí do běhu směrem k zámku. Po pár krocích klopýtla a padla na kolena. Průvod se roztrhl; z těch, kdo šli před nosítky, nikdo nic nezpозoroval, děti zpívaly, arcibiskup svítil zlatem, žebříňák skřípal a obraz se tiše otrásal. Z kaple zvonil zvon. Ostatní, co šli vzadu, zůstali stát a sledovali pátera Hada, jak doběhl ke hraběnce a zvedá ji.

– Vzpamatujte se, Vaše Milosti! Netrapte dítě ještě víc! Zvedl ji. Nebránila se, dala se vést zpátky. Políbila dceru na vlhké čelo a položila ji zas na nosítka. Zvon nepřestával bít. Jako kladívkem ho hlavy.

- Neměli jsme to dělat, otče.
- Neměli.
- Umře?
- Bojím se. Počkejte, ponesu to za vás.
- Ne, sama ji ponesu.
- Jste slabá.
- Pust'te, nebo se zblázním!

Vzala nosítka, nahrbila se a šla dál. Dítě naříkalo. Žije.

Otec provinciál se usmíval, ale dobře si všiml, že u kaple nečeká na průvod žádné procesí, žádný shluk klečícího lidu, jen opodál postává nemnoho lidí z městečka a z vesnic, spíš zvědavých než uchvácených zbožnou radostí a bázní. Divoký, zanedbaný kraj. Z jedné skupinky zvědavců vystoupil kulhavý muž oblečený do zbytků vojenské uniformy a postavil se před průvod.

– Vyznávám, že víra katolická je pravá! Věřil jsem Lutrovi, a teď ho proklínám!

A nastavil čepici a žebрал. Nejdéle se zdržel u lužského faráře;

cosi na něm vymáhal. Když došel až na konec průvodu, provinciál ho od sebe odstrčil. Voják se ušklíbl, spočítal penízky a klidně odešel dolů k městečku.

Průvod pomalu vcházel do kaple. Nejprve děti, potom obraz na rukou šesti panen. Otec Křížulka jim pomohl zavěsit obraz nad oltář a pak se odklidil, klekl si na epištolní straně ke zdi, ano, nezmýlil jsem se, když si kleknu přesně na tohle místo, dívá se mně Matka boží přímo do očí. Zůstal klečet a dál už nevěděl, co se kolem něho děje. Hleděl na obraz; vidíš, královno sedmibolestná, dočkali jsme se. Hleděl Matce do očí, chvílemi ho obestíraly mrákoty, byl unaven a nevyspalý, a znovu se probíral, skrz dým kadidla a vzdálené hučení modliteb se na něho dívaly dvě hořké oči, dvě šedé lampy, dva otvory do nekonečného tajemství.

Marie Maximiliána překročila práh kaple s hlavou hluboko skloněnou, ale věděla, že nad ní září osm zlatých písmen: Ave Maria. Za tuhleto noc vám dám postavit kapli. A jenom já budu vědět, která je to Marie. Včera to bylo dvanáct let, loutno moje břichatá, trčící strome červený, počali jsme dítě, choti můj, tohleto dítě, které teď pokládám na dlaždice před oltář, oltář má podobu rakve, neusnul jste tam? Ještě pořád víte, která je to Marie? Nemohla jsem vás obemknout nohama, nezapomenutelný den, do dneška se vás bojím, tího moje smrdutá, do dneška vás čekám, neusnul jste tam? Počali jsme ji a já vám ji teď nesu. Ovoce naší lásky, drahý choti můj. Už dozrálo, je červené, už brzo spadne na zem mezi kamení. Kamení si je vezme, kámen slyší, jenom kámen nám rozumí, jen kámen ještě ví, která je to Marie. Kdo nás vyhnal do té podivné aleje?

Otec provinciál stál vzadu a pokyvoval hlavou; všechno šlo správně po pořádku. Arcibiskup si odzpíval mši a vysvětil kapli a poté byl slavně usazen do křesílka stranou vedle oltáře. Tím to pro něho končí. Hejtman, správce, myslivec a šafář pak vzali nosítka a zvedli dítě vzhůru. Farář rozhoupal kadidelnicí a v oblaku kouře plulo dítě jako člun, hledající břeh. Sbor dětských andělů zpíval, nahoře bil na nebeskou bránu nový zvon, lidé zatajili dech, páter Had odříkal devadesátý žalm a potom obětoval Terezii Rozálii Matce boží. Dítě

sténalo. Žilo. Marie Maximiliána pověsila na zeď vedle oltáře zlatý křížek, posázený brilianty, a pohlédla při tom na obraz, na hořkou Pannu: Vezmi si křížek. Je v něm půl Vídně, plesy, kavalkády, karnevaly, nechci to. Vezmi a smiluj se, čeká nás špatný konec, ale smiluj se aspoň nakrátko, ó trpká a moudrá, která všechno víš. Odnegli dítě a položili je poblíž dveří. A nežli kdo stačil rozhodnout, zda nastala chvíle hrůzy anebo chvíle díkůvzdání, vzala hejtmanka Horecká potichu dítě z nosítek, vylezla s ním před kaplí na prázdný žebříňák a poručila kočímu, ať ujíždí zpátky na zámek.

Mezitím přijal páter Had od Marie Maximiliány, klečící před oltářem, který měl tvar rakve, slavný slib ustavičné vdovské čistoty. Zdálo se mu, že hraběnka nepříliš myslí na to, co slibuje, co dělá a kde klečí, proč sklání hlavu, proč se bije v prsa a jaký je význam slov, jež opakuje. Nicméně slib byl složen podle předpisů. Já, Marie Maximiliána, nejnehodnější služebnice boží, slibuji Bohu Otcí i Synu i Duchu svatému skrze tebe, královno nebeská... Arcibiskup se díval vlídně a lidé vystupovali na špičky. Páter Had hraběnce požehnal a začal předříkávat loretánskou litanii. Hraběnka vstala a rozhlížela se, kde zůstalo dítě. Rozhrnula zástup a šla ke dveřím. Dítě v kapli nebylo. Lidé venku jí řekli, kam se podělo, a ona nechala kapli kaplí a rozběhla se k zámku.

Provinciál klidně všechno pozoroval, a co neviděl, domyslel si. Všechno jde správně popořádku. Ale ani bledé papežské alumny by takovéhle obřady k Bohu nepozdvihly. Nudné obřady, to není kaple, to je kancelář; každý dělá, jen co musí, arcibiskup sedí a nejspíš počítá, na kolik ho přijde v Praze nový palác, už má vyzděný spodek, ale práce jsou prý rozpočítané nejmíň na dvacet roků, kdyby si radši připomínal, že v tom paláci nikdy bydlet nebude, je šedivý, kolikpak mu zbývá, probošt listuje v rituálu, aby snad arcibiskup nakonec ještě něco nespletl, vikář a děkani dřímou, konšelé myslí na oběd, páter Had ještě tak strašit šestinedělky anebo stát na rozcestí jako sloup, nikomu srdce nehoří, nikomu se nechce plakat ani zpívat, nikdo nevidí modré prsty mrtvol ani plané růže prorůstající zdivem pobořených chrámů, nikdo neslyší svůj dech a tep a nebojí se Boha,

soudu, plamenů, nikomu není líto, že budeme hnít, nikdo neprosí o smilování, nikdo nemá strach, nevědí, co je noční pot, odřikávají litanii, jako by žvýkali seno. Jenom ten starý s opuchlými strupatými nohama, klečící tamhle u zdi, jenom ten si zaslouží, aby vůbec bylo nějaké království nebeské.

Otec Křížulka se úpěnlivě modlil, aby přišla, aby se ukázala. Hledal ji, vyhlížel ji, zda neslétne oknem lucerny nad kopulí, zda neklečí, skromná a tichá, mezi věřícími, zda se nerozestoupí stěna a ona nevejde. Nepřicházela. Nedává znamení, že je tu s námi. Zlobí se na nás? Ne, je tu, určitě tu někde je, ale já už jsem slepý. Slepý a starý a hloupý, ona tu je, a já ji nevidím, civím na ni a nepoznávám ji. Pěkný světec; Matku boží potká a vrazí do ní, šlápne jí na svatou nohu a ani o tom neví. A ta smutná z obrazu se dívá přímo na mne. Je to přesně ono místo, dívá se mi přímo do očí, a teď, teď, zdá se, pohnula svatou rukou. Ale ne, nepohnula, mám už prostě mhu a zázrak je jen to, že jsem tady u zdi ještě neusnul.

– Co, otče? Přišla mezi nás? Provinciál přiklekl ke Křížulkovi.

– Nevidím ji. Jistě přišla, důstojnosti, ale já ji nevidím.

– Tak. Je mi z vás smutno. Přece jenom jste lhal.

– Ne, nelhal, přísahám! Ale dívám se a hledám ji a nevidím. Jen se mi zdálo...

– Co se vám zdálo, carissime?

– Že tamhle na obraze...

– Co bylo na obraze?

– Nevím. Že možná trošku hnula svatou rukou. Jako když dává malé znamení. Už mám asi mhu.

Litanie byla právě u konce. Páter Had s tváří vzhůru k bílé klenbě řekl Pane, vyslyš modlitbu mou, a lidé dopověděli A volání mé k tobě přijď, zašuměl tichý otčenáš a vzadu už se čeled' pomalu rozestupovala, aby panstvo mohlo projít. Provinciál se vtom zvedl a se vztaženýma rukama došel k oltáři. Tam se otočil, přehlédł shromáždění a velkým hlasem zavolal, až to zadunělo pod klenutím kopule.

– Zázrak! Benedicamus Domino! Laudemus et superexaltemus

eum in saecula!

Lidé, uspaní litanií, znovu zatajili dech.

– Pohleďte na služebníka Panny, který s ní hovoří a potkává ji v snách i v bdění!

U zdi se krčil zmatený otec Křížulka.

– Ptám se tě, otče Jene: Viděls?

Otec Křížulka po kolenou lezl k oltáři. Oči měl vystrašené a z otevřených úst mu vycházel naříkavý zvuk, podobný psímu kňučení.

– Ptám se tě ještě jednou: Dala znamení?

– A... ano, Vaše důstojnosti. Zdálo se mi...

– Že pokynula rukou! Viděl a oněměl! Padněme na kolena, v Kristu shromáždění! Per Christum Dominum nostrum! Matka boží ze zázračného obrazu nám dala znamení! Skrze služebníka svého Jana přišla a žehná nám svou svatou rukou. On viděl!

V té chvíli teprve měl otec Křížulka opravdu vidění.

Pohlédl na obraz a spatřil, jak šedé lampy zhasly, jak Panna zavřela hořké oči. Hřích! Lež, za kterou jde trest, ona se loučí, ona už nikdy nepřijde. Starce opustily síly, hlava mu padala níž a níž, až udeřila čelem o kámen. Kámen mlčel. Kámen ví všechno. Stal se hřích a nastane tma. Klečící provinciál se rovněž dotkl čelem kamene a potom vztáhl ruce k obrazu a začal zpívat.

– Te Deum laudamus! Te Dominum confitemur! Te aeternum patrem omnis terra veneratur!

Bylo až nepochopitelné, kde se v tom malém kulatém těle bere tak mocný a dravý hlas. Všichni klečeli a kněží zpívali. I arcibiskup, který ani neměl čas rozvážit, nezapletl-li se právě do úcty k zázraku církvi neověřenému, a tedy lichému: což je přípustno, když kdoví který mníšek má kdovíjaké mámení, hned zpívat Tedeum? Zpíval i páter Had, který dobře rozpoznal úlek a zděšení v Křížulkových očích. Zpíval i děkan Fortelides, kterému to bylo naprosto lhostejné.

– Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth! Provinciál Daniel Krupský ještě ten den po obědě odejel

do Prahy. Košumberskou kapli už potom jakživ neviděl; za pár

měsíců byl už jen obyčejným rektorem, sice v Praze v koleji svatoklimentské, nicméně jenom rektorem, kterých měla tehdy česká provincie dobrých pětadvacet a všichni si pokorně chodili pro rozkazy k novému provinciálovi. Ale o slavném svěcení kaple na Chlumečku a o obraze s Pannou Marií, žehnající svou svatou rukou, mluvilo se tam v okolí ještě dlouho. Lidé z městečka i z vesnic přicházeli podívat se na obraz. A ti, které zrovna bolet zub anebo jim doma stonalo dítě, zkoušeli to a prosili o zázrak. Některé zuby potom přestaly bolet a některé děti se uzdravily. I o tom se v okolí začínalo mluvit.

Ze všech nejdřív se ale uzdravilo dítě na zámku. Uzdravilo se brzy a po rudých puchýřcích nezůstalo ani stopy. Marie Maximiliána dala udělat k obrazu zlacený rám; přece jen se stal zázrak. Zuzana Horecká spíš věřila, že pomohlo čarování s bylinami. Ať tak či onak, dítě se uzdravilo. Dva dětští andělé z onoho slavného dne ovšem krátce nato umřeli na šarlach.

Jana Křtitele šarlach minul. Toho roku o vánocích, když přišel z Hradce domů na svátky, uměl už dominus domini a laudo laudare a znal už i heslo Omnia ad maiorem Dei gloriam. Bylo to hlavní heslo Tovaryšstva Ježíšova.

) XII (

Musím vám napsat, rozmilá sestro moje, že zima tady letos byla dlouhá a zdálo se, že ani neskončí. Ale už máme smrtnou neděli. Dcera mi málem umřela, Bůh avšak nakonec rozhodl jinak a oddálil ten hrozný den. Nevíme jenom, o kolik ho oddálil. Složila jsem vdovský slib a chodím jako černá jeptiška, protože už nic nechci a na nic nečekám. Proč je na světě takové trápení? Postavili jsme kapli, utratilo se na ni mnohem víc, nežli se zprvu počítalo. Chodím jak černá jeptiška a z mužů se smím dotýkat jen kněží a kastrátů. Směšná věc, že? A málem jsem se vdala, Bůh avšak vnukl ženichovi, aby se zachoval hůř nežli řezník, který si posílá pro jalovici. Jak tedy vidíte,

nic se tu neděje. Hádám, že o masopustě jste byli v Praze. Anebo ve Vídni? Já žiju klidně. A kdovíco bude dál. Objímám Vás a modlitbami svými se Vám poroučím.

– Měl jste pravdu, jsem teď mnohem klidnější. Víte, dřív jsem asi pořád něco čekala. Myslela jsem, že nečekám, ale čekala jsem. teď už vám to povím: Byla bych se vdala i za posledního plukovníka od dragounů, kdyby mě chtěl. A kdyby mě dokázal aspoň neurazit. Aspoň neposílat mnicha s dárečkem. Ano, je to trapné, ale nač lhát, už jste ode mne slyšel i horší věci. A taky na nějaký ten ples jsem asi čekala, a že se zas do Vídně podívám... Stejně by to nikdy nepřišlo. teď už nečekám nic. A tak jsem klidná.

Na jaře je tenhle kraj přívětivý a utěšený, dost možná, že za úsvitu chodí tamhle po stráni sám Vergilius z latinské učebnice, s jehnětem v náručí. Byla pátá neděle v postě, jež sluje smrtná.

– Člověk by asi neměl na nic čekat. Zklamání je jako hrb. Pak už jen závidí. A nenávidí. A je směšný a šťeká na osud. Sám si je vinen. Neměl nic čekat.

Zdola od potoka bylo slyšet křik, děti tam topily mořenu. Páteru Hadovi se prve zdálo, že mezi míhajícími se postavičkami rozeznává i černou sutanu, a proto se tam raději už nedíval.

– Ani království nebeské, velebnosti?

– Myslel jsem na tento svět.

– To by ale podle vás mrtví byli nejšťastnější. Vy se tolik těšíte na smrt?

Hraběnka byla celá v černém. Hned na druhý den po svých loňských kajících narozeninách zamkla šperky, vylila voňavky, přikázala naskládat do truhel dykytové biretky i vyšívané čepce a všechn brokát, mušelín i karmazín, z pokojů dala odnést zrcadla, vázy i svůj portrét. Poručila si jíst jen na cínu a z klekátko museli strhnout plyšové polstrování; přeháněla jako vždy.

Byla celá v černém, za zády zelenou stráž vypadala jako nůž zabodnutý do obrazu.

*Smrt nesem zeusi,
novy líto dousi,
bud'te páni veselí,
že vám líto nesemy...*

Divné divadlo. Děti nesou stromek ověšený pentlemi, div že k tomu ještě nezařiznou holoubě a nenamočí pentle do jeho krve, aby měl Svantovít větší radost, a mezi nimi poskakuje člen Tovaryšstva Ježíšova, tak starý, že pamatuje šíleného Rudolfa na českém trůně, professus quatuor votorum, misionář a důvěrník neposkvrněné Panny, ječí a tancují a nad hlavami jim svítí bílá kaple s milostným obrazem, ke kterému dnes ráno už přišlo i první procesí, hraběnka nosí kající šat a je v něm darmo krásnější, než byla dřív, a ví o tom, dobře o tom ví, říká, že nic nečeká, ale je ve hvězdách, co ona zase darmo čeká, a já tu stojím a civím na ni jako obvykle a teď jí začnu kázat, že království naše není z tohoto světa, Zjevení svatého Jana kapitola osmnáctá, odstavec třicet šest, a že tedy trápení, křivdy, smrt jsou vlastně žádoucí, jenomže já vůbec nevím, jak to všechno přesně je, nemám s tím ani nejmenší zkušenost, Vaše hraběcí Milosti, nemám ponětí, co lze vlastně hledat za potěšení na tomto světě, a zda nenalézti či ztratit to je trýzeň nebo směšnost, já vůbec nevím, neplívám-li na život jen proto, že žádný život neznám a patrně už ani nepoznám, a tedy nejsem-li jen samá pýcha a samé hlupství a nejsem-li samá samota, v které možná dokáže být Bůh, ale člověk se v ní stává jen svou vlastní sochou, uplácanou ze starého ovčího sýra, je to tak, dědečku Vergilie?

– Neříkám, že v tom není jistý žal. Stesk, že něco míjí, letí kolem, aniž se nás dotkne. Naše kostely nejsou veselé. Pozorovat svíci, jak se v šeru leskne, ano, je to tesklivé. Odříkání; pocit, že svět je mimo a plný nepochopitelných zvuků a pachů; že náš zdejší pobyt má tajemný smysl, ale určitě ne ten, abychom se pominuli radostí nad nějakou trávou, Vídní nebo dobrým hexametrem, i kdyby se nám někdy zachtělo se pominout. Neříkám, že to někdy nechutná trochu trpce.

- Trochu?
- Ano, dá se to snést.
- A proč to snášet? Co z toho?
- Klid.
- A jestli nemám ráda klid?

Nahoře na stráni hraběncina dcera trhá kvítí. Nějaký ten kozonoh by už na ni možná zkusil zapískat na syrx; holčičce už je dvanáct. Po šarlachu ani památky. Holčička je hodná. Den co den nosí své přímluvkyni k obrazu dárek; svíčku, stužku, květiny. A jako když snad ani neví, že její předkové byli říšská hrabata, palatinové, nejvyšší purkrabí a komoří a maršálkové. Košumberk není Vídeň. Páter Had s ní někdy čítá životy svatých a hejtmanka Horecká ji učí vyšívat. Někdy přijede ze Žumberka urozená paní Zárubová a učí ji nudit se. A holčička je hodná a bledá a smutná. Předminulou neděli se na Košumberku zničehonic cestou z Prahy zastavil vznešený hrabě Jan Maxmilián z Lamberka. Byl k paní domu nápadně zdvořilý a prohlížel si zámek, dvůr i holčičku. Hrabě má syna. Jak to tehdy říkal páter Krupský? Co že bude na dlouhé lokte? Myslel si, že by hraběnka mohla Tovaryšstvu odkázat košumberské panství. Ale proč by to dělala? A co bychom si my počali s takovým panstvím, já a otec Křížulka? Leda že by... Ale ne, nesmysl. Holčička se vdá a my se budeme starat o svou kapli. Kázat lidem, zpovídat, vodit procesí, pořádnou školu bychom mohli zřídit, mariánskou kongregaci, snad i maličký špitál, i pašije bychom mohli časem hrát a o vánocích nějaké klanění pastýřů nacvičit nebo aspoň žáky z hradecké koleje pozvat, aby něco zahráli, a koledy u jeslíček zpívat... Mohl by tu časem snad být pěkný život. Klidný a užitečný.

- Neklidno je srdce naše, dokud nespočine v něm.
 - V Bohu? Ano, otče, neklidno je srdce naše, už jsem zase lhala...
- Tak je to psáno v Písmě?
- Tak to říká doctor angelicus. Svatý Augustin.
 - A kdy vlastně spočine srdce v Bohu?
 - Pravá blaženost je až v posmrtném životě.
 - Ale to je pořád dokola, důstojnosti. A já tomu nerozumím.

- Vy tomu nevěříte.
- Proč bych tomu nevěřila? Snad věřím. Je mi to prostě nejasné.
- To ovšem není plná víra. Milosti.
- Nemohu tomu věřit, když tomu nerozumím.
- Nemůžete tomu rozumět, dokud tomu nevěříte.
- A jak tedy vypadá taková plná víra?
- Jako veliké světlo.
- A přijde naráz?
- Někdy naráz, někdy po dlouhém trápení.
- A kde se bere?
- To je dar boží.
- Dar? Nezbývá tedy než čekat. Až Bůh pošle dar. Anebo nepošle.
- Ne. Je třeba vysloužit si boží dar.
- Čím vysloužit?
- Svými skutky. Cvičením vůle. Neustálou volbou mezi Kristem a Luciferem. Mezi dobrem a zlem. Volbou, na jejímž konci je čin. Bůh nás nevedí na oprati. Člověk je svobodný. Na každém kroku se rozhoduje pro boží milost anebo proti ní. Tvrdit opak je kacířství.
- Počkejte, nestrašte mě kacířstvím. Chci si vysloužit ten boží dar. Ale nerozumím vám. Nevím, co je volba mezi dobrem a zlem. Co mám dělat?
- Přemýšlet. Hledat pravdu. Hledat rozdíl.
- Nejsem teolog.
- Církev vám poradí.
- Mám se modlit?
- Ano, i modlit.
- A postit?
- Ano, i postit.
- A chodit s procesím?
- Ano.
- A zapalovat svíčky?
- Ano.
- A lézt po kolenou v kapli?
- Ano.

– A všesť tam na zedť ty voskové uší a nohy za zázračné uzdravení?

– Ano.

– A na Veliký pátek jít s trnovou korunou po náměstí?

– Ano, i s trnovou korunou.

– Dobře, budu to dělat. To umím, to je snadné.

– To ale není všesťno, Vaše Milosti. A budete to dělat úplně zbytečně, jestli vaše srdce není připraveno na boží příchod a jestli v sobě nemáte pokoru a trpělivost a touhu po dobrých skutcích a jestli na konci vašich předsevzetí není čin. A Bohu nestačí zapálit svíčku. Bůh čeká obtížné oběti. Někdy i život.

– Vy mě neposloucháte, otče Vojtěchu. Vy si jenom povídáte svoje. Naučil jste se cosi říkat a říkáte to, jako když mluvíte skrz tu mřížku ve zpovědnicí a ani nevidíte, kdo tam za mřížkou vlastně klečí, jestli vůbec má oči a nos. Poslouchejte mě. Moje srdce je připraveno na boží příchod. Je prázdné a je pokorné; ani si nedovedete představit, jak je prázdné a zmatené a pokorné. Je dokonce čisté; Bůh může vejít bos. Ale nepřichází. Já nemám klid, to znamená, že on nepřichází. Já se prozatím ještě netěším na smrt. O té mi nevykládejte, to pro mne není. Budu asi ještě dost dlouho žít a nic proti tomu nemám. Já chci žít. Ale jak? A proč? Posloucháte mě?

– Poslouchám.

– Myslíte si, že lžu.

– Ne. Myslím, že mluvíte pravdu,

– Řekněte: život nemá smysl?

– Tady na tom světě?

– Ano, sám tenhle život.

– Má.

– A jaký? Vy tomu rozumíte, proč tady vlastně chodíme a jíme a ráno vstáváme a platíme dluhy a přerovnáваме různé předměty a dereme se za něčím, co většinou ani nepotřebujeme? Proč?

– Já... přesně nevím, Milosti. Naučil jsem se leccos o tom říkat. Ale...

– Nechtěla jsem vás urazit.

– Neurazila jste mě. Já opravdu málo znám život. Zním ho jen z pozorování; jak se dívám na cizí životy. A z knih. Naučil jsem se leccos říkat. Soudit, kárat, dávat rozhřešení. Ale nemohu tvrdit, že rozumím tomu, co lidé žijí. Vím zhruba, co radí a přikazuje církev a svaté náboženství a učení teologové. Co je hřích a čeho je člověku zapotřebí, aby nebyl navěčnosti zatracen; že nesmí krást a zabíjet a že má věřit tajemstvím zjevených pravd a vyhýbat se matoduchům a přísně rozpoznávat každý svůj zlý úmysl. Ale já neznám, jaké to je, když člověku umírá dítě nebo když člověk vychází z vězení nebo když dostane šperk. Já jenom z hloupé pýchy se někdy tvářím, že rozumím životu. Nechtějte na mně, abych to dělal i dnes.

– To od vás slyším poprvé.

– Já to od sebe také slyším poprvé.

– Ale má smysl. Řekl jste, že má.

– Život? Má. Proč by jinak byl? Bůh nedělá, co nemá smysl.

– Vy tomu věříte.

– Věřím.

– A je to tajemství.

– Bůh má vyšší záměry, které my nemůžeme plně uhodnout.

– Takže já si nejdříve musím pořádně odřít kolena; do té doby nemám naději.

– Na tom není nic k smíchu.

– Ne. Vůbec nic.

– Když se vám na podzim uzdravilo dítě, zdálo se mi, že do vás sestoupila víra.

– Také se mi zdálo. A líbilo se mi to. Byla jsem šťastná. Proč to pomíjí? Proč je blesk a zase tma? Proč je na světě takové trápení? Mívám hlavu jako plnou much. A nemám sílu. Dovedete si představit ubožejší osud?

– Dovedu.

– Vy snad ano. Já ne. Víte, kterou větu vy asi nejčastěji říkáte?

– Ne. Kterou?

– Dá se to snést. Totiž já ani nevím, jestli ji často říkáte. Ale určitě si ji často myslíte. Vy si ji pořád myslíte. Hrozná věta! Ale pojďte

domů, je už pozdě.

– Ano, Milosti.

– Počkejte. A co dělá život snesitelným?

– Prosil jsem vás, abych nemusel...

– Lhát? Ale já nechci, abyste mi řekl, jak to jistě a přesně je. Jak to má být, jak je to v knihách, v předpisech. Já chci, abyste mi řekl, co si myslíte. Nepřesně. Nejistě. Prosím vás o to. Co dělá život snesitelným?

– To, že se zvolna blížíme Bohu.

– Ano. A dál?

– Pokora a trpělivost.

– Ano. A dál?

– Lásky k lidem, která nám přivolává lásku a milosrdenství boží.

– Ke kterým lidem?

– Ke všem, které potkáme a dokážeme je pochopit.

– A když je člověk sám?

– Sám? To sem nepatří. Vždycky je sám.

– Jakou může mít lásku k lidem, když je sám?

– Prosil jsem vás...

– Odpusťte. A co dál? Co ještě?

– Půjdem domů? Stmívá se.

– Ještě snad musí proboha něco být!

Tráva tmavla a všechno v krajině ztrácelo svou zřetelnost. Vesnice, polní cesty, stromy, stráně, hrad. Jako když kraj zvolna mizí a s ním všechno, lidé a došky na střechách a zvony a kouř, a nikdo neví, kdy bude obnoven, jak se jmenuje jeho příští a s čím se kdy shledá.

– Znáte ten pocit, když je člověk někde užitečný? Docela málo, ale užitečný.

– Neznám.

– Znáte. Za chvíli přiběhne vaše dcera, abyste jí zavázala střevíc.

– Na střevíce má chuť. A zavazuje si je už sama.

– A bude chtít, abyste se s ní šla pomodlit do kaple.

– Na modlení má vás.

– A bude se ptát, kdo byl její otec a jak zemřel. A pochopí, že by neměla ani chůvu, ani mne, ani ty střevíce, kdyby neměla vás.

– To je náhoda.

– Třeba i náhoda, ale je to šťastný pocit.

– Nepopírám. Šťastné matky, když mají dcery, že? Ať si nestěžují. Mají pro co žít. Nezdá se vám to málo?

– Nezdá se mi to málo.

– Dobře, už mlčím. Mám dceru, jsem užitečná, mlčím. A vy?

– Já?

– Vy nemáte dceru. Nebo vás se to netýká? Vaše rady jsou snad dobré jen pro mne?

– Týká se mne to. Dokonce možná víc než vás.

– Ale jak? Čím se vás to týká? Vy jste jako z mlhy, otče! Vám snad nikdy nepřipadá, že jste dočista zbytečný? Na obtíž lidem a sobě a Bohu a ďáblu a všemu povětří? Že by bylo úplně stejné, kdyby vaše matka tenkrát místo vás porodila psa nebo kolo od vozu? Dokonce lepší by to bylo. Kolo od vozu se aspoň netrápí.

Zvedl se lehký večerní vítr a tiše hladil krátké vlasy mladého ječmene a pak se rozpouštěl v nezřetelné krajině a zdálo se, že z dálky někdo volá o pomoc.

– Vzpamatujte se, Milosti.

– Ale já vím. Neodpovídejte mi. Jako když jste nic neslyšel, ano? O čem jsme mluvili? Co jste chtěl říct?

– Chtěl jsem říct, že jsme tady na Košumberku už přes dva roky a je nejvyšší čas, abychom tu začali být trochu užiteční. Nežije se tu v kraji dobře a my bychom neměli jenom sedět na zámku... totiž já bych neměl jenom sedět a číst si a povídat si a sloužit mše.

– Máte nové příkazy? V Praze jste už dávno nebyl.

– Nemám nové příkazy. Ale také možná budu ještě dost dlouho žít. Vy jste se na cosi ptala. Myslím, že máte pravdu.

– V čem?

– Že by byl hřích, chtít jen přečkat. Přečkávat k smrti, a nic víc. Když jsem studoval teologii, představoval jsem si, že jednou

přinejmenším objasním tajemství nejsvětější Trojice. Anebo napíšu velikou a krásnou postilu. Anebo odejdu do Indie a obrátím na víru tisíce pohanů. Pak mě dali do špitálu utírat nemocné, pak na jeden zapadlý klášterní statek, potom do školy učit ospalé chlapečky a nakonec mě poslali zpovídat jakousi vdovu, kterou jsem neznal a ani nechťel znát. Bral jsem to všechno jako zkoušku a věděl jsem, že to musím snést. A bylo mi hořko, že už nenapíšu postilu a nevysvětlím tajemství neposkvrněného početí, ani se nestanu apoštolem v pohanské zemi. Nepochopil jsem, že být na světě užitečný je veliké a vzácné vítězství člověka a že musíme být šťastni, podaří-li se nám zvítězit v jakékoli míře a na kterémkoli místě. Míra a místo jsou dokonce asi lhostejné. Musím vám poděkovat, Milosti, že jste se ptala. Máte pravdu. A je nejvyšší čas. Ještě chvíli a zvykli bychom si. Já ale mám velikou naději, že se všechno obrátí k lepšímu. Příležitost je rovnou před námi. Pomozte nám.

– Jaká příležitost? Ta kaple? Snad ne zázračný obraz?

– K obrazu chodí lidé. Přivykají si chodit na Chlumeček. A to je příležitost.

– Nejsou jich tisíce. Dokonce ani nejsou pohaní. Stačí vám to málo?

– Stačí mi to, co je.

– Ano. Dá se to snést... A co s nimi chcete dělat? Budete si hrát na pastýře sedláků? Budete jim kázat z té své nenapsané postily? Vy je neznáte. Jsou sprostí a hloupí. Jsou jako zvěř.

– Budem se snažit, aby byli méně sprostí a méně hloupí. Jsou to lidé.

– Co chcete dělat? Rozdávat růžence?

– Mírnit hřích. Mírnit barbarství a surovost a nemravnost a bídu. Mírnit zášť a nevědomost. Zahánět bludy a strach.

– Krásné. A jak?

– Nevím. Pomozte nám.

– Neumím zahánět bludy a strach.

– Nesmějte se mi.

– Nesměju se. To vás napadlo právě teď ?

– Ne Napadá mě to stokrát za den, když sedím na Chlumku, ve zpovědnici. Nemáte zdání, co všechno tam musím vyslechnout. A přemýšlel jsem o tom celou zimu. Přiznám se vám: Počítal jsem, až dostavíme kapli, že budu z Košumberka odvolán.

– Kam?

– To se nikdy neví. Ale těšil jsem se, že možná... že si budu smět složit examen a že potom půjdu učit někam na vyšší školy. Snad i do Prahy. Nestalo se. Ponechali mě na Košumberku. A tak jsem přemýšlel, co tady budu platný.

– Jste můj zpovědník.

– Ano, ale zpovídat vás je malá práce. Vůbec už to ani není práce.

– A co je to?

– Těžko říct. Neumím to pojmenovat.

– Prátelství? Co je vám? Bojíte se toho slova? Snad není tak strašné. Vy jste pro mne dobrý přítel, otče. Smím to tak pojmenovat?

– Děkuju vám.

– Je mi vás líto, že nemůžete do Prahy. Já vím nejlíp, jak je tu život k zbláznění.

– Ne. Dá se to...

– Jen dopovězte. Ráda slyším, že jsem vám snesitelná. Ale dost, už mlčím a poslouchám. Jsem vaše oddaná, snesitelná přítelkyně. Kde jsme přestali?

– U školy.

– U jaké školy?

– Neříkal jsem vám o škole?

– Ani slovo.

– Jsem popletený jako seminarista. Myslel jsem, že bychom mohli zřídit školu. Tři nebo aspoň dvě třídy. Brali bychom žáky z lužské školičky. Naučili bychom je dobře číst a psát a trochu počítat a něco latiny a katechismu. Ty lepší bychom pak posílali do Hradce; možná rovnou do gramatiky nebo i do syntaxe.

– A kdo by učil, vy sám?

– Museli bychom poprosit hradeckého rektora ještě o jednoho z Našich.

- Dobře, poprosíme. Zřídíme školu.
- Bude ale stát peníze, Milosti.
- Dám je. Spočítejte, kolik, a já se správcem vymyslím nějakou dobrou fundaci. Líbí se mi to. Povídejte dál.
- Mohli bychom při kapli založit kongregaci. Mariánské bratrstvo.
- K čemu? Aby chodili procesím?
- A aby se scházeli na katechismus, ke zvláštním kázáním a rozmlouvám, aby si navzájem pomáhali a aby se učili slušně žít.
- Sedláci?
- Hlavně sedláci. Ale i měšťané. A všichni, kdo tu v kraji žijem. Před Bohem není mezi lidmi rozdíl; kromě míry skutků a dobré vůle.
- Tomu moc nevěřím. Taky potřebujete fundaci?
- Proč? Sami se složí. Na kongregaci není potřeba mnoho peněz.
- Tím líp. Povídejte dál.
- Lužského faráře byste nevyměnila? Je líný. Má se starat o tři kostely a nestará se ani o jeden.
- Chcete se hádat s pány preláty? Já ne. Co dál?
- Aspoň malý špitál v Luži. Aspoň jednu ratejnu. Aby tam docházel lazebník a jednou za čas přijel chrudimský medikus.
- Ano. Co ještě?
- Nevím, jestli s tím budete souhlasit. Na vašem panství se lidem nežije dobře. Robotuje se už tři dny v týdnu. Někdy i čtyři. Ještě za vašeho prvního manžela se robotovalo jeden den v týdnu. Přibývá i platů, úroků, pokut. Sedláci jsou buď zoufalí, nebo jsou troufalí, anebo jsou tupí. My tu máme pečovat o duchovní život; jak o něj můžeme pečovat mezi lidmi, kteří nežijí jako lidé? Měla byste uvažovat o zmírnění robot a selských povinností.
- To mi nejde dohromady, otče. Chcete fundace na školu a na kapli a nevím na co ještě, a chcete ulehčení robot. Z nevýnosného panství nedostanete na fundacích ani groš. A mám taky dceru; jako pořádná matka se jí kromě střevíců musím starat i o věno. Se zadluženým panstvím ji nevzdání.
- Nechci po vás, abyste si zadlužila panství. Chci po vás rozumnější hospodaření. Na našich řádových statcích jsou nejnížší

roboty v celé zemi, a přesto jsou naše statky výnosnější, než si myslíte. Hospodařit se musí hlavou, ne bičem. Hladový a hloupý sedlák je špatný poddaný, Milosti. Je zlý a je málo výnosný.

– Roboty porostou. Nebudu si přece držet v každém dvoře deset potahů a stádo čeledínů. Sedlák je zadarmo. I s potahem. Ale prosím, poradím se o tom se správcem. Máte možná pravdu, že hladový toho udělá za čtyři dny míň než sytý za dva. Zkrátka neslibuju vám, že mě rozpláče bída vašich sedláčků a já jim zruším robotu. Ale slibuju, že budu rozumná. Nebudu hospodařit bičem, pokud hlavou to bude výnosnější. Stačí?

– Odpusťte jim aspoň dluhy.

– Dobře, odpustím jim obilné dluhy. Stejně bych je z nich asi nikdy nedostala. Peněžní neodpustím. I tak přijdu o hezkých pár větelů, svatý dobrodinče. Vidíte, co jsme už nadělali malých užitečností. Ještě víte nějakou?

– Jste laskavá, Milosti. Myslím, že to zatím stačí. Jsem si jist, že se všechno brzy obrátí k lepšímu.

– Děláte mi radost, jak vás to těší. Budeme skromní a malounko užiteční, je to tak? Tisíce pohanů nespasíme, ale třeba přimějeme deset zlodějů, aby kradli o trošku míň. Je to tak? Vy jste dobrý člověk, otče Vojtěchu. I když dost směšný. A nešťastný; co mi budete povídat. A i když si pořád myslíte tu svou hroznou větu. Pokusím se myslet si ji také. Ale vy mi slibte, že mě přestanete strašit smrtí.

– Přestanu.

Byla už docela tma, chůva už dávno odvedla holčičku domů, Marie Maximiliána se ještě zastavila na nádvoří u kašny a opřena rukama o zídku dívala se dolů.

– Není nic vidět. Dejte mi nějaký kámen. Hodila kámen, zdola se ozvalo tiché šplouchnutí.

– Pamatujete se, jak jsme spolu hovořili poprvé? Jak jste mě málem vyhnal z mé vlastní kaple? A já jsem vám jen chtěla vysvětlit, jak jsem nešťastná. teď ani nevím. Snad už nejsem. Co se změnilo? Stárnem? Jak jste to říkal? Že člověk nemá na nic čekat? Asi nemá.

Na nic nedosažitelného. Jenomže co je dosažitelné?

– Život je plný ponížení, hořkosti a samoty. Ale zoufalý není. Nemusí být. Je v něm i mnoho tiché radosti a částečné blaženosti.

– Snad. Pokud dokážeme chtít, jen co je dosažitelné. A toho je ovšem dost málo. A je to dost maličké.

– Každý život je jenom kámen ztracený někde ve zdi velikého božího chrámu. Záleží na tom tolik, jestli je kámen velký jako pěst nebo jako hlava? Podstatné je, aby se ze zdi nevydrobil.

– Dobře, otče, stanem se kamením. A kdybychom se náhodou z té vaší zdi vydrobili, může nás pořád ještě někdo sebrat a hodit do studny. Taky to má svůj smysl; aspoň to šplouchlo. Ne? Pojd'te spát.

) XIII (

A nejenom voskové uši a nohy a oči, ale i stříbrné řetízky a šňůrky perliček a červené polštářky ve tvaru srdce a destičky s děkovnými i prosebnými nápisy a prsteny a lampičky a mince, to všechno pomalu začínalo zaplňovat stěny po obou stranách oltáře s milostným obrazem. A nepřestávaly hořet svíčky, směstnané ve výklencích a napíchané na hroty svícníku a nalípané po římsách i po zemi. A už skoro nebylo neděle, aby se na Košumberku nehlásil aspoň jeden obstojně urozený host s nábožným úmyslem poklonit se Panně Pomocné; začínalo to patřit k dobrým mravům panstva z okolí.

A o letních mariánských svátcích už sem po pěšinách mezi poli vodili žumberští patres a skutečský a chroustovický a rosický i podlažický farář a občas i někdo z otců piaristů litomyšlských skrovné hloučky venkovských lidí, první, malá a tichá procesí. To když se po okolí rozneslo, že Matka boží na Chlumečku skrze obraz poslouchá, umí-li člověk z hlubokosti srdce zavolat, že slyší, že se u svých v nebi přimlouvá, že se už stala podivuhodná dobrodiní, o kterých mluví nejenom ti černí, bez konce táhnoucí krajem, ale i doma faráři a kostelníci a panští kočové a taky všichni, kdo vedli do

Luže bejčka nebo jeli do Podolského mlýna a ze zvědavosti si zaskočili prohlédnout novou kapli na návrší, kde se říkávalo U šibenice. Jistá Magdalena Ročňová z Chrasti, na smrt nemocná, posílala prý po čtrnáct dní ráno co ráno svého muže na Chlumeck, aby tam za ni zapálil před svatým obrazem tři svíce; a uzdravila se. Děkan Mladota se Solopisk písemně potvrdil, že dávala rozsvěcet ty svíce a že se potom uzdravila. Jistou Ludmilu Vondráčkovou ze Skutče, na nohy zkontraktilou, přivezli prý na Chlumeček a posadili ji před oltář; modlila se nahlas a dlouho, pak vstala a odešla domů a berle zůstaly v kapli, stojí tam opřeny v koutě, celé už olepené voskem. I o tom dal děkan Mladota písemné stvrzení, vyhýbaje se v něm sice pečlivě slovu miraculum, protože církevní vrchnost pořád ještě neoznačila obraz jako zázračný, zato však nešetře slovy dobrodiní, milost, svatý dar a nadpřirozená moc.

A obraz slavného Křížulka vidění byl už namalován. Syn lužského primasa Matěj Jandera, žák prý jednoho proslulého pražského malíře, na něm kvapem pracoval, když letos přijel z Prahy domů na zabijačku. Byla tam Panna Maria vystupující z keře, celá zlatá a červená, a otec Křížulka v černé sutaně a s obličejem bílým jako duch a z oblaků přilétalo hejno modrých andělů a přinášelo kapli. Páter Krupský by byl asi spokojen, usmíval by se, byl to veselý obraz. Otec Křížulka spokojen nebyl, byl mrzutý, vymohl si, že tu věc pověsili v kapli dozadu vedle dveří, kde byl věčně stín; neměl tu malovanici rád. Matka boží už k němu nikdy nepřišla. Ani ve snu. Co chvíli někdo někde připomínal jeho tři slavná vidění, mluvilo se i o dalších, čekalo se na ně, ale jemu se Matka už neukázala. Věděl, proč. A trápil se a stárl, ruce se mu třáslly a bez hole už neudělal krok a jedno po druhém si odpíral všechno, co ho dřív tolik těšovalo, bylinky, houby, déšť, tlachání na záprsní, a nakonec i dětem se začal vyhýbat, jako by se jich styděl. Prokletý den, kdy chtěl udělat provinciálovi radost a zalhal. A taky proto zalhal, že se provinciála bál. Bál se provinciála a Boha se nebál, a to Bůh trestá. A taky proto zalhal, že noc předtím už se viděl vznášet mezi nebeskými ptáky jako svatý František. Prokletý den, od kterého už není otce Křížulky; je

jenom tělo šourající se a duše scvrklá a ztrápená. Pomáhá Vojtíškovi, co může, ale může den ze dne míň, páter Had za něho někdy i se svátostmi umírajících musí sám běžet přes pole, když pošlou pro Křižulku, ale ten nežli by tam došel, už by bylo možná i po pohřbu.

A páter Had se staral o školu a o špitál, šlo to pomalu, ještě ani rátejna nebyla, ani ten kus místa pro dvě třídy ještě nebyl, rozmlouval s hraběnkou, která se zdála být už opravdu klidnější a líbilo se jí, jak se sem lidé sjíždějí a scházejí, a přitom v kapli zpovídal a sloužil mše a dával požehnání a kázal a vítal procesí a nemocné k obrazu vodil a někdy i nosil, žehnal svíce a velikonoční beránky a oheň a chleby a vodu a páčil oleje i ratolesti, smířoval hádky, krotil pranice, vysvětloval páté i šesté i sedmé přikázání, psal zprávy rektorovi i provinciálovi, rozdával tištěné písničky, počítal robotní dny, přemlouval chtivé vdovy, aby přestaly stahovat mužským na potkání kalhoty a přijaly radši znovu svátost manželskou, rozháněl o vánocích perchty a o masopustě bakchanálie, chválil děvčatům, že nosí do kaple kvítka, kterým říkají slzičky Panny Marie, a káral je, že lezou nahá do studánek přivolávat vodu, když je suchý rok, prosil hraběnkou, aby odpouštěla pokuty, a faráře, aby nevymáhal desátek křikem z kazatelny, pokoušel se zavádět aspoň malá duchovní cvičení podle svatého Ignáce a aspoň děti vodit na katechese, o velikonocích sám postavil v kapli boží hrob a loni poprvé zkusil i božítělový průvod, nepodařil se příliš, lidé zřejmě nepochopili jeho druhý, mystický, závrtný smysl, a on ho tedy letos připravil znovu, líp, dnes ráno po deváté má vyjít.

Kaple už byla vyzdobená, nová stříbrná lampa od Angely Marie hraběnky z Bubna se leskla a lehounce kývala před oltářem, nová bílá kasule a nové dalmatiky od Marie Maximiliány už čekaly v almaře, ve všech čtyřech rozích lužského náměstí už stály oltáříky, ověncené březovými větvíčkami jako chvějivou zelenou krajkou, a osm chlapců už se doma strojilo za pážata, až se přiblíží průvod, začnou u oltáříků zpívat české písně, a včera večer už přijel hradecký kanovník Matěj Malovec z Boehmu, který ponese monstranci, a přišli hradečtí žáci, kteří sehrají nějaké krátké divadlo, nějaké

názorné poučení o tom, že sladké ovoce spásy roste na stromě Nejsvětější svátosti, a kdo vykoná kající zpověď, může jít a trhat si je a být blízko Pánu, být šťasten.

V kapli u dveří voněly košíky s kvítím a čekaly, až je děti vezmou a budou před průvodem sypat kvítí na cestu, protože svátek Božího těla je slavnost bílá a radostná a cesta, kudy bude pod baldachem slavně nesena monstrance s hostií, musí vonět a pestřit se a být veselá a hebká.

– Vzpomínáme na něho. Celá Litomyšl vzpomíná. Myslíte, že se nezměnil?

– Proč by se změnil?

– Má hodnosti. Skoro každý rok nějakou zbrusu novou.

– Ano, je to dost směšné. Ale co na tom záleží?

– Můj milý otče Vojtěchu, už jste byl někdy radou Jeho císařské Milosti? Anebo děkanem svatovítské kapituly? Měl jste už někdy sedmou židli na zemském sněmu? Koneckonců ani děkanovo obročí není zrovna směšné, pokud je mi známo. Bojím se, že se změnil, víte? Že je bud pyšný nebo nešťastný. Já bych spíš řekl, že je nešťastný.

Stáli spolu ve dveřích pod zlatým nápisem Ave Maria, kaple voněla kvítím a časně ráno začínajícím létem. Procesíčko, které sem páter Alexandr až z Litomyšle přivedl, usadilo se opodál v trávě. Boží tělo je slavnost nová, nikde v okolí ji dosud nelze spatřit nežli na Chlumku; čeká se mnoho poutníků.

Páter Alexandr byl v litomyšlské piaristické koleji od samého jejího založení; vlasy měl už bílé, pohled shovívavý, celý byl jako starý unavený anděl smíru, kterého nepřekvapí, vzhledne-li vzhůru a místo nebe bude tam jedno obrovské boží oko dokořán, ani ho nepřekvapí, sáhne-li do rukávu a najde tam mokré kuře, jehož jméno bude smrt. Páter Had měl rád otce Alexandra. Docela dobře si dokázal představit, jak sedí ve škole a poslouchá ho, nic víc, jen se mu dívá do vlídných usazených očí a poslouchá.

A nedalo mu a zas už zavedl řeč na toho, o kom nejraději slyšel otce Alexandra vyprávět, na Tomáška, na ovečku dalekou.

– Jak by se mohl změnit? Nezůstává snad lidské srdce stejné, i když hlava náhodou dostane místo kvadrátku mitru?

– Soudíte podle sebe?

– A proč bych nesoudil? Já ovšem to mám lehčí. Nikdy nebudu nosit mitru.

– Pravda, vás in Societati Jesu nelákají hodnosti. Váš čtvrtý slib to ani nedovoluje, že?

– Nedovoluje nám usilovat o ně.

– My se o ně prostě nestaráme. Upřímně řečeno, nikdo nám je v Čechách ani nenabízí. Vidíte, naše řády si v tom jsou docela blízko.

– V čem?

– V tom, že těžko budeme v téhle zemi biskupy. Nemáte radost, že nás něco sbližuje?

– Říká se, že kardinál Harrach povolal váš řád do Čech proti nám.

– Často se říká, co není. My jsme snášenliví, otče Vojtěchu. Proč bychom stáli proti vám? I když v mnohém... k sobě nemáme tak blízko. Třeba zrovna in puncto snášenlivosti. Váš řád je nesnášenlivý.

– K nepřátelům víry a církve.

– Jenomže kdo je nepřítel? Dá se to vždycky naráz rozpoznat?

– Všude je nepřítel.

– I mezi svými?

– Ten je nejhorší.

– Ano, tak vás to učí. A vy pak děláte z církve bludiště, kde se bratr bojí bratra. Není to rozumné. Naštěstí některá srdce zůstávají stejná. Statečná a snášenlivá. Vy máte takové srdce. A mnozí z vašich, které znám. Věřím, že i svatý Ignác měl takové srdce. Ale váš řád má podivné regule. A vy jste potom rozpůlený, otče Vojtěchu. Nesvůj a rozpůlený.

– Není to tak. A nemluvme už o tom, prosím.

– Abyste věděl, já si vážím Tovaryšstva Ježíšova. My všichni si ho vážíme. Asi bychom dnes nechodili takhle volně po Čechách, nebýt vás. Proč nás tu nemůžete snést? A otce kapucíny nemůžete snést, a otce premonstráty nemůžete snést, a otce hyberny nemůžete

snést, a světské duchovenstvo těžko snášíte... Zasvětili jsme my snad život jinému Bohu? Nevejdeme se vedle sebe na ten smutný svět?

– Nerozumím vám, otče Alexandře. Nevím o tom, že by naše košumberská misie nesnášela otce hyberny.

– Vy mi rozumíte docela dobře. A já vám taky rozumím. Vážím si vaší košumberské misie. Jak se vám tady daří?

– Přivykli jsme. Pracujeme. Je to snad malá práce, ale užitečná.

– Obraz je zázračný?

– Není zázračný. Ale chodí k němu lidé. Venkovský lid je tady ubohý. Snažíme se mu pomáhat.

– Vy jste Čech, vidíte, otče Vojtěchu.

– Rodiče byli Češi.

– Co se vlastně stalo v téhle zemi? Jsme tu už dost dlouho, ale do dneška to těžko chápem. Čechové byli přece sub utraque. Vášniví heretikové. A ne tak dávno.

– Nedávno. Ještě před padesáti lety.

– Pokud vím, na litomyšlském panství všichni.

– Skoro všichni.

– Na vašem také.

– Také skoro všichni. Pán na Košumberce byl luterán. I farář byl tehdy luterán. A všude samá hereze.

– A dnes?

– Však víte. Konvertovali. Aspoň přísahali na to.

– Všichni.

– Ano, skoro všichni.

– A stačilo padesát let. Je to tak přizpůsobivý národ?

– Nebýval obzvlášť přizpůsobivý. Ale vy se mýlíte, to netrvalo padesát let. Ve většině míst to šlo mnohem rychleji. Někde stačily dva tři roky.

– Podivné. A oni mlčí. Neprotiví se. Ztratili vůli? Duši? Svobodu?

– Můj milý otče Alexandře, a co měli dělat?

– Vyměnit víru jako čepici? To není dobré.

– Neříkám, co je dobré.

– Možné to není!

– Ani když přijde vojsko?

– Co zmůže vojsko, když jde o víru?

– Co zmůže víra, když člověk chce zůstat naživu? Oni jsou jen lidé, otče.

– Proдали víru za život? Ano, já vím, že heretickou. Ale byla to víra. Jak to mohli udělat?

– Udělali jen maličkost. Vyznali víru katolickou.

– A z kacířů jsou přes noc katolíci. To není maličkost.

– Kdo říkal, že jsou katolíci? Vyznali, čemu nevěří.

– A co jsou?

– Nic.

– A čemu věří?

– Myslím, že už ničemu.

– A mlčí.

– Mlčí. Chtějí žít. Vy se jim divíte, že chtějí žít?

– Já se jim dívím.

– teď nejste příliš snášenlivý.

– Ubozí lidé.

– Ano. Jsem tady rád ode dne, kdy jsem to pochopil.

– A co si s tím počnete?

– Začnu znovu. Aby uvěřili tomu, co vyznali. Aby poznali, co vlastně vyznali. Aby se z ubohého strachu, jak přežít, stalo vědomí, jak žít. A aby herezi nevystřídala vojenská bota, ale boží pravda. Mluvím hloupě?

– Mluvíte mi ze srdce. Ptám se na tohle kdekoho už několik let. Ještě nikdo mi neodpověděl tak jako vy.

– Ani vy sám jste si tak neodpověděl?

– Možná. Aspoň přibližně tak. Ale já nejsem Čech. Nejsem si jistý, když jsem na vlastní kůži neprodělal tu...

– Hanbu?

– Já nemám právo soudit. Ale člověk, který něco jenom přežil, jen mlčky přežil a nic víc, to už je asi na vždycky malý člověk. A cokoliv už potom přežije. Skrčí se, přežije. A přežívá a přežívá a dávno přestal žít.

– Ne. Křivdíte těm lidem. Oni oživnou. A najdou víru. Naši víru, ne to své staré temné matení. Najdou ji a najdou v ní i sebe.

– Dokážete to?

– S pomocí boží snad. A s jejich pomocí.

– A jak?

– Nevím. Pomalu. A dlouhým mírem. A dlouhým přivykáním. A pokojným životem bez bídy a bez nemocí a pod velikým světlem naděje. Nikdy už nesmíme dopustit, aby měli na vybranou život anebo víru. Už nikdy se to nesmí stát.

– Amen. Ale pravím vám, že ještě mnohokrát se to stane. Jste laskavý člověk, otče Vojtěchu. Ať při vás stojí všechno boží milosrdenství, kolik se ho vznáší tady nad tím utrápeným krajem.

– Nejsem laskavý člověk. Kristovo poselství je laskavé. Já mám jen velkou naději. Vím, že se mi to nepodaří. Bude to trvat mnohem déle, než trvá jeden lidský život. Ale aspoň něco málo. Aspoň začátek. Pod hvězdou lásky a mírnosti a naděje. Odpusťte, zapovídal jsem se.

– Krásně jste se zapovídal.

– Půjdem. Už je čas.

A za chvíli už kráčel dolů k městu průvod, kanovník v bělostném pluviálu nesl zlatou monstranci a v ní všemu lidu viditelný svatý chléb, který jest tělem Páně, přesvaté tělo boží plulo krajinou, zvonily zvony, hrála hudba a lid se modlil a lid zpíval, ačkoli málokomu bylo dáno jasně chápat druhý, přesný smysl toho konání. Na schodech dolů od kaple seděli ve dvou řadách žebráci. A slavnost byla skvostná, bílá, plná květín, svěc a zvonění a líbila se lidem.

A chudým, kteří toho dne přistoupili ke stolu Páně, rozdávali pak panští sluhové uprostřed náměstí bochníčky.

– Chléb z nebe dával jim, aleluja!

– Všelikou libost v sobě mající, aleluja!

A mnozí kvůli zrzedlému bochníčku poklekli před oltář a nechali si vložit na jazyk mdlou hostii. Jazyku oplátka neuškodí, budsi i katolická; a bochníček jako když najdeš.

– Chléb nebeský dal jim, aleluja!

– Chléb andělský jedl člověk, aleluja!

A byli mezi nimi i takoví, že spolkli tělo Páně, aniž vykonali zpověď. A bylo i pár takových, že vyplivli oplatku potají do ruky a schovali si ji; je dobrá proti čarám a nemocem.

– Vyvediž chléb ze země, aleluja!

– A víno ať obveselí srdce člověka, aleluja!

– Od hromobití a bouřky vysvobod nás, Ježíši Kriste!

– Pane, vyslyš modlitbu mou!

A páter Had to všechno viděl a dlouho do noci se modlil, aby mu Bůh dal trpělivost a nedal seschnout jeho proutku naděje.

) XIV (

Tváře byly jiné. Tváře se neustále mění na špici této pyramidy. Před padesáti lety na ní stanul první český provinciál. A tento už je třináctý. A za pár týdnů sejde o trochu níž a vystřídá ho další, aniž to zdola ze země kdo pozná, pohyby černých postav na vrcholu splývají a podoba je na tu dálku nerozpoznatelná.

Tváře jsou jiné. Všechno ostatní je jako před lety. Dva konzultoři stojí u okna. Za stolem sedí páter provinciál. Páter Schürer, nádherná hlava, vlasy stříbrné a obličej jak vyřezaný z lipového kmene dobrým řezbářem. Páter Simon Schürer, třináctý český provinciál, vznešená tvář a krásný muž, a zmizí též, už letos koncem srpna odejde a co tu po něm zůstane?

Tovaryšstvo Ježíšovo zůstane. Tváře se střídají, omyly smaže čas a Tovaryšstvo trvá.

Za provinciálem jako tenkrát stojí páter admonitor, páter stín, páter varovatel, ten, jehož úkolem je pozorovat chyby provinciálový a napomínat ho. Admonitor má rovněž jinou tvář. Tvář, kterou páter Had kdysi vídal. Kterou dobře znal. Zestárla; z vyjeveného mníška, opouštějícího tehdy bůhví kterým směrem brněnský noviciát, je statný, sebejistý muž. Muž učený, muž známý, teolog z nejznamenitějších, autor bojovných a správných knih, doktor,

profesor dogmatiky na vysokém učení, loni i Rector Magnificus celé pražské university, muž předurčený k velkým úkolům, ne nadarmo tu nyní stává za provinciálskou židlí a vštěpuje si, jak se řídí vojsko Ježíšovo, je statný, silný, zdravý, přežije všechny, kdo padají v úvahu pro pražský provinciálát, přežije mnohé, kdo by mohli přejmout generalát římský. Admonitor se jmenuje Matěj Tanner.

A venku tentokrát nepadá sníh, je červenec, Vlašské náměstí je teď jedno velké zbořeníště, vyklízí se tam prostor pro nový chrám a novou pevnost víry, nové sídlo pražských profesů čtvrtého slibu, padají staré zdi a ztrouchnivělé trámy, i zavřenými okny je sem cítit prach, je dusný červenec, den Eliáše proroka, rok 1673.

– Překrásné. Určitě se zmíním, až budu psát do Říma. Upřímná drobná práce je jako základ chrámu, confratres. Vidíte? Tam venku kladou základy. Brzy je budem světit. Přijede sám císař. Dokavad není základ, nelze myslet na věže a na zvony a na nic. A když je základ křivý, věže postavíš a ony spadnou. Překrásné. Říkáte, že děláte chyby. Já vám je odpouštím. Do základů se dává nehlazený kámen. Přál bych ty vaše chyby mnohým učeným pražským bratřím. Oni jsou bez chyb. Ale vaše práce je užitečnější. A těžší. Ať si je neviditelná. Zachránit bídny lid je nekonečné dílo. Nedožijete se poct. Bůh vás však změří. Pokračujte.

– Potřebujeme peníze, reverendissime. Hraběnka dává, co může. Nechceme ale být jí tolik na obtíž. Nechceme, aby měla svízele kvůli nám.

– Peníze nemám. Nevidíte, co se tam venku děje? Mein lieber, vždyť to není zadarmo. Pokračujte. Ale ne o penězích. Jenom to důležité. Malichernosti se už nějak zařídí.

Páter Had seděl v témže růžovém křesle jako před šesti roky. Ale ne jako tenkrát v horečce a zpola v snách. Byl klidný, nebál se. Věděl, co dělá a co bude dělat, věděl, i proč to dělá a že to souhlasí s myšlenkou Tovaryšstva, s posláním církve, s duchovním testamentem Kristovým. Věděl, že je to malé dílo, docela malé, mnohem menší, než si přával, ale byl si zato jist. A těšil se, až s otcem představeným dopodrobna, přísně probere svou práci, co

zamýšlí, co se mu nepodařilo, co potřebuje onen kraj a co je oněm lidem nezbytné a kde byla misie lenivá.

Těšil se nadarmo. Provinciál byl spokojen. Provinciál se na nic neptal. Hleděl jen vzhůru, prohlížel si malovaný strop, měl krásnou tvář, měl rysy starých soch a vlasy leskle stříbrné, jen někde vzadu v lebce olovenou kaluž únavy, neptal se, nedíval se, mlčel, a promluvil-li, jako by už četl evangelium v prostorách obrovského chrámu, pro který venku teprv kladou základy. A promluvil-li, bylo to jaksi ne tak přesně o tom, o čem se právě hovořilo. Ne že by nešel k věci. Jako by ale vždycky kousek vyslechl, uvážil ho, a shledal-li ho dobrým, vyběhl náhle na kruchtu, až k varhanám, a tam ho opakoval. A co se dole zdálo nicotné, nahoře znělo hymnem. A zdálo-li se něco dole prosté jako dlaň, shora to znělo zcela beze smyslu.

– Klidně se vraťte na Košumberk. Děláte to dobře. Také byste si tam snad měli něco postavit. Chrám ne, to neříkám. Nač zrovna chrám v takové pustině? Ale co aspoň kapli?

– Kapli už přece máme, religiosissime.

– Překrásné. Mariánskou?

– Ano.

– A po polích k vám chodí procesí.,.

– Ano, začínají chodit.

– A nad obilím vlají korouhve. A zvoní zvony. Kolem kaple klečí lid a modlí se a Bůh ho slyší. Šťastná je tahle země, nemyslíte? Já jsem, jak se říká, cizinec. Už brzo asi budu muset jít. Ale nezapomenu. Do téhle země přijde velké štěstí. Veliká boží milost. Už sem přichází. Vy pro ni zametáte cestu. Potěšil jste mě. Chtěl jste snad ještě něco?

– Chtěl. Totiž...

– Otče admonitore, posloucháte nás? Co kdybyste tam zajel, na ten Košumberk? Vy máte zájem o Moravu, ne?

– Mám zájem o Moravu.

– Objedete i ostatní moravské misie. Je léto, do školy teď stejně málo chodíte. Vy pocházíte z Moravy?

- Ne, z Plzně.
- Tedy jste o Moravě něco psal.
- To ano, psal jsem něco.

– Vidíte. Já mám paměť. Vypravte se tam. Nemám čas na podrobnosti, otče Vojtěchu. Vysvětlíte je páteru Tannerovi na místě. Ne? Co stojíte? Co se vám nelíbí? Už jsem vám řekl: potěšil jste mě. Můžete jít. Bůh s vámi.

– Košumberk není na Moravě, důstojnosti. Pokojem prásklo náhlé ticho. Stařec provinciál zvedl hlavu, jako by cosi četl na stropě. Nějaký ortel nebo přísný vzkaz. Pak zavřel oči. Páter Had ale stál a díval se mu do tváře a čekal.

– Že není? A proč mi to říkáte? Má ale blízko na Moravu, nemá? Jel jsem tam kdysi kolem. Litomyšl, pak tuším Chrast, zdálo se mi, že je to ještě Morava. Ne, máte pravdu, Chrast má biskup z Hradce. Valdštejna prý už brzo Svátý otec potvrdí; i když mu pořád ještě není třicet. Co tady stojíte? Tak dobře, popletl jsem to. Já nejsem zdejší. Račte odpustit. Můžete se mi smát, ale já nejsem zdejší, chápete? Nestačil jsem se ještě vyznat v téhle vzácné zemi. Ti vaši luteráni, co se potulují Evropou, vyznají se tu jistě líp než já. Ti by to nepopletli. Nesmál byste se jim. Zato hlavy pletou, i tomu vašemu slavnému lidu do dneška pletou hlavu. Odpust'te, otče Adalberte, ale mně se nezdá tolik zajímavé, jestli Košumberk patří do Čech nebo na Moravu; hlavně aby patřil k Římu. Na to nezapomeňte. Především aby patřil k Římu! Tak si to myslím já. A ani v tomhle pokoji by na to neměl nikdo zapomínat. Já vím dobře, co měl můj vlastní předchůdce za námitky proti Římu. Když šlo o pražského arcibiskupa. A o jiné věci. Tady je Praha, a ne Řím: ano, doslova tak to jednou páter Krupský řekl. A kde by byla Praha, nebýt Říma? V síře pekelné. I s vaším špinavým Comeniem, kterému jste ještě sami nedávno knížečku vytiskli! V tiskárně Tovaryšstva Ježíšova! Už vás čeká v kotli, už vám posel, žebravý Comenius! Tak je to. Já už tu asi dlouho nebudu, ale radím vám, neprotivte se Římu, nebo ošklivě skončíte. Sežerou vás tu luteránské krysy. Sežerete se mezi sebou navzájem, jestli vás Řím včas nezkrátí. Jste malí. Je vás málo.

Budete vždycky jenom blechy v něčím kožichu. Můžete jít. Všichni můžete jít!

A stařec zůstal sám uprostřed pokoje. Nahrbil se a celá tvář mu zplihla, i vlasy jako by ztratily náhle všechn lesk, nechutné je to, trapné, pranic překrásného, už bude čas se odstěhovat, snad do Innsbrucku, možná do Vídně, a možná někam do Chebu, co na tom sejde, kde jsme ztraceni, bude čas končit, možná umírat, venku je zbořeníště, a to je všechno, co tu zůstává.

Na chodbě Tanner venkovského hosta ještě zastavil. Položil mu ruku na rameno. Nezdálo se, že bere příliš vážně to, co se právě sběhlo v provinciálově pokoji. Dokonce jako by mu maličko cukalo v koutcích úst.

– Pojdte se projít. Někam k řece, chcete? V Praze je letos jako na poušti.

Sedli si u řeky a dívali se, jak leze mělkým korytem. Veliká sucha byla toho roku. Na Chlumecku přišla dlouhá procesí; prosila Pannu o déšť. A holky už se zase svlékaly a čistily dna studánek. Nepomáhal však zatím ani Pánbůh, ani lesní skřítkové.

– Jakpak se máte, otče Vojtěchu? Mlčíte jako svatá socha. Líbí se vám ta řeka? U vás je léto lahodnější, že? Jste unaven?

Tanner byl čímsi nepodobný všem spolubratřím, které páter Had kdy viděl zblízka. Něčím se lišil; a nebylo to nepříjemné. Snad těmi hustými a kratičkými vlasy, ve kterých bylo sotva vidět tonzuru. Snad hladkou tváří, pevnou, sebevědomou, jež by se hodila spíš někam do florentského paláce anebo do vojenské rady císařovy než mezi pokorné a bílé obličejy pražských jezuitů. A přímostí a klidným úsměvem. Lehkostí řeči. A tím, jak bez okolků sedl na kámen a rozepjal si sutanu a s chutí dýchal podvečerní vzduch. A sutanu měl z drahé látky. A pod ní čistou košili. A nikde růženec a nikde škapulíř a nehty pěkně pěstěné a na ukazováku zlatý prsten.

– Ne. Ale nemohu se vzpamatovat.

– Z čeho?

– Jak jsem to hloupě provedl.

– S tou Moravou?

- Stydím se.
- Za to, že Košumberk je v Čechách?
- Dostal jsem zlost. Za to se stydím.
- Opravdu zlost?
- Případlo mi najednou, že se nám děje křivda. My se tam hmoždíme, já vím, že je naše práce maličká, ale je potřebná, kdo by ji za nás dělal? A běháme a šetříme a těšíme se, a vy ani nevíte, že nějaký Košumberk je. Tak mi to připadlo; a teď se stydím. Vlastně má páter Schürer pravdu. Co děláme důležitého?
- Počkejte. Nepřehánějte. A nekřivďte zas vy jemu. On přece mluvil o základech, bez kterých se nedá stavět ani rathauz. Natož církev. A v Čechách nejsou základy. Stavěly se jen samé věže. Věže kostelů, věže vězení, samé věže. A na písku. Všechno, co máme, stojí na písku. A zítra může přijít povodeň... Uděláte-li z toho písku kámen, jen z jedné hromádky a jenom jeden kámen, udělal jste mnoho. A nikdo jiný nežli vy to neudělá. A chvíle je teď rozhodná. Jde o budoucnost téhle země. Co tomu říkáte?
- Modlím se k Bohu o pomoc a o milost. Bude to těžké. Je to nejisté.
- Bůh nám jistě sešle milost. Vůli už ale musíme mít svou. A vykonat to musíme sami. Bylo by dost ubohé zametat jenom cestu pro boží milost. Nečtete, doufám, příliš Cornelia Jansena. Vy máte v rukou osud svého kraje, otče Vojtěchu.
- Děkuju vám.
- Mně? Za co?
- Za dobrá slova. Na venkově je někdy úzko. Člověk někdy neví, jestli už dočista nezhloupl.
- Věřím. Já bych tam nedokázal být. A na provinciála už se nezloubte.
- Ne. Jak bych mohl?
- Pokud jde o Řím, on má zatím pravdu. Snad ještě dvacet, třicet let to bude pravda. Ale věčně ne. Věčně nemůžeme chodit po Čechách a hlavu mít v Římě. Francouzský král ví přesně, kde končí Řím a kde začíná Paříž. Francouzský provinciál Tovaryšstva to občas

také ví docela přesně. A proto ještě není Francie o nic méně katolická. Český provinciál zatím neví nic. Bude na nás, abychom mu včas ukázali, jak prudce teče v Praze řeka. Až poteče dost prudce. Snad se toho dočkáme. Řekněte mi, a proč vy vlastně nejste doktorem? Slyšel jsem o tom cosi.

– To není zajímavé. A už je to dávno. Mám své místo a stačí mně.

– A co si myslíte o Tovaryšstvu? O Tovaryšstvu v Čechách.

– Že nás tu čeká práce, která teprv začíná.

– A zvládneme ji? Stačí na ni Tovaryšstvo?

– Stačí.

– V takovém stavu, jak je teď?

– Nerozumím. V jakém stavu?

– Ptám se vás, jestli bude Tovaryšstvo stačit na svou práci, nezmění-li se. Práce je mnohem jiná, než bývala. Už nedáváme lidi do vězení, aby si vzpomněli, že máme pravdu. Aspoň bychom to dělat neměli. Co bude s Tovaryšstvem, nezmění-li se?

– Jak by se mohlo neměnit? Jestli je živé, proměňuje se.

– Ano. Tak jsem to myslel. Přesně tak. Musíme opouštět, co už je mrtvé. Hledat si nový způsob. Naštěstí přicházejí lidé s čerstvou hlavou. Odvážní. A mně se zdá, že vy jste z nich. Vsadil bych na vás, otče Vojtěchu. Vy už jste složil čtvrtý slib?

– Složil.

– Pamatujete, jak jsme spolu žebrávali po Brně? Trochu jsme zestárlí. Mně bude třiačtyřicet. Vy jste mladší, že?

– O čtyři roky.

– Přiznám se, že bych radši seděl v knihovně a napsal ještě nějakou tu knížku. Ale asi to nepůjde. Nebude čas. Tovaryšstvo je víc než knížka. Jsem rád, že jste přijel. A nebuďte tak zakřiklý a skromný. Veliké věci nelze dělat potichu. Musíme vyrazit a chytit osud za krk. Bůh by nám neodpustil, kdybychom jenom tekli jako svíčky. A čekali, jestli nás někdo sfoukne nebo ne. Přijed'te častěji, rád bych vás vídal.

– Uvidíme se na Košumberku.

– Sotva. teď mám promoce, v srpnu chci něco psát, v září má

přijet císař a s ním celý dvůr, těžko se z Prahy dostanu. Víte co? Když nepřijedu během srpna, napište mi. A podrobně. Co potřebujete a co mám pro vás zařídit. A já vám všechno zařídím. Co chcete vy, platí i pro mne. Spoléhám se na vás. A vy se spolehněte na mne. Ano?

– Potřeboval bych v lecčem poradit.

– Poradit? Samozřejmě. Čeho se to týká?

– Košumberku.

– Košumberku? Tam už si poradíte sám. Proč bychom my vás poučovali? Dělejte všechno, co uznáte za dobré. A určitě to bude dobré. Sbohem, bratře. Brzo se uvidíme.

A kdyby mu v té chvíli řekl, ať jde po kamenném mostě s rozepjatou sutanou a nahlas zpívá, páter Had by šel a zpíval. Bylo mu veselo a cítil, že se něco blíží, práce, putování po rovné dlouhé cestě, klid a dobré vědomí, že člověk má v svých rukou důvody i úspěch svého díla. A že má lidská vůle křídla a volný prostor nad nimi. Odjížděl na Košumberk plný naděje, už po cestě si skládal dopis pro Tannera a v duchu směle rozhodoval všechno, co se mu dosud zdálo nejasné a jemu nepříslušející a nad jeho ubohé síly.

) XV (

Napřesrok, o druhé neděli po velikonoci, vdávala Marie Maximiliána dceru. A vdávala ji na rozpacích, Terezii Rozálii nebylo ještě ani šestnáct. Co ale s dcerou na Košumberku? Zkazit jí život? Ze všeho nejdál byla loni v Chrudimi. Ne že by na ples; jaképak jsou tam plesy? Modlit se u božího hrobu. Celá je jako pokapaná voskem. Skončila by v klášteře. A letos koncem zimy přijel Kašpar Bedřich z Lamberka. Domluveno a sepsáno. Z dobrého rodu Kašpar Bedřich, z rakouského, katolického, prastrýc byl v Praze arcibiskupem, z bohatého rodu říšský hrabě Kašpar Bedřich, hodlá prý koupit drahé panství kunštátské, potreboval by jistě velké věno, cožpak, věno je, pětapadesát tisíc zlatých uherských jsou pěkné

peníze, jenomže není celé v hotovosti, zdaleka ne celé, Lamberk se musel spokojit, že jsme třicet tisíc zapsali zatím na Košumberk, anebo spánembohem dám mu Roubovice, kdyby chtěl, kdepak mám sebrat tolik mincí, ženíšku, i takhle je to nestydatě moc, a svatbu strojit, jedli, pili, přes dva měsíce tu bylo lidí jako vojska, a dceru, mladou, dítě, vzal co mohl, a dnes mi odjedou. Na nádvoří už stojí kočár, za ním fasuněk, máte tam krůty, dcero Lamberkovno, pár vajíček, je červenec, slípky ještě dost nesou, a tři pucláky sádla, mouku, houby, med a trochu uzeného, já ti zas pošlu, já ti budu posílat, já budu šetřit, abys měla, možná i věno časem doplatím v těch zatrápených mincích, neumím si představit, jak budeš hospodařit, dcerunko, tchýně si s tebou asi zatočí, ale ty možná budeš chodit jenom po plesích, změníš se, budeš muset, zalíbí se ti to, Lamberkovci jsou lepší panstvo, vídeňské a brněnské, taky jsem bývala lepší panstvo, budou opery, turnaje, kapesníčky, kočáry, v kočáru u nohou máš skříňku se šperky, skoro bych řekla skříň, dala jsem ti je všechny, nač mi jsou, a vzadu ve fasuňku ve tvé truhlici jsou cejšky, prostěradla, kmentová, ať spáváš aspoň ve svém, manželská postýlka je hnusné bojiště, to už teď asi sama dobře víš, tak se mi zdá, že už jsi těhotná, taky mě vdali nesmyslně mladou, taky mě takhle posílali pryč, měj se tam dobře, Lamberkovno, vidíš, už zas je červenec, já hrozně nemám ráda tenhle měsíc, jakpak se asi daří v pekle tatíčkovi, ano, sebevrah běží rovnou Čárou do pekla, dodnes ti tajím, jak to bylo, nepotřebuješ to vědět, jak jsme tě tamhle za tím oknem šťastně počali, to ti taky nepovím, jsi zbožná, bledá, nic bys nepochopila, měj se tam dobře, neplač, obejmi mě, já už teď budu nadosmrti sama, rozumíš? Načpak bys rozuměla. A stejně by ti tady možná bylo líp. Co je to za zvyk, vdávat dcery? Žily bychom si tady spolu, a až bych umřela, šla by sis do kláštera. V klášteře je přece jenom asi nejlíp. A už je pozdě. Už je pozdě. Mějte se tam dobře, hraběnko.

– Až koupím Kunštát, odstěhujete se k nám?

Lamberk byl divný člověk. Zpod drahé paruky zíraly suché oči důchodního písaře. A celý urozený habitus byl nudný, advokátský,

německý. A ke všemu byl říšský hrabě šprček; až mu choť dospěje a doroste, a podědí-li tělo nebožtíka tatíčka, může ho občas nosit v náručí. Byl divný, nepříjemný, posměšlivý, byl přiměřeně pobožný a přiměřeně pil i spal, rodinné historky ho nezajímaly a piket nehrál, kapli věnoval třicet zlatých a vymínil si zprávu, co se za ně koupí. A věcný byl jak koňský handlíř; a dluhy českých šlechticů znal téměř nazpaměť; zrovna tak jejich příjmy ze zajímavých pramenů, ze soukenictví, z piva, z hutí, z rybníkaření i z obchodu; a pětimístné cifry plynne sčítal z hlavy. Marie Maximiliána ho po celé dva měsíce mlčky pozorovala. Chvillemi se jí i dost líbil. Nekleká v kapli, jedno oko zelené a hrůzou v sloup a druhé rudé, vyvrácené někam za výstřih. A nemluví a počítá a ví, kdy kvetou peníze. Chvillemi uvažovala, že mu dá svoje panství do svěřenské správy. Ať ji tu v klidu nechá žít a s panstvím ať si dělá, co umí. Do hospodářství je to asi dokonalý zeť. Jenže zas měla strach, že je až příliš dokonalý; že ji klidně ošidí.

– K vám? A co s Košumberkem, hrabě?

– Košumberk prodáme. Co byste si tu sama počala? A je to beznadějně panství.

– Ne. Prodat ne. Zůstanu tady. Košumberk vlastně není tak docela náš, víte?

– Že není? Jak to, prosím? Čí ještě je?

– Čí? Slavatovský. Odnepaměti. To se nesmaže.

– Nechápu. Novodomští Slavatové vám panství prodali. Ne, měli jenom půlku a darovali ji vašemu choti k jeho půlce; tak to přesně bylo. Už za hraběte Viléma, pokud vím. Vlastnictví je snad nesporné.

– Nesporné, nebojte se.

– A košumberští Slavatové dávno nejsou. Byl váš urozený choť a pak vaše společná dcera. Ti už jsou oba mrtvi.

– Bezpečně mrtvi, hrabě. Jenomže... Neumím vám to vysvětlit. Nenajdete to v zemských deskách. Není na to kupní smlouva ani kšaft. Je to jen dojem. Nebo zvyk. Strašidlo na zámku. Bůhsámví.

– Jaký dojem?

– Že Košumberk patří Slavatům. Navěky bude patřit. Můžete

tomu rozumět?

– Mrtvým nic nepatří. Mají dost království nebeského.

– Ano. Nemůžete tomu rozumět. Ale počítejte s tím. Ledaco je tu ovšem taky naše. I podíl na kladenském panství je samozřejmě můj. Nebožtík bratr neměl děti. To všechno dobře znáte. I s tím můžete počítat; chci říci moje dcera s tím může počítat. Stačí?

– Snad bude vhodnější se loučit bez počítání.

Hrabě stál u kočáru. Choť už prve usadil dovnitř; teď tam polykala slzy. Opodál v řadě čekalo služebnictvo, záda už přichystaná k velké pokloně. A Marie Maximiliána si najednou vzpomněla a zčistajasna chytne Lamberka, jako by tenhle hovor nepočkal.

– Jen klidně počítejte. Mně to nevadí. Ráda bych jen, abyste věděl, co a jak. Má dcera je teď, jak se říká, Lamberkovna; souhlasí?

– K mému potěšení. A k potěšení všech nás Lamberků,

– Výborně. A já jsem tak trochu, jak se říká, Slavatovna. Souhlasí?

– Jistě. Ale co to znamená?

– Možná nic. Ale Košumberk neprodám. Třeba ho vrátím vnoučkovi hraběte Viléma, když vás nic lepšího nenapadne. Nebo ho zapálím. Je můj. Já si v něm budu žít a taky si v něm umřu. Jako oni všichni. Nenecháme ho přece za pár tisíc nějakému Němci s čerstvě koupeným erbem anebo židovi. Slavatovna to nemůže dopustit. Mrtví by se zlobili, víte? Šklebili by se na mne z obrazů. Slavatové jsou strašidelně starý český rod. Nepřejte si, aby začalo mluvit tohle kamení. Jeďte už. Vy jste tu jediný rozumný člověk, ale mějte s námi strpení. Nezapomeňte na Košumberk. Budu tady dost sama. Nevím, jak to půjde dál. A vy jste rozumný. Já napíšu, kdyby se něco stalo. Sbohem.

Podívala se mlčky na dceru, otočila se a rychle zašla do zámku. A Lamberk chvilku zaraženě stál a potom nasedl a kočár se pomalu kymácel po mírném svahu do staré brány, do průjezdu a kolem pivovaru do polí beznadějného prastarého panství. Lamberk si vzdychl a opřel se, že pokud možno usne. Tchýně je chytrá; bylo by

asi zábavné trošku se s ní pohádat. Dvakrát v pořádku to ale v hlavě mít nebude. Není se čemu divit. Psí život. Vyjímala se mezi panstvem v tom svém černém hábitu jak moucha v polévce. A teď tam zbyla sama. S obrazy nebožtíků a se dvěma směšnými jezuity. Pomine se.

– Nač myslíte? Na paní matku?

– Na matku? Ne, hrabě; teď zrovna ne.

– A na co, smím se ptát?

– Na Pannu Marii.

– Na koho?

– Na obraz.

– Jaký obraz?

– Na ten v kapli přece. Ten zázračný. To není k smíchu. On mě chránil. Bez něho budu teď mít strach.

S matkou je asi radost pohádat se. Zato s dcerou to nemá smysl; hrabě už ví, že se neutěšeně oženil. Zavřel oči a usnul.

Páter Had ty dva právě před devíti týdny oddával. Nahoře v kapli, před obrazem. Večer předtím přinesla nevěsta Panně kvítí a prstýnek. A strašně plakala.

Kapli se dostalo náramné cti a slávy. Celé dva měsíce sloužila se tam denně mše, kvečeru bývaly litanie, hostí plné lavice, modlili se a zpívali, po ambitu se potom procházeli, samá barva, hovor, teologický spor i dvorný žert. Stáhli se na Košumberk jako zbožní pestří ptáci. Celé dva měsíce nikdo ze sedláků do kaple nesměl.

Páter Had chodil jako po mraveništi; tenhle sněm zbožné šlechty nečekal. Potajmu trochu vzdychal už při oddávkách. Provdaná dcera stojí kruté peníze. A neskončí to u věna; musí se šetřit, o jiném se na Košumberku nemluvalo, když hosté odjeli, všechno teď půjde za mladými do Vídně a do Brna, kdepak teď škola, otče, kdepak špitál, mějte trpělivost, ještě to uvážíme, předem vám ale říkám, nastane sedm hubených let.

A tak šlo všechno pomalu a všechno vlastně jinak. Jako když kočí mlátí do koní a neví, že má vzaду zašlajfovaný vůz.

Jen procesí přicházela čím dál větší, se zpěvem, s korouhvemi,

obraz jako by žířil na dálku. O mariánských svátcích se táhla k Chlumku ze všech stran, žilo se čím dál hůř, Maria, pomoz, Maria, uzdrav, Maria, zažeň oheň, sucho, mokro, kroupy, hlad, poslední útočiště, pomoz, udělej zázrak, královno mučedníků, vyslyš nás. Žilo se v marastu a v křiku a kaple byla čistá, plná žlutých plamínků a slova kněží zněla laskavě.

Páter Had s Křižulkou pak vždycky zpovíдали celou sobotu, někdy i v noci na neděli, zpovíдали, jako když se mlátí obilí, jeden snop, druhý, osmý, dvacátý, hřichy jak brouci pochodují po mřížce, už je ani nerozpoznáváš, zpověď je stálá tichá hlídka kněze nad duší, jak ale hlídat duši, když se jich tu střídá, že vůbec nevíš, kdo to byl a odkud byl. A neslibují, že budou míň krást a míň se prát a vodit děti na katechismus; slibují všichni Panně na zeď šátek, libru vosku, srdíčko, když jim dá letos hustší ječmen. I tohle si páter Had představoval jinak, nádherné je to, slavné, když sem proudem putují, chtěl ale k nim jít blíž a pomáhat jim žít; a blíž k nim není ani o palec a oni zpívají, klečí, nosí vosk, ale žijí, jako žili.

Jedna pouť byla obzvlášť slavná. Osmého září, na den Narození Panny Marie. Procesí z Chrasti přivedl sám biskup. Nový biskup; Jan Milčín, svobodný pán z Talmberka. Valdštejn povýšil na arcibiskupa. Všechny ty změny zavinil pán z Bílenberka, Matouš Sobek. Umřel. Utlumil spory, ztišil zášť, oddychl si a umřel. Trpkého stolce příliš neužil. Pak byly pár měsíců tahanice jako obvykle, ale nakonec Valdštejn povýšil na arcibiskupa a probošt kapituly u Věch svatých povýšil na hradeckého biskupa. Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova se tentokrát nezapletla tak hloupě jako předešle. V provinciálátu už měl hlavní slovo nový muž, bystrý muž, Matěj Tanner; a ten podporoval mladého kandidáta na arcipastýřský úřad bez kliček, upřímně a od samého začátku. Tanner a Valdštejn byli ostatně dobří přátelé.

Biskup Talmberk šel na Chlumek až z Chrasti pěšky. A kdyby jenom pěšky; on šel bos. Došel a sedl do zpovědnice a zpovídal. Podivný biskup. Lidé se tlačili a ukazovali si ho. Mezitím na Košumberk přijížděly kočáry. Nádvoří už jich bylo plné. V zámecké

kapli seděl kanovník a všichni hosté zašli ke zpovědi. Chystala se veliká událost. Sám biskup potom sloužil na Chlumku slavnou mši a urození klekli první k přijímání. Na oběd se pak všechno rozešlo; poutníci venku do trávy a panstvo na zámek. Rozneslo se, že ještě cosi bude; všichni čekali. Ke třetí kráčel průvod panstva zpátky ke kapli. Každý měl svíci a dar k obrazu. A vešli do kaple a lid za nimi nesměl; dráb stál u dveří.

A ještě kdosi zůstal venku: páter Had. Ne snad že nevěděl, oč běží. Už kolik let se na to těší, všechno promyslel, od počtu členů až po nápis na prapor. Pobožné bratrstvo Nejsvětější Rodičky boží pod titulem jejího přesvatého narození, při jejím dobrodějném obrazu na vrchu Chlumku u Košumberka. A všechno připravil; text slibu a kongregační album k zapsání jmen a natištěná pravidla, sám je i sepsal, a byl i v Chrasti pozvat biskupa, a z Hradce žáky vyprosil, aby po slavnosti sehráli nějaké melodrama. A počítal, že bude v kongregaci prefektem; kdo jiný by to také dělal. A s otcem Křížulkou už dlouho obcházejí městečko i vsi a vysvětlují, co je mariánské bratrstvo a že se chystá na Chlumku a upřímně je vítán každý, kdo v ně vstoupí, kdo se stane zbožným sodálem. Podruh i měšťan, sedlák, hrabě, kdokoli. Před Bohem a před Matkou boží jsme si rovni. Milost je dána všem a Kristus umřel za všechny. A v bratrstvu jsme bratři. A najednou se ve dveřích rozkročil dráb. A páter Had bledý zlostí chodil kolem kaple, nezbyvalo, než rychle zajet do Hradce, za rektorem, poradit se, jak ho rozbít, ten nesmyslný spolek, který se přičí duchu Tovaryšstva.

A zatím v kapli, jeden po druhém, budoucí sodálové přistupovali se zapálenou svíci k oltáři a skládali slib. A pak se zapisovali. Rytíři, urozené vdovy, děkani a biskup. Hejtman a správce a důchodní. A z Luže primas a konšelé. A dost.

V seznamu chyběl budoucí prefekt kongregace. Všichni se rozhlíželi. Správce Chodt vyšel před kapli a vrátil se a cosi šeptal biskupovi. A biskup užasl. Za chvíli žasli všichni v prvních lavicích. Ten černý zpovědník prý do bratrstva nevstoupí. A poroučí se panstvu.

Lidé před kaplí čekali, pak se už stmívalo, a začali se tedy rozcházet. Někteří při tom měli řeči. Že kostel je snad jeden pro vsecky. Že jezoviti vždycky mluví tak, dělají ale onak. Páter Had běžel do dvora a v maštali si sám osedlal koně a dal se klusem k Luži. A stačil ještě spatřit, jak v šeru z kaple vylézá hořící had. Několik postav se svíčkami se pak oddělilo a šlo k městu. Ostatní kráčeli dál, jak průvod bludiček, k tmavnoucí siluetě Košumberka. Oslavit dílo, Bohu protivné. Páter Had udeřil koně do slabin.

– Vy jste se pomátl. Jděte si někam lehnout a přijďte ráno.

– Ne. Každá hodina je rok hanby pro Tovaryšstvo! Nedovolím to. Je to nepřipustné! Tovaryšstvo...

Páter Jan Radvanovský byl docela jiný rektor než kdysi Kolčava. Byl mírný, mladý, vzdělaný, byl přítel Tannerův a ctitel jeho snu o proměnění řádu. teď ale zčervenál a posadil se v posteli a křičel.

– A mně je lhostejné, co nedovolíte! Mě nebudete učit, co má dělat Tovaryšstvo! Zpátky! A do týdne budete prefektem kongregace! Objedete všechny sodály. Vyprosíte si jejich odpuštění. A nebudete měnit ani čárku na tom všem!

– Reverende...

– Dejte už pokoj. Máte rozum? Jděte se vyspat. Ještě se u mne zítra zastavte. teď nemá smysl o tom hovořit, jsme oba rozčilení jako krocani. Běžte.

Páter Had nespál, seděl v temném refektáři a čekal, až se rektor probudí.

– Snad tady nesesdíte celou noc? Podívejte se, otče Vojtěchu ... Vypravoval mi o vás páter Tanner. Jistě víte, že je provinciálem. Ano, už týden. Podívejte se... Kdo vládne? Pán, anebo poddaný?

– Na této zemi?

– Nejenom na ní. V nebi je snad také Pán. A nehádejte se. Poddaný má osud, jaký mu určí jeho vládce. Tím myslím světského vládce; zůstaneme teď chvíli na zemi, ano? Kam jde beran, tam běží stádo. To je přirozené. A Tovaryšstvo vždycky volí přirozenou cestu. Váš kraj je v nepořádku. A kde jinde začít, než u nejsilnějších? Ale vaše šlechta si na vás zatím jenom stěžuje. To není chytré, otče

Vojtěchu. To neprospívá Tovaryšstvu. My musíme být chytrí. Obratní. Tovaryšstvo má denně nové cíle. Větší cíle. Snažte se jim přizpůsobit. Vy jste ze staré školy.

Tovaryšstvo se ale mění, milý otče. Nemůže se neměnit.

– To už jsem někde slyšel.

– Kdo to říkal?

– Já.

– Tak vidíte. A jednáte naopak.

– Budem dál stavět věže na písku?

– A co je u vás písek?

– Selský lid. Dokavad není doopravdy náš, a boží, klidný, pracovitý, je to jen písek. A nebezpečný písek, otče rektore. Dá-li se do pohybu, pokácí všechno nad sebou. I nás.

– Nebudte pošetilý. Ani se nehnou, věřte mi. Oni jsou slehlý písek, mokrý, víte? Slzami. Potem. Krví. A taky močí, protože mají strach. Za pár roků jsou dočista naši, nebudou ani vědět, jak. Jediný svatý obraz, jaký máte vy, jim stačí proměnit tu jejich duši. Mají malou, zaječí. Předělají se, a ještě rádi. A Bůh je přijme s láskou; má rád svoje nejmenší. Snad byste se jich nebál?

– Nebojím se jich. Ale už je trochu znám.

– Já taky vím, jak žijí. Je to proti Bohu, nechat je tak žít. Také je mi jich líto. Oni si ale nemohou dát lepší osud. Kde by ho vzali? Mají ho v rukou jiní. Ti jim ho musí dát. Už rozumíte?

– Ne. Ten písek není mokrý. Rychle vysychá. Hněvem. A zoufalstvím. Propusťte mě. Musím se vrátit.

– A co budete dělat?

– Co přikázete, otče rektore.

– Přikážu vám, s čím nesouhlasíte.

– Já vím.

– A vy to uděláte?

– Udělám.

– Je to tak správné?

– Je to nutné. Nezaložím si přece na Košumberku své vlastní Tovaryšstvo.

- Děkuji vám. A snažte se mě pochopit.
- Mám jenom prosbu. Vypravím se co nejdřív za pro-vinciálem. Potom se oba podřídíme jeho názoru.
- Budu se těšit. Na shledanou.

A škola stále nebyla a špitál stále nebyl, páter Had požádal snažně provinciálát o peníze na školu, alespoň půjčku, prokurátor ho ale odkázal na hradeckého rektora a rektor vzkázal, že by rád, ale nemá, ať misie prosí hraběnkou. A hraběnka teď byla na peníze jako saň. Groš po groši si zamykala do truhlice. A do Brna a do Vídně se kutálela vejce, sýry, podsvinčata, kapouni, štandlíky zelí, kmenty, damašek a div ne i zpod krav hnůj. Nicméně když se občas Lambergovci zastavili na Košumberku, hrabě se nikdy nezapomněl pozeptat, kdy prodá hraběnka to beznadějně panství. A dcerunka jí vyprávěla o plesích, zvykla si, zalíbilo se jí to, jenomže byla. věčně těhotná, už měla Karla Benedikta, Annu Aloisii a teď čekala Františku, a z Košumberka kutáleli dětem hrušky, tvaroh, kuřata, a Lamberg nikdy nezapomněl v dopisu se pozeptat, kde vážně oněch třicet tisíc, Kunštát je drahé panství, a hraběnka by měla prodat Košumberk. A škola tedy nebyla a ještě méně byl špitál.

Jen obraz byl. Obraz a procesí, zvony, zpěvy, tři sta, pět set, tisíc zpovědí, připomínalo to vždycky velký, krásný, kadidlem okouřený sen, který se děje v dálce, zástupy se valí přes obzor a není ruky, které by ses dotkl, není očí, do kterých bys pohleděl. A obraz do daleka slynul jako zázračný. A nebyl zázračný. Páter Had nikdy nevyslovil slovo miraculum, když se o něm mluvilo. Lidem to ovšem bylo lhostejné. Nevyslovili rovněž nikdy slovo miraculum. Zato si zvykali přinášet k obrazu nejenom dědečky a chromé děti, ale i hrnce mléka, zrní, denárky, rouby, kůzlata, protože všechno dotýkané obrazem se bude množit, růst a nesmí k tomu nemoc ani uřknutí. A kdykoli se kaplí mihl otec Křižulka, běžaly za ním báby a dotýkaly se i jeho, jako by byl zázračný. A Křižulka jim utíkal a odháněl je, bál se jich, a nakonec už se i kapli začal vyhýbat, chodíval radši do zámecké, ta teď byla opuštěná, tam mohl být sám.

A páter Had se někdy přistihl při myšlence, že by snad bylo lepší,

kdyby se obraz někam odnesl. Alespoň na čas; aby se vidělo, co zbude. Kde je jen sama víra v boží milost, tam mizí lidská vůle. Proč by se člověk snažil, když zázrak všechno zařídí? Ne, otče provinciále, já nečtu příliš Cornelia Jansena. Silně ho nemám rád. A nejen z poslušnosti k papeži. Já silně věřím, že je lidská vůle svobodná. Že člověk sám si tvoří osud. Sám si volí Boha nebo satana. Já znám, co píše Ignatius. Já na to nezapomínám. Nezamotali se už ale, otče Tannere, někteří patres do svých styků, úřadů a do svých obratných obrátů, že snad už ani nevědí, čím jsou? Bylo by to možné? Zdá se mi, že už jsou jen chytří; ale zapomněli účel chytrosti. Kam až to povede?

) XVI (

Páter Had neseděl ve starém růžovém křesle. Křeslo už se někam propadlo, propadl se i pokoj, stůl i strop, na zbořeníšti už rostlo jižní křídlo sídla profesů, dásní katolické Prahy se prořezával nový, dobře zděný zub.

Páter Had seděl v roztomilém altánu. Patnáctý český provinciál si hověl naproti němu a tvář měl lehce nazlátlou, jak mu ji skrze listí postříkalo podzimní slunce. I vzduch byl zlatě zelený a hřál i chladil. I karlštejnské víno chladilo a hřálo. Kolem dokola byl park.

Doctor theologus Matthias Tanner, praepositus provincialis, nechal včera u vrátného v koleji vzkaz, ať se jen otec Vojtěch klidně vyspí, odpočine si a ráno ať se přihlásí, kdy bude chtít. Ráno už na ně čekala koleska, dali se z Prahy směrem na Karlštejn a bylo ještě dlouho do oběda, když vystoupili před dobřichovickým zámkem. Páter Tanner často takhle jezdíval. Projít se parkem, oddechnout si, popřemýšlet si, někdy s dobrým spolubesedníkem, někdy i sám. Dobřichovice nejsou z Prahy daleko a proč se věčně mořit mezi čtyřmi zdmi.

Dobřichovice patřily arcibiskupovi. Přesněji vzato, patřily křižovníkům s červenou hvězdou, bylo to panství pro velmistra řádu;

a velmistrem v těch dobách byl vždycky pražský arcibiskup. A nový primas hrabě z Valdštejna věru nijak zvlášť nepotřeboval ten záměček, ani nevěděl, jak vypadá; a panství bylo už odedávna velkoryse zadlužené, raději se k němu ani nehlásit. Nabídl Tannerovi, ať si tam jezdí, kdy se mu zachce. Pro záměček a jeho čeled', jeho skrovnou spíž i jeho nehluboký sklep to bude jenom čest, pohostit učeného teologa. A páter Tanner poděkoval mladému příteli arcibiskupovi a jezdíval tam rád. Páter Krupský by býval do toho parku ani špičkou boty nevskočil. Veliké změny dály se teď v pražském provinciálátu.

– Taký si znovu čítám ve spisech Ignatiových. Je to neveselé čtení. Mám při něm divné myšlenky. Vy ale vůbec nepijete, otče Vojtěchu. Nemáte při tom čtení divné myšlenky?

– Mám, otče provinciále. Bojím se, že až příliš divné.

– Zrazujem svého španělského rytíře! Máme už jeho obraz nad každou postelí; a jak jsme se mu vzdálili! Pokazili jsme jeho učení. Rozdrobili a zapomněli. Nadělali jsme z něho podšívku do rektorských talárů. A páru do svých užvaněných úst. A klacky pro své pranice o slávu, o moc, o měkčí židli, o dobré jméno u představených. Písaři a fendrychové ducha to, jak se říká, vzali do ruky. Do ruky, víte? O hlavě tady nemůže být řeč. Šafáři víry. Provinciální kuchty. Ani stín velikosti. Ani kůrka pokory. Už jenom bubliny z celé té fontány naděje na záchranu lidstva. Vy myslíte, že přeháním.

– Ne. Ale nevidím tak daleko. Můj svět je menší.

– Proto mi ještě nemusíte nevěřit. Nemáte zdání, co se všechno děje.

– Já vám věřím, otče Tannere. A děsí mě, co říkáte.

– I mne to někdy děsí. Ani sto let už nepřežije Tovaryšstvo. Jestli se nezmění. A zajde-li, pak zajde zbraněmi, po kterých samo hloupě sáhlo. Penězi zajde; styky; vojenským doprovodem; nesmyslnou expanzí až někam do Tibetu, do Kalifornie; lhaním Svatému otci; celou tou horou hnusu a touhy po moci. Jiní jsou totiž mnohem obratnější. A vždycky budou, je to jejich zaměstnání, naše ne. Jiní

budou mít vždycky víc peněz a lepší koráby a vždycky budou mazanější u dvora. Naše síla je myšlenka. My nemáme vojsko. My jsme bez myšlenky bezbranní. Není vám zima? A co dělá Košumberk? Je pořád ještě v Čechách? Vzpomínáte si? Líbil jste se mi tenkrát.

– Byla to neposlušnost. Pak jsem si to vyčítal.

– Proč?

– Bez poslušnosti není Tovaryšstvo.

Tanner se naklonil a vystavil celou tvář slunci. Oči měl zavřené a usmíval se. A páter Had se přistihl, že v duchu už napodobuje i chování toho příjemného muže, jeho sklon hlavy, hru jeho prstů i to, jak zlehka, zpřímá umí hovořit o všem, co se jinak zdá spletené a těžší nežli namočený žok.

– A přemýšlel jste někdy o poslušnosti? Sám pro sebe. Docela bez předsudků. Ne?

– Nepřemýšlel. Snad ani nechci. Zním, co říká svatý Ignác. Říká to jasně.

– Radím vám, nezakazujte si přemýšlet. O čemkoli. I pochybovat; proč by ne? Pochybnost bývá matkou poznání. Četl jste Cartesia? Přečtěte si. Vy jste si jist, že všechno, co řekl svatý Ignác, přežilo beze změny do dneška? Nejenom myšlenky, ale i každý předpis? Každý návod k jednání?

– Poslušnost není jenom předpis. Je to myšlenka.

– A vy jste rád kuličkou vosku, kterou si někdo jiný zmáčkne, kdy a jak si zamane? Nikdy se neprotivíte té mačkající ruce?

– Nechci se protivit.

– Ne? Ani pomyšlením? Pozor, než odpovíte, otče Vojtěchu! Mám doma jeden čerstvý dopis z Hradce. Od rektora Radvanovského. Rektor nežaluje, nemrače se hned. Píše mi o tom s humorem. Je to můj přítel, jako vy. Tak co? Zhřešil jste proti Ignatiovi? Co praví Ignatius?

– Že poslušnost se netýká jen skutků.

– Ale i pomyšlení. I pomyšlení, milý otče Vojtěchu! A vy jste se, jak se mně zdá, s páterem rektorem i hádal! Neslýchané!

– Ano.

– A já, nejen jako Tanner, ale i jako praepositus pro-vincialis, já vám to nemám za zlé! Chápete tu spoušť? Napijte se. A teď zas chvilku vážně. My přece nejsme vojsko. Neměli bychom ani být. V tom don Iñigo z Loyoly malounko přestřelil. Co je vám? Zní vám to hrubě? Neberte to tak smrtelně, vždyť si jen povídáme. Sub rosa, jsme tu sami. Proč bychom museli být vojsko?

– Máme všichni totéž věřit a totéž mluvit.

– Výtečná věta. Zvlášť když ji říkáte vy.

– Já nic neříkám. Regulae Societatis Jesu říkají.

– Ano, i regule si čítám. Naposled vyšly za generála Aquavivy. Byl to velký generál. Ale když jsem se já narodil, on byl už patnáct roků mrtev. O tom v regulích nic není. Nemůže být. A možná don Iñigo nepřestřelil, to zní hrubě, uznávám; ale svět se snad trochu změnil za jeden a čtvrt století. Ještě nic neříkáte?

– Nemohl se nezměnit.

– K nepoznání se změnil! I lidé už prý mají hlavy zase o trošinku jinak šišaté. Kam půjde Tovaryšstvo? Bude stát jak sloup? Měli bychom být společnost vzdělaných a samostatných lidí. Kterí sami vědí, co dělat. Jaká může být práce nějakých hodných slepiček, které se hrnou, kam se na ně mávne koštětem? Zeptejte se starších, jak to bylo, když po Čechách pochodovali naši misionáři. Deset misionářů, sto misionářů. Rozbíhali se z Prahy na padesát stran. Všichni poslušní, všichni stejně oblečení, stejně hladoví, stejně nadšení. A za nimi sto vojáků, tisíc vojáků. A kázalo se a pochodovalo a umíralo se a žebalo, zpívalo, hrozilo, prosilo, a skvělí teologové rozhrabávali babám postele a básníci a mystikové udávali mrdavé faráře a filosofové poslušně drali peří u poslušných, napravených sedláků. A v Praze provinciál seděl, četl si jejich zprávy a sčítal navracené duše jako vajíčka. A don Huerta kradl statky, jen se za ním prášilo. A patres missionarii mlčeli, neptali se, pochodovali. A co z toho? Sám víte. Celé Čechy jsou naše. V neděli. Když vystavíme nějaký ten pochybný zázrak. Nebo když zapisujeme, kdo je v kostele a jestli správně spolkl hostii. A od pondělka do soboty nejsou ničí. Pletou si

oremus a ornát. Kdyby sem zítra vpadli Turci nebo Švédové, náš drahý obrácený lid zase uláme kříže na kaplích. Nedá tam už možná kalich; ale třeba půlku prasete.

– Anebo nůž.

– Nůž? Jaký nůž?

– Jsou zlí.

– Stěžují si?

– Kdyby jen to.

– Nemají víru. Musíme jim dát víru. A s vírou mravnost. A svědomí. A trochu bázně boží také nezaškodí. Budou se bát Boha a přestanou být zlí.

– Kdo jim ale dá najíst?

– Najíst? Ano... Vidíte, páter Radvanovský má přece jenom asi pravdu. Oni jsou bezmocní. Mohou jen Čekat, až jim někdo něco dá. My do duše a vrchnost do žaludku.

– Nemá pravdu. Oni také nejsou slepice.

– Jsou, otče Vojtěchu. Nezní to pěkně, ale jsou. Já jim to nevyčítám. Bez víry a o hladu je člověk jenom lepší slepice. Nanejvýš, že se brání smrti. A nic víc. Je mi jich líto. Ale já nemám rád slepou poslušnost. Kdo se jí řídí, není tak docela člověk. A oni musí. Kde jsme přestali? U vojska Ignatiova, že? Vy také nejste nijak zvlášť dobrý voják. Ale být vámi, za tohle bych se nestyděl. Člověk je z boží vůle svobodný; to není nemoc ani hřích. A ještě něco: taky poroučet je protivné. Nebudu asi dobrý provinciál. Až po mně běhá mráz, když pomyslím, jaký já budu provinciál. Věříte?

– Jenomže jim je málo platná boží svoboda. Oni si ani naši víru nevybrali svobodně. A nic si nevybrali svobodně. Posloucháte mě? K čemu se člověk nerozhodl svobodně, to vůbec neplatí. Jako kdyby to nebylo. Nezavazuje ho to. Nehřeší, kdo se tomu protiví. Svatý Ignác tak učí.

– Pusťte ho přece trochu z hlavy, ten Košumberk. Neumíte to?

– Ne.

– Vybral jste si dost divný příklad. Košumberská svoboda ... Co chcete dělat?

- Začít znovu. Aby se rozhodli svobodně.
- To znamená?
- Aby neměli strach. Aby si nemuseli vybrat jen mezi životem a naší vírou. Aby ji přijímali v radosti, a ne jen ze zoufalství. Abychom nevychovávali boží slepice.
- A co to znamená?
- Dát volnost jejich vůli. Svatý Ignác...
- Ale co to znamená?
- Dát jim mír. A klidný život. Radu, jak žít. Míň robot. Knihy. Školy.
- Má boží беруško! To máte z Vergilia? Tak vy byste jim chtěl dát mír a knížky. A dívat se, jak pasou kudrnaté ovečky. Oni vám kašlou na vaše knížky. Oni by takhle nůž. Sám jste to řekl.
- Možná. Bojím se toho.
- Nebojte se. Nože jsou v téhle krčmě zabodnuty dost vysoko. Nedosáhnou na ně. Nůž nemají a v knížkách by si četli vzhůru nohama. Musíme za ně prosit vrchnost, aby byla mírná. To je všechno.
- To je málo.
- Málo. Ale všechno. A my jim dáme víru. Víru a zlepšení církve v téhle té nevděčné a divné zemi. To není málo. A nemusíte začínat znovu. Proč? Přece si je nezavoláte a nebudete se jich ptát co rače, páni sedláci? Luthera, nebo Ignatia? Nebud'te pošetilý. Svoboda vůle je jen pro toho, kdo je jí schopen. Nedělejte z ní komedii. Svoboda je příliš vzácný kohoutek. Kdo si ji jenom někde upytlačil a nese si ji za křídlo, aby ji doma upekl a snědl a kosti hodil psům, tomu se musí poradit, co s ní. Nač by pak byla církev? Co vy tvrdíte, to je jenom kalvínský kožich, obrácený naruby. A nevod'te krávu za ocas, vod'te ji za rohy; sedlák je sedlák a pán je pán. A bud'te rád, kde jste. Nezboříte si snad i tu svou kapli. Nezačínajte znovu, ale pokračujte líp. Já vím, že to jde pomalu. Nechtějte ale nemožné. Ztratil byste i možné.
- Nic se mi nedaří. Všechno mi skončí jinak, než jsem chtěl.
- Myslíte, že mně ne? Pokazit něco, to je hned. Změnit zkažené,

to jde zvolna. A často oklikami.

– Jsem neschopný. Neumím se prát.

– Dokonce jenom couvnutím se někdy dostanete vpřed.

– Umím jen hloupě snít. Představuju si občas docela jiný Košumberk.

– Můj milý otče Vojtěchu, ten váš malinký Košumberk... Už padá listí, vidíte? Jezdím sem rád. Jak jste to říkal? Že vám všechno skončí jinak, než jste chtěl? A proč?

– Nevím. Někdy mi připadá, že to stejně nemohlo skončit, než jak to skončilo. Všechno už bylo dávno předem určené. Ne vůlí boží, vůbec ne. Okolnostmi. Zvykem. Příčinami, které jsou jako kámen, staré tisíc let. Mocnými lidmi, kteří o mne nedbají. A předpisy, které já nepředělám. A celým tím rozjetým okovaným vozem, po plachtu plným zbraní, peněz, erbů, zákonů a smluv, který já samozřejmě nezastavím.

– Tovaryšstvo je také takový vůz?

– Tovaryšstvo? Ne, to mě nikdy nenapadlo.

– Ale mne to někdy napadá. Taky je plný regulí a zvyků, starých příčin, úmluv, zašmodrchaných provazů... A jede sám, je jako přízrak. Sám se řídí a je nezastavitelný, vůbec se o nás nestará. A vy? Bud si na něj naskočíte a povezete se. Královsky se povezete. Můžete při tom ještě volat ano, hleďte, ano, takhle jsem to chtěl! Anebo se mu postavíte do cesty, zažijete si krásnou chvíli, bude se vám zdát, že sám Kristus tam stojí s vámi a z keře u cesty že někdo šeptá ejhle člověk, bude to nádherné. A pak se přikodrcá vůz, rozmačká vás a jede dál a nestalo se nic. Vy ležíte a Tovaryšstvo jede dál. Připadá vám to někdy tak? Ne, neodpovídejte mi. To není vaše starost; nemohu po vás tolik chtít.

– Když je to vaše starost, je i má.

– Ne. Tu mi nechte. A já si na ni stačím, věřte mi. Někdy se skoro těším. Někdy zas mám strach. Ale půjde to. Něco už polícíme na ten vůz... Jen musíme být silní. Slabé porazí i trakař. Také byste měli být silnější na Košumberku. Připadá mi to, nezlobte se, mrňavé. Kolik že vás tam je?

– Dva.

– Mrňavé a směšné. Stačíte sotva na pár vsí. A měli byste stačit nejmíň na dva vikariáty. A jaké vikariáty! Po celých Čechách není tak zamořeno jako tam. Místo je ale dobře vybrané. Mistrně vybrané. Vidíte, to mi ušlo. Dokonalé místo! Kdo vlastně vymyslel Košumberk?

– Náhoda.

– Sednout si přímo k vratům kacířského kraje? To nemohla být náhoda. To někdo skvěle promyslel. Ale vy jste tam jen dva. To někdo hloupě promyslel. Začíná mě to zajímat.

– Prosil jsem, aby nám provinciálát poslal třetího.

– Ne, všechno je málo, dokud je tam jen misie. Musíte tam mít rezidenci. Aspoň šest, osm Našich. Vliv na děkany, na vikáře. Latinskou školu. Exercicie. Návštěvy na okolních zámcích. Misie do měst. Zpovídat všechny významnější šlechtice. Mít dozor nad litomyšlskou tiskárnou. Nemůžeme už pracovat jak mravenečkové. Zvlášť na takovém místě; to by byl zrovna hřích. Postavte rezidenci, otče Vojtěchu.

– A kdo ji zaplatí?

– Zaplatí? Vidíte, a máte hned svou starost. Ta je zas jenom vaše. Neházejte ji na mne; nemůžete po mně tolik chtít. Půjde to?

Páter Had věděl, že to nepůjde. Nic takového nelze uskutečnit. Daleko menší sousta nás už zalkla. Provinciál by se měl přijet podívat, co je Košumberk. On ale jenom čeká, usmívá se, přece mu neřeknu, že vidí koně na střeše. Přece ho nenechám stát samotného proti tomu vozu. Nebudu se snad dívat, jak nese celý krov, a sám si přitom hrát se špalíčky. Nechtějte nemožné, ztratil byste i možné. A tohle je skrz naskrz nemožné. Bude to past, bude to ryba s dračí tlamou, otče Tannere.

– Ano. Musí to jít. Půjde to.

Prostřeli jim v zeleném salónku. Provinciál Tovaryšstva Ježíšova měl přímo na očích portrét Harrachovy sestry, nebožky Isabelly, vdovy po zrádném vévodovi Albrechtovi z Valdštejna. Nezdálo se, že mu tím hořkne oběd.

– Máme pohostinného arcibiskupa, že? Otec Balbín je teď také jeho hostem. V Duchcově. Jsou tam spolu. Střílejí možná právě drozdy nebo zajíce. Jsou přátelé. Hrabě Valdštejn statečně brání Balbína. Náš generál se hněvá. Až příliš statečně ho hrabě brání, řekl bych. Doufejme, že bude mít úspěch. Mně nezbyvá, než čekat; je to teď pro mne trochu složité. Mám rád Balbína. Dával mi cenné rady, když jsem psal o Šternbercích. Taky se málo stará, co se kolem něho děje, taky má jenom ten svůj Košumberk. Páter generál se už zase ptá, jestli by nebylo lepší, kdyby opustil Tovaryšstvo. Kdopak ví, co by bylo lepší. Pro něho i pro Tovaryšstvo. Ale já ho i tak mám rád. Arcibiskupa znáte?

– Ne. Nikdy v Chrasti nebyl.

– To je mu podobné. Doufejme, že byl někdy aspoň v Hradci, když už tam byl biskupem. Žije si na svých statcích. Je to trochu... nezvyklý arcibiskup. Budu ho silně podporovat. Prozatím ovšem nepříliš hlučně; kvůli generálovi. Nechápu, proč věčně vedeme válku se světským duchovenstvem. Ale vy jste nějak ztichl. Zdá se vám, že to jsou plotky? Ano, někdy jsou. Já jsem si ale nevymyslel, že budu provinciálem. Věřte mi, já jím nechtěl být. Važte si Košumberka, tam vás nic takového nečeká. Budete se mne štítit?

– Nerozumím. Kdy? A proč?

– Až vám začnu vykládat, že Košumberk je na Moravě. Křiknete na mne? Slibte, že křiknete.

– Nevím.

– Jen klidně slibte. Mně se to totiž nestane. Tak špatně na tom nejsem. Kdybych jen trochu cítil, že se do té díry propadám, že už si číhám na ten vůz, měřím si vzdálenost a kroutím nožkou, abych dobře naskočil, chytnu se za hlavu a otočím se a budu utíkat, pelášit přes most, do Klementina, do knihovny, a zavřu se tam jako kluk, kterého chytli na třešních, a dost, konec s provinciálem, konec s arcibiskupy, konec s generály, je mrtev Tiberius, zavřu se, budu si psát knížky, to je moje jistota. Nepotřebuju úřad. Klidně z něho odejdu. A rád.

Když v Praze u starého mostu páter Had vystupoval z kolesky,

byla už modrá tma. Tanner po celou cestu mlčel. teď se vyklonil a podali si ruce, a on najednou jako když nechce dál, nechce se pustit, jako list, který se ještě chvíli drží větvíčky, nežli ho vítr urve a odnese.

– Mluvil jsem nesmysly? Nezlobte se. Já teď zas dlouho budu mluvit správně. Za trest. Děkuju vám za ten den. Mějte se dobře na Košumberku. A zapomeňte, že jsem vám ho vyčítal. Já vám ho totiž závidím. A nedejte se. Vy máte pravdu. Máte ji v sobě. Snad o ní ještě tak docela nevíte. Ale najdete ji. Vy ji najdete. A je to krásná pravda. Veliká možná není; zato má přesný tvar a dá se vidět, vzít do ruky, darovat. A je v ní celý dobrý Bůh. Vzpomeňte si zas někdy, příteli. Přijďte. Budu čekat.

A koně trhli, koleska se zhoupla a rozjela a list už letěl, nenávratně a bez pomoci. Páteru Hadovi se zdálo ještě při večerní modlitbě, že cítí v dlani teplo přátelské a neskonale lidské ruky, která ho neopustí, ať se děje cokoli. A pak si vzpomněl, že slíbil postavit rezidenci. A polil ho pot. Jak jsem to mohl slíbit? Nemám ani na boty. A je to vůbec rozumné? Patrně je. Jsme tam teď ztraceni jak jehla v žitě. Kdyby nás bylo víc... A kdo ji zaplatí? Hraběnka nemá. A kdyby měla, nedá. Snad při některém jiném panství by to šlo. Ne, ani pomyšlení. Vyhnali by mě už od vrat, všichni urození z okolí. Měl tedy páter Radvanovský pravdu? Co zmůžem, nemáme-li peníze? A vliv? A moc? Opravdu jsme tam směšní s otcem Křižulkou. Nestačíme ani na těch pár vsí. Mít rezidenci, měli bychom sílu. A moc. Jenomže kdo ji zaplatí? Před kým se budeme muset pokorit, abychom získali moc? Před kým se musíme stát slabými, abychom měli sílu? Prodáme Boha, abychom mu mohli koupit svíci na oltář? Prodáme sebe, abychom mohli nahlas vykřiknout: já chci?

) XVII (

Byl to opravdu trochu nezvyklý arcibiskup. Jan Bedřich hrabě z

Valdštejna dosedl na ctihodný svatovojtěšský prestol už ve dvaatřiceti. To samo o sobě by ještě nebylo nic nejzvláštnějšího; vždyť Harrachovi, když ho na den svatého Františka z Paoly roku 1624 intronizovali, chybělo celých sedm měsíců do čtyřadvaceti. Ale když na den svaté Mechtildy roku 1676 zastavil na košumberském nádvoří kočár a vyloupl se z něho kavalír, jaký by i v Benátkách po Ponte Rialto mohl přejít bez obav, že zůstane nepovšimnut obecnstvem obojího pohlaví, a jedním z obou pohlaví by byl určitě povšimnut zevrubně, od klobouku až k přezkám střevíců, a ještě spíš od úzkého valdštejského nosu a knírku nad polštářky červených a měkkých úst až po výstavní lýtka nad oněmi střevíci, když tedy takovýhle křepký kavalír stanul před oblouky košumberské lodžie a přitom bylo slyšet jeho komorníka, jak mu říká Vaše arcibiskupská Milosti... napadlo by i otrlého dvořana, že je to arcibiskup trochu nevšední.

Setmělo se; pustit se dál v té tmě a pod tím mrakem, který visel nízko nad krajinou od Boru až po Střemošice a nesliboval nic jiného než jaksepatří lijavec, bylo dost na pováženou. Hrabě se zdržel v Chrasti u biskupova generálního vikáře; přesněji řečeno u biskupova stolu a u konvice na stole. Počítal, že to stihne na noc k Trautmannsdorfům do Litomyšle, ale mrak ho předhonal. Zapadnout někde do listopadového bláta východních Čech není jistě nic vábného; zahnuli na Košumberk, nějak už to dopadne, střechu tam snad nemají děravou. Trautmannsdorf klidně počká do zítřka a klidně počká i olomoucký biskup, Jan Bedřich mu jede oplácet návštěvu, trudná povinnost, ještě že biskup má prý krásné revíry a dva tři hony na kance by nebyl nejhorší způsob, jak strávit tuto smutnou mokrou roční dobu. Kočár zastavil a hrabě vystoupil, a než se rozhlédl po nádvoří, stál před ním chlap ne nepodobný medvědu a klaněl se mu, jak je třeba poklonit se kavalírovi.

– Kdo jste? Bůh s vámi.

– Buďte nám vítán, Vaše Jasnosti.

– Povídám Bůh s vámi. Já jsem kněz, víte? Obyčejně se mi říká Vaše arcibiskupská Milosti. Hraběnka je doma?

– Zdržela se v kapli, Vaše arcibiskupská Milosti. Pošlu za ní lokaje. Kdybyste ráčil dovnitř a posečkal. Je to kus cesty.

– Zámecká kaple je kus cesty?

– Hraběnka není v zámecké. Je v naší poutní kapli. Na Chlumku.

– A vy byste chtěl pro ni poslat lokaje? Aby sem za mnou přiběhla? Nemáte vychování, purkrabí, či co jste vlastně.

– Hejtman, Vaše arcibiskupská Milosti. Samuel Horecký, košumberský hejtman.

– Jdu za ní, vážený nevychovaný hejtmane. Kde je ta kaple? Dejte mi někoho, ať mě tam doprovodí. Třeba tamhleto děvče ať jde se mnou.

V lodžii stála paní Zuzana a zvědavě si prohlížela hosta.

– To je má žena.

– A to snad vadí? Mně ne. Vám ano, paní?

– Proč, Vaše arcibiskupská Milosti? Zavedu vás do kaple. Ale zmokneme.

– S vámi i zmoknu rád. Říkal jste žena nebo dcera, hejtmane?

Hejtman měl vychování vskutku chatrné. Odmalička je obyčejný dvořák, nejdřív šafář a teď už dlouho hejtman, věrný hejtman, patří ke Košumberku jako komín nebo pilíř ve zdi; a Košumberk je sídlo venkovské, hranaté, bez ozdob. Už ho drobátko zasvrběla dlaň; tím spíš, že host měl pravdu, Zuzana je podle matriky o dvanáct roků mladší nežli on a podle toho ostatního nejmíň o dvacet.

– Říkal jsem žena. Doprovodím vás tam sám. Je tma.

– Ne. Už je pozdě, už jsem uražen. Půjdem, paní? Šli. Hrabě dvorně podal hejtmance ruku, jako by to byla

kněžna. A potom po cestě, opravdu už bylo hodně tma, ji občas také zlehka zachytil, když klopýtla. Měl prsty obratné a dlouhé a navzdor celibátu zřejmě věděl přesně, kolik má ženské tělo prsů a kde rostou. Zuzana Horecká nebyla žádný králík; praštit po hubě arcibiskupa je ale přece jenom věc dost háklivá. Ostatně krom té tmy je nikdo neviděl. A co chvíli se spustí liják, v jakém zplihne i nejbujnější krasavec; a tak to zatím poručila Bohu. Došli celkem spořádaně a stačili dokonce ještě vběhnout do kaple, nežli se mrak

roztrhl o její věžičku.

A jestli arcibiskup čekal, že spatří sešlou vdovu, klečící a potopenou v modlitbách, byla teď zase řada na něm, aby zíral překvapen. V kapli hořelo jen pár svíček a o lavici bokem opřena tam stála černá hraběnka a u ní černý muž a byli tak zabrání do rozhovoru, že se až lekli, když se rozletěly dveře. Nezdálo se, že by ten jezuita vdovu zpovídal; stáli tam jako někde u spinetu, klidně, důvěrně a přátelsky.

Arcibiskup udělal vážnou tvář, šel k oltáři, poklekl, pokřižoval se. Pak udělal zase tvář hraběcí, vtom se mu ale dvorný úsměv přelomil a spadl na dláčky, div že to necinklo. Jan Bedřich chvilku jenom stál a bez dechu se díval. Nejenže neklečela, nemodlila se, nejenomže to nebyla vdova pomačkaná steskem, kyselotou a čtyřicítkou na krku. Hraběnka se dál klidně opírala bokem o lenoch lavice a dívala se bez okolků, skoro vyzývavě, skoro posměšně na večerního hosta. A v sporém, žlutém, mihotavém světle svící byla krásná jako lampa, jako lesní požár, jako zjevení. Venku už bláznil liják.

– Prší tam, jasná paní.

– Já slyším. Ale děkuji vám, že jste mi to přišel oznámit. Jdete s tou zprávou z daleka?

– Odpusťte. Vlezl jsem vám sem jako pes.

– I psi mívají jméno.

Zuzana Horecká vzadu u dveří jen obrátila oči v sloup. Urazit kavalíra jako děvečku, a k tomu v kapli, vždyť je to arcibiskup! Arcibiskupovi ale ani nepřišlo, že by se měl urazit. Měl jiné, zajímavější představy.

– Váš pes se jmenuje Jan Bedřich hrabě z Valdštejna.

– Arcibiskup?

– Z milosti boží a apoštolské stolice.

Na hejtmanku už, zdá se, pozapomněl. A jezuity si už ani nevšiml. Páter Had ještě o krok couvl, když slyšel jméno toho dešťového kavalíra. A připamatoval si jeho zámeček, ve kterém před měsícem obědval. A Tannerovo nadšení z nového arcibiskupa. Provinciál tedy hodně přeháněl. Tohle je divný, navoněný arcibiskup. Do salónu,

komtesám na hraní. Dívá se na hraběnku jako kocour na špek. Už aby byl pryč.

– Vítám vás na Košumberku, nejjasnější důstojnosti. Vynasnažíme se to napravit.

– Co napravit, má paní?

– Že jsme vás přivítali jako psa a vy jste arcibiskup. My jsme tu venkovské ovečky, musíte k nám být shovívavý.

– Prozatím jenom já se chovám hrozně. Je to ovšem i vaše vina, připouštím. Marně byste se ale snažila ji napravit. Ta vina se dá jenom stále opakovat.

– Co se stalo? Vy jste byl na zámku?

– Stalo se, že jste krásná, hraběnko. Dubová lavice slabounce zapraskala.

– To je z evangelia?

– Možná. Tam bydlí všechna pravda.

– Amen. Vy často lžete před oltářem, důstojnosti?

– Nelžu před oltářem. Ani před tímhle.

– A často berete před oltářem ženské za loket?

– Promiňte.

– My svěští lidé nejsme zvyklí na galantní scény v kostele.

– Tomu lze snadno odpomoci.

– Když odjedete?

– Ne. Když vás doprovodím na Košumberk. Už neprší.

– Zajímá vás Košumberk? Budete zklamán, hrabe. Je to prázdný hrad. Hosté tam vždycky umírali nudou.

– Pocestným v dešti stačí střecha nad hlavou.

– Střechu vám půjčíme.

Tmou šly na Košumberk čtyři postavy, vepředu arcibiskup svítil lucernou a opatrně vedl hraběnku, za nimi trošku posmutnělá paní Zuzana a hodně nakvašený páter Had. Když byli v polou cesty, znovu sprchlo. Jako když hejno opožděných drobounkých ptáků přeletí. Nic víc. Hraběti připravili pokoj, najedl se, umyl, vyspal se, v zámecké kapli si ráno odsloužil mši, jezuita mu přísluhoval, jezuita ho vůbec hlídal, kam se hnul. Stál v lodžii i pak, když arcibiskup po

snídani vyšel s Marií Maximiliánou na nádvoří, kde už měl kočár.

– Děkuji vám, jasná paní. Jakživ jsem takhle krásně nezmokl.

– Na Košumberku pěkně pršívá. Jenomže dlouho. Omrzelo by vás to. Mějte se dobře, hrabě.

– Na shledanou.

Nic víc. Ale i kvůli tomu páter Had chodil celý týden mlčky, rozmrzelý, sám ani nevěděl proč.

– Nějak mě, otče, zanedbáváte. Něco se vám nelíbí?

– Nejsem tu proto, aby se mi něco nelíbilo nebo líbilo.

– Dá se to snést?

– Dá, Milosti.

– Jsou i nesnesitelné přítelkyně. Já jsem ještě snesitelná?

– Ano, Milosti.

– Tváříte se jak ryba. Co je? Kaple? Škola? Ne abyste s tím zase začal. Nemám chuť to dnes poslouchat.

– Nezačínám s tím, Milosti.

– Co se vám nedaří?

– Nic se mi nedaří.

Nejenom Valdštejn strašil páteru Hadovi v hlavě. Nejenom to, že bude muset za rektorem, vyzpovídat se mu, přiznat se, jak onen večer v kapli žárlil, směšně žárlil na hraběnku jako na cosi, co mu patří, ačkoli ji nikdy nedržel ani za prst, natož za loket jako ten sladký arcibiskup. Také říjnový rozhovor s Tannerem mu nešel z hlavy, vracel se k němu, říkal si ho popaměti znovu a připadalo mu, že se v něm střídá vedro a mráz, hned samá jistota a naděje a hned zas pochyby, sklíčenost, vrávoravá vrána marnosti. Kam půjde Tovaryšstvo? Člověk je z boží vůle svobodný. A buďte rád, kde jste. Výborně se povežete. Ale půjde to. Valdštejn je samozřejmě lepší. Vy máte pravdu. Někdy měl na Tannera zlost; hovoří až příliš zlehka, až příliš lehounce si hází se slovy, zatímco pod ním dál bez pohnutí leží namočený žok. A potom si horoucně spílal, já jsem ten namočený žok, žok plný kaše, ztracený, hloupý, trucovitý, uražený žok, který tu leží, plesniví a stěžuje si, že ho nevzali a neodnesli někam nahoru, do Prahy, do knihovny, do Ferdinandea, aby tam

vyschl, stal se lehkým, zprůsvitněl a mohl se pak tvářit, že je plný filosofického koření, a mohl tančit, roztáčet se při disputacích, kroutit se v chrámech na kazatelně, brát ženské za loket a říkat jim stalo se, že jste krásná, hraběnko. Ne. Samé mouchy v hlavě. Málo práce a samé úvahy, co mají škrabavé a tenké nožičky. Že přišly deště a že nám tu přeběhl jeden arcibiskup, hned bych se zamkl do komory a nevystřčil nos, i kázat už jsem nechal otce Křížulku. Dost. Nějakou práci. A hned, ale pořádnou. Mít rezidenci. Ano, rezidenci, byla by práce, a ne tohleto mrňavé paděrkování. Provinciál má pravdu. Postavíme si pevnost, tvrz, a ať si potom přijde kdokoli, třeba i kardinál, bude prosit, nežli ho vpustíme. Musí být rezidence. Slíbil jsem ji. A bude moje, bude to má pevnost. Síla. Svoboda. Půjde to.

– Sedněte si, otče. A začněte s tím. Já už poslouchám. Proč se nic nedaří?

– Protože běháme po dvoře za vrabcem a zatím na střeše je kůň. Musíme chytit toho koně.

– Výborně. Já ho vezmu za hřívu a vy mu držte nohy.

– Rozumím. Přijdu zítra. Nechci vás obtěžovat. Máte asi veselejší myšlenky.

– Nic nemůže být veselejšího nežli kůň na střeše. A sed'te. Žárlíte na arcibiskupa? Čeho jste se lekl? Ptám se vás, jestli žárlíte na arcibiskupa. Co je vám? Nebojte se mne. Můžete klidně mlčet, já to stejně vím. A mám k vám prosbu, otče Vojtěchu: Přestaňte s tím. Trucujete jak zhrzený obroční písař. Nemáte toho zapotřebí a nemáte ani proč.

– Přísahám, Milosti...

– Nepřísahajte. Taky vím, co teď chcete říct. Já vím, že jste si na mne jakživ nesáhl. Ani ve snu ne. A nesáhnete. A to je v pořádku. Proč na sebe hned sahat, snesitelný příteli? A konec, už o tom ani slovo. Slibte. Já slibuju. Co je s tím koněm? Ještě vrabce nemáte a už je vám ho málo?

– Je to nesmyslná činnost.

– Co je najednou nesmyslné?

– Šťárat se v hromádce písku. Přehazovat kamínky.

– A co byste chtěl?

– Stavět dům.

– Dům? Jaký dům?

– Rezidenci.

– Pro koho?

– Pro Tovaryšstvo.

– Vám už nestačí Košumberk?

– Nestačí. Nemůže tu být věčně jenom misie, která se přiživuje u vás na zámku. Nemůžeme věčně chodit a sbírat duše jako borůvky. Potřebujeme rezidenci. Pevnost. Aby nás tu mohlo být aspoň šest, aspoň osm. Abychom měli sílu. Jinak budeme do smrti příštipkařit. Nic to není. Nikam to nevede.

– Brzo vás to přestalo bavit... Vypadáte jak nešťastná ryba. A ještě byste chtěl jezdit na koni. Co se vám stalo? Řekněte pravdu. Co byste chtěl?

Nic! Zalézt do knihovny. Počítat hrách. Vzpomínat na Tomáška. Číst eklogu, ve které Dafnis leží pod dubem.

– Stavět dům!

– Začínáte mít divné rozmary. Snad abyste se s někým poradil.

– Už jsem se radil.

– S provinciálem?

– Ano.

– I o tom, kdo rezidenci zaplatí?

– Ano.

– A kdo ji zaplatí?

Páter Had neodpověděl. A hraběnce se náhle pohnul před očima pokoj. I obrazy. I okna. I pole za okny. Jako by náhlá vlna větru narazila na Košumberk. Ani ji to nepřekvapilo. Tušila, že to jednou přijde. Nedalo se to zadržet; jen oddalovat. Vezmou mi Košumberk. Ba ne, žádný kůň na střeše. Žádné rozmary. Už se poradili. Černí mi vezmou Košumberk. Proto jsou tady. Vím přece od začátku, že tu nejsou pro nic jiného. Byla jsem vlastně jenom zvědavá, kdy začnou. Nebudou-li mít trpělivost posečkat, dokavad neumru. Nemají

trpělivost. A vybrali si tenhle ubřečený listopad.

V listopadu roku 1657, na den svatého Rufina, přesně tři měsíce po smrti Johanky Barbory, jediné dcery nebožtíka Jindřicha Viléma Slavaty a Marie Maximiliány, rozené hraběnky ze Žďáru, vykonali císařští komisaři Václav Záruba z Hustiřan a Jindřich Talacko z Ještětic spolu s Václavem Jiřím Albelem podrobné úřední sepsání košumberského zboží. Ze spisu vyplývá, že od smrti luteránského děda Johancína, Diviše Lacemboka Slavaty, hrad sešel, život se změnil a výnosnost panství ochabla; nemalou škodu nadělaly zmatky válečné. Téhož dne pak převzala paní hraběnka do svého vlastnictví i do své moci všechen sepsaný košumberský majetek a přijala slib věrnosti a pravého člověčenství ode všech svých poddaných. Stala se rozhodčí dědičkou po košumberských Slavatech.

Manžel u toho nebyl. Nový manžel, Hyzrle, se hněval; choť mu odepřela postoupit spoluvlastnické právo na Košumberku, který je teď její, dočista její, těch peněz, kdyby se to prodalo! Marie Maximiliána stála sama na nádvoří a přijímala slib úplného poddanství včetně platů, robot, odúmrtě, všeho. Přistupovali ke krucifixu, přísahali. Stál tam i farář Martius a mladý hejtman Samuel Horecký se ženou, brzo se tady vdávají, a správce Chodt a polesný a důchodní, sedláci přísahali, někteří se při tom dívali všude jinde jenom ne na katolický kříž, hejtman byl nezkušený, ještě loni to byl obyčejný šafář, hejtmanka dítě, správce mladíček, hrad sešel, panství zchudlo, dluhů nad hlavu, a Marii Maximiliáně bylo dvacet let. Otec je mrtev, matka mrtva, manžel se tady od září už neobjevil, černé dítě s jablíčkem už leží v lužské jámě, malá Slavatovna leží v pražské jámě, hraběnka stála na nádvoří, sama, poprchávalo, pro koho tady tohle panství přebírám, ví Bůh. Snad pro to dítě, které asi budu mít. Jestli je budu mít. A jestli pak zas neumře. Asi umře. Panství je ale stejně slavatovské. Vždycky bude slavatovské. I když jsou košumberští Slavatové už dávno všichni v jámách. Musím jim to panství hlídat. Zlobili by se. Musím tady žít. Ale s kým? S nikým. Jako kámen na hrobě. I Košumberk je kámen na hrobě. A já v něm

budu žít a umřu v něm. Sama. A pak se všechno rozpadne.

Poprchávalo, hraběnka dala vyvalit sud piva a odešla a potom dlouho stála u okna a dívala se do zmoklého kraje, na svoje zmoklé panství, Voletice, Srbce, Domanice, Hluboká, namoklá vlhká jáma a já v ní budu žít. A nedám ji, i kdyby si pro ni přišel čert. Nedám ji, mrtví by se zlobili. Je jich tu mnoho, celý zástup, všude kolem tady spí a tlí, celé regimenty Slavatů. A já jsem tedy poslední Slavatovna košumberská a budu tady stát a žít, ačkoli vůbec nevím, jak a proč. A pak se všechno rozpadne.

Pozdě napsala Lamberkovi, že se něco stalo. Napsala mu až na jaře, až po týdení návštěvě hradeckého rektora a prokurátora z pražského provinciálátu, všechno už bylo domluveno, slíbeno, i místo pro rezidenci kroměřížský baumistr Trottnr už vyměřil, i trasu vodovodu, jezuitští patres byli trpěliví, vděční, laskaví, neodjeli však, dokud nebylo všechno smluveno až po ty hřebíky. Bůh má rád přesné jednání. I páter generál uznává jenom přesné jednání; hradecká kolej za generála Vitelleschiho visela šest roků mezi nebem a zemí, neschválena, nepotvrzena, protože byly nejasnosti okolo fundace. Rektor Radvanovský se nehnul z Košumberka, trvalo to týden, dokud nemohl říci Bohu a napsat provinciálovi, že všechno už je jasné, hraběcím slovem dobře slíbené. Nehnul se z Košumberka, viděl, že hraběnka se ošívá, že zdržuje, mrzí ji asi daný slib, páter Had říká, že ho učinila naráz, za jednoho listopadového večerního lijáku, rozmýšlela se všeho všudy den a pak prý mávla rukou a ušklibla se berte si, dokud je z čeho, co s vámi zmůže jedna marná vdova, mizerný slib, a i ten už ji asi mrzí, ono se snadno mávne rukou, rozhrne se vzduch a slíbí se i katedrála, pak ale počítáš a dopočítáš se, žes ani schody k té katedrále radši neměl slibovat. Hraběnka už se zřejmě dopočítala. A zdejší páter Had je měkký, váhavec; také by asi nejradši zapomněl, že tady padl slib. Slib ale jednou byl. A rektor Radvanovský odejel, až když měl slib své jméno a svůj rozpočet. Ostatní už je její věc. Bůh, milá paní, není laciný. Zvlášť pyšným bohatcům, kteří mají takováhle krásná panství. Bůh

je jim drahý. Ale platit budou, musí, a co nejvíc. A kdyby nesehnala peníze, a ona možná nesežene, pak ať nám to panství dá. Nač je jí panství? Necháme ji tu dožít, nejsme krkavci. Páter Radvanovský věděl, že s mocnými tohoto světa je třeba jednat mírně, zvolna, uctivě. Nechápal ale, proč by se mocný tohoto světa neměl občas přišlápnout, když leží; však si užil dost. Páter Radvanovský byl z vesnice. Z bývalé vesnice; Torstenson jednou v noci špatně viděl na cestu, když táhl od Pardubic k Ústí. Páter Radvanovský věděl a neustále říkal, že s pány se má jednat opatrně. Jsou mocní, mohou všechno, svítek světa se peče na jejich pánvi. Ale když padnou, proč je ještě zvedat? Soucitu je málo i pro potřebnější. Rektor se to znovu snažil vysvětlit i Tannerovu košumberskému příteli. Já nepodlézám pánům, otče Vojtěchu. Neprávem jste se na mne v Hradci rozzlobil. Já jenom pány znám. Vy je neznáte, protože sám jste z pánů, i když nevelkých. Páter Had poslouchal lhostejně, nezdálo se ani tentokrát, že ho zajímají úvahy, co a jak se šlechtou. Až na jedinou výjimku. Zajímal ho jaksi víc než úměrně osud té jeho zdejší penitenty, té pěkné hraběnky. Radvanovský zaznamenal ledacos. Pohledy, barvu hlasu. Jednání s hraběnkou pak vedl už jen sám. Když odjel, všechno bylo skončeno a hraběcím slovem stvrzeno.

Lamberskovi napsala Marie Maximiliána až na jaře. Bála se ho. Představovala si, jak přijede a bude zlostně sčítat pětimístné cifry. Přijel. Rektora Radvanovského si vezl s sebou; stavil se pro něho v Hradci, Lambersk měl také rád závazné a spočítané jednání. Přijel a podíval se na tchýni jak na dítě, které se při klouzání probořilo do rybníka. Pozvali i pátera Hada a usadili se ve velkém pokoji. Páter Had se rozhlížel, na zdi bylo mnohem víc obrazů. Kníratý Hyzrle byl odstěhován naproti mezi okna a vedle prvního chotě přibyli další Slavatové s pruhovanými erby. Nádherný portrét hraběte Viléma si Marie Maximiliána vyprosila až z Telče, od jeho ovdovělé snachy, hraběnky z Meggau. Portrét svého vlastního tchána, Diviše Lacemboka, vyhrabala kdesi na půdě, obraz byl strčen za trámem, nehodilo se příliš mít na Košumberku podobiznu bývalého komisaře při direktoriu odbojných stavů. A dokonce i svatební dvoj portrét

manželova dědka, také Jindřicha, s urozenou Kunkou Černčickou z Kácova přinesl odkudsi poklasný Zrůst, když slyšel, že se paní zajímá, plátno už bylo hodně zpuchřelé, ale páter Had dobře poznal, že malba nevypráví o svatbě v katolickém kostele. Viseli tam na zdi, řada starých malovaných Slavatů, jako by se přišli podívat, kdo jim chce zašantročit Košumberk, a zapamatovat si jeho křivou tvář.

Lamberk se krčil, zapadlý do křesla, zdál se být zas ještě o něco menší a vysušenější a špičatý jak stará němkyň.

– Zajímavé. Mimochodem, z čeho to chcete platit, paní hraběnko?

– Něco už vymyslím. teď ještě přesně nevím.

– Škoda. Je to zajímavý nápad. Bohužel na něj nejsou peníze. A dokud nejsou peníze, je to spíš sen. Dobrý sen. Zbožný. Škoda. Ale i snít je krásné, vidíte, otče rektore. Já si sním o kunštátském panství už kolik roků. Zbavit se Košumberka, už jsem Kunštát dneska měl. Tím myslím prodat Košumberk. Co byste řekl, jakou že má cenu?

– Nepřemýšlel jsem o tom nikdy, Milosti.

– Dost velkou. Osmdesát tisíc rýnských nanejmní.

– Tolik ne.

– Že ne? Ale to sem nepatří. I to jsou jenom sny...

– Počkejte, hrabě. Rezidence není sen. Dala jsem slib a prosím vás, abyste ho bral vážně. Nechcete mě, doufám, urazit.

– Nechci, hraběnko. Dala jste dobrý, krásný slib. A já se jenom ptám. Až se dovím, nač se ptám, rád na rezidenci přidám i ze svého. Nepochybuji, že tady byl zbožný úmysl. A zbožné sny jsou ještě mnohem zbožnější, pokud se uskuteční. Proto se ptám, z čeho to chcete platit.

– A já vám říkám, že prostě nevím. Zatím nevím. Něco vymyslím.

– Na hotovosti máte pramálo. Dokonce jsou tu jisté nedoplatky, ale o tom nemluvme. Já vám nic nevyčítám. Troufám si jen mít starost z vašich starostí. Dovolte mi tu troufalost; jsem otcem vašich vnuků. Vážím si vašich dobrých skutků, paní hraběnko. Troufám si jen mít starost, aby se mohly stát. My oba s otcem Radvanovským si troufáme; on radou duchovní a já tou nízkou, neduchovní. Kdo to zaplatí?

- Jste nemožný!
- Váš slib je nemožný. Vy už sama víte, že je nemožný. Člověk se může mýlit; uznejte to a přestanem vás trápit.
- Nemluvte se mnou jako s dítětem. Já stejně udělám, co chci, můj vzácný ustaraný zeti. Vy mě k tomu jen donutíte, co teď udělám.
- Co uděláte?
- Postavím jim rezidenci.
- Nemáte na ni ani tisíc zlatých.
- Nemám ani sto.
- Co uděláte?
- Chcete mě donutit, abych to řekla?
- Chci.
- Mám jenom jednu odpověď.
- Já vím.
- Nevíte ale, jakou. Dám jim Košumberk!

Páter Had vstal a nadechl se. Radvanovský, aniž spustil oči z hraběnky, vší silou ho vzal za ruku a stáhl zpátky do křesla. Slavatové viseli a dívali se. Páteru Hadovi se zdálo, že už ji mají, už ji našli, tu křivou tvář, kterou si budou pamatovat; a je to jeho křivá, zlodějská tvář. Kam až jsme došli? Proč? Proč se nám všechno vymyká a končí jinak, než jsme chtěli?

- Komu chcete dát Košumberk?
- Jim, drahý hrabě. Tady těm dvěma. Tovaryšstvu Ježíšovu. Bohu. Komukoliv. A jděte všichni pryč, vždyť je to k zbláznění.
- Klid, paní matko. Není třeba. Uklidněte se. Otcové z Tovaryšstva přece nechtějí Košumberk. Jejich řád nemá zájem o statky, pokud je nutně nepotřebuje pro službu Bohu. Mám pravdu, otče rektore?
- Naprostou pravdu, hrabě. Pokud je nutně nepotřebujeme, nemáme zájem. Pokud by nám nedostatek majetku bránil ve službě Bohu, pak ovšem máme zájem o majetek. Ne pro sebe. Pro větší slávu boží.
- Správně. A teď mluvmе věčně, prosím. Na Košumberku chcete rezidenci, jestli dobře rozumím.

- Je nám jí nutně zapotřebí.
- Dejme tomu. Tedy přesně: chcete rezidenci. Nechcete Košumberk.
- Pokud by nedostatek majetku bránil stavbě rezidence...
- Mluvím snad jasně. Rezidenci a žádný Košumberk, Ano?
- Bude-li rezidence...
- Bude, až řeknete, že Tovaryšstvo nechce Košumberk.
- Nechceme Košumberk.
- Výtečně, otče rektore. Podejte mi ruku. Vyhráli jsme oba. Prohráli také oba. Chápete?
- Chápu, hrabě.
- Je s vámi radost jednat. Umíte počítat.
- Ještě jsme nedopočítali.
- To už půjde snadno.
- Mám rád i snadné počty. Začneme?
- Prosím. Povídejte mi o té rezidenci.
- Bude skromná. Refektář, deset cel, kaple, maštale, kousek sadu...
- Bydlet v ní nehodlám, rektore. Povídejte mi o tom, co mě zajímá.
- Nejmenší možná fundace je pětadvacet tisíc zlatých rýnských.
- Výtečně. Tedy dvacet tisíc. Ano?
- Pro začátek.
- Ne. Pro vždycky.
- V hotovosti?
- Vy už jste někdy dostal nějakou fundaci v hotovosti? Držme se osvědčených zvyků, reverende. Hraběnka vám dá Roubovice. Nabízela je mně, a já je nechci. Pro vás jsou dávno dobré. Platí?
- Platí. To je pět tisíc.
- Pět tisíc jedno sto padesát. Dál. Půlku Bělé.
- Sedm tisíc. Zbývá třináct.
- Třináct. Co dáme ještě, paní hraběnko?
- Co chcete, milý zeti. Troufáte si starat se o mé starosti. Pokládám za nechutné vám v tom bránit. Pokračujte.

A Marie Maximiliána odešla. Páter Had by byl nejraději také odešel; začínalo to být už jen trapné.

– Těch třináct zapíšeme na Košumberk.

– Je na něm ještě zapsáno dvacet tisíc z věna vaší paní choti.

– Dvacet tisíc uherských. To všechno dohromady bude sotva třetina panství. Do toho se nám nepleťte. Úroky z Roubovic a z Bělé si budete vybírat sami. Úroky z cifry pojištěné na Košumberku budou dělat sedm set osmdesát zlatých ročně. Platit vám je bude hraběnka. Tolik snad sežene. Ještě něco?

– Ještě mnoho. Hotovost na stavbu. Potřebujeme v penězích předem úrok aspoň na pět let. Jinak se nedá stavět.

– Půjčím vám čtyři tisíce. Co ještě?

– Převést kapli i s Chlulkem do majetku Tovaryšstva.

– Převedeme ji. Se vším všudy. Stejně je vaše. Ještě něco?

– Právo vést k rezidenci vodu z panských pozemků a lámat kámen na stavbu vodovodu.

– Studna by vám nestačila?

– Není tam voda.

– Vy víte všechno, otče rektore. Je rozkoš s vámi jednat. Souhlasím. A dost?

– Ještě. Fundaci na školu, na varhaníka a na zpěváky pro kapli. Aspoň pět tisíc.

– Ne. Mluvili jsme o rezidenci a ne o varhanách. S tím už si poradíte. Škola je u fary. Když chcete svou, ať dají něco také jiní páni z okolí. Domluvili jsme?

– Hraběncin slib zněl celkem na třicet tisíc. Jsme zatím u dvaceti.

– Rektore, slib nemáte v ruce. A hraběnka už taky vidí leccos, co neviděla včera. Proto odešla. Nevěřte, že se urazila. Odešla, abych dojednal, co chci. Co musím. Buďte rád, jak to dopadlo. Chcete rezidenci stavět a živit ze slibů anebo z dvanácti set ročních úroků?

– Z úroků, hrabě.

– Výtečně.

Ráno si rektor půjčil koně a jel do Hradce. Tvářil se kropenatě. Trochu spokojen a hodně nespokojen. Lamberk se netvářil o mnoho

líp, když lezl do kočáru. Jen hraběnka se usmívala jako dítě, právě vytažené z rybníka.

– Musím vám poděkovat, hrabě.

– Za co?

– Že jste zachránil Košumberk.

– Prosím vás na kolenou, prodejte ho. I s těmi dluhy za něj ještě dostanete slušné peníze. Vždyť oni vám ho vezmou. Já jim vidím až do žaludku. Není to veselý pohled, věřte mi. Prodejte Košumberk, dokavad je čas.

– Neprodám.

Fundace byla roku 1678 zapsána do zemských desek. Toho roku se už kladl i základní kámen košumberské rezidence Societatis Jesu. Ke slavnosti se sjeli hosté ze všech stran.

) XVIII (

Hejtman Horecký šel zrovna ode dvora nahoru k zámku, když ho předjel kočár. Lokl si zvířeneho srpnového prachu, vyplivl šedou slinu a vzpomněl si, že na zámku chystají slavnost. Uprostřed žní. Na Košumberku začínají poroučet páteři.

Hejtman si ani nevšiml, kdo v kočáře seděl. Jinak by možná stačil hvízdnout na koně, až by se splášili a vzali to přes strniště až někam do nejzmolovatější zmoly.

V kočáře seděl arcibiskup. S ním probošt vyšehradské kapituly Ferdinand Leopold Benno z Martinic. Arcibiskup byl řádně pozván na slavnost; pozvání pražských hostů obstarával provinciálát a Tovaryšstvo mělo ve zvyku zvat velikou a vzácnou společnost, když kladlo první kameny svých nových domů. Nepočítalo se ovšem, že arcibiskup přijede. Počítalo se, že se dá zastoupit sufragánem nebo děkanem své kapituly, přinejhorším i chrudimským vikářem. Janu Bedřichovi z Valdštejna se ale zřejmě zalíbilo objevit se znovu na Košumberku a nelámat si příliš hlavu, zda se tam s ním počítá. Vyskočil z kočáru a první, koho spatřil, byla paní Zuzana. teď na

srpnovém odpoledním slunci vypadala trochu jinačí než tenkrát v listopadu. Vlasy se zdály být spíš ze slámy než z tekutého zlata. A co vonělo smetanou, teď začínalo mít lehounko nakyslou vůni tvarohu, promíchaného se žloutky a s limónovou kůrou. Byla to ale pořád ještě pěkná hejtmanka. A necukala se, když chtěla pokleknout před jeho velekněžským majestátem a on ji chytil za loket a dvorně i důvěrně ji zvedl.

– Až při mši, paní. teď bych měl dřív kleknout já. Co je nového na Košumberku?

– Všechno je, jako bylo, Vaše arcibiskupská Milosti.

– Opravdu? Uvidíme; přijel jsem se přesvědčit.

– Zavolám paní hraběnku.

Málem do ní v lodžií vrazila; Marie Maximiliána už tam stála. Valdštejn parádně přešel nádvoří, jako by to byl lovčí zámek v Schönbrunnu a ne jen obyčejný zadlužený Košumberk. Byl opět po hraběcímu, v cestovním. Starý probošt v sutaně vypadal jako jeho chůva.

– Nevypadá to na děšť, hrabě.

– Je ale vedro, jasná paní. Pocestný potřebuje stín.

– I stín vám půjčíme.

– Jste čím dál krásnější.

Nebyla čím dál krásnější. Letní den svítil, suchý, nemilosrdný. A kde byl včera lesní požár, šedalo se už místy spáleniště. Jan Bedřich trochu zaváhal; neměli dosud odpraženo a dalo by se ještě povzdechnout, že jenom projíždějí, že ji chtěl aspoň spatřit, ale do večera už musí být v Chrudimi, v Litomyšli, v Praze, kdekoliv.

– Děkuji, důstojnosti. Nejsme v kapli, smíte lhát.

A hraběnka se teskně usmála a Jan Bedřich už věděl, že neodjede, že už mu zase bubnují černé paličky k sladce hořké bitvě a že si nedokáže odepřít svou neřest lítosti.

– Smím, ale nechci. Rád bych ovšem směl i to, co chci, jasná paní.

– A co to je?

Jan Bedřich uhnul očima a předstíral, že před proboštem nelze dál to téma rozvádět. Proboha, hraběnko, nepolezem přeci hned teď do

postele, vždyť je odpoledne.

– Smím vám představit svého dobrého přítele? Probošt Benno z Martinic.

Probošt byl zpocený, vyčerpán tou nesmyslnou cestou, nohy už mu podklesávaly.

– Vítám vás, velebnosti. Musíte si odpočinout. Paní Zuzana vás doprovodí do pokoje. Vás také, hrabě. Třeba si zatím vzpomenete, co jste chtěl. Budu vás čekat kolem páté hodiny.

Valdštejnovi se podařilo ve dveřích pokoje políbit paní Zuzanu. Trošku ji dokonce i táhl dovnitř, ale tomu už se bránila. Zavřel tedy dveře, lehl si oblečený na postel a přiznal si, že je to takhle mnohem lepší. A že by ze všeho nejradši dal ještě teď zapřáhnout a někam odejet. A představoval si, jak odjíždí. Byla to úlevná představa. Když si měl ale představit, kam odjíždí, už ho nic úlevného nenapadlo. Do Prahy, kde musí věčně dělat arcibiskupa a věčně sedět a stát a klečet mezi starými preláty, kteří na něho šikmo hledí, jako by říkali ty že jsi kněz? Do Duchcova, kde celá chodba zarámovaných předků na něho šikmo hledí, jako by říkala ty že jsi Valdštejn? Do Vídně, kde ho všichni mají za papežova protežé a za živé svědectví o kapricióznosti kurie? Do Říma, kde ho všichni mají za císařova protežé a za živý doklad kompromisů s Habsburky? K bývalým přátelům, kteří jím pohrdají, protože se stýká s Balbínem? K Balbínovi, který se ho bojí, protože se stýká se svými bývalými přáteli? Kdyby se tak dalo odejet, ale nikam nejet. Třeba pořád jen jezdit dokola. Jezdit a jezdit, dokud by se nevjelo do skutečného lesního požáru anebo dokud by se neotevřela propast plná kostí a černé vody, a z té propasti by nakonec, v poslední okamžik, vytryskl stříbrný proužek cesty k milosrdnému, vědoucímu, lítostnému, odpouštějícímu Bohu, který netrestá, protože všechno věděl, všechno ví a všemu rozumí. Jenom zlou vůli trestá; tak to aspoň tvrdí páter Tanner, a Tanner je oslňující teolog, vyzná se v houštinách hříchu a svědomí líp než deset arcibiskupů. Neměl ale Jan Bedřich v sobě vždycky aspoň kostičku z křídla dobré vůle, ať dělal cokoli?

Když na věži nad zámek hodiny odbíjely pátou, Valdštejn už byl

s černou hraběnkou v aleji za Košumberkem. Slunce už nepálilo, prodloužil se stín a z údolí to zavonělo čerstvě posekanou trávou. A v zámku na nádvoří stáli, oba s ústy nakřivo, hejtman Horecký a páter Had. Hejtman se prve silně pohádal s paní Zuzanou. A páter Had se prve mlčky uklonil Marii Maximiliáně, když na něho přes rameno zavolala, ať tady čeká a vítá, kdyby náhodou přijel nějaký host. Arcibiskup si jezuity ani nevšiml. Vzal jasnou paní za konečky prstů a odešli se procházet.

Nepřijel jeden host, přijelo jich rovnou pět a nebyli to hosté jen tak nějakí. A nebylo zrovna příjemné jim vysvětlovat, že hraběnka se omlouvá a čekala je později. První přijeli Lamberkovci. Tentokrát už z Kunštátu. Po nich hradecký rektor. Stále ještě Radvanovský. Pak provinciál Tanner. A potom, už se šerilo, přihřel čtvrtý kočár, zastavil, otevřela se dvířka a páter Had k nim přiběhl a stál a díval se a do očí mu vhrkly slzy. Z kočáru vystoupil Tomáš Pešina. Slaboučký, malý, přihrbený, vlásky měl řídké, zplihlé, jako by ho někdo polil. Podívali se na sebe. A vtom páteru Hadovi spadla do oka Jehlička ledu, padala níž a níž a zastavila se až u srdce.

– Vy mě nepoznáváte.

– Já špatně vidím, nezlobte se, přáteli.

– Had. Vojtěch Had.

– Vojtěch Had... Ano. Kde jste se tu vzal?

– Jsem tu už dlouho. Jedenáctý rok. Psal jsem vám.

– Máte pravdu, psal. Už dávno, vidíte? Jakpak se tu máte?

A to bylo všechno. Tomášek se vrátil. Našla se ovečka.

A už to není ani ovečka ani Tomášek. Už to je Tomáš Pešina z Čechorodu, pán na Obořišti, pražský sufragán s titulem biskupa smederevského, comes palatinus a rada Jeho císařské Milosti. A já jsem jistý Vojtěch Had, nehotový teolog, nepořádný zpovědník u nepořádné hraběnce a směšný zbrojnoš víry v tomhle zatraceném kraji. Páter Had nechal hejtmana, ať se stará o hosty, a sám by byl nejradši vzal vak a hůl a odešel tou cestou, kudy přišel, z Košumberka do Hradce a z Hradce do Kutné Hory a z Kutné Hory do Štýrska, ze Štýrska na Moravu a z Moravy do Prahy, do

Klementina, tam snad dodnes chodí někde po chodbě ovečka Tomášek, zapomněl jsem ji tam, i sebe jsem tam zapomněl, kam jsme se to pak ztratili, a proč jsme vůbec šli? Schoval se do zámecké kaple, klekl, modlil se nepomáhalo to, modlívám se, otče, a nepomáhá to, vraťte se do Hradce, ještě dnes, ano, tady to všechno začalo, tady seděla na schůdku, ramenem opřená o zárubeň, a říkala vraťte se do Hradce, můžete říct, že vás tu nechci. Hosté už se začínali scházet k večeři, když páter Had zaklepal na dveře hraběnčina pokoje. Otevřela mu komorná. Páter Had beze slova vešel. A hned se zarazil. Stála před ním; ale ne v černém. Měla na sobě brokátové šaty, s výstřihem, ještě nedopjaté, na krku náhrdelník, perlový, poslala prve komornou k své dceři, k Lamberkovně, ať jí něco půjčí, ale rychle, a ať se neptá proč.

- Bůh, paní, trestá nesplněný slib!
- Říkal jste něco, otče?
- Říkal jsem, že Bůh přísně trestá lživé sliby, hraběnko!
- Když trestá, tedy trestá. Nezapomněl jste na něco?
- Nevím, na co.
- Zeptat se, jestli smíte vstoupit. Ale dobře, něco vám povím, když už tady jste. Tohle vám povím: Já toho mám dost!
- Ne. Bůh toho má dost.
- Mlčte! Vy víte nejmíň, čeho má Bůh málo a čeho dost! Mluvil jste s Bohem? Jste snad jeho sekretář?
- Prozatím jsem váš zpovědník. A odmítnu udělit vám rozhřešení, jestli...
- Jestli?
- Jestli v prokazatelně zlém úmyslu se budete dál scházet s pánem z Valdštejna a porušovat přísahu, kterou jste dala před oltářem Bohu. Každý váš další krok vede už jenom k hříchu. Je to hřích smrtelný a já vám neudělím absoli. Zastavte se. Já vám to poroučím. Jsem zpovědník a jsem na místě božím.
- Jde z vás děs, přáteli. A co si teď mám počít?
- Víte dobře, co si máte počít!
- Vím. Strašit tady po chodbách jako zazděná kočka. To by se

vám líbilo. Vyšívát dečky na oltář. Sedět s vámi a povídat si o svatých mučednicích a měnit se na starou bábu, která má studený nos, uši zkroucené a tělo z vosku. To by se vám líbilo. Ale já nemám tělo z vosku. Sáhněte si, chcete? Já se s tím kavalírem vyspím. Ještě dnes. Pak se vám přijdu vyzpovídat. Budu vám to všechno vyprávět. Doufejme, že to bude zajímavé. Absoluci mi vždycky někdo udělí. Když ne vy, třeba arcibiskup. A běžte, velebnosti. Běžte a neotáčejte se. Můžete mi venku plivnout na dveře, třeba se vám uleví. Jestli nic nechápete, je mi líto. Vás je mi líto. Utíkejte. Neráčil jste si všimnout, že se oblékám.

Do jídelny vstoupily společně. Matka s dcerou, obě v brokátu. Za nimi Lamberk. Terezie Rozálie si už dávno zvykla na plesy a hostiny. Na kavalíry i na kavalkády. Až příliš si už zvykla. Vonělo jí to ze všech pohybů i záhybů. A Marii Maximiliáně se zdálo, že je jí dnes bližší než kdy dřív. Držely se v podpaždí a třpytily se na nich zlaté nitky.

– Co máte, paní matko, s arcibiskupem?

– Proč? Nesluší se to?

– Sluší se to. Že se to sluší, drahý choti?

– Co se sluší?

– Nic. Tomu vy Lamberkové nerozumíte. Vás to nebaví. Tím spíš to ale baví mne. Budu vás celý večer pozorovat, matko, smím? Báječné dobrodružství! Umřu závistí.

– Nemluvte tak nahlas. Jaký je Kunštát, hrabě?

– Dobrý. Ale zatím zadlužený ještě víc než Košumberk.

– Potřebovali byste těch mých dvacet tisíc, že? A já jsem vám už letos neposlala ani slepici. Mrzí mě to. Aby je sebral čert i s celou rezidencí.

– Vy mu snad věříte? Nepotřebuje od vás ani groš. Nebud'te směšná se svou slepicí, my máme všeho dost. Že, drahý choti?

Lamberk ji mlčky změřil od nohou až ke svalnatému krku a šel ke stolu. Usadili se. V čele Marie Maximiliána s vyšňorovanými nadry, s perlami, jí po pravici arcibiskup, po levici provinciál, pak biskup sufragán a probošt, hrabě z Lamberka a jeho drahá choť, hradecký

rektor, na konci stolu hejtman s hejtmankou a správce Chodt a hraběnčin zakyslý zpovědník. A na zdi přímo za Valdštejnem malovaný Hyzrle a na zdi za Marií Maximiliánou čtyři malovaní Slavatové a v koutě dvě nebohé děti, malované v rakvičkách. Za okny plula temná krajina, občas se v dálce němě zablesklo a zdálo se, že někdo volá o pomoc. Večeře byla slavnostní a nudná k smrti. Jen Lamberk klidně sčítal cifry a přesvědčoval hradeckého rektora, že baumistr je Trottell a ne Trottner, když říká, že těch peněz na stavbu je málo. Ostatní dělali, že je to zajímavá. Při dortu už to Lamberkovna nevydržela, oznámila, že je jí horko, poprosila panstvo, ať za chvíli ráčí sejít na nádvoří a dá se překvapit. Vzala si s sebou paní Zuzanu a odešly.

Když panstvo za chvíli vstoupilo do lodžie, Zuzana mávla kamsi nahoru a odtamtud se začal snášet něžný hlas flétny; stačily vzbudit písaře a posadit ho do okna a poručit mu, ať píská, cokoliv, dokud ho nechytne křeč do prstů. Dokola nevelkého nádvoří svítily všechny lucerny. Pod lucernami stály stolky, u některého dvě židle, u některého čtyři, lehké židličky, daly se po libosti přenášet. Na stolcích byly vázy s růžemi a mísy s cukrovím, svícny a pohárky, i karty, kdyby někdo dostal chuť, i košík mandlí a oříšků, a paní Zuzana už nesla džbán a nalévala víno. Večer byl teplý, hvězdy jak se patří, krabatá stěna prastarého hradu se trochu nakláněla, naproti ní se v řídkém světle klenuly vlašské arkády a k jihovýchodu byla jen sametová opona srpnové tmy, napuštěná vůní vlhkého údolí a dávných slavatovských lesů. A na věžičce bily hodiny a písař pískal, ve sklepe bylo vína kupodivu dost, a všude lákal nějaký ten stín, v lodžii, v koutech, podle zdí i na trávníku, kde se rýsovala silueta kašny; když se Lamberkovna podívala přes záclonku řas, bylo to skoro jak v galantním románě, byla to téměř scenérie jejích marných snů. Jako by se už každou chvíli měla rozblouznit serenáda, anebo sladký dvoj zpěv, baletní vložka, Pastor fido a blutgieriger Ritter, maska, tajný souboj, hřích a pokání a smrt a na náhrobku pohozený květ. Otočila se a málem vzala za ruku probošta, který připomínal kojnou; svítily mu oči, jak se mu tady líbilo.

– Nádherné. Když dovolíte, oslavím tu svoje zajímavé výročí. Nevíte jaké?

– Nevím, reverendissime.

– Třiačtyřicet roků jsem už proboštem a čtyřiatřicet let jsem knězem. Vám se to nezdá zajímavé?

– Zdá. Posad'te se, panstvo! Kam si kdo přeje!

A rychle vzala probošta a vedla ho co nejdál. A posadila k němu Lamberka a Lamberk si přivedl svého rektora. Správce a hejtmána sklídila vzadu do kouta, k nim dala zpovědníka, který od polévky ještě nepromluvil, a čtvrtou židli od jejich stolu odnesla, aby si k nim paní Zuzana nemohla sednout, i kdyby snad chtěla. Pak usadila matku s arcibiskupem a přisedla si k nim. Tanner a Pešina si sami sedli spolu, biskup vykládal, že právě dostal od císaře povolení postavit na svém Obořišti klášter a že tam pozval pavlány, umějí konat slavné poutě, provinciála to nezajímalo, raději by si pohovořil s Valdštejnem, ale už pochopil, že ten sem kvůli rezidenci nepřijel. Napili se a hejtmanka jim znovu nalila. Pešina si rozlouskl oříšek a mhouře oči rozhlížel se po nádvoří.

– Víte, že tu mám spolužáka? Kampak se mi ztratil? Otče Vojtěchu, jste tady? Pojd'te si sednout k nám!

– Vím o tom, že se znáte. Páter Had na vás často vzpomíná.

Páter Had vzal svůj pohárek a přestěhoval se.

– Chodili jsme spolu na filosofii. Tady ho máme! Jak se vám tu daří, otče?

– Špatně, Vaše Milosti.

– Že špatně? To říkáte před svým provinciálem?

– Provinciál za nic nemůže.

– A kdopak za to může?

– Já.

– Jste nějak rozčilený. Stalo se vám něco? Košumberk je pěkné místo. Co se vám tu nelíbí?

– O tom se nedá hovořit. Aspoň ne teď a tady. Jsem tak rád, že vás vidím, Milosti. Nemáte ani zdání, co jste pro mne...

– Já nerozumím. Se mnou že se o něčem nedá hovořit? Byli jsme

přece spolužáci. Už jste zapomněl, co jsme se toho spolu nahovořili? Já vím, už dávno. Už jste zapomněl.

– Tak jsem to nemyslel, já... Já vám řeknu všechno, jestli chcete, Milosti. Vám řeknu celou pravdu. Ale ne teď. A ne tady. To bych neuměl.

– Já chápu. Pravda je cudná panna, nechce, aby byla odkryta. To já znám, otče. Já to celý život poznávám. Naše časy nesnesou pravdu. S tím už se musí počítat. Ne, nic mi neříkejte. Žádnou pravdu. Zbytečně byste se rozdráždil. Noste ji pěkně v sobě, tam je jí nejlíp. To já dobře znám. Víte, že i sám císař tohle zná? Vyprávěl mi o tom. Něco vám teď povím, přátelé, ale potichu, prosím vás: Já si jdu lehnout. Jsem už ospalý. Nikomu nic neříkejte, nechci kazit zábavu. Zmizím jak pěna. Pěkně si to tady užijte. Dobrou noc.

A odešel. Tanner si přitáhl jeho židličku a dal si na ni nohy. Byl zamlklý a hodně pil. A paní Zuzaně se nestalo, aby se někdo dlouho díval na dno, i když si s každým novým džbánem také nalila a pak už pila rovnou ze džbánu a přistihla se, že ji zajímá, jak tahleta noc dopadne a kdo bude s kým spát.

– Nějaká černá kočka nám dnes přeběhla přes cestu, otče Vojtěchu.

– Mně ano.

– Vidím. Vypadáte roztomile. Taký bych radši zalezl někam tady do hradu, má jistě tlusté zdi, a hodně nahlas si tam zanádal. Prašivé povětrí. Už bych měl asi brzo utíkat.

– Kam?

– Přes most. Do knihovny. Pamatujete se? Vůz už jede, víte? Já ještě stojím, ale... příjemné to zrovna není. Dostal jsem důtku od generála. Přísnou. Dnes ráno přišel dopis.

– Zač důtku?

– Zač? Já ani přesně nevím. Trochu jsem se asi zapletl. Tak co, Vojtíšku? Zůstaneme stát? Já bych třeba i zůstal. Nebo ne? Řekněte něco. Vy ale už zas nepijete.

– Odvolejte mě z Košumberka, otče provinciále.

Tanner chvíli mlčel, pak přimhouřil oči a usmál se. A potom se

dal nahlas do smíchu a dal si znovu nalít a ještě se smál, až se po něm otáčeli.

– A vy mě odvoláte z Prahy, otče Vojtěchu?

– Já vás odvolat nemohu. Vy můžete.

– Chtěl byste utéct?

– Ano.

– Jako zajíc?

– Ano.

– Všechno to vzdát?

– Už nemohu. Špatně to dopadne.

– Co špatně dopadne?

– Všechno.

– Chtěl byste přes most? Do knihovny?

– Chtěl.

– Číst si tam knížky?

– Ano.

– V koutečku? Daleko od toho, co špatně dopadne?

– Co nejdál.

– Ale to nejde, Vojtíšku. Ono to prostě nejde. Není žádná knihovna. Není most. Už spadl, Vojtíšku. Už nikam nemůžem. A vůz už jede, slyšíte? Bud budem stát, anebo naskočíme. Nic jiného není. Vždyť vy dobře víte, že není. Nedá se utéct. Kam? Most není, nic není. Ani Pešina není, vidíte, nějak nám stárne, Mars moravicus. A vaši hraběnkou vám arcibiskup právě hladí prstem po lokti. A mne generál pošle do Číny, jestli neuznám, že nemám myslet, protože za mne myslí nějaký podjáhén v Římě. Já všechno vidím. Já už všechno vím. Vy taky víte všechno. Nelžete, že nevíte.

– Co teď?

Tanner vzal plný pohárek a trochu vína ulil na zem. Rozstříklo se tam jako krev.

– Já myslím, že naskočíme, Vojtíšku...

A dopil. Písař ještě hrál na flétnu. A odbíjely hodiny. A hvězdy byly, jak se patří. Hejtman si začal zpívat a Lamberg přesvědčoval rektora, ať Tovaryšstvo koupí Košumberk, a rektor se mu smál.

Lamberkovna se zvedla, postála, rozmýšlela se a pak si sedla k Tannerovi. Galantní román by tu byl; jenomže bez osoby jménem Terezie Rozálie. Arcibiskup má oči jenom pro matinku. A občas ještě pro hejtmanku, když mu nalévá a nastaví se vždycky tak, aby jí viděl až na břicho. Ze všeho nejlíp asi bude opít se jako tady ten provinciál, tomu už je dobře. Oči má zavřené a směje se. Proč si ho ale zpovědník tak divně prohlédl a odchází? Asi se mu chce spát. Anebo zvracet. Divukrásná noc.

- Už jste si vzpomněl?
- Už dávno, jasná paní.
- A co to je?

Valdštejn se vděčně usmál. Věděl, že se musí usmát vděčně. Jako by on přijímal a ona dávala. Jako by on nedočkavě, úpěnlivě žádal a ona koneckonců svolila. Takový je zákon hry. Jinak se nedostaví neřest lítosti. A ona potom nezapláče na zmačkaném prostěradle překrásně lživým steskem, ale jen obyčejným, pravým zoufalstvím. A to by bylo nesnesitelné.

- Smím přijít k vám, nebo mám čekat na vás?
- Kde čekat, hrabě?
- Ve svém pokoji...
- V pokoji? A co tam budem dělat, důstojnosti?

A to už byl tah vedle šachovnice; to už bylo mimo hru. Ta vdova si snad myslí, že je císařovna. Anebo abatyše. Anebo že je krásná jako Davidova věž. Bůh ví, že není. Valdštejn už měl chuť jí odpovědět velmi prostým slovem, co tam s ní hodlal dělat. A vstát a odejít. Pak ale dostal nápad. Truchlivě se opije. Okamžik je to velmi výhodný. Smutně se usměje a začne pít a nakonec ho odnesou, jí zbude hořké nedorozumění, kýžený stesk, a on se pohodlně vyspí. Smutně se usmál a vypil svůj i její pohárek.

- Bude to neveselá noc, jasná paní.
- Počkejte, hrabě. Neurážejte se, vždyť já vám za to nestojím. Chcete, abychom se spolu vyspali? Nevím to jistě, ale možná, že i chcete. Co teď? Já totiž nechci. Ne, lžu, já chci. Ale nemohu. Já se bojím. Bylo by to možná ošklivé. A hlavně zbytečné. A já se bojím,

hrabě. Budu toho litovat. Už ráno toho budu litovat. Ještě teď v noci toho budu litovat. Možná i vstanu a půjdu k vašim dveřím. Ale stejně nezaklepu. Bojím se, mám hrůzu, je to trapné, ale nezlobte se na mne.

A plakala. Byl to obyčejný, pravý pláč. Bylo to nesnesitelné. Lamberkovna příběhla a vzala matku v podpaždí a odvedla ji, aniž si kdo čeho všiml. Za chvíličku se vrátily, Marie Maximiliána už byla klidná, nikdo nic nepoznal. Valdštejn už ale seděl ve stínu na obrubě kašny a právě k němu přicházela přiočila paní Zuzana a klekla si tam k němu do trávy. Nikdo nic nepoznal, Marie Maximiliána stála uprostřed nádvoří, sama, v krásných brokátových šatech, s perlami kolem krku, jako při dožínkách ověnčený vích, písař hrál na flétnu, bylo to směšné, hloupé, zoufalé. Vyšehradský probošt se k ní přitočil a trochu se jí opřel o nahé rameno.

– Já tady slavím svoje zajímavé výročí. Nevíte, jaké? Třiačtyřicet roků už jsem proboštem a čtyřiatřicet let jsem knězem. Chápete? Ne? Jen počítejte. Spočítala jste si to? A co vám vyšlo? Že jsem byl devět roků proboštem a nebyl ještě knězem. Rozumíte už? Martinicové jsou dobrý rod. Ten může všechno. Vy přece taky jste Martinicová. Váš dědeček byl Martinic. To byl můj otec, už chápete? Vaši paní matku jsem doprovázel ke hrobu. Tenkrát jsem už knězem byl. Proboštem samozřejmě taky. Tím jsem byl o devět roků dřív. Nepůjdem spát?

Hraběnka se otočila a odešla. I ostatní šli spát. Valdštejn s paní Zuzanou počkali u kašny, až se odpotácí hejtman. Pak také odešli.

Košumberk už dávno nebyl zařízen na tolik vznešených nocležníků. Pátera Hada na tu noc odstěhovali ke Křížul-kovi; jeho pokoj dostal biskup Pešina. Košumberská misie, zas jako kdysi směstnaná v jednom pokojíku, bála se zašramotit, aby hosta vedle neprobudila. Otec Křížulka celý večer čekal na Vojtíška, seděl v koutě, přikrčený, obut, oblečen, jako by měli tu noc přijít rejtaři anebo mocní andělově a hnát ho odtud někam do polí.

– Co se děje, Vojtíšku? Mám špatné tušení.

– Jaké tušení, otče Jene?

– Že budeme muset z Košumberka pryč.

– Ale ne. Kdepak pryč. Pojd'te si lehnout.

– Byla slavná večeře?

– To víte, slavná.

– A co váš Tomášek? Poznali jste se? Už zdálky, že? Jakpak byste se vy dva nepoznali. Co? Objal vás? A povídali jste si?

– Povídali.

– A pobřečeli jste si?

– Pobřečeli.

– Jaký je? Nebud'te jako můra. Vypravujte.

– Jaký by byl? Je stejný. Zestárl. Ale jinak je to pořád on. Říkali jsme si ovečko, víte? Když jsme byli malí. Vůbec se nezměnil.

– A otec provinciál? Je mladý, hezký, viděl jsem ho. Učený, vid'te. Jestlipak si mě taky zavolá? Ne, tenhle asi ne. Co by si se mnou vykládal? Arcibiskupa jsem natrapíroval v aleji. S hrabinkou. Drželi se za ruce jak děti. Ten je ještě mladší, že? Mladší i nežli naše hrabinka. Vypadal skoro jako její syn. Oni jsou z přízně?

– Ne, nejsou z přízně. Anebo možná jsou, kdopak je zná. Oni jsou mezi sebou pomalu už všichni z přízně.

– Nesnědl jste něco špatného?

– Proč?

– Nevypadáte dobře. Vojtíšku, že vy jste moc pil!

– Ani ne.

– Pil jste a nejste zvyklý. Lehněte si. Do rána to z vás vyprchá.

Klekli, modlili se, pak zhasli svíčku, páter Had se svlékl a vlezl do postele, Křížulka se stočil na zemi pod plášť.

– Hodně se změnil, vid'te?

– Kdo?

– Váš Tomášek. To jinak nejde. Vy jste se jistě taky hodně změnil. Nezlobte se na něj. Řeknu vám, nechtěl bych být biskupem. Dobrou noc. Už mě to drobet přešlo. Už mě to tolik nestraší.

– A co vás strašilo?

– Přece to tušení. A stejně tady už nebude pěkně. Proč stavíme tu rezidenci, Vojtíšku?

- Abychom... měli větší sílu.
- Sílu? A proti komu, Vojtíšku?
- Už spěte, otče Jene.

A Křižulka zůstal v botách, oblečen, jako by měli v noci přijít a hnát ho do polí.

Spal páter Had, spal podroušený hejtman, drobounce dýchal biskup sufragán, spal Tanner, zády k sobě spali Lamberkovci, chrápal Martinic, nespal jen otec Křižulka a nespala Marie Maximiliána; oba leželi a dívali se do tmy a ticho bylo takové, v kterém je slyšet duši, volající o pomoc.

A nespal Valdštejn a nespala paní Zuzana. Hejtmanka se zula, lehla na postel a čekala. Co se má stát, bezpochyby se stane. Ztichla, ležela. A nedělo se nic. Valdštejn stál u dveří a pozoroval tu pestrou, nesmyslnou, dýchající změť peřin, těla a šatů, která čeká, aby jí dal účel, poslání, aby ji seřadil do boje, aby už konečně vykročil a začal z chaosu vyvolávat směšný pláč, lež a stesk, šimravou trýzeň osudu, který tolik miluje postele hloupých a opuštěných žen. Zuzana se vtom nadzvedla a prohlížela si ho.

- Není vám dobře, Jasnosti?

A Valdštejn se dal na pochod. Vzal svícen a postavil si ho co nejbliž. Pak si sedl na postel. Rozvázal jí tkanici. Ona ho plácla přes ruku, chvíli se chaos zmítal, pak se všechno uklidnilo a paní Zuzana už zase ležela a čekala a byla nahá. Ucítil ostrý pach potu a potom další pach, když jí nehtem pomalu přejel po břicho a ona stiskla stehna, chytla ho za rukáv, zvrátila hlavu, a pak nohy skrčila a usmívala se a ukázala lesklé zuby a jazyk, malý, růžový. Valdštejn se pomaloučku svlékl. A klekl si k ní a znovu jen tak nehtem jí kreslil po krku, po ramenou, po nadrech, objížděje velké bradavky, svrasklé jak od mrazu. Nedělala dobře, že zůstávala naznak; prsy měla těžké, rozlité až skoro k loktům. Nejprotivnější ale byl ten pot. Měl jsem ji umýt, pomyslel si hrabě a sesunul se níž, pominul břicho, měl rád propadlá, hnědá břicha a úzké boky, trochu drsné, připomínající zastřelenou laň. Pak všeho nechal, klekl si nad ni tak, že kolena měl téměř v jejích podpaždích, a díval se jí do očí. Zuzana těžce

vzdychla, tělo se celé vzepjalo, chaos se znovu zazmítal, postel zapraskala, Valdštejn se bůhvíjak octl na znaku a nad ním strašná velká ňadra jako měkké bílé hlavy nemluvnat, svráštělé břicho, zuby, pot a pach, a pak už jenom ono zběsilé rajtování lásky, vítězné a zoufalé, netrvalo to dlouho, s ženami úzkých boků a hnědých plochých břich to déle trává, pak ještě příliv něhy, měkké polibky, pak slza, potom stínek trapnosti, hledání peřiny, aby se cosi náhle přikrylo, zpocená hlava, ospalost, venku svítá, snad mi tu nezůstane do rána.

Nezůstala. Když se vrátil, trochu oblečen, stála už u okna a dívala se, jaký bude den, a navazovala si přetrženou tkanici. A nezdálo se, že by v ní začínal doutnat stesk, hořký knůtek a vztek na osud.

– Budete spát, nebo už chcete snídani, Vaše Milosti?

– Pokusím se spát.

– To je nejlepší. Já vás dám vzbudit, spíte klidně. Vyměnila mu ještě prostěradlo, urovnala postel, tajně zívla, usmála se, uklonila se a byla pryč. A Valdštejn seděl na posteli a přiznal si, že to bylo tak prosté, až se v tom vůbec nevyzná. Cítil se jako psík, který vykonal, co bylo třeba, a stojí za vraty a třese se. Ptáci venku křičeli a vycházelo slunce. Arcibiskup usnul. A ještě ve spaní se zdálo, že mu hanba okusuje bledý obličej.

) XIX (

Dost. Oddělit se od všeho. Nebýt přivázán jako vůl k žlabu, jako blázen ke svému bláznovství.

Páter Had šel se schodů, bylo časně ráno, pondělí, den Nanebevzetí Panny Marie léta Páně 1678.

Křičel jsem na hraběnkou hůř než parohatý konšel. Proč? Konec, ať se všechno páří, zahlcuje, kymácí k peklu, ale beze mne. Už nikdy takový den, jako byl včera. Oddělit se. Od vzteků, od svrbění kůže, od louží slané vody, které vzadu za očima zaplavují hlavu, až jsou z myšlenek utopené myši. Umrtnout se a padnout do boží ruky jako

dobře vyschlý trámec, jako lžíce, jako zbraň; nastoupit službu. Být kámen v stavbě. Pevný, klidný, mlčící. Nastoupit službu. Už nikdy takový den. Už dost.

V zámecké kapli byla hraběnka. Klečela na holé zemi, už zase v černém, s hlavou nízko schýlenou. Zaváhal, ale vstoupil a šel k oltáři. Šel, díval se na krucifix, vzadu za očima pár utopených myší, ale voda už kamsi vsákla. Dalo se to snést. Odsloužil si mši. Když odcházel, už tam nebyla. Potkal ji na chodbě. Stála ve výklenku, průsvitná, nevyspalá, odstup, smrdí z tebe hřích, Bůh strašně trestá, napadlo ho, ale klidně se u ní zastavil a díval se jí na černé střevíce.

– Omlouvám se, Milosti. Křičel jsem na vás včera jako opilec. Už se to nikdy nestane.

– To nic.

– Mohu vás vyzpovídat, jestli chcete.

– To počká.

– Slib se dá potom obnovit.

– Slib? Není třeba, příteli. Slib zůstal celý. Přežil tu hroznou noc.

Co tomu říkáte?

– Ptejte se, co tomu říká Bůh.

– Vy jste na jeho místě.

– Při zpovědi.

– Ano, přijdu. Ale až zítra. Mám ještě v hlavě tmu. Je děsivý, když se rozhněvá?

–Kdo?

– Bůh. Je zlý?

– Bůh není zlý.

– Je. Je strašný, když začne trestat. Neutěšujte mě, já to přece znám. Přijdu zítra. Co se stane, otče? Jaké zas neštěstí? Budu se modlit. Snad to ještě odvrátíme. Pomozte mi. Můžete?

– Je to má povinnost.

Spáči se probouzeli a další hosté už se sjížděli. Nádvoří bylo uklizené, lokajové pobíhali, slunce svítlo, hejtman se klaněl a otvíral dvířka kočárů urozeným sodálům pobožného bratrstva, ústa už neměl nakřivo, smířil se ráno s paní Zuzanou, probudila ho, byla v nočním

čepečku a přinesla mu snídani, zastyděl se, že vlezl v botách do postele, že se tak zřídil, a ona mu odpustila, stávají se horší věci, najedl se slaniny a ošpráchal se u studny a šel.

Hosté nahoře snídali, paní Zuzana dohlížela, otevřenými okny bylo z Chlumku slyšet zvon, jak vítá procesí, srpnové slunce svítilo, nádvoří bylo zametené, kočí vodili zpěněné koně. A v ložii se právě objevil arcibiskup, už byl celý ve zlatě, se zlatou infulí a v zlatě vyšívaném pluviálu, se zlatým křížem na zlatém řetězu. Div se nesrazil s provinciálem Tannerem, který tam postával v chládku, aby zahnal bolení hlavy.

– Jak se vám líbím, doktore?

– Jako archanděl.

– V ohnivé zbroji?

– Měl byste s sebou mít pár mušketýrů, aby vás někdo neukradl. Tolik zlata není ani v arcidiecézní pokladně.

– V té je víc pavouků než zlata.

– Víte, že Harrachovi se říkalo kardinál andílek, když dostal klobouk?

– To má být výčitka?

– Proč výčitka?

– Že nejsem kardinál. V mém věku už Harrachovi málo scházelo a byl by papežem.

– Výčitka snad; ale ne vám.

– A komu?

– Kurii,

– Jste laskav, ale nechte toho, doktore. Nemám rád, když se hned po snídani mluví o kurii. A nechtěl bych být kardinálem ani teď, ani kstáru, ani po smrti. Já bych vlastně nechtěl být ani arcibiskupem. Taky provinciálem Tovaryšstva Ježíšova bych za nic nechtěl být.

– A čím byste chtěl být? Hejtmanem na Košumberku?

– Nestrašte. Abych se vám přiznal, právě teď bych nechtěl být pokud možno vůbec ničím. Ze všeho nejmíň se mi chce vězet ve své vlastní kůži. Nemohl byste si ji se mnou vyměnit?

– To bych vám skoro neradil.

A příjemně se procházeli pod arkádami. Něčím si ti dva byli podobni. Snad únavou. A snad i smělým sklonem vět a gest, kreslicích cosi zamyšleně před sebe jako na papír, byla to vzletná kresba, rychlá, barevná, a jen se občas divně křivila, protože papír se trhal a ruka byla netrpělivá.

– Není na vás zrovna hezký pohled, doktore. Co se vám zase nelíbí? Budete stavět další dům, další kraj zachráníte Bohu, co ještě chcete? Tohle je plesnivá končina. I když to bývala má diecéze. Nebo snad právě proto?

– Plesnivá. A hlavně asi nudná.

– Nezdá se mi docela nudné pustit se trochu s koštětem do palic tady těm sedlákům.

– Už mluvíte jak zdejší páter Had. Vás by to bavilo?

– Bohužel nebavilo. Ale když tady farář ráno dává nohu z postele, ten pohyb má možná i nějaký smysl. Ve Vídni, v Římě může dávat nohu z postele třeba kardinál a mne to nezajímá. A lidi v téhle končině nezajímá, i kdyby si dali všichni kardinálové nohu za krk. A já v tom nevidím nic hloupého.

– Ještě z vás bude selský apoštol. Nechcete vstoupit do Tovaryšstva?

– Nechci. A zejména ne v české provincii. Zmítá se v nepořádkách, slyšel jsem. Provinciál ji vede na scestí, slyšel jsem. Provinciál chce opravovat regule Ignáce z Loyoly. Váží si Galilea víc než Aristotela a svaté inkvizice. Protiví se Římu. Co vy na to?

– Těší mě, že jste se už rozveselil, hrabě. Rád vám posloužím i k další zábavě. Kéž by vám za to chcípili koně, abyste musel zůstat na Košumberku.

– Souhlasím, nechme vtipů. Já jsem totiž opravdu o vás slyšel podivné řeči. O co jde?

Tanner se zastavil a na chvíli zavřel oči. Potom pohleděl na arcibiskupa, smutně se usmál a upravil mu mitru, jako by narovnával dítěti papírovou korunu.

– Aby člověk mohl dělat něco užitečného, musí k tomu mít vysoké postavení. Mám pravdu?

– Asi máte.

– A aby si své vysoké postavení udržel, nesmí už nikdy dělat nic užitečného. Mám pravdu? Mám. Alespoň v mém případě mám pravdu. O to jde, hrabě. O nic víc a o nic méně. Možná vám brzo napíšu z Číny. Naše Tovaryšstvo tam vysílá zajímavé misie. Ale vraťme se radši k zábavě. Myslím, že máte novou příležitost. Už jste někdy viděl biskupa, jak tlape bos?

Nádvořím se k nim blížil pán z Talmberka. Přivedl právě z Chrasti svoje procesí, usadil je do stínu za kaplí a spěchal na Košumberk poklonit se knížeti primasovi. A opravdu byl bos. Nohy mu vyčuhovaly zpod sukně, veliké a špinavé. Arcibiskup až couvl odpořem; ale oči z těch nohou nemohl odtrhnout. Ani biskupova tvář nebyla ovšem o moc pěknější. Vypadal jako oholený, růžový bernardýn. Chňapl Valdštejnovi po ruce.

– Vítám vás u nás, reverendissime domine.

– Děkuji, barone. Přišel jste s procesím?

– S procesím. Poběžím hned zpátky, musím ještě trošku zpovídat.

– Tak běžte. Sem jste chodit nemusel.

– Chtěl jsem vás aspoň pozdravit. Zastavíte se v Chrasti, že?

– Nevím. Snad. Nezdržujte se. Uvidíme se ještě v kapli.

– Ano. Těším se.

– Poslyšte, barone, a... vy nemáte boty?

– Boty? Mám. Mám spoustu bot. S procesím ale vždycky chodím bos. Je to lepší. Lidi chodí taky tak. Něco na tom snad není v pořádku?

– Je. Chod'te si, jak chcete. A biskup odtlapal.

– Nebude ze mne selský apoštol, doktore. Půjdeme? Ke dveřím kaple zase dali drába; jinak by ji lid zevnitř

roztrhl, aby se mohl dívat na zlatého arcibiskupa. Procesí stála venku. Ale jenom páter Had a otce Křížulka si všimli, že jich tentokrát není tak mnoho. A jenom Křížulka věděl, že se po kraji trousí divné zvěsti o domě, který si chtějí stavět pod Chlumkem ti černí. Nastěhuje se jich tam prý nejmín padesát a cosi chystají. Ledaskdo dneska radši zůstal v chalupě, darmo se na to ještě koukat,

jak si jezoviti světi základ pro svůj černý dům.

Jan Bedřich, z milosti boží a apoštolské stolice arcibiskup pražský, rozený legát, Svaté Římské říše kníže, Českého království primas, Svatého vojenského řádu křížovníků s červenou hvězdou v zemích české, moravské, slezské a polské generální mistr, hrabě z Valdštejna, sloužil u oltáře mši. Ze všeho nejmín se mu teď chtělo být Janem Bedřichem z Valdštejna. Kaple byla malá jako hračka na dlani. Tamhle o tu lavici se opírala bokem. A venku bláznil liják. In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. A byla krásná jako lampa, jako zjevení. Confiteor... Kaple byla maličká jako klec na ptáky. Marie Maximiliána klečela ve své lavici, níž už se hlava sklonit nedala, jsme tu stejně pořád sami dva, a Bůh je strašný, když se rozhněvá. Gloria Patri et Filio et Spiritu sancto... Prší tam, jasná paní. Vítám vás na Košumberku, nejjasnější důstojnosti. Kyrie eleison! Christe eleison! Stalo se, že jste krásná, hraběnko. Gloria tibi, Domine! Laus tibi, Christe! Smím přijít k vám, nebo mám čekat na vás? A co tam budem dělat, důstojnosti? Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi! Beránku boží, ještě dnes v noci toho budu litovat.

Vzadu u dveří stála paní Zuzana; a nezdálo se, že to, nač myslí, je text modliteb. Usmívala se. Deo gratias!

Mše byla u konce, svítilo slunce, seřadil se průvod a kráčel zvolna dolů po schodech a se stráně, k místu, kde už byla vykopaná zem a čekal ozdobený kámen. A jenom páter Had a otec Křížulka si všimli, že skoro nikdo z venkovských s nimi tam ke kameni nešel; ačkoli tam místa bylo dost a žádný dráb tam nehlídal. Zůstali nahoře, skoro všichni, přešlapovali a dívali se za průvodem. Provinciál pak kámen posvětil, byl k tomu zpěv, hudba, zvonění a žebrákům se rozdávaly denárky, a šlo se na Košumberk, dávno byl čas k obědu.

Oběd byl jaksi ponurý. V čele Marie Maximiliána, černé šaty až ke krku, jí po pravici arcibiskup se zlatým křížem, po levici provinciál, bůhvíproč čím dál zapšklejší a jízlivější, má asi jaksepatri katzenjammer, pak umořený biskup sufragán, ospalý probošt, unuděná Lamberkovna, snaživí sodálové, řádně doma vyspalí, jen

Lamberk klidně ujišťoval Radvanovského, že takových je dost, kdo ještě rádi koupí Košumberk. Paní Zuzana i tady stála u dveří a pozorovala vzácnou společnost a jediná se tvářila, jako by nebylo pokojnějšího božího poledne, nežli je dnešní.

Po obědě se všichni sešli v salóнку. I otec Křížulka se krčil v koutě. A písař přečetl text fundace. A podepsali a provinciál se uklonil před hraběnkou a odevzdal jí krásně vázaný výtisk Nového zákona, nedávno vyšel, českou řečí, vytištěn universitní tiskárnou v jezuitské koleji na Starém Městě pražském. V čele knihy bylo pozdravení laskavému čtenáři od arcibiskupa Jana Bedřicha z Valdštejna. Potom se provinciál s vážnou tváří obrátil k páteru Hadovi.

– Až postavíme rezidenci, bude jmenován i její superior. Myslím, že nikdo z nás nepochybuje, kdo bude košumberským superiorem. V té době já už provinciálem nebudu a jenom Bůh ví, kde budu. Přejí vám proto už teď mnoho zdaru, otče. Být superiorem je těžká povinnost. Věřím, že vykonáte nemálo užitečného. Přejí vám, abyste byl užitečný superior a abyste jím zůstal co nejdéle. Celé Tovaryšstvo se na vás bude dívat. A přísně soudit. Pomodleme se za zdar košumberské rezidence.

Když se rozcházel, páter Had Tannera ještě zastavil.

– Co vás to, prosím, napadlo? Nechci být superiorem, otče Tannere. Chci zůstat řadovým členem Tovaryšstva. Neodříkám se žádné práce. Budu sloužit až do smrti. Kdekoliv. I na Košumberku, jestli je to potřeba. Ale superiorem být nechci.

– Já vím, že nechcete. Aspoň si zatím myslíte, že jím nechcete být. Nicméně jím budete.

– Žádám, abyste mě nejmenoval košumberským superiorem!

– Já vás nebudu jmenovat. Tovaryšstvo vás bude jmenovat. A základem Tovaryšstva je poslušnost. Vy myslíte, že není?

– Ano, ale ne slepá. Tovaryšstvo není vojsko.

– Pozor na jazyk, otče Vojtěchu. Počítejte nejdřív aspoň do pěti, než něco řeknete. Mějte se tady dobře, superiоре. Uvidíte, že se vám to zalíbí. Bývalý provinciál na vás bude vzpomínat.

A za chvíli už Tanner seděl v kočáře a odjížděl. Měl ještě předtím krátký hovor s arcibiskupem. Krátký a věcný. Žádné vtipy; jen jména, hodnosti, statky, úřady zámeckých zpovědníků, uprázdněná opatství, tiskárny, katedry, i peníze. Valdštejn pohleděl na provinciála s tajným obdivem, když se loučili. Oslňující teolog. Nádherně drzá hlava. A jak si zvykl, jak ho baví být provinciálem, kardinálem, generálem, čímkoli takovým! On chce. On ví, kam jede. Ne, určitě nepůjde do Číny. Čína je daleko; a tenhle páter míří spíš do výšky než do dálky. A už také ví, že se musí hodně změnit. Ani ne tak Tovaryšstvo; především on se musí změnit. Už došel pokory. Už ví, že musí mnohé zapomenout, na mnohé se upamatovat, mnohé smlčet a mnohé říkat hlasem pronikavým. On už ví, co to je mít strach. Už také ví, co to je nahánět strach. Nepůjde do Číny. Protože už to všechno ví.

Pak odjel Pešina, páter Had se držel za rám okénka a vyprovázел ho až pod pivovar a dlouho se ještě díval za kočárem a mával, i kdyby hlavu vystrčil, už mě neuvidí, už se neuvidíme, kočár se leskne jako rakev, sbohem, ovečko.

Pak odjeli Lamberkovci, Lamberk jen sedl do kočáru a už usínal, Terezie Rozálie se pro něco vztekala, Marie Maximiliána stála na nádvoří, dcera křičela, služebnictvo běhalo, nebud'te směšná se svou slepicí, já vím, ale to bylo poslední, cos ještě ode mne jakžtakž potřebovala, čím jsem ti mohla připomínat, že žiju, kočár se nějak divně leskne, sbohem, dcerunko.

A všichni odjížděli, jen Valdštejn stále neodjížděl, už se stmívalo, Martinic obcházel a ptal se po něm, prý šel na Chlumeck, hnali písaře na Chlumeck, ano, je v kapli, klečí, modlí se, Marie Maximiliána se zavřela ve svém pokoji, už byla tma, zvedl se Vítr, zamračilo se, hejtmán šel zrovna dolů ke staré bráně a potkal arcibiskupa, oba se zastavili a dívali se na sebe.

– Je jasná paní doma?

– Ano. Mám ji zavolat?

– Jste čím dál nevychovanější, hejtmáne. Běžte si po svých, půjdu za ní sám.

A došel k zámku a prošel lodžií a už byl v půli schodiště. A najednou se otočil, vyběhl na nádvoří, křikl na kočího, poručil zapráhnout, sehnat probošta a odjet, rychle, hned.

Byli teprve v Luži, když se spustil liják. Kočí zastavil, slezl a zeptal se, co teď.

– Nic. Jedem dál.

– Do Prahy, Vaše arcibiskupská Milosti?

– Proč do Prahy?

– Já nevím.

– Nevíš? Tak jed.

– A kam?

– Co se ptáš, když to sám víš líp? Jed do Prahy. Liják stříkal až do pokoje. Marie Maximiliána zavřela okno, klekla a modlila se.

Klečel i páter Had, ale nemodlil se, ani myslet už na nic nemohl, jen klečel, díval se do stěny, tlusté zdi má tenhle hrad, studené, kamenné, když venku takhle prší, je jako veliká kamenná past. Zaskřípaly dveře, vklouzl otec Křížulka, sedl si na postel, vypadal spokojeně.

– Co, otče Jene? Už je tady líp, když panstvo odjelo?

– Copak o panstvo. Ale vy budete superiorem, Vojtíšku. A když budete superiorem vy, pak já už vůbec nemám strach. Už mě přešlo i špatné tušení. Já už se zase skoro těším, považte.

– Jen nespěchejte. Ještě dávno nejsem superiorem. A spoléhám, že nikdy nebudu.

– I budete. A právem budete. Provinciál to mazaně navlékl. Nejmenoval vás, a přece už vás jmenoval.

– Dost času. Z rezidence stojí teprv jeden kámen.

– A všiml jste si, otče Vojtěchu?

– Čehopak?

– Že lidi s námi nešli světit kámen.

– Všiml.

– A víte, co se povídá?

– Co se povídá?

– Takové... věci. Ošklivé. Nebudu vám je teď před spaním vykládat. Dobrou noc, otče superiore.

Ani ten jeden kámen už ale nestál. Když ráno přišel baumistr na staveniště, posvěcený kámen byl svalený, ležel v louži. Nechal ho být; stejně nakonec přijde jinam, tady byl jen pro slavnost. Kámen tam ležel v blátě kolik dní. Kromě pátera Hada a otce Křižulky se toho nikdo nelekl.

Musím Vám napsat, urozená sestro moje, že nás tu asi čeká dlouhá zima. Lidé tak aspoň soudí podle toho, jak se chová zvěř. A je nás čím dál méně. Podzim je tady pršlavý, a dlouhý, čtu si dnes od samého rána v knize Kazatel. Budete o vánocích v Praze? Dceru už skoro ani nevidám. Dodržuju slib, chodím celá černá. A často ani chodit nemůžu, jen sedám lehám, taková už jsem špatná. Jaký užitek má člověk ze všelijaké práce své, kterou vede pod sluncem? Čtu si v té knize od samého rána. Kdybyste se tak ještě jednou mohla podívat na Košumberk! Někdy mám sen, že jdu a nechávám ho za sebou, až se mi ztrácí. A to byste pak už nikdy nemohla přijet. Ale Vy jistě budete o vánocích v Praze. Anebo ve Vídni? Viděl jsem všechny skutky, dějící se pod sluncem, a aj, všechno jest marnost a trápení ducha. Přečtěte si to. Odpusťte, že vám píšu jedno přes druhé. Je mi dnes nějak smutno, ani nevím, proč. Podzim je tady pršlavý, mívala jsem ráda déšť, ale už nemám. Jsem hodně špatná, stůňu nebo co. Anebo Bůh mě trestá. On ví, proč. Kdyby Vám zbylo zbytečných pár dnů, přijed'te. Z Prahy sem není daleko. Odtud do Prahy je mnohem dál. Přijed'te, pokorně Vás prosím, přijed'te. Objímám Vás a modlitbami svými se Vám poroučím.

) XX (

Po vánocích byl páter Had v Hradci u rektora. Vyznal se ze své odporné žárlivosti, ze své mizerné, požerné touhy být jediným, kdo smí vídat a hlídat duši oné ženy, ze své opuchlé pýchy, že on jediný

může tu duši zavolat jménem. Vyznal se upřímně, s lítostí a s dokonalým předsevzetím, že se už nikdy nebude nic takového opakovat. Rektorova cela byla vyhřátá a nový rektor zas tak mladý, zdravý jak břízka v máji, páter Had si teprve teď vzpomněl, že ho zná, když tady v Hradci učil, tehle Dačický tu byl nějaký čas scholastikem a o přestávkách promrskával s žáčky, co jim páter Had předtím při hodině vyložil, ano, Jan Dačický, čerstvě tehdy příšlý z noviciátu, ještě mokrý, růžový, a už je rektor, dívá se na mne jako na vesnického strejce a já tu sedím a čekám, až mě pokárá, až mi vysvětlí a vyčte můj hřích. A mohl bych ti, chlapče, dokázat, že to vůbec není hřích. Nanejvýš snad lehký, běžný, zanedbatelný. Zatáhl bych tě za růžové uši pěkně do Klementina, do knihovny, našli bychom si Escobara a já bych ti tam přečetl, že není zcela jistá nepřipustnost mého jednání, neboť na jeho konci třeba byl i dobrý úmysl, a to stačí, ba i kdyby dobrý úmysl byl jenom málo pravděpodobný, to úplně stačí, Theologia moralis universa, četls? Jenomže ty jsi rektor a já nemám právo tě někam tahat za uši. A krom toho já si myslím, já dokonce vím, že to hřích byl. A nelehký. Nezanedbatelný. I to bych ti mohl dokázat. Ve stejném Escobarovi bych ti o tom něco přečetl. Ale už mluv, ať to skončí, jsem unaven a jsem si protivný. V duchu tě tahám za ucho, ale navenek se tvářím poslušně, odpusť mi, jsem nadutý jak jalovice po mladém jeteli, odpusť, vždyť já ti závidím, a mluv, dále, ať mohu zpátky na Košumberk.

– Skončeme, otče. Je to jasné. Dám vám rozhršení. Myslím, že je to běžný hřích. Velice běžný; bohužel. A za pokání... víte, co? Budete denně aspoň hodinu štípat dříví. Anebo drhnout podlahu. Cokoli takového. Tušíte, proč?

– Netuším, reverende.

– Aby vás přešly tělesné touhy. Vy jste mi toho hodně napovídal o duši té ženy. Ale já bych řekl, neurazte se, že jde spíš o něco jiného než zrovna o duši. Aspoň hodinu denně pracujte. Unavte se. Práce je dobrý prostředek. Také umýt se studenou vodou není špatné. A neberte to zas tak vážně. Hlavně na to tolik nemyslete. Jste dost

starý, abyste na to už nemusel tolik myslet.

Vysmívá se mi. Jak přitroublému kostelníkovi, který si za farou v křoví sáhl na kuchařčin zadek a teď se bojí, že ho čert odnese komínem. Ale nic, jen se vysmívej. Máš pravdu. Je to všechno nechutné a směšné.

– Ano, otče rektore. Budu štípat dříví. Občas vydrbu schody. Už jsem pochopil.

– Čemu se smějete? A vidíte, to také není špatný prostředek. Co je směšné, už není tak žádoucí.

Máš pravdu. Vůbec si nejsem žádoucí.

Byl konec roku, den svatého Silvestra, papeže římského, venku nasucho mrzlo, na Košumberku seděla Marie Maximiliána u krbu, nohy zabalené do vlnáku a přes ramena liščí kožíšek, z krbu sálalo, že bylo vidět varhánky horkého vzduchu, jak stoupají, ona se ale třásla a dýchala si na prsty. Byla teď často nemocná. A sotva by koho napadlo pod tou liščinou hledat tělo, které přivolává hřích. Dýchala si na prsty a seděla tam přihrbená, pohublá a zpod černého čepce jí vylézaly lokny mastných vlasů, jež začínaly šedivět. Od rána měla hlavu jako jehelník, při každém pohybu se přihlásila bodavá a zas cukavá bolest. A když zůstala sedět nehybně, s hlavou jako popraskanou skleněnou koulí, oči upřené do jednoho bodu, pak zase všechn vnitřek lebky zaplavovalo ustavičné šumění a přicházela závrať a úzkost a pocit, že bříška prstů, přitisknutá na dlaň, rostou do strašlivých rozměrů, i dlaň se bez přestání zvětšuje, už je z ní krajina hliněných údolí a pustých oblých kopců, nedá se zastavit to zvětšování, ten rozpínavý úprk všeho do bezmezných prostorů, a chvílemi se hraběnce i zdálo, že přestává vidět.

Potom usnula. Spala jak socha oblečená v černém, jako nebožtík, kterého zazdili do krypty vsedě, s hlavou lehce zvrácenou a s rukama bezvládně ležícíma v klíně. Zuzana Horecká ji probudila, když už se za okny stmívalo.

– Uložíme vás do postele, Milosti,

– Ne. Proč je taková tma?

– Už bude večer. A venku je pod mrakem.

– Měla jsem divný sen.
– Vyložím vám ho, chcete? Odpolední sny mají zvláštní řeč.
– Nech si své čarování. Viděla jsem Ježíše Krista. Páter Had se ještě nevrátil ? Přines nějaké světlo.

– Ten už dnes nepřijde.
– A pošli mi sem otce Křížulku. Proč je už taková tma? Kdyby se někdo ptal, řekněte, že nejsem doma. Pošli mi sem otce Křížulku, musím si s někým pohovořit o tom snu.

Když přišel, když klikatě přecházel pokoj ode dveří ke krbu, hledaje po každých dvou třech krocích nějaký kus nábytku, kterého by se zachytil, skoro Marii Maximiliáně hrkly slzy do očí. Otec Křížulka už je stařeček.

– Já už dokážu chodit jen po třech. Bez hole mi to nejde. Pozdrav Pánbůh, paní hrabinko. Že prý vás už zas bolí hlava. Já tam mám prášek svatého Ignáce.

– Ne, teď mě nebolí. Nestůjte, otče Jene. Moc vás ty nohy trápí? Představte si, že jsem tu prve usnula. Takhle v křesle. Ani nevím, kdy.

– Taky to na mě dneska padá. To dělá ten mrak. Tlačí nás dolů.

– Usnula jsem a přišel ke mně. Já jsem ležela na stráni a bylo tam samé kamení. A on přišel. Ale šel a nešel. Spíš jako by letěl. Nebo plul.

– Kdo, paní hrabinko?

– Ani travičku neohnul. Kdo? Ježíš Kristus. Šel až ke mně a v rukou nesl dva kameny. Jeden bílý a jeden černý. A ty kameny měly tváře a mluvily. Jeden přísně a druhý laskavě. A věděly o mně všechno, všecičko od začátku, co nikdo neví, možná ani já. Bála jsem se a třásla, ale taky jsem byla šťastná, že aspoň někdo o mně všechno ví. Otče Jene, co to znamená? Copak může něco takového být?

– Mluvící kameny? Ale snad i může. Někde u Strakonice prý mívali takový kámen. Strojili ho do šatů a zapalovali na něm svíčky. A tady blízko, v Morašicích, žila nějaká bába, měla na zahradě kámen a říkala, že v něm drží zavřený hlas, který jí poví všechno, na co se ho zeptá. I věci budoucí a tajné. Děkan to prozkoumal a zjistil,

že v kameni je ďábel.

– Ďábel? Ale v tom snu nebyl ďábel. Byl jenom Ježíš Kristus. Já mám strach. Co se zas chystá? Myslíte, že to bylo varování? Snad to ještě odvrátíme.

– Co se má stát, stane se. Nic neodvrátíme.

– A co já mohu? Čekat, až se to stane?

– Měla byste se modlit. Prosit ho. Toho, který jde a ani travičku neohýbá.

– Proč, když stejně nic neodvrátíme?

– On možná odvrátí.

– Řekněte, otče Jene, je dobře, když je člověk sám? Vy jste často sám?

– Já? Jak to, sám?

– Tak... Chodíte, a všichni jsou cizí, jako by to ani lidi nebyli. Všichni mají nějakou cizí řeč a cizího Boha a žijou v cizí krajině. Nikdy vám to tak nepřipadá?

– Nepřipadá.

– Vy jste hrozný, otče Jene. Kdybyste musel žít někde na skále, kde by nebylo nic, jenom kamení, pak byste pochopil, co je být sám. Ničemu nerozumíte.

– Já vím.

– Anebo já ničemu nerozumím? Myslíte, že on odvrátí, co se na nás chystá? Odvrátí od nás neštěstí?

– Odvrátí zbytečné neštěstí.

– Vy tomu věříte? Ano, vy tomu věříte. Já ne. Každé neštěstí je zbytečné. Co kroutíte hlavou?

– Jste ještě mladá, paní hrabinko.

– On trestá, i když nemá proč. Já se ho bojím. Budu se modlit. Budu ho prosit. Protože se bojím.

– Nezaškodí trochu se bát.

– Co je vám k smíchu?

– Nic. Jenom si představuju, jak nás poslouchá.

– A směje se nám?

– Usmívá se. Jen pomyslete, tam zpívají serafíni a rostou zlaté

houby a tančí sedm hvězd, a do toho je slyšet, jak někde dole tlachá jeden hloupý dědek...

– A jedna hloupá ženská. Nemávejte rukama, já vím, že jste to měl na jazyku. A máte pravdu. Moc málo na tom záleží, co my tu chceme nebo nemůžem. Mne ovšem nezahřejou serafíni, když je mi zima. Zhasl nám oheň, vidíte? Ale máte pravdu. Já jsem asi směšná. Jsem si protivná. A bojím se a to je všechno. Vy myslíte, že nás poslouchá? Myslíte, že slyší, když něco řeknu? Snad i slyší... To by byla veliká útěcha. Nemáte zdání, co bych mu toho napovídala.

– Řekněte mu to. Celé mu to řekněte. On slyší.

– Jak? Ušima? Ba ne, otče, tohle si vykládejte dětem. Byla by to velká útěcha. Ale já už jsem na ni stará.

– Proč ušima? Možná, že zrovna tím kamením...

A zima byla dlouhá a Marie Maximiliána ji proseděla u krbu a dýchala si na prsty a hlavu měla jako jehelník a nikdo už nepřicházel, jen někdy otec Křížulka, tlachavý serafín, zrádný důvěrník jantarové Panny, nemytý stařeček.

Jen povolily mrazy, správce Chodt rozdělil robotní povinnosti na stavbě rezidence. A prvním jarním blátem už sedláci vozili kámen, dřevo, písek a chalupníci kopali základy, ode tmy do tmy. A dál šly krajem divné zvěsti o černém domě, který se bude stavět z kamene slepovaného slepičí krví a bude v něm bydlet třináct magistrů a třináct doktorů a třináct soudců a ti budou předvolávat všechny poddané a zkoušet je z římského katechismu, a kdo neobstojí, půjde do vězení dole pod tím domem, ne nadarmo se tam kope tolik do hloubky, a všichni chlapci budou vzati z chalup a dáni do školy v tom domě a už se nevrátí, budou z nich černí, budou z nich jezevci.

Páter Had věděl, co se povídá, taktak měl ale čas připravit si na neděli kázání, pořád jen chodil a jezdil a počítal a dohlížel, sháněl vápno, železo, hádal se s baumistrem, proháněl políra, i v noci někdy běžel s lucernou na staveniště, není-li hlídač zase namol, jednou ráno ho tam našel ležet, byl jako slíva, pomazaný blátem, a všude taková spoušť, že nejmiň deset mužských na ní muselo celou noc pilně pracovat, stopy vedly k lesu a tam se samozřejmě ztratily, Křížulkovi

se zdálo, že jsou mezi nimi i otisky kopýtek, páter Had o tom svinském činu mluvil v neděli v kapli, hrozil a prosil, krásně hrozil, krásně prosil, správce Chodt si dal přivést na zámek pár sedláků, o kterých si už dávno myslel svoje, křičel na ně, hodně křičel, ale platné to nebylo nic a o příští neděli přišlo lidí na mši zas ještě o něco míň. A pak už byl duben, potahů i sedláků bylo potřeba na poli a stavba vázla. A páteru Hadovi se zdálo, že je to všem kromě něho celkem lhostejné. A kromě rektora. A kromě provinciálátu. A tím víc jezdil a běhal a dohlížel a vztekal se, jako by celý svět se zřítil a ze všeho tu zbylo jenom jedno blátivé staveníště domu s nepřiliš jasným účelem a s pahýly zdí, jež nerostou.

Dubnová voda byla ještě studená, Křižulka blaženě přivíral oči. Seděl na tlustém kořeni a nohy měl až po kolena v potoce. Marie Maximiliána stála opřená zády o kmínek olše. Voda se leskla, kvetly nebeklíče a Křižulka vyprávěl jak umírali svatí mučedníci a misionáři a pokorní beránkové. Litevského pátera Mikuláše Lancicia sám ještě dobře pamatoval, žebravého rytíře lásky a ozdobu Tovaryšstva. A jeho smrt měl ze všech nejradši. Snad kvůli těm červům. Pukavé vředy, to ještě nic není. To je malý trest. Malý důkaz boží přízně.

– Měl takové hrozné bolesti, že ani nemohl pohnout hlavou. A z nohou mu zaživa lezli červi. Superior přikázal, že se mu mají obírat, ale otec Mikuláš prosil, ať je nechají, protože on i červ má svůj úkol od Pánaboha a není dobře mu v něm bránit.

– Kolikpak je vám roků, otče Jene?

– Mně? Sedmdesát. Už jsem tady hanebně dlouho.

– Vy se nebojíte smrti, že? Vy se ničeho nemusíte bát.

– A to zas já se bojím, paní hrabinko. A jak.

– Čeho byste se bál?

– Všeho možného. Já i tmy se dost bojím. Anebo že mě vyženou. Z Košumberka. Toho se bojím čím dál víc.

– Kdo by vás vyháněl?

– I kdokoli. A bylo by to správné. Zbůhdarma tu jím chleba. Ale mám z toho špatné spaní. Kam bych šel?

– Spěte klidně. Dokud jsem tady já, nikdo vás nevyžene.

– Já vím...

Hraběnka hodila do potoka prut. Chvilku se zmítal, točil, nechtělo se mu, pak ho vzal proud.

– Vy myslíte, otče, že mě vyženou?

– To... já nemám ponětí. A pročpak by?

– Nějak jim neroste, ten černý dům.

– Bodejž by radši zůstal, tak jak je.

– A páter Had se může zbláznit. Včera sám vozil písek. Co na tom má?

– Trucuje. Trápí se. Málo se mu toho daří. A on je ještě mladý. Nemůže připustit, že člověk přes svou vlastní hlavu nepřeskočí.

– A proto musí stavět dům?

– Snad musí. Sám možná neví přesně, proč. V lidech se spletl, a tak teď vozí písek a kamení. Vy jste tím taky trochu vinna.

– Vylezte už z té vody. Nastydnete.

– Půjdemo do kaple? teď tam bude prázdno.

– Za chvilku.

– Převlíknem obraz, ne? A natrhám jí kvítka.

– Dobře. Já natrhám. Vám se to špatně shýbá. Vidíte, že ona může odvrátit neštěstí? Že může?

– Už mockrát odvrátila. Ona chodí k Pánu bez zaklepání.

– Uzdravila mně dceru. Všiml jste si někdy, jak je smutná?

– Panenka Maria?

– Na našem obraze. Smutná a sama.

– Jakpak by sama?

– Jak? Drží dítě. Ale dítě už je vlastně mrtvé. Umře jí. Ona ještě neví, kdy, ale ví, že se to nedá odvrátit. Drží mrtvé dítě.

– Všichni jsme takhle mrtví. Na tom není nic smutného. Otec Křižulka se vyškrábal na břeh, obul sandály a šli.

– Vy jste rád na světě, otče Jene?

– Moc rád.

– A nebojíte se umřít. Můžete mně to vysvětlit?

– Na mně tak nezáleží. Co jsem já platný? Jako vrabec. Letí a je.

Sežere ho kočka a není. A pak si taky myslím, že pro mě snad kousek místa v nebi najdou. Někdy se i těším.

– Myslíte, že v nebi budete stejný, jak jste teď?

– Proč ne? Jen budu lehčí. Nebudu tak funět do kopce. A nebudu čekat, kdy mě vyženou. Odtamtud se pak už nevyhání. Tam má každý své místo. Navždyckv. Tady na zemi nemá. V nebi má.

– A já nejsem ráda na světě a umřít se bojím. Můžete mně to vysvětlit?

– Ne. Tomu já nerozumím.

– Vy jste dost hloupý, otče Jene.

– Moc hloupý.

– Ale je s vámi dobře. Vás se nebojím. Víte, že jste už možná poslední, koho se nebojím?

– Vy se, Milosti, pořád bojíte a bojíte. Vy ne že nejste ráda na světě. Vy se bojíte na světě.

– A nemám proč se bát?

– Možná i máte, ale...

– Ale co záleží na jednom vrabci, že? Já si na to snad časem taky zvyknu, otče. Asi jsem dost hloupá. Ne a ne si zvyknout na to, co je. Snad ještě zmoudřím, ne? Vždyť já už mnoho nechci. Jenom ať mně nic neberou. Ať už konečně zůstane aspoň to, co je. Já si na to zvyknu, ale ať to zůstane. Ať mi to pořád nebere. Ať si nemusím pořád zvykat znovu. A pořád na horší. Já se ho bojím.

– Kdo vám co bere? -Bůh.

Převlékli obraz a vyměnili kvítka ve vázách. Venku se plašilo jaro. Marie Maximiliána klečela ve své lavici, pohublá, přihrbená, s věčně studenými prsty. Otec Křižulka vylovil z kapsy svůj odřený krucifix a položil ho před ni.

– On nic nebere. Jemu brali. A berou. Kradou, kůži sdírají. On je chudý a dobrotvivý Bůh. Nepřibíjeje ho znovu na kříž, Milosti. I takhle je dost křivdy na zemi. On za ni nemůže. On to tak nechtěl. Ale taky se mu všechno nepodařilo. Hlavně my jsme se mu nepodařili. A on si to odtrpěl sám ze všech nejhrozněji. Vidíte tu krev?

Křižulkovi kapaly slzy. Marie Maximiliána se ještě víc nahrbila a

políbila krucifix tam, kde na probodených nohou byla načervenalá skvrna, už zašlá a stokrát odřená. Venku s neslyšitelným třeskem cosi pukalo a lepkavá sladká vlna zaplavovala krajinu, až v údolích omdlávali ptáci.

– Prosme ho, otče Jene. Už se to sem valí. Voda už stoupá. A ten liják, slyšíte? Já jsem tolik mívala ráda déšť. Ale už nemám. Proč je taková tma? Kdyby někdo tloukl na vrata, buďte zticha. Jako když tady nejsme. A prosme ho, ať nás zachrání!

Slunce už zapalovalo vršky stromů nad Roubovicemi, i v kapli se zdálo, že hoří šňůry lamp, a otec Křížulka tiše vypravoval o sedmi svícnech a o ženě s křídly orlice, o černé Matce boží montserratské a o Matce trnavské, jejíž oko bez přestání krvácí, o vodách, které léčí chromotu i horké nemoce, a o Ježíši v podobě zahradníka a o rybě na řevavém uhlí a o tom, že všechno nakonec má nějaký dobrý účel a my ho jistě v hodině smrti seznáme, a bud se usmějem anebo zastydíme. Hraběnka klečela a dívala se na obraz, v kapli bylo ticho, i Křížulka už jenom šeptal, spíš jen pro sebe, troubení už se vzdalovalo, liják přestal, přízrak opadával, podvečer je hodina milosti boží, Bůh přece jen asi naslouchá a snad naslouchá vlídně. Dalo se tomu věřit. Podvečer je hodina ticha, pokory a naslouchání.

Dole pod strání páter Had křičel na políra. Už zase darmo přešel den.

– Postavím sem dva mušketyry, snad vám půjde práce líp od ruky!

– Mušketyr maltu nenamíchá, velebnosti. Postavte radši deset sedláků. Anebo zaplat'te a já přivedu dvacet lidí.

– Pořád jen platit! Nemám čím.

– Zadarmo nepostavíme ani chlív.

Nahoře bylo vidět Křížulku s hraběnkou, jak vycházejí z kaple, stínové obrázky na zlatém papíře. Křížulka mával na pátera Hada a něco volal. Nebylo mu z té dálky rozumět. Taký ovečka boží. Ale já už nechci ovečky ani vidět. Motají se, koušou travu a bečí. Jen si běž. Jen si vykládej o nebeském ptactvu. Jasná paní se tím jistě ráda pobaví. Kdybyste tak obešli vesnice a křikli na lidi, ať pošlou zítra aspoň ženské na stavbu. Ale to ne, to musím já. Ovečky si bečí a jsou

kudrnaté. A já půjdu ráno s drábem po vsích. Pro větší slávu boží.

– Sedláky nemám. Správce mi je teď nepůjčí. Stačily by vám ženské?

– Ženskou sem nedostanete.

– Zítra jich tady máte dvacet.

– Leda v řetězech.

– I kdyby v řetězech!

) XXI (

Toho jara se na košumberském panství objevil Ondřej Zich. Přespával zprvu všelikde a hlad zaháněl všelijak, semtam i za humny zakroutil krkem zatoulané slepici, jinak ale vsi obcházel zpovzdálčí, ženu schoval v opuštěném sroubku v lukách u Mentour a zakázal jí vystrkovat nos, vyčkával, bál se, nevěděl. Ale když ho pak hlad a déšť zahnal až na kraj vsí a na záprsně chalup, pomalu se bát přestával, otrnulo mu, troufal si lidem na oči i za bílého dne, i do Luže to zkusil, zkrátka ukázalo se, že už ho tady možná nikdo ani nezná. Byl tomu rád; neboť z toho plynula naděje aspoň na teplou polívku, i když polykanou vestoje u psí boudy, a na vyspání v chlívě nebo v přístodůlku. A užíral se tím; neboť není správné, kráčí-li herold Mesiášův krajem nepoznán, nepovšimnut, míjen kolemjdoucími jako obyčejný obejda a drant.

Ostatně nebylo divu, protože Ondřej Zich i jeho žena nejen o třicet roků zestárli, oni i zhubli, zpustli, zešpinavěli, nehledě na to, že kdo žebřá o penízek na témže náměstí, které ho kdysi vídalo, jak penízky žebrákům dává, ten je bláhový blázen, čeká-li, že snad bude poznán: vždyť už to není on. Už není koho poznávat. Jsme i nejsme, neboli není kam se vrátit, nikdy není kam, jen do iluze, a v té jsi směšný jako opilec, lezoucí nohou do rukávu.

Ondřej Zich se vrátil na košumberské panství, kam pravoplatně patřil. Patřil tam do vězení, ale patřil tam. Nicméně ani majitelka panství by se nerozpomněla, potkat někdy ten žebravý pár, táhnoucí

se lopusím při cestě, muže zarostlého a s očima zdivočelých psů a ženu špatnou, vysušenou jako smrt. Nemohla by se rozpomenout; když Zichovi jednou v noci před třiceti roky opouštěli svůj lužský domek a svou plechařskou živnost, Slavatovna byla tehdy ještě na Košumberku jiná, ne rozená Žďárská ze Žďáru, ale rozená Michnová z Vacínova; a i ta by se koneckonců dnes už těžko mohla na Zicha rozpomenout, protože i ona brzo po něm odtud odešla, a dál než do Saska, mnohem dál, až pod drn.

Zichovi tenkrát doputovali do Žitavy šťastně, ale to bylo asi poslední, co se jim v životě přitrefilo šťastného, potom už všechno jelo poskopečka a nakonec to už ani nejelo, ale přímo padalo, saští souvěrci nepříliš shovívavě naslouchali sečtělému a drobátko potřeštěnému Čechovi, když vedl řeči o novém příchodu Mesiášově, pravda je jenom jedna, Lutherova pravda, a ďábel rád mele nejenom jazykem Říma, ale všemi svými nelutherskými jazyky, a vůbec už neradi poslouchali, když příšelec začal shánět plech a chtěl zas dělat sběračky a cedníky a medence a žádal o přijetí do cechu. Zichovým se dařilo jen taktak a čím dál hůř, duše sic přišla občas k pokrmům beránkové víry, i když krutě znovotařeným, tělo však marně loudilo taky o kousek beránkového masa do žaludku a beránkové vlny na opuchlá kůtka, stěhovali se, stárli, prosili, chodili od mizernějšího k mizernějšímu, pak už rovnou po žebrotě, a letos k jaru, potloukajíce se kdesi po břehu Labe, vzali to najednou proti proudu a šli, dnem nocí šli, obešli opatrně Děčín, Brandýs, Kolín, za Přeloučí se dali k Heřmanovu Městci, ke Slatiňanům, a to už byli skoro doma, už se začali zdálky vyhýbat nejenom věžím rathauzů a děkanských kostelů, ale i bábám s nůši a kočím na poli, tady už byli mezi svými, tady už je mohl kdokoli ze starších poznat, zamávat na ně, zavolat, kdokoli je tu už mohl vzít kolem krku a zavést do chalupy a uctít špekem a dobrým slovem, ale také je kdokoli mohl vzít za krk a dostrkat někam na purkrabství nebo na faru a odtud do vězení. Šli potichu, šli oklikou přes lesy, srdce jim tlouklo až v hrdle, byl to strach a bylo to i štěstí, trásli se v trnčí a těšili se, třicet roků na tu chvíli oba potají mysleli. A vyhlíželi si už cestou mýtiny, kam pozvou všechny, kdo

zůstali věrni víře a svobodě, a dají se jim poznat a předají jim poselství.

Poselství nepředali. Na mýtinu nikdo nepřišel. Lidem se nějak nezdálo, že by posel otcovské víry a dalekých pravých biskupů mohl chodit tak dodraný a smrdutý a mít věčně takový hlad. Mnozí už i dost pozapomněli na své daleké biskupy. Mokřý beránek už se rousal kdesi moc daleko.

Poselství nepředali, rozdali jen pár knížek, co s sebou táhli v pytli, a rozdali, nechtíc širým krajem roznesli i trpkou zvěst o smutných koncích bláznů, hledajících někde za horama cosi, co stejně není, pravdu, spravedlnost, bratrství, zelené klíčky hořčičného zrna, království boží na zemi. Nemuseli ani nic říkat; dalo se jim to přečíst z kůže na tvářích a z těkajících očí. Zvěst byla trpká, ale nepřekvapovala.

Poselství nepředali, ale dostali i tak najíst a spali skoro vždycky v suchu, chodili ze vsi do vsi, Ondřej Zich všude vykládal, že už se blíží nová říše Kristova, že už je jak déšť na spadnutí, říše chudých a spravedlivých, možná už zítra na úsvitu sestoupí anděl, mající klíč od propasti a řetěz v ruce své, a chopí draka a satana a uvrhne ho na tisíc let do tmy a svrchu ji nad ním zapečetí a duše všech stíhaných a štvaných zasednou vedle Krista na lipové stolice a budou spolu s ním po tisíc let kralovat, lidé poslouchali, připadalo jim to povědomé jako hlas z dálky, jako pentle z dětství, poslouchali a usmívali se, politovali žebráka, dali mu najíst, bláznům se nemá vymlouvat jejich třešňový sad, který jim roste v hlavě, ať se v něm procházejí, ať jdou, ať jim nikdo neplivá do jejich osamělého štěstí, Zich plakal, když jim líčil barvy a korouhve nového království, říkali mu král, král Ondřej poslední, král Hadrybral, a klopýtavý pár dál táhl krajem, obcházel v kruhu svoje rodné neštěstí, svou nebohou iluzi, vracel se, nemoha se vrátit, volal čistého Boha, nemoha býti slyšán, slyšel všivého Boha vagabundů, nemoha jeho řeči rozumět, zakrátko už sem ti dva patřili jak šindel na střechu, ne, nevrátili se, nikdy předtím tu nebyli, snad vyrostli přes noc ze země, snad se narodili v podobě starých, scvrklých a pomatených bytostí, žebravý prorok a jeho umolousaná

žena, občas je v Luži vyhnali z rynku a dráb je seřval, když si sedli na kámen před vraty panského dvora, ale jinak si chodili a nebylo to nic tak zvláštního, po Čechách tehdy táhlo den ze dne víc všelijakých šlejiřů, muzikantů, kejklířů a komediantů a bláznů a dorot.

Začalo se pak také říkat, že Zich má jakási vidění a zjevení. Mluví prý k němu sám Bůh a andělé. A předpověděl metlu, která se objeví na nočním nebi, chvostem ukazujíc k Římu; a z chvostu budou sršet rudé plameny. Několik ženských zastavilo na Chlumku před mší pátera Hada a ptaly se ho, neměl-li by se ten prorok, co se tady toulá, přivést do kaple. Snad že by se mu zjevila Panenka chlumecká, která už tak dlouho nedává o sobě nic vědět. Páter Had báby zlostně okřikl a v kázání pak zle hovořil o šelmě, jež obchází a láká sladkým řevem. A volal potkáte-li šelmu, hod'te po ní kamenem.

A Zich se o tom doslechl. A nazítří si počkal na staveništi rezidence, až přijde páter Had. A stoupl si mu do cesty a podával mu kámen.

– Hod', mnichu.

– Kdo jsi? Co mi chceš?

– Já jsem ta šelma, která obchází. Vezmi si kámen. Já kousek poPojďu a hod.

– Zbláznil ses?

– Ty se bojíš?

– Jdi. Táhni po svých. Neznám tě.

– Znáš mě. Včera jsi o mně hovořil. Křičels, at' mě ukamenujou.

Já to vím. Nechceš kámen? Nehodíš?

– Uhni mi z cesty.

– Podruhé nehoň hubou vítr, mnichu. A neboj se mne, já se tě taky nebojím. A nech už téhle stavby, rozumíš? Bohu je protivná. Nech toho. Stejně ti Bůh v noci zboří, co přes den vystavíš.

– Počkej! Kdo v noci boří stavbu? Co ty o tom víš?

– Já vím všecko. Ale říkám máloco. Bud zdráv. A dobře hlídej.

– Nechod mi kolem téhle stavby, slyšíš? Necourej mí tu okolo, nebo ti nohy zpřerážím!

– Jen hodně vříскеj, křivonosko. Bohu nohy nepřerazíš.

Zich potom obvykle mluvil už jen o rezidenci, když přišel někam do vesnice a když se k němu sbíhali a čekali, co si zas blázen vymyslel. Království boží už tolik nelíčil a nesliboval; stejně se mu kvůli němu jen smáli. Řeč o rezidenci brali vážně. Už předtím o tom domě něco slychali a povídali si. Zich mluvil vlastně totéž. Jen mluvil přesněji. A mluvil tak, že bylo jasné, kolik je v tom lsti a hrůzy. Že není psáno v žádném urbáři, aby poddaní museli stavět paláce nějakým mnichům, jako by robot nebylo už takhle dost. Že je to šelmovství a útlak spodního lidu. Že černý dům se má stát rezidencí d'áblovou a sídlem Goga, knížete země Magog, který přitáhne na zdejší zemi jako oblak a přikryje ji, ale Bůh na něm posléze vykoná soud morem a krveprolitím.

Mezitím nový, hustý, sazovitě černý mor nabral sílu v sarajevských a soluňských bazarech, mezi usekanými beraními hlavami v úskübských masných krámech, ve stokách silistrijských a v bažinách kolem Skadaru, zaplavil Uhry a toho jara už byl v Prešpurku a ohmatával si šťavnatou, tučnou Vídeň. Na Leopoldově dvoře se začalo uvažovat, že císař je i králem Českým a že by neměl tolik zanedbávat Prahu, která je v létě příjemnější než Vídeň. A zdravější.

A takové bylo proroctví Ondřeje Zicha: Bůh nedopustí, by byl dokončen d'áblův dům a sídlo knížete ze země Magog. Přejde anděl v bílém rouchu a s vlajícím vousem, v ruce řetěz a klíč. A z lesů přitáhne dvouhlavý pes obrovské postavy a s černými chlupy po celém těle kromě křídel, jež budou porostlá černým peřím; a jeho jazyk bude z tekoucí mědi. A setkají se na staveništi d'áblova domu a anděl už přiloží k zemi klíč, aby otevřel propast. V tu chvíli však pes rozevře křídla a vzlétnuv usadí se na košumberské věži; na hodinách tam bude právě poledne. A anděl tedy zvedne klíč proti čistému nebi a sjede blesk a zapálí Košumberk. Pak vznikne v zemi trhлина zdělí tisíce kroků a tisíc loktů široká; v té průrvě zmizí zámek, dosud hořící, i jezovitský dům i kaple, jež se skácí s vršku dolů do trhliny, která se potom zacelí. A tam, kde stával Košumberk, vyrostе košatý strom. A tam, kde byla kaple, bude stát zlatý džbán. Strom i džbán

přetrvají tisíc let. A dole, kde bývalo staveniště, vyrazí černá plíseň a začne se rozlézat. Jméno té plísně bude mor.

Zich obcházel a všude opakoval prorocství. Na celý kraj padala tíseň, naděje i strach. Povídal se neuvěřitelné, vytrěštěné zprávy o selském huntování na cizích panstvích. K Zichovi se přidal jakýsi tkadlec z Tejnice a holický kantor. Nosili a rozdávali cedulky, popsané divným písmem; bylo to prý písmo tajné, egyptské, a vypsána jím byla zkáza Košumberka, jež nastane. Pak nosili i cedulky, na kterých už bylo psáno jenom: červen, 24, sobota.

Celý štůsek těch cedulek našla Marie Maximiliána jednou před mší v kapli na své lavici. Zavolala si otce Křižulku a tomu se nad nimi rozdrkotaly zuby, třásl se a jen opakoval, že už ďábel vlezl před samu boží tvář. Vysvětlit to hraběnce musel po mši páter Had.

- Zvláštní věc. Přiveďte mi někdy toho člověka.
- Poradíme si s ním sami. Je to šílenec, Vaše Milosti.
- Co na tom?

Přivedli jí ho. Dráb ho chytil někde v polích, svázal mu ruce dlouhým provazem a táhl ho za sebou na Košumberk. Do hraběněčina pokoje se nahnul celý houf, dráb, správce, oba jezuité; Křižulka šel před Zichem pozpátku, rukávem si kryl obličej a držel mu proti očím krucifix. Ondřej Zich vstoupil klidný, jako by tu byl posté a jako by mu nebylo nic přirozenějšího nežli být tažen na provaze.

- Rozvažte ho a jděte pryč.

Stál před ní, starý, hrozný, strupatý, čpěl hnojem, cibulí a bůhví ještě čím, byl bos, děrami mu z hadrů lezla nahá kolena a na tváři měl čerstvý šrám, snad z trní a snad od biče. V prsou mu chrčelo. Oči měl ale moudré, díval se, mžoural, prohlížel si ji. Nevypadal, že se bojí.

– Dáte mě do vězení? Marná práce. Anděl si pro mne přijde a projde se mnou zdí. Nezdržujte mě, nemám čas.

- Kdo jsi?
- Vy nevíte?
- Máš hlad? Dám ti pak najíst. Co si mě prohlížíš?
- Nic od vás nechci.

– Proč?

– Jste mrtvá.

Začala si třít prsty; už ji zase zábyly. Byl konec května a slunce svítilo do oken.

– Zapálíš Košumberk?

– Anděl zapálí.

– Kdy?

– Za čtyři neděle. Na den svatého Jana.

– Co je andělovi do Košumberka?

– Kvůli černým ho zapálí. Je to jejich hnízdo. Bůh pošle anděla s ohněm.

– Košumberk je můj.

– To se vám jenom zdá. Vy jste tu na návštěvě. Vás já neznám.

– Ty jsi luterán? Dám tě do vězení, nebojíš se?

– Je mi vás líto. Musíte shořet, počítám. I když jste jenom návštěva.

– Já nejsem návštěva. Já jsem Slavatovna. Já hlídám Slavatům Košumberk, víš?

– Špatně hlídáte. Slavatové by ho nedali mnichům. Radš by ho zapálili.

– A já ho snad dám mnichům?

– Už jste dala.

– Nic nevíš. Já ho třeba ještě sama zapálím.

– Je pozdě. Anděl zapálí.

– Už dlouho jsi blázen?

– Já nejsem. Vy jste.

– Mám tě dát spráskat?

– Kdo se bojí, bije. Ale pospěšte si, už začínáte hořet.

– Klid se mi z panství. Přivoláváš neštěstí.

– Bude pro vás lepší, když shoříte. Svítí vám špatná hvězda. Bůh vás nemá rád.

– Kde ses tu vzal? Ty hledáš Boha?

– Já jsem ho našel. Já s ním hovořím.

– S luteránským!

– Bůh je jen jeden.
 – Pověz mi, je zlý?
 – Je zlý.
 – Ty se ho bojíš?
 – Bojím.
 – A trestá, i když nemá proč? Co děláš, aby tě netrestal?
 – Nic. Čekám.
 – On nás nezachrání, vid? Řekni! Odvrátí od nás neštěstí?
 – Zachrání, koho chce. Vás nezachrání. Máte černou hvězdu.
 – Viděls ho někdy? Jaký je?
 – Celý krvavý.
 – Je přece milosrdný!
 – Neení. Je celý krvavý a posmívá se nám.
 – Budu se modlit. Co myslíš, slyší mě teď Bůh?
 – Slyšel by, kdyby chtěl. Ale nechce. Neení zajímavé, co tu klábosíme.
 – As tebou hovoří? Co je na tobě zajímavého?
 – Já jsem jeho posel.
 – Už jsem mu všechno dala. Dvě děti. Vídeň, prsteny, kočáry. Co ještě chce?
 – Nechce nic.
 – Zapálím mu Košumberk, jestli je taková jeho vůle. Pomůže to?
 – Ne. Máte černou hvězdu, už jsem povídal. Anděl zapálí.
 – Anděl... Tomu já nevěřím. Ale ty nevypadáš, že bys lhal. Dlouho jsi blázen? A anděl k tobě chodí? V noci? Ke mně chodí spíš nebožtíci. Já jich mám hodně, víš? Někdy je tady plná chodba; stojí, šeptají. Pozdravuj anděla. Řekni mu, ať to udělá pořádně. Já se tady zamknu a budu čekat. My tady budem čekat, já a moji nebožtíci. Jim se to asi líbit nebude, ale jaká pomoc, když to nařídil Bůh. Dá se to odvrátit?
 – Nedá.
 – Taky je ti taková zima? Běž. Pozdravuj anděla. Vyříd' mu, že čekám. Dole ti dají najíst. Kdyby se někdo ptal, řekni, že jsem doma, ale zamčená. Jak se jmenuješ?

– Já nemám jméno. Vy už taky ne.

– Jestli nezapálíš, dají tě brzo do vězení. A já tě chránit nebudu. Sama ti vytrhám nehty. Běž. Zapal to vězení.

A den se blížil; den požáru a zkázy. Na staveništi už tři neděle předtím všechny práce přestaly. I baumistr se bál. Páter Had napsal dopisy novému provinciálovi a biskupovi a hejtmanovi chrudimského kraje: na panství je zmatek, obcházejí buřiči a neznabohové a farář předstírá, že marodí, a hraběnka se zavírá a mlčí a misie je bezmocná. Hejtman neodpověděl, biskup vzkázal, že denně večer připojuje modlitbu za blaho Košumberka, a nový provinciál poslal přísný list s mnoha narážkami na nepořádky v Tovaryšstvu, zaviněné opravářstvím, galileismem a nevěností Římu. Páter Had pak už jenom čekal. Dál už nevěděl. Byl unaven, všechno jako když mu schválně ukazuje svou nechutnou a směšnou podobu. A dole na úpatí Chlumku stálo jeho dílo, summa jeho uskutečněných snů a pomník života: čtyři tlusté zdi, nesmyslně trčící do výše lidského krku z rozrýpané hlíny a mezi hromadami písku, trámů a bezútešného kamení. Blížil se den zkázy. Páter Had se někdy v noci přistihl, že i on cítí, jak mu leze po prsou mokrá hádek, trousící vajíčka katastrofy. Nebylo síly, nebylo jazyka, nebylo pohledu ani gesta ani duchovní záře, jež by si troufla vyhnat paliče a d'áblova vyslance; ačkoli byl tak starý, tak scvrklý a tak špatný na plíce. Páter Had občas šilhal po správci Chodtovi, nepřijde-li a nenabídne se, že pozve na Košumberk trochu vojska. Byla to jediná spolehlivá naděje. Bylo to ostudné.

A otec Křížulka se šoural po své komoře a trápil se a vzpomínal na všechny misie, jaké kdy zažil, na všechny šramotící a toulavé d'ábly, které kdy zahnal a vykouril, a myslel na studánky venku, že je nikdo nežehná proti jedovatému plivnutí, a na děti, že je nikdo nehlídá, když jdou za šera z jahod, a styděl se, jak tady posedává a polehává a z okna kouká, budižkničemu, nanicdobrý, vyžírka a trus. Až nakonec ze samého trápení a ponocování něco vymyslel. Byla noc ze čtvrtka na pátek, zbývalo už jen sotva půldruhá dne. Křížulka probudil pátera Hada a prosil ho, ať svolí. Páter Had v polospánku

svolil; zdálo se mu to notně pošetilé, ale zas lepší nežli jeho vlastní bezpomocné nic. Křížulka už si nelehl, a jen co bylo venku vidět od kašny k vratům, už začal pobíhat, jako by mu i nohy obživly, a chystat svou velkou misii, svoje tažení proti d'áblu.

V sobotu, na den svatého Jana Křtitele, čtyřiaadvacátého června toho roku 1679, za ranní mlhy, chvíli po sedmé hodině, pomalu vyjel z Košumberka žebřiňák, tažený párem pivovarských valachů. Kočí šel pěšky vedle koní a držel podsedního u huby. Vepředu na voze, připevněny k nosům žebřin, vlály dva prapory, zelený a červený, mezi prapory stáli dva silní chlapci a podpírali obraz chlumecké Bohorodičky. Za obrazem klečel na hrubém prkně otec Křížulka s kadidelnicí a hlasitě se modlil. A vzadu, s nožkami mezi špruslíky, sedělo asi dvacet dětí, věnečky na hlavách a v rukou svíce. A za žebřiňákem šli všichni lidé ze zámku, z purkrabství, z pivovaru i ze dvora. Chyběla jenom hraběnka. A páter Had. Všichni šli, všichni chválili otce Křížulku za ten nápad, za tu statečnost, všichni se přihlásili, že půjdou průvodem, že vyjdou do kraje a postaví se d'áblu. A zejména se všichni báli zůstat na Košumberku; byl onen den. Žebřiňák vyjel do polí a mířil k městečku.

Po cestě od Lozic šel stejným ránem Ondřej Zich. S ním tkadlec Kroupa z Tejnice a holický kantor. A žena Zichova, kterou ve sroubku u Mentour oblékli do bílé košile a z koudele jí udělali vous a s rozpuštěnými bílými vlasy ji nyní vedli, aby ji ukazovali zástupům jako anděla. Byl onen den a Zich celou noc trávil na modlitbách; ale pravý anděl nepřišel. Lidé však čekali a zklamat je nebylo by jistě Bohu příjemné. Tisíciletá říše už je nablízku a co je proti ní maličká záměna ženy za anděla, který asi má dnes jiné poslání? Podstatné je, že Bůh otevře propast. A sešle blesk. A skácí kapli, černý dům i Košumberk. O tom Zich nepochyboval. Věřil Bohu i síle svého vidění.

Žebřiňák projel úzkou uličkou a zastavil se na náměstí, svažitém a hrbolatém. Mládenci snesli obraz i prapory, zborcený průvod se znovu seřadil, dětem zapálili svíce, Křížulka přisypal lžičkou na řeřavé uhlí kadidlo a šli, zařadil se i lužský primas a něco městských

sodálů pobožného bratrstva. Obešli náměstí. Nesli obraz. Zpívali. Křížulka kráčel vpředu v obláčku vonného kouře, předříkával, šťastný, nohy ho krásně nesly, trápení bylo všechno pryč. Potom dal chlapci držet kadidelnici, vylezl na žebříňák a zvedl kostnatou bílou ruku, třímající kříž. Mlha spadla, nebe bylo modré.

– Dábel obchází a lže! Ve jménu Boha Otce i Syna i Ducha svatého, ať nesmí mezi nás!

Dole na náměstí se vtom strhl povyk. Zich, který cestou přibíral ke svému houfku nové a nové zvědavce i lidi jdoucí za ním u vytržení, přivedl tam právě svůj průvod. Byla to všelijaká strakatina, přísná, boží, blouznivá i těšící se na špektákl a někdo snad i na kapičku krve. Na kraji města se k nim předtím přidala i těkává banda komediantů, bubeník a trubač, párek kejklířů a zpěvák s dvěma ženskými, jež vypadaly, že znají nejlíp pískat na píšťalku, když ji drží v rozkroku. A tedy Zichův průvod nebyl o nic kratší a hrnul se jak malá flekatá vichřice.

A lidé kolem žebříňáku klekli, hejtman i ovčák, primas, komorná, Zuzana Horecká žmoulala v prstech střídku chleba, kterou je dobře hodit do ohně, aby se brzo nasytil, a kolem krku měla amulet proti bleskům. Křížulka volal ze všech sil.

– Maria, skvoucí hvězdo, rozežeň tmu a bludné mámení! Očisti nás! Maria, zlatý svícne! Přemožitelko nevěřících! Světlo bloudících! Maria, hrůzo pekelných duchů!

Zich kráčel vážně, neohlížel se, občas jen zvedl ruku, aby utišil svou rotu. Chtěl projít městem mlčky, jenom dál rozmnožit průvod a táhnout do polí pod Košumberk a tam zůstat a očekávat událost. Počítal i s tím, že černí možná pošlou vyjednavče; odpřisáhnou-li, že rozmetají všechno zdivo a osázejí růžemi místo, kde měl stát dům, byl rozhodnut vyzvat Boha, ať dílo zkázy zastaví. Šel, nebylo síly, jež by ho mohla zdržet. Ženu už prve vyslal oklikou podle potoka, ať zadem vystoupí na Chlumeck, polepí vrata kaple cedulemi a potom stojí poblíž, aby ji bylo zdola dobře vidět; jen ať dá pozor, až bude kaple padat, aby ji s sebou nestrhla.

Sotva Zich udělal pár kroků po náměstí, spatřil Křížulkovo

modlivé sročení. Zaváhal, zpomalil a prohlížel si je. Klečeli, oči upřené na obraz, zahalený kouřem. Šeptem teď cosi odříkávali. Mnich ležel před obrazem na břicho, ruce rozpaté jako ukřižovaný, tvář zabořenou do prachu. Vzadu za Zichovými zády se ozval bubínek a přidala se píšťala. A sprostý ženský smích. Zich se ohlédl; kdosi tam právě zvedal na holi nočník a křičel, že už mají i monstranci. Zpěvák zaječel kozlečím tenorem:

– Chléb z nebe dával jim, aleluja! Hostie spasitelná, smiluj se nad námi!

Půl Zichovy roty zakničelo smíchy a nadšením. Nočník se zakolébal, pak se vymrštil a roztříštil se o roh nejbližšího stavení. Velká část Zichova průvodu se ale oddělila a tiše, s odporem pozorovala ten mumraj. Zich ještě kus popošel vzhůru po strmém náměstí, aby měl celé svoje stádo pod sebou, otočil se a zvedl ruce.

– Ve jménu Boha Otce, Syna i Ducha svatého, amen! Synové milí a všichni, kterých snad dojde tento můj hlas, poslechněte mne!

Potom vzal odrbaný sešitek, který měl za pasem, a začal z něho nahlas číst.

– Což prohlášeno jest v Písmě božím, že věk jeden pomíjí a jiný věk nastává, ačkoli země navěky trvá, to se splnilo na všech, kteříž byli před námi, a plní na všech nás, kteříž jsme nyní, a plniti bude na všech, kteříž budou po nás; že přicházejíce na svět odtud, odkud nás vyvodí všemohoucí Pán, z místa mlčení věčného, a pobudouce tu, jak komu odměří čas přebývání jeho na zemi, odcházíme zase tam, kam nás vede, aby dovedl do místa zůstávání věčného. A jaký v tom způsob jest každého člověka v osobě vlastní, takový jest i v každé společnosti lidské, v domích, městech, královstvích a církvích, že všude jedno pomíjí, druhé nastává.

Rota ztichla, někteří stáli a marně lapali smysl čteného, někteří poklekli.

Křižulka nikdy nečetl Comeniův Kšaft, ale poznal, že teď jde o všechno, že tam dole d'ábel spustil své velké kázání před bitvou. Vylezl znovu na žebříňák a podal za ním obraz. A on ho podržel před očima zástupu.

– Pane, smiluj se nad námi! Kriste, uslyš nás! Otče z nebes Bože, smiluj se nad námi! Synu Vykupiteli světa Bože, smiluj se nad námi! Duše svatý Bože, smiluj se nad námi! Svatá Trojice jeden Bože, smiluj se nad námi! Svatá Maria, oroduj za nás!

A začal strašný zápas starců. Dva hlasy se do sebe zaklesly nahoře nad náměstím, dvě víry proti sobě nastavily svá utrmácená ramena, dva bratři, dva blázni, podobní si jako vejce vejci, vyharcovali proti sobě na kulhavých klisničkách.

– I nyní co se pod nebem děje, vidíte: pomíjí a proměnu berou království některá a v nich národové, jazykové, práva, náboženství, proto bezpochyby, že nastává jiný věk; pomíjí i církve jednoty, proto nepochybně, že obnoviti chce Bůh tvář země své.

– Svatá boží rodičko, oroduj za nás! Svatá panno panen, oroduj za nás! Matko božské milosti, oroduj za nás!

Lidé už klečeli po celém náměstí. Ti nahoře se přidali ke Křižulkově litanii, ale nemohli druhým uchem neslyšet slova o novém věku a království. Ti dole lovili smysl Zichových vět, jež jim připomínaly starou bibli, ale v hlavě jim při tom nemohla nebzučet zoufalá a dávná melodie mnichova loretánského kvílení.

Zich převrátil několik listů, našel místo, založené suchým žitným kláskem, a zvýšil hlas.

– Tobě, národe český, na rozžehnanou požehnání vyhlašuji od Hospodina Boha tvého, abys přece byl a zůstával ratolestí rostoucí podle studnic, ratolestí rostoucí nad zed; ačkoli hořkostí naplnili tebe, a stříleli na tebe, v tajné nenávisti měvše tě střelci; zůstaniž však v síle lučiště tvé a v síle ramena rukou tvých. Živ bud, národe posvěcený, v Bohu; neumírej, muži tvoji ať jsou bez počtu. Požehnej, ó Hospodine, rytěřování jeho a v práci rukou jeho zalib se tobě. Zlomuj ledví nepřátel jeho a těch, kteří ho nenávidí, aby nepovstali!

A Křižulka zavolal hlasem, který by pobořil i zed' Jericha:

– Beránku boží, jenž snímáš hříchy světa, odpusť nám, Pane! Beránku boží, jenž snímáš hříchy světa, uslyš nás, Pane! Beránku boží, jenž snímáš hříchy světa, smiluj se nad námi! Kriste, uslyš nás! Zažeňte d'ábla!

A seskočiv hnál se přímo proti Zichovi. Na příkrém náměstí však po pár krocích klopýtl a upadl a sjížděl dolů po břiše a po dlaních a po obličejí. Dolní rota se už ale pohnula, minula ležícího mnicha a pustila se do jeho věrných. Netekla krev. Jenom tlustého primasa vysadili nahoru na žebřinu a bavili se, jak nemůže slézt. U žebřináku vysadili kolo a skutáleli je až dolů k masným krámům. Komorné vyhrnuli sukně a poplácali ji po zadku. A někdo štípl kadidelnici. Bubeník k tomu bubnoval a trubač troubil. Zich se chvíli díval a pak si všiml, že ten černý mu leží málem u nohou. Zvedl ho.

– Vstávej, mnichu. Rozbil sis nos?

Křižulka byl celý od krve. Tekla mu po tváři, mísila se s prachem.

– Nesahej na mě! Odstup! Apage!

Vytrhl se mu a chtěl běžet ke svým. Zich ho čapl za kutnu.

– Počkej, jezevečku. Nechod tam, zmlátí ti tě. Neumíš se prát. Máš sedět doma, jsi už dědek.

Otočil si ho k sobě. Podívali se na sebe.

– Taky jsi dědek.

A Křižulka si dlouze Zicha prohlédl a viděl, že to není ďábel. Že je to stejný stařec jako on, ušlý a bolavý. Že je to možná blázen. Jako on. Stáli tam, nikdo se o ně nestaral.

– Já tam mám děti...

– Neboj se. Děti vidím. Nic se jim nestane.

Přiběhli dva sedláci a nesli Zichovi ukořistěný obraz. Zich sfoukl prach a prstem přejel smutné Matce po tváři. Potom dal obraz Křižulkovi.

– Tumáš, mnichu. Vem si obrázek a plav. Ale domů nechod'. Už brzo sjede blesk.

Křižulka cosi zabreptal, vzal obraz, sehnal děti a vyvedl je z náměstí uličkou k faře. Tam je nechal, opláchl si obličej, obraz naložil na trakař a pomalu se s ním šoural ke Košumberku.

I Zich svolal svou rotu, seřadil ji a vykročili z náměstí. Když potom byli v úzké uličce, narazili na mušketyry. Zastavili se, couvli. Někteří se chtěli prát, ale Zich nedovolil, velel curuk a zpátky na náměstí. Zpátky to však už taky nešlo. Ulička byla zatarasená na

obou koncích. Mušketýři měli prach na pánvičkách. Rota byla v pasti. Z okna jednoho domku se vyklonil správce Chodt.

– Ondřeji Zichu!

Zich se lekl a pátral vzhůru, odkud jde ten hlas.

– Tady jsem...

– Neboj se, já nejsem Bůh. Ten by tě trestal hůř.

– Ty mě znáš?

– Znal jsem tě. Před třiceti lety. Jak ses měl v Žitavě?

– Co chceš?

– Tebe. Necukej se a Pojd'. Mušketýři tě doprovodí.

– Kam?

– Tam, kam patříš. Pojd'.

Zich se znovu podíval na oba konce uličky a šel.

– Vězení stejně shoří. Ještě dnes!

– Nic neshoří. Jsi lhář a brzo se to pozná. Ještě dnes. Svažte mu ruce. Tkadlec Kroupa a kantor z Holic za ním! Svázat! Všechny tři na Košumberk. Komedianty na rathauz. Ostatní mažte domů. Ale rychle, než si to rozmyslím!

Rafije na hodinové věži šla ke dvanácté. Zámek byl prázdný. Jen hraběnka, zamčena ve svém pokoji, klečela před křížem a čekala. A dole na nádvoří, na kamenné lavici, seděl páter Had. Hraběnka čekala, až na chodbách zahučí požár a stěny začnou praskat a strašlivý Bůh sestoupí s kříže a nastane taková hrůza, že pak už nikdy nemůže přijít nic horšího. Tma bude tmou a konec koncem a vrátíme se z návštěvy a dostaneme navěky svůj pokoj na černé hvězdě. A bude klid. Už nebude čeho se bát. Páter Had dole hlídal jako pes. Ne že by čekal, až se otevře zemská hlubina a pozře zámek. Myslel spíš na sběr, která sem může vpadnout, aniž ji kdo zastaví. A může zapálit. A může vraždit. Drancovat. Jsou zlí a já si s nimi nevím rady. Já jsem jim chtěl dát školu. Klidnou práci. Špitál. Boží pravdu. Svobodu! To bylo asi z Vergilia, ano, jsem osel, oče Tannere. Už se to valí. Už se písek hnul. Jsou strašní. Je to sběr a zvěř.

Hodiny pomalounku odbily dvanáct. Bylo ticho, slunce svítilo, dole ve dvoře bučel hladový dobytek. Pak se ozvaly kroky a na

nádvoří vpochodovalo patnáct mušketýrů a tři svázaní proroci a za nimi spokojený Chodt.

– Vy jste byl tady, velebnosti? Vy jste se nebál blesku?

– Ne.

– Jste hrdina. My jsme se báli. Hanba, co? Paní je doma?

– Zamkla se.

– Vedu vám škodnou. Ve městě byla vzpoura, jestli o tom nevíte. Vzpoura je o něco horší nežli blesk. My jsme tyhlety tři svázali a vědem vám je. Už je po všem. Co vy na to?

– Nemám rád, když se volá vojsko na lidi.

– Ne? Já to vlastně taky nemám rád. Já jsem, milý otče, čekal dva měsíce, jak si s tím tady poradíte. A teď vám je vedu. Nemám to rád, ale dělám to. Za vás, víte? Ale jestli chcete, já je pustím. V tu ránu je pustím. Ať si jdou. Rozvažte je!

– Nerozvazovat!

– Tak co, velebnosti?

– Ať tady zůstanou. Ostatně vy jste správce. To je vaše pravomoc.

– Ale ne bez vaší rady v duchovních otázkách. A ono u nich půjde, myslím, hlavně o duši. Nezdá se vám?

– Budu o tom uvažovat. Uvidíme.

– Dáme je zatím do sklepa, co říkáte?

– Ano... Kam jinam?

Když je odváděli, objevil se v bráně otec Křížulka. Táhl se, kulhal, byl samá odřenina a prach, a na trakaři vezl obraz.

– Panebože, jak to špatně dopadlo! Jsem stará herka, patřím pod nůž. Vyžeňte mě, Vojtíšku.

– Dejte mi pokoj, otče Jene. Nemám čas. Běžte se umýt.

– Co tady tropí vojsko?

– Co by tropilo? Však víte, že ho chytli.

– Koho chytli?

– Tamtoho... d'ábla, nebo co on je.

– Toho starého?

– Ano, toho blázna. Jděte, vypadáte, jako byste vylezl z hrobu.

– To ale není d'ábel, Vojtíšku! Vůbec to není d'ábel. Vrátil mi náš

obraz. Nemusel a vrátil. Co s ním chcete udělat?

– Já? Nevím. Na to je tu správce. Zmizte. Všecko se ještě uvidí.

A Křižulka tedy šel, zavezl ještě obraz do kaple a vrátil se a zmizel ve své komoře. Potom už skoro nevycházel. Nohy už ho nechtěly nosit.

Zichova žena stála poblíž kaple a čekala, slunce už se kulilo níž a pořád se nic nedělo. Dole na cestě prve rozpoznala nějaké vojáky, ale jen matně, měla už kalný zrak. Potom se přibelhal mnich s trakařem. Ptala se ho. A on jí pověděl.

Po celé léto bylo pak vídat ženu ve staré, kdysi bílé košili, zdálky trochu připomínala anděla. Potulovala se po panství, nejvíc kolem Košumberka. Nechali ji. S podzimkem se někam ztratila.

Byla sobota, den svatého Jana Křtitele, vzduch teplý, večer voňavý jako zahrádka. Nic neshořelo, nic se nezžítlo do hlubin, den jako den a bláhový, kdo se plašil. Poklasný Zrůst a dobrkovský sedlák Abraham seděli v Luži na náměstí, na schůdku před krčmou.

– Dneska má svátek.

– Kdopak?

– Vnuk.

– Je v Praze?

– V Brně.

– Co tam dělá?

– Už je od velkonoc v noviciátu.

– Tak... U černých?

– U černých. Ty se zlobíš ?

– Ne.

– Jsem rád, že tady není. teď tu bude zle.

– Taký si myslím, jak to přežít.

– Šli tudy včera zas dva z Litomyšle s peticí.

– Kam?

– Do Vídně k císařovi.

– Ve Vídni je mor.

– Chtěl jsem se zeptat, jestli bychom taky neměli.

– Petici?

- Ano, jen petici.
- To je vaše starost. Selská.
- Jenomže s kým ji sepsat? Ted, po dnešku. Každý se bojí.
- Každý chce být živ. Pojd' domů.
- A je to vůbec ještě život?
- Dobrou noc.

Ondřej Abraham se pak ve tmě škrábal do kopce nad Radimí a zdálo se mu najednou, že noc malounko zesvětlela. Otočil se a spatřil zář. V kotlině pod ním, v dálce, hořelo. Chvilíčku odhadoval, kde to může být. Potom mu zasvítily oči. Byl to panský ovčín. Dlouho se díval, dlouho, dokud nevyletěl poslední chumáč jisker z hořícího sena a nezaplál poslední žlutý jazyk, jak padal krov. Nakonec zářil ve tmě už jen tmavě rudý koláček a pak už jenom trocha rozmazaných, blikajících zrn a bledlo nad tím nebe. Ohrnul si límec a šel domů.

Zich et consortes byli potom řádně předvedeni a zmrskáni a odsouzeni k čtyřměsíční práci v poutech na stavbě rezidence. Byl to mírný trest. Páter Had hned po přečtení rozsudku zašel za otcem Křižulkou a potěšil ho dobrou zprávou.

O Všech svatých pustili kantora i tkalce domů. Na Zicha se jaksi pozapomnělo. A kam by taky šel? Správce ho nechal dole ve věži. Prozatím. Uvidí se. S tím už páter Had za Křižulkou neběžel.

O Všech svatých byl mor už v Brně a byl v Linci. Císař Leopold konečně pochopil, že v Praze je i podzim příjemnější nežli ve Vídni. A mor pomaloučku lezl za ním.

) XXII (

– Jednoho zaživa lámali kolem. Dvěma usekli hlavu. Čtvrtého pověsili. A já se na to díval, reverende. Já jsem se na to díval. Ještě teď všechno vidím jak namalované na vzduch, ať se kam chci otočím. Kde to žijeme?

Na čerstvém krovním trámu u paty nedostavěné zdi seděli dva černí mniši, jeden mladý a silný a s červenými tvářemi a s hustým

trávníkem světlých, ještě skoro dětských vlasů, a druhý už dávno nemladý, s vlasy prořídlymi a prošedlými a s tvářemi jakoby pomazanými popelem. Ten mladý před chvílí přišel celý schvácený z Litomyšle. Včera, v úterý, po osmé ranní, tam mušketýři vyzdvihli z radnice Lukáše Pakostu, Matěje Abrahama, Jana Černého Uhra a Jiříka Lorenců, vedli je přes Smutný most na rozcestí k Nedošínu a k Morašicům, předseda zvláštní císařské komise Ignác Karel hrabě ze Šternberka dal znamení lehkým pokynem a odvrátil se a rozsudek byl pečlivě vykonán.

– Nevím. Já už dost dlouho nic nevím. Bojím se dokonce, že jsem nikdy nic nevěděl. A ničemu nerozuměl.

– Jak jste to mohli dopustit? Proč jste tam nešli? Proč jste neovlivnili soud? Vždyť je to všechno proti Bohu!

– Jste ještě mladý, otče. Kolikpak vám je?

– Co s tím má společného, kolik mi je let?

– Jste nemožně mladý. K čemu by to bylo, i kdybychom tam šli? Co jsme mohli ovlivnit? Jak? Náš zdejší správce tam byl několikrát; naposled asi před čtrnácti dny. Mluvil i se členy vyšetřující komise. Byla to rebelie. Soud pracoval, jak se patří.

– Ano, palečnicemi! Ale to snad znamená, že vy jste věděl předem, reverende, co se má stát! Vy jste věděl, že bude poprava?

– Věděl...

– A nic jste neudělal!

– A co jsem mohl? Co? Co může celé Tovaryšstvo? A co já, poslední, venkovský odložený zpovědník? Co mohu, když si nějaký hrabě vzpomene a dá oběsit čtyři svoje poddané? Ne pro herezi, ani pro čarodějnictví, ale pro vzpouru! Měl jsem tam snad jít a dát Trautmannsdorfa nebo Šternberka do klatby? Jsem já papež? Nebo jsem měl před ně kleknout a prosit za životy těch kdovíjakých mizerů, které jsem ani neznal? To jsem snad měl?

– Měl.

– Jděte si po svých, otče Libertine. Jsem unaven. Nemám sílu se s vámi hádat. A nemám chuť poslouchat vaše urážky. Nocleh je pro vás připraven.

– Jak můžete říkat mizera o někom, koho jste nikdy neviděl? Já jsem je viděl, reverende. Já se na ně díval.

– Dobře, vždyť já se nehádám. Jsou to ubozí lidé. Hloupí. A nevědí, co činí. A je to všechno hrozné a odporné. Váš pokoj je v hradním křídle. Lokaj vám ho ukáže. Večeři vám přinesou. Vyspěte se a pokračujte v cestě. Já na vás nemám čas.

Seděli na trámu před rozestavěnou košumberskou rezidencí, páter Had a páter Jan Libertin, stmívalo se. Rezidence za ten rok povyrostla jen o kousek. Ale páter Had už tolik neběhal a nesháněl a nerozčiloval se, chodil sem pomalu už jen ze zvyku, den ze dne lhostejněji, sedával na trámu a líbilo se mu, že si ho tady nikdo nevšímá. Nepřipadalo mu už tak divné, že stavba roste, jako by se jí nechťelo. Ani tohle se tedy nedaří. Mějte se tady dobře, superiorem; uvidíte, že se vám to zalíbí. A zalíbilo se mi. Zed byla teprve na dva lokty od země a už se mi to zalíbilo. A běhal jsem tu. A křičel. A bál se. A jednoho blázna kvůli tomu dovolil zavřít do věže; ještě tam sedí. A proč? Proč by se to vůbec mělo podařit? *Fatum non est*. Zicha sem dodnes někdy přivedou v poutech, když je mu líp a jaktakž může na nohy. Dřív bořil, teď staví. Ale dům stejně neroste.

– Děkuju za nocleh. Odejdu časně ráno. Dej vám Bůh dobrou noc.

– Počkejte ještě... Kde jste se tu vlastně vzal?

– Poslal mě otec provinciál s rychlým vzkazem do Olomouce. Vracím se zpátky. V Litomyšli jsem k tomu přišel náhodou.

– S rychlým vzkazem, a pěšky?

– Měl jsem koně. Předevčírem mi ho ukradli. Spal jsem v nějaké krčmě a ráno byl kuň pryč. Snad že ho někdo potřeboval víc než já. A tak jdu po svých.

– Jste mladý jako jehňátko. Vy jste ještě nikdy neviděl popravu?

– Neviděl.

– A už vás někdy vyháněli z Tovaryšstva Ježíšova? Nepřeju vám nic takového, otče Libertine. Ani smrt možná není tak zlá. Věříte? Já jsem totiž chtěl jít do Litomyšle. Aspoň se dovědět, oč běží; správce je idiot. Spěchal jsem za rektorem, aby mi tu cestu schválil. A rektor mi ji zakázal. Trautmannsdorf je mocný hrabě, otče Jene. A ta

vyšetřující komise byla císařská. Rektor mi cestu přísně zakázal.

– A vy jste tedy nešel.

– A vy byste šel?

Libertin neodpověděl, pomalu si rozlouskl pecičku té otázky a ochutnal jádro. Bylo hořké. Požíval se na svého společníka. Ten hleděl do země a dlouhou třískou si tam psal nějaká písmena. Trápí se.

– Nevím, reverende. Asi bych nešel. Ale aspoň bych o tom napsal otci provinciálovi.

– Taky jsem napsal otci provinciálovi. Já všechno píšu otci provinciálovi. To je povinnost.

– A on?

– Odpovídá mi jednou za čtvrt roku. Příští dopis přijde koncem září.

– Post festum.

– Ano, post mortem. Byli to ubozí lidé. Všichni jsou ubozí. A zlí. A bezmocní. A my jim na tomhle světě nepomůžeme; není jim pomoci. To já už vím. A přiznávám, že od té doby, co jsem na to přišel, mívám chuť jíst.

– Jen jíst?

– Vy jste opravdu roztomilý jako jehňátko. Ovšemže ne jen jíst... Co je nového v Praze?

– Co by bylo? Dvůr odjel, všecko odjelo. Mor zůstal. Je strašný?

– Na třicet tisíc lidí už prý pomřelo.

– Nebojíte se v Praze?

– Bojíme. Ale nikdo neodešel. Skoro ve všech Špitálech už zbyli ve službě jenom Naši. Mnoho jich umírá.

– Vidíte, a nám na Košumberku se mor vyhýbá. Ačkoli už loni tady jeden blázen věstil, že přijde. Že se začne rozlézat právě z tohoto místa, co my teď sedíme.

– Proč zrovna odtud?

– To je dlouhá historie. Otec Tanner je v Praze?

– Myslím, že je.

– A biskup Pešina?

– Ten přeci zemřel.
– Co říkáte?
– Toho dne, když jsem odjížděl. Třetího srpna. Co je vám? Vy jste ho znal?

– Trochu. Ale už dávno... Umřel na mor?

– Asi. Na co jiného?

Páter Had zavřel oči. A viděl Tomáška, toho malého, z chodby v koleji, a viděl bílou ovečku, jak ji řezník věší za svázané nohy na hák a ovečka najednou začíná černat a vlna z ní po chuchvalcích opadáva a i kůže pod vlnou je černá a plná hlíz a pryskýřů a pryskýře praskají a teče z nich voda, nebo je to snad krev, bůhví, protože je to také černé; husté a odporné a černé. Uvidíte, že se vám zalíbí... *Fatum est*. Takový tichý a jemný život. A taková hrubá, sprostá smrt. Páter Had spolkl kyselou slinu a dál psal dlouhou třískou na zem divná písmena. A země se neotevřela, nevznikla trhlina, nebylo kam se skácet.

– Stavíme tady rezidenci. On říkal, že se z toho místa začne šířit mor. Ale nám se mor vyhybá. Nestojíme mu asi za to. Pešina umřel na mor, říkáte? A proč zůstával v Praze? Byl přece tak opatrný. A měl se rád. Já už ničemu nerozumím. Někdy mě napadá, že bych měl poprosit baumistra, aby mi dal v té rezidenci udělat celu bez dveří a bez oken. Tam bych se posadil a čekal.

– Na co?

– Na copak asi všichni čekáme?

– Na smrt? O té já zatím vůbec nepřemýšlím.

– I přemýšlení časem přijde. Bohužel.

– Žije se vám tu špatně, reverende? Musí to být krásné, pomáhat lidem v bídě, ne? Pomáhat jim, aby se stali lidmi.

– Překrásné. Až dostavíme rezidenci, můžete se sem na čásek nastěhovat.

– Přál bych si tady být.

– Beru vás za slovo.

– Zvlášť v takovéhle době. Lid se hnul. A hledá se.

– Sebe ještě nikdo nenašel. Hledá rebelii.

- Proč tomu hned říkáte rebelie?
- A co to je?
- Ať je to co chce, nesmíme je v tom nechat samotný.
- Hloupost. Do rebelií nám nic není. Ani nesmí být.
- Ne? A vládne-li špatný vládce jen pro své zájmy, má lid právo ho sesadit, nebo nemá?
- Taky jsem čítal andělského doktora. On ale myslí na duchovní zájmy, carissime. Nepřekrucujte svaté mudrce.
- Blaho národa je příčinou a účelem všeho.
- Excellenter. Ale duchovní blaho. Ostatně co je národ? Kdo do něho patří? Já snad ne? Ten kat, co včera stínal vaše rebelanty, ten snad ne?
- Především ale spodní lid.
- Začnete ještě o vraždě tyрана? Všechno máte jen z knížek...
- Pokud vím, nikdo toho vašeho Trautmannsdorfa nevraždil. Chtěli jenom tak málo. Pes by nechtěl míň!
- Já znám to jejich málo.
- Jsou přece mírní. Jsou utrmácení a prosí o zázrak.
- Ne. Jsou zlí. Já se jim nedivím; to ale neznamená, že se chci dát od nich pověsit na větev. Nebo jim chválit, když nočníku říkají monstrance. Jsou velmi ubozí a velmi zlí. Já je znám. Zato vy máte všechno jenom z knížek. Hlavně z Vergilia, že?
- Mám Vergilia rád.
- Já taky. V noci před spaním. V posteli. Ale ne, když se ta sběř žene podpálit Košumberk. V tu chvíli vůbec nemám Vergilia rád.
- Kdo má hlad, bývá zlý. Dejte mu najíst.
- Ne. Do toho mi nic není.
- A komu, když ne vám?
- Ponechte laskavě, co je císařovo, císaři. Ať se stará. Pojd'me spát, nebaví mě to. Už se v tom marně motám třináct let. A mám toho už dost. Až po krk!
- Vzdal jste se?
- Vzdal, když to chcete slyšet. Vzdal! Taky se vzdáte. Prohrál jsem, nic nevím, nerozumím tomu, můžete se mi smát, jestli vás to

potěší. Mně už to ani k smíchu není.

– Nechápu. Čemu je tady tak těžko rozumět? Zdá se mi všechno v podstatě jednoduché.

– Nesmírně jednoduché. Budete se za ně handrkovat s vrchnostmi, ano? Žebrat, abyste jim mohl postavit školu, kterou oni nechtějí a kterou vy stejně nikdy nepostavíte, ano? Pracovat k tomu, aby se jim zmírnila robota, a dřív nebo později se s nimi zaplést do jejich pitomých peticí a rebelií, ano? Mám se dát vyhnat z Tovaryšstva? Ne, otče. Nikdy ne.

– Nemluvil jsem o rebeliích. Je ale možné mlčet, když se jim děje křivda? Když jim usekávají hlavy za to, že hodili kamenem? Za to, že se sešli někde na stráni a radili se, jestli poslat petici?

– Mám se dát vyhnat z Tovaryšstva? To mě zajímá především. Odpovězte mi!

Ted' zase páter Libertin chvíli hleděl do země. A ucítil, že jeho společník se celý třese. Z čeho má takový strach?

A páter Had měl strach z Libertina. Z jeho odpovědi; věděl, jáť bude. A věděl, že Libertin má pravdu; zelenou, jehněčí a čistou pravdu. Ale ta pravda už nebyla pro něho. Pro něho už byl strach. A chuť kyselých slin. A bludný sen o cele bez oken a bez dveří. A bezpomocné čekání.

– Kdyby to znamenalo povinnost, mlčky přihlížet k bezpráví, nevím, proč setrvávat v Tovaryšstvu, reverende. Já ale myslím, že není taková povinnost v Tovaryšstvu. Tomu já nevěřím.

– A proč jste tedy mlčel včera při té popravě? Proč jste nekřičel? Proč jste nesrazil pěští kata nebo hraběte ze Šternberka? Proč?

– To nijak nesouvisí s Tovaryšstvem. Nemám prostě tak silnou pěst. Ale mlčet nebudu. Přísahám vám, že nebudu!

– Poslužte si. Můžete křičet, co hrdlo ráčí. Nikdo vás neslyší.

– Ano, tady ani vy mě neposloucháte. Půjdu hned v Praze za otcem provinciálem. A jsem si jist, že vůbec nebude potřeba křičet.

– Mnoho štěstí. Vraťte se na bílém koni, statečný rytíři. A dávejte po cestě pozor, aby vám ho zas někdo neukradl.

Šli zvolna vzhůru ke Košumberku. Cvrčci vrzali, měsíc byl jako

žlutý lupínek.

- Nechcete něco v Praze vyřídit?
- Co vyřídit?
- Nevím. Někoho pozdravovat...
- Ne.

Koho taky? Tomášek je už pod kamenem. Ve sklepě. Černý. A jinak nikdo není. Ani Tomášek vlastně nebyl. Jenom si utíkejte, ovečky. A jehňátka. A milí pastýřové. Jen si běžte. Vždyť já se nehádám. Ale chuť na vás nemám. Jste mi nechutní. Dělalí se mi z vás kyselé sliny. Už je toho dost. Zmizte a nechte mě. Dejte mi pokoj. Nesmějte se mi. Nedýchejte na mne. Jděte na kolo se svým křikem. Bečením. Se svými pravdami. Udělám se z kamene a konec. Sám budu svoje cela bez dveří a bez oken. A sednu si a budu čekat. Černý. Sám.

- Dobrou noc.

Ráno páter Had spěchal vzbudit Libertina, že s ním ještě posnídá, že ho možná i do oběda zdrží, alejí se projdou, dopovídají, co načali. Ale Libertin už odešel. Snídat nebylo s kým.

Páter Had šel tedy na staveniště a sedl si na krovní trám u paty zdi, jež téměř nerostla. Seděl a byl rád, že si ho nikdo nevšímá.

Byly starosti se Zichem. Pustit ho? Pustit heretika, který v Luži na náměstí, za panování císaře a krále Leopolda Prvního, za pontifikátu Innocence Jedenáctého, četl Comeniův Kšaft? Který šířil d'ábelská proroctví a volal zkázu na Ježíšův řád? Patří takový člověk na volný vzduch, aby ho otravoval výpary ze své šílené hlavy? Odsouzen ale byl jenom na čtyři měsíce. A už to bylo dvakrát čtyři. A pak už třikrát, čtyřikrát čtyři. Zich seděl dole ve věži a někdy ho i vedli po nádvoří, v poutech, jako špinavý a pomatený přízrak, a nedalo se věčně krčit rameny, že se na něho zapomnělo. Správce občas i podotkl, že to snad tenkrát ani vzpoura nebyla. Bylo to vlastně kacírství. Rouhání, spolky s d'áblem. Případ ryze duchovní. Zich patří církvi. Církev ať koná nebo aspoň radí, co je potřeba. Páter Had zvedal bezbranné ruce a tvrdil, že to byla vzpoura. Buntování a pokus podpálit Košumberk. Zich patří vrchnosti. Správce se ušklíbal

a připouštěl, že dědek sklepu pod košumberskou věží arci neublíží; když velebnost proti tomu nic nemá, ať si tam kacír třeba shnije. Páter Had správci vyčítal, že vězeň žije nelidsky. Ghodt připouštěl a mínil, že vězení je koneckonců vždycky nelidské; chce-li však velebnost, může se kacír pustit, ať si běží, vrchnost se ho nebojí. Páter Had odmítal ten hloupý žert a tvářil se, jako když nechápe, proč ho správce tím vším donekonečna obtěžuje.

– Ta věc je svrchovaně trapná. Jde přeci o člověka, musíme to brát vážně. Lidská duše žízní po Bohu ve sklepě i na špičce věže. To je podstatné. Nehodlám ale mlčet, kdyby se dělo bezpráví. Budu o něm přemýšlet. Uvidí se...

A v noci špatně usínal, zapaloval svíčku a četl si Vergilia a stále se mu vracelo pomyšlení, že dole pod ním, o pár sáhů níž, leží ten stařec. Nohy má jako konve, v prsou mu chrčí, ale žije. A co bylo nejhorší, páter Had se někdy přistihl, že je mu to i lhostejné. Že je to jenom mrzutost, která ho obtěžuje, že by se jí rád zbavil, aby měl pokoj, aby si mohl v noci klidně číst; ale nic víc.

Jednou ráno si vzal klíč a sešel po oslizlých schodech dolů.

– Seber se, pustím tě ven.

– Kam ven?

– Na svobodu. Jdi si, kam chceš. Ale musíš za hranice tohotole panství; tady se už nikdy neukazuj.

– Já svobodu mám, mnichu. Žádnou od tebe nepotřebuju. Já mám svobody, že se ti o ní v životě nezdálo. Já si ji nosím s sebou, víš? Mně je jedno, kde s ní bydlím. Nech mě.

– Jsi blázen. Jdi, máš odemčeno. Nikdo tě nezastaví. Projdeš si celé panství a nikdo se tě nesmí dotknout. Do večera ale musíš být pryč. Rozumíš? Táhni!

– Ty jsi blázen, mnichu. Nepůjdu nikam. Já sem patřím, víš? Já jsem se tady narodil. Tady mě znají. Ukázalo se, že mě znají. Víš? Mně je tu dobře. Nech mě.

– Tobě je dobře tady v té díře?

– Spával jsem i v horších.

– Ale tohle je vězení, nevšiml sis? Přestals být člověkem, že si

chválíš vězení? Jsi mizernější nežli vepř.

– Vězení, říkáš? A co ty víš? Možná právě tam venku je vězení. Nevšiml sis? Všiml, vid? Vypadáš, že sis všiml. Pojd', podívej se tady na tu mříž. Víš tak jistě, na které její straně je vězení? Co? Chceš tu zůstat? Vypadáš, že bys třeba i chtěl. Utíkáš z vězení? Chceš se zachránit? Já tě tu schovám, Pojd', tady tě nenajdou. Chceš? Chodí mi sem Bůh. A andělově. Já tě s nimi seznámím. Ale spěchej, už po tobě jdou mušketýři. Odtáhnou tě zpátky tam za mříž. Honem, zavři dveře. Schovej se a bud zticha. Kam jdeš? Přeskočilo ti? Nelez jim sám do pasti! Podruhé se ti nepoštěstí, abys sehnal klíč! Pojd', sedni si ke mně, co se třeseš, neboj se. A dávej pozor, už se brzo rozprší...

Páter Had vrátil klíč správci a požádal ho, aby se vězni uklidila cela; má tam hnojiště. Správce se usmíval a pochválil pátera Hada, že si to nakonec rozmyslel a kacíře nepustil; církev zajisté dobře ví, proč zavírá své nepřátele do sklepů.

Správce se také zmínil o dobrkovském sedláku Ondřeji Abrahamovi, který má bratra na litomyšlském panství, v Poříčí. Přesněji vzato měl bratra, protože Matěj Abraham byl z oněch čtyř, jež onehda stihl trest, stihla exekuce, o které se teď všude kolem zbytečně moc povídá. Dole ve sklepech budou ode dneška dva Ondřejové; správce dal poslat na Dobrkov, ať chlapa přivedou. Bratr je jednou bratr. A po panství běhá všelijaká zvěst a všelijaké hemžení. Drobatko strachu neuškodí. Mimoto chlap je luterán. Páter Had jen unaveně pokrčil rameny a zeptal se, proč mu to správce vykládá. Luteráni na panství nejsou. Klid a pořádek je věc vrchnosti; ať se stará. Správce přikývl a žertem poznamenal, že k vězni církve přibude tedy vězeň vrchnosti, což pro vrchnost i pro onoho sedláka bude jen čest.

– Budeme teď mít po jedné krávě v chlívě, velebnosti. Ne abyste mi chodil dojit tu mou!

Kvečeru Abrahama přivedli a strčili ho k Zichovi. Páter Had si pak v noci vzpomněl, že to je ten sedlák, kterému před lety Křížulka dostal vnuka do hradecké školy. Vnuk je teď v našem noviciátu. Proč

se všechno tak nesmyslně zamotává? Proč se na všechno jen díváme jako na nudné theatrum? Theatrum mundi, ale zmenšené do krabičky, a k tomu odřené a ošklivé, jako když chrousti hrají operu. A co vlastně ten sedlák provedl, že taky musí ležet dole, o deset loktů níž? A co vlastně tak strašného provedl Zich? Kdyby to znamenalo povinnost mlčky přihlížet k bezpráví, nevím, proč setrvávat v Tovaryšstvu, reverende. Dobře, já slyším, není potřeba na mě křičet. Ale co je to bezpráví? No honem, jehňátka! Co to je? Co jest pravda, vážená selátka a ctní holoubkové? Tak honem! Já myslím, že není taková povinnost v Tovaryšstvu, reverende; tomu já nevěřím. Ale je, drahé jehňátko. Je, telátko. Je, housírkové. Je taková povinnost. Lžeš, krasavečku. Jsi hloupý jako vrata od mašale. Je taková povinnost, jen tomu směle věř. Ale toť se ví, my obvykle přesně nevíme, co je bezpráví. Neznáme dokonale pravdu. A to je úlevné.

A nechutné je to. Hnusné. Děsivé.

A úlevné. Úlevný hnus. Ze všeho nejlepší pak je cela bez dveří. Všechno ostatní je vězení. Podvod. Past. Páter Had si otevřel Vergilia a přičichl k potištěné stránce. Voněla myšinou a olivovým hájem. Tityre, tu patulae recubans sub tegmine fagi... Bůh svolil, aby si krávy mohly kdekoli volně chodit a já si tu hrát na šalmaj, jak je mi libo. Zdrávi došli, pastýřkové. Máme hojnost čerstvého sýra a voní lupení. Ze střech jde kouř, dlouží se stíny a padá soumrak. A soumrakem jde světlá postava a zpívá. Ját jsem se k tomu narodil a proto jsem na svět přišel, abych svědectví vydal pravdě. Každý, kdož je z pravdy, slyší hlas můj. Dí jemu Pilát: Co jest pravda?

A světlá postava zaváhala, zamžikala, ale jde dál. A Pilát... A co Pilát?

Mor zatím jako slepý skvrnitý panáček jezdil na černém psu semtam po Čechách. A lidé silně mřeli. Ze všeho nejvíc židi a mládenci a panny. A nejvíc v zavřitých městech; v městečkách a na vesnicích bylo líp. Kromě těch židů bylo dost těžko pochopitelné, jaké příkazy slepá boží mrcha vlastně má, koho šetří a na koho parátem dosahá. Málokdo nevěřil, že je v tom spravedlnost, žahavý prut boží pravdy. Jaká však spravedlnost a jaká přesně pravda, bylo

dost nejasné.

Košumberskému panství se mor vyhýbal. A vyhnul. Zuzana Horecká věděla, že se tak stalo díky sedmi netopejřům, které o půlnoci spálila, a s popelem vylezla až nahoru do věže a rozfoukala ho do všech čtyř stran. Lužský farář vykládal, že pomohly prosebné mše, na které povybíral mnoho zlatých. Biskup Talmberk všude trousil, že zázračný obraz na Chlumku má asi kolem sebe veliký léčivý kruh. Páter Had tušil, že je to všechno náhoda, stejná náhoda jako ta, která by klidně dokázala zamořit černou smrtí celé okolí, že by nezůstal člověk ani koroptev. Přesto i on odsloužil pár mší. I další prstýnky a malovaná sklíčka na stěnu do kaple věšel; lidé se strachy zase rozpomínali na Matičku chlumeckou. Otec Křižulka o moru ani nevěděl; ven chodil málo, jenom na nádvoří, po chodbách, a nepověděli mu.

Začínal podzimek, už čtrnáctý.

– Jak se vám daří, otče Vojtěchu? Co dělá proutek naděje?

– Vítám vás. Jdete s procesím?

– Ne, sám jdu. Byl jsem v Chrudimi. Obcházím trochu. Už tady dlouho nebudu. Vás jsem taky chtěl ještě vidět. Nevypadáte ale dobře, Vojtíšku. Copak vás trápí?

Litomyšlský páter Alexandr také nijak dobře nevypadal. Pořád připomínal anděla smíru, ale oči už mu zarudly a kůže svraskala a anděl smíru jako když právě s úlekem zjistil, že vlastně nemá křídla; neboť zdál se být na útěku.

– Nic, otče Alexandře. Co by mě trápilo?

– Už mě nepoznáváte? Už jsem tak starý, že vycházím z podoby?

– Jak bych vás mohl nepoznávat?

– Protože mi lžete. Jste utrápený jak rezavý větrníček; myslíte, že to nevidím? Co dělá otec Křižulka?

– Marodí. Nemůže na nohy.

– Už aby si nás Pánbůh k sobě vzal. Už jsme staré kobyly. Nic neutáhnem. A brečíme. Pozdravujte ho.

– Nezajdete na Košumberk?

– Spěchám. Musím být na večeři u nás v koleji. Huboval by mě

rektor. Oni mě hlídají jak děťátko. Vidíte, myslel jsem, že si půjdu umřít domů. Ale už bych tam nedošel. Umřu vám tady v Čechách. Počítám, že ještě do vánoc.

– Co byste umíral?

– Já vím, co vím. A stejně už to bude pozdě. Loni jsem měl umřít. Letoška bylo líp se nedožít. Slyšel jste, co se stalo v Litomyšli.

– Slyšel.

– Šest set mší dal za ně teď Trautmannsdorf u nás sloužit. Od rána do večera čteme černé mše. Já jsem je vedl na popravu, víte? Já jsem jim dával líbat kříž. Smutný svět, otče Vojtěchu. Proč jsem neumřel už loni? Vy jste měl pravdu. Pamatujete?

– Já? Jakou pravdu?

– Že nemohli nic dělat, když přišlo vojsko. Že prostě chtěli žít. Já jsem vám tehda dvakrát nevěřil. teď jsem to viděl. A ještě jednu pravdu jste měl. Že se musí začít znova. S těmi, co zaplat'pánbůh aspoň přežili. Pořád se musí začínat znova. Pod hvězdou lásky a mírnosti a naděje; pamatujete?

– Nevzpomínám si...

– To jste říkal vy. Já bych jen ještě přidal hvězdu lítosti. Ale to asi že už jsem stará kobyla. Musím už jít. Žijte tu dobře, otče Vojtěchu. Pomáhejte jim. Učte je. Zahánějte od nich strach. A hřích. A bídu. Vy to umíte. Možná se ještě dočkáte, že oživnou. A netrapte se, všechno se obrátí k lepšímu. Sbohem, Vojtíšku.

Odcházel a páter Had dál psal dlouhou třískou do písku písma. Už tam měl možná napsanou celou tu svou postilu. Ale země se pořád neotvírala. A nic se nedělo.

Jen piaristům v Litomyšli přibyla pak v oktávu Všech svatých ještě jedna černá mše. Za otce Alexandra.

Na den Neposkvrněného početí Panny Marie přišla na Chlumek síla procesí. Mor v Čechách mizel, slábl. Byl prosinec, mráz už ho vyštípe. Lidé přišli poděkovat, že přežili; opravdu se zdálo, že na den cesty do všech stran od obrazu se udělal jakýsi kruh, jehož čára byla lidem neviditelná, ale posel moru ji poznal a nepřekročil. I jinak bylo ale útěšné, že rok je u konce. A že jsme živi. Biskup Talmberk

sloužil velkou děkovnou mši. Lidé klečeli v kapli, kolem kaple, po schodech, po stráních. Přišla i hraběnka a mnoho sodálu a nový litomyšlský děkan Jedlička přivedl spoustu lidu z trautmansdorfského panství, nejvíce z obou Újezdů a z Poříče a z Desné, z vesnic, kde povstala rebelie. Slavnost byla veliká. Když biskup vyšel před kapli a držel kázání, bylo ticho jak v hrobě. Rok 1680 skončil v pořádku.

Jen na sám konec roku se objevila kometa. Stála na nešporní straně; tam, kde za horami je prý někde Řím. Byla jak metla. Byla to přesně ta, kterou předpověděl Ondřej Zich; tak se aspoň všude říkalo.

A sklep pod košumberskou věží byl o vánocích už prázdný. Ondřeje Abrahama správce pustil domů. Nebylo už potřeba šířit po panství strach; strachu už bylo dost. Nastal čas císařských Gnadenpunkt, oběšenci byli sundáni, rozčtvrcení zahrabáni, nadešel čas milosti, čas úlev, čas vlídného biče na ty, kdo přežili a zmoudřeli a pochopili. Ondřej Abraham se vrátil domů a lidé se mu pak už vyhýbali. Jistě má spolky s černými. Pro krásný voči by ho nepustili. Vnouček mu už chodí kdesi na Lanškrounsku po misiích. Má s nimi spolky. Je to udavač.

Ondřej Zich umřel ve sklepě. Poslední dny mu páter Had tajně posílal jídlo, zimní oblečení, mast na zpuchlé nohy. Ondřej Zich se ničeho ani nedotkl. Ležel a pozoroval mříž. Nad Košumberkem stála kometa, o které si lidé říkali, že on ji poslal. On o ní nevěděl. Po třetí neděli adventní, o kvatemburu, ve středu v noci, zemřel. Před smrtí křičel. Proklínal zlého Boha. Proklínal anděla, který nikdy nepřijde, když přijít má. Hrůzou škrabal po kamenech zdi. Zdi byly tlusté. Páter Had nic neslyšel, ležel v posteli, četl si Vergilia, knížka voněla myšinou a olivovým hájem a Korydon s Thyrsidem střídavě zpívali píseň, každý po čtyřech verších, jak si to přály múzy.

) XXIII (

Snad by se měly zapálit léthejské makovice. A černou ovečku by

možná neškodilo zabít. Snad by pak v zetlelém zvířecím břiše, ve zkvašené krvi, začaly bzučet včely a vyrazily by jako lijavec puklými boky a podobny hroznu by se zavěsily na větev. Snad by se měly zapálit makovice, napuštěné léthejským spánkem. Lethargus jímá srdce, mdloba padá na duši. U zdi vedle vrat, zlehka opřen nahým naolejovaným ramenem, stojí Hypnos, syn Země a bratr Smrti, a čeká.

– Mám radost, že vám mohu odevzdat klíč od rezidence, otče rektore.

Přece se jim to podařilo. Postavili černý dům. A všechno jde, jak chtějí. Bůh jim dal požehnání. A já peníze. Mám z toho radost? Ne. A žalost? Také ne. Všechno se děje mimo nás. Nikdo se nikoho na nic neptá. Všechno se děje ve velikém sále s mapami a obrazy na stěnách a my přihlížíme, zamčení ve skleněné skřini. Také namalovaní mrtví přihlížejí. Změnit se na tom nedá nic. Marie Maximiliána odevzdala hradeckému rektoru Pavlu Beránkovi klíč. Slavnostní hosté stáli kolem nich, na zasklených tvářích přející, šťastný úsměv. Vikář, děkan, farář, hrabata, rytíři, konšelé.

– Bůh vám zaplať, Vaše Milosti.

Rektor vzal klíč a v hloučku jezuitů, kteří se sjeli z Hradce i z Prahy, našel si pátera Hada.

– Otče superiore, odemkněte a vstupte první. Svěřuji vám jménem veledůstojného otce provinciála tento dům. Hlídejte ho.

Páter Had otočil klíčem, otevřel bránu a vešel do dvora. Hypnos, syn Gaie a bratr Thanata, tiše sklepl prach s opánků a vešel za ním. Rezidence stála. Pevnost a hnízdo božích kondorů. Nech toho, mnichu, nelez do pasti! Veliká, přísná, chmurná, s těžkým a drahým portálem. Podruhé se ti nepoštěstí, abys sehnal klíč! Páter Had bezděky nejprve pohleděl dolů na sklepní okénka, na jejich novou, pevnou mříž. Napadlo ho, že snad i tady leží dole Ondřej Zich. Leží a chrčí a čte kšaft. Už je tu dávno. On sem vstoupil první. On hlídá ten dům. Mějte se tady dobře, otče superiore; uvidíte, že se vám to zalíbí. Ba ne, nezalíbí. Byla to krásná rezidence. Dokavad byla zeď na dva lokty od země. Zdálo se, že ji stavíme v lité při s ďáblem. Ale

nebylo d'ábla. Byl ubohý stařec, jenž věřil v Boha možná víc než všichni, kdo teď vzadu za mnou krácejí. Zabili jsme ho, proroka a blázna. Klidně jsem přihlížel k bezpráví, otče Libertine. Nebylo to ani tak těžké. Rytíř Dobřenský z Dobřenic, krajský hejtman, člen císařského soudu nad litomyšlskou rebelií, zabil čtyři takové blázny. Kráčí teď za mnou. Snad bych měl křiknout. Nepustit vraha přes práh, vždyť je to boží dům. Anebo mu poděkovat za to, že věnoval stříbrné ciborium do kaple svatého Jana při rezidenci? Křiknout, nebo poděkovat? Na křik není dost síly. Ani dost čistého svědomí. Lež díky by se vzpříčila v krku. Zbývá mlčení. Mlčíme, přihlížejíce.

Pak byla na dvoře hostina. Zakladatelka dala vyčastovat všechny, kdo pomáhali stavět rezidenci. Bylo šest jídel, bylo pivo. Kolem stolů z nehoblovaných smrkových prken sedělo přes pět set hodovníků, samý spodní lid. Vedle stál dům, kde prý má bydlet třináct magistrů a kam mají být nahnáni všichni chlapci z chalup, černý dům, dům d'áblův, a pod ním prý hluboké, tajné vězení. Lidé jedli a mlčeli. Když správce Chodt provolal slávu paní hraběnce, provolali jí slávu. Když předříkával modlitbu za zdar díla, jež se tu počíná, říkali modlitbu. Potom dopili pivo a ještě chvíli seděli a mlčeli.

Nakonec bylo nahoře v poutní kapli slavné Tedeum. Pak hosté odjeli a sedláci šli domů. A páter Had si na Košumberku sbalil své věci a dal je odnést do rezidence. A sám už byl v průjezdu, ale tam se zastavil a váhal a vrátil se a zaklepal na dveře hraběncina pokoje.

– Stěhuju se do rezidence.

– Já vím. Proto jste si ji stavěli.

– Stěhuju se už dnes.

– Potřebujete povoz? Nebo děvečku, aby vám tam uklidila? Něco na vaření vám pro první dny hejtman poslal. Také sud piva. Co chcete? Co vám chybí?

– Nic.

– Spěcháte?

Stáli proti sobě, oba v černém, přidělení si, jeden druhého si nevybral, stáli proti sobě, stáli spolu pod jedním stropem, přidělení si

až do smrti, cizí, samotni a spolu, jeden druhému jediná záchrana, jeden druhému neštěstí, jeden druhému člověk.

– Nespěchám. Do večera je času dost.

– Nebudete se tam bát? Co na mě koukáte? Bolí mě hlava. Jaká byla slavnost?

– Vydařila se. Nic zvláštního se nepříhodilo.

– Už nikdo nechce zapálit Košumberk? Musela jsem odejít. Rozbolela mě hlava. Pořád mě bolí hlava. Posad'te se, otče superiore. Vidíte, už jste superior. Zůstanete mým zpovědníkem?

– Jak si přejete, Vaše Milosti.

– Pro mne za mne zůstaňte. Kde bych vzala jiného? Otec Křížulka je chudák, zmáhalo by ho to. Budete i v rezidenci pořád sami dva?

– Prozatím budem tři. Zítra má přijít páter Hampl. A jeden fráter, aby nám vařil a poklízal.

– Ten nový páter povede školu?

– Školu povedu já. Páter Hampl přichází jako kazatel a admonitor.

– Co je to admonitor?

– To je... pomocník superiora.

– Vypadáte špatně. Víte, že právě takhle jste seděl, když jste sem přišel poprvé? Přesně na tom místě. A přesně tak jste se tvářil; jako když chcete hned zas odejít. Jen jste byl tenkrát celý od bláta. Vzpomínáte?

– Vzpomínám.

– Utíká nám to, otče superiore.

– Už jsem tu patnáct roků.

– Bez čtyř měsíců. Zestárl jste. Já taky, co? Chodíte jako pytel neštěstí. Řekněte, proč jste si vymyslel tu rezidenci?

– Nevymyslel jsem ji. Tovaryšstvo Ježíšovo ji potřebuje.

– A vy? Vy ji taky potřebujete?

– Když ji potřebuje Tovaryšstvo, potřebuju ji také já.

– Co je vám? Vůbec už s vámi není řeč. Už dost dlouho. Víte, odkdy?

– Nic mi není.

– Zapomněl jste na svou snesitelnou přítelkyni. Máte zajímavější

trápení? Jste jako kámen. Ne, vy jste horší než kámen. Spíš kámen by slyšel a promluvil nežli vy. Proč mlčíte? Jste vůbec ještě živ?

– Všechno je, jak má být, Vaše Milosti. Stěhuju se a spěchám. Propusťte mě.

– Já vás tu nedržím. Vy jste přišel. Mějte se dobré, superiore.

Tu noc probděl páter Had v rezidenci. Sám. Nespál, ležel, četl si a co chvíli zatajoval dech a poslouchal, zdálo se mu, že dole pod ním kdosi křičí, škrábe po kamenech zdí, proklíná zlého Boha, volá o pomoc. Když svítalo, už nečetl, už ani neposlouchal, hučelo mu v hlavě, šly na něho mrákoty. Snad by se měly zapálit léthejské makovice. A černá ovečka by se možná měla zabít. Mdloba padá na duši.

Nazítří přestěhovali do rezidence i otce Křížulku. Páter Had viděl jeho oteklé nohy a napadlo ho, že stejné měl i Ondřej Zich. Snad proto, že oba po celý život chodili a chodili, až se jim hlína země vrazila do nohou a oni přirostli a zůstali tam, kam patří. A kam patřím já? Jsem vůbec ještě živ?

– Je mi těžko, otče Jene.

– Copak že, Vojtíšku? Co vás tlačí?

– Ledaco. Třeba ten starý, pamatujete? Jmenoval se Zich. On umřel, otče Jene. My jsme vám o tom ani neřekli. On nám nakonec umřel ve sklepě. O minulém adventu.

– Ale já vím...

– Vy jste to věděl?

– Mně lidi řeknou všechno. Oni už zase za mnou chodí, víte? Vzali si do hlavy, že přijde Maria a pomůže. Že musí přijít, když je nejhuř. Chodí a chtějí, abych jim ji přivolal. Ale jakpak já jim ji přivolám? Ona se na mě přece zlobí.

– Já si to dávám za vinu.

– Co si už zase dáváte za vinu?

– Toho starého. Toho Zicha.

– Nelžete, Vojtíšku. Jakápak vina? Vás tlačí něco jinšího.

– Já jsem mlčel a věděl jsem, že on to nepřečká. Umřel a já nad ním klidně spal.

– Když umřel, nebuďte ho. Dejte mu pokoj. Neposílejte na něj svoje mouchy, to od vás není hezké, Vojtíšku. Ať mu dá Pánbůh, co mu patří. Byl možná šťastnější než ledaskdo ... A co vás teda tlačí?

– Já vlastně nevím. Já jen tak sedám, koukám, vzdychám a nudím se. Bůh na mě musí plivnout, jestli je spravedlivý. Nemáte tušení, jak jsem si protivný. Nejradši bych snad ani nežil. K čemu tady jsem?

– Vy se tlačíte sám. Tak je to. Vy sám se tlačíte.

– A co mám dělat? Porad'te mi.

– Neporadím. Já jsem moc hloupý na radu. Snad byste ale měl jít někam jinam. Není to tady pro vás. Vy jste městský, vy patříte do samoty, ke knížkám. Snad abyste poprosil, aby vás dali jinam. Do knihovny, do školy, tam je klid. Co říkáte?

– Ted', když mě tady udělali superiorem?

– A bodejť, tedka to nepůjde. Proč jste si vymyslel tu rezidenci? ted' tady zůstanete do smrti. A Pánbůh ví, že ono to tu pro vás není, Vojtíšku. Postavil jste si tu pro sebe vězení.

– Kam nás Tovaryšstvo pošle, tam musíme setrvat, otče. Taková je povinnost. Mluvit o tom je zbytečné. Už půjdu. Spěchám.

– Zbytečné, otče superiore. Já se taky bojím, že zbytečné. Odpusťte mi.

Toho dne navečer přišel páter Hampl. Frátera s sebou nepřivedl, pošlou ho zítra. Představil se superiorovi. Při rozhovoru stál zpříma jako voják, zanic se nechtěl posadit.

– Prosím vás, důstojný otče superiore, jednejte se mnou přísně. Jsem mladý, potřebuju to. Poslali mě sem jistě proto, abyste mě vychoval. Poslušný budu na slovo; můžete se spolehnout.

Potom si prohlédl rezidenci, objevil ve špižárně kroupy a uvařil je všem třem k večeři. Otcí Křížulkovi přestlal postel, vyvětral, převázal mu nohu a zakrvavené hadry odnesl, že mu je ráno vypere. Uklidil kuchyň, umyl nádobí, narazil soudek, sám se piva nedotkl, ale superiorovi nalil do džbánku a donesl nahoru a popřál mu dobrou noc. Pak všude pozamykal a šel do své cely, vybalil si vak, pověsil na zeď krucifix, poklekl a otevřel si Knihu žalmů na tom místě, kde ji měl stálým otvíráním už téměř rozlomenou, číst ale ani nemusel,

znal ty věty dávno nazpaměť.

– Já pak červ jsem a ne člověk, útržka lidská a povrhel vůbec. Všichni, kteří mne vidí, posmívají se mi.

Zavřel knihu, sklonil se a pokorně rozjímal o tom kousíčku Davidovy písně, která se zpívá jako Ajjeleth hašsachar, jako Jitřní laň. Rozjímal o něm večer co večer už asi deset let, už od dob noviciátu. Pak se natáhl na holý strožok a rázem usnul. Ráno vstal před čtvrtou, a když se rozespalý a mrzutý superior objevil na dvoře, stoly od včerejší hostiny už byly rozebrané, prkna složená v kůlně, dvůr zametený, Křížulkovy hadry namočené v necičkách, v kuchyni zatopeno a vařila se tam snídaně. Páter Had se rozhlížel a usmál se a všiml si, jak slunce právě žlutě olízlo protější stráž, kde na vršku stála bílá kaple. Připomnělo mu to rozkrojené vajíčko na salátovém listu. Už dávno nic tak veselého neviděl. Pochválil otce Šimona.

Šimon Hampl byl člověk maličký, nazrzlý a s kůží celou růžovou. Bylo dost nejisté, zda je původem Čech nebo Němec nebo co, on sám to přesně nevěděl, vychovali ho staří patres Societatis Jesu v Golčově Jeníkově, v chudé rezidenci, kam se dávali nemocní, malaričtí a revmatictí otcové, vrátivší se domů ze zámořských misí, z Konga, z Tibetu, z Mexika. Otcové rychle umírali; když chlapec dorostl, nežil už nikdo z těch, kteří pamatovali, kde se tu vzal. Snad vyskočil z prachu, jako se rodí blechy. Nikdo se ho nikdy neptal, zda vstoupí či nevstoupí do Tovaryšstva, zda se o jeho zrzavou palici rozmnoží či nerozmnoží Compañía de Jesús, jak pyšně říkali stařečkové, kteří si svoje zimnice přinesli až od řeky Paraná. Ani on sám sebe se na to nikdy neptal; nic jiného nepřipadalo v úvahu. On ještě ani mluvit neuměl a už byl jezuita,

Šimon Hampl byl člověk maličký a veselý a skromný. Školy měl jen ty nejnnutnější, svatých pravd znal málo; o těch, které znal, však nikdy nepochyboval. Tovaryšstvo byl jeho život, jeho matka, otec, jeho dům, vesnice, město, svět; nikdy nic jiného nepoznal. Kdyby se někdy zastavil a přemýšlel, snad by na něho padl i stín pochybnosti, snad by ho i na mžik sklíčila bída a siroba jeho živobyті; on se však nikdy nezastavil. Čin, práce, prosté užitečné konání byl jeho způsob,

jako je způsob vody stékat dolů a způsob vlaštovek létat; neznal nic, co by mu bylo nejasné. Svě představené vždy upřímně miloval. V každém superiorovi ctil Ježíše Krista a usiloval o takovou poslušnost, která mu dovolí vysvléknout svou vlastní zrzavou a pihovatou vůli a přibližovat se k mystické jednotě s vůlí boží; vůli boží pak zvěstuje nižším jejich superior. Kdyby mu přikázali po celý život zalévat suchý strom, on by jej rád zaléval; ačkoli dopis svatého Ignáce o ctnosti poslušenství ad scholasticos Conimbricenses možná ani nečetl. Byl veselý, byl šťasten. Košumberského superiora si zamiloval na první pohled a od první chvíle byl odhodlán pomáhat mu až do roztrhání.

– Vy jste admonitor, otče Šimone. Víte vůbec, co to znamená?

Nový provinciál Adam Gerstmann si brzy pozval Hampla do Prahy, aby ho vyzkoušel a aby měl o Košumberku zprávy i od jiné osoby než od superiora rezidence, o kterém slyšel leccos zarmucujícího.

– Nevím docela přesně, veledůstojný otče provinciále. Co to znamená?

– Rektor vám neřekl? Admonitor má pomáhat představenému tím, že vidí jeho chyby. Že ho na ně upozorňuje. A také nás na ně upozorňuje. Svě vyšší představené. Musíte o tom přemýšlet.

– Páter Had nemá chyby, reverendissime.

– Páter Had je snad anděl? Styďte se. Musíte si všímat. Jsem s vámi zatím nespokojen. Snažte se aspoň trochu přemýšlet.

Šimon Hampl se snažil, lámal si hlavu, kudy chodil, chyby svého superiora však nezaznamenal; zbožňoval ho a vzhlížel k němu s očima zamženými úctou. I páter Had si na svého ryšavečka brzo zvykl a rád ho pozoroval, jak šmejdí, jak běhá na krátkých nožkách, jak se s kdekým na setkání spřátelí, kazatel je to sice nevalný, nudný, admonitorem je jen podle titulu, zato otec Křižulka má teď obden čisté prostěradlo a Hampl s fráterem ho denně vodí na dvůr, na vzduch, na slunce, a páter Had si žije jako děkan, ani postel po sobě nemusí stlát, a na dvoře se objevily slípky, na střeše holubi, za rezidencí už je zrytá zahrada a pod kůlnou naštipaného dříví na pět

zim.

Šimon Hampl si lámal hlavu a vymyslel i mnohá zlepšení duchovní péče, dle jeho zdání prostá a užitečná. Hned zpodzimka otevřeli v rezidenci školu; páter Had učil zatím aspoň dvakrát týdně a bylo mu až divné, jak mnoho dětí dochází. Nepátral, čím to je, a tak se nedověděl, že si Hampl ze samé horlivosti zašel na Košumberk za správcem a vyprosil si drába, který obcházel městečko a občas i okolní vsi a vodil děti do školy tak dlouho, dokavad si nezvykly. A jakmile si nějaké dítě odvyklo, přišel zas dráb. A páter Had měl i v zimě žáků plný refektář, kamna hřála a chlapečkové usínali a otec Šimon si sám někdy sedl dozadu a zbožně naslouchal a obdivoval superiora, jak krásně ukrajuje z voňavého másla řeči latinské.

Přes zimu pořídil Hampl pečlivý a krasopisný seznam všeho lidu na panství. Se šťastným úsměvem ho přinesl superiorovi ukázat. Každé jméno bylo na zvláštní kartičce, kartiček bylo přes pět set, narovnaných do šuplátka jako vojáci.

– Co s tím, otče Šimone?

– Budeme poznamenávat, jak lidi chodí do kostela. Kdo přijde, dostane čárku. Kdo chyběl, bude bez čárky. Pan správce si ho pozve a domluví mu. Je to jednoduché.

– Ano... velice jednoduché.

– Pomůže mi s tím písař ze zámku. Já vždycky budu dělat čárky na Chlumku, on v lužském kostele.

– A jaký to má smysl?

– Bude pořádek. Kdo nechodí, tomu se domluví. Uvidíte, že začnou chodit všichni. Vám se to nelíbí?

– Nelíbí. Mše svatá není robota. Chápete?

Otec Hampl odnesl smutně své kartičky na půdu. Ale nechápal, proč se superiorovi nelíbily. A trápil se, že nechápe. Když to vyprávěl Chodtovi, správce, zdálo se, chápal.

– Páter Had asi nemá zájem, otče, aby mu lidi chodili pořádně do kostela. Škoda. Já o to zájem mám. Přineste mi ty papírky.

Čárky se potom přece jenom dělaly. Kartičky ležely u správce. Kdo nechodil, toho si Chodt dal přivést a domluvil mu. Zakrátko

chodili skoro všichni. Páter Had se až divil, jak lidu na mších přibývá.

Také u zpovědi byli pak o velikonocích téměř všichni poddaní, o čemž byl přesný záznam, neboť správce zavedl zpovědní cedulky. Šimon Hampl to věděl. Superiorovi o tom raději neřekl; asi by se mu to také nelíbilo. Superior je zvláštní člověk. Jako by o nic neměl zájem. Jako by ho všechno unavovalo. Jako by neměl rád, co se kolem něho děje.

Toho jara se stala podivuhodná věc. Lužský bečvář Henrich měl doposud kartičku prázdnou, bez čárek. Správce si ho pozval jednou, podruhé a o třetí neděli po velikonoci přišel bečvář konečně na mši. Bylo z toho však jen pohoršení; přišel, ale stál jako sloup u dveří a neklekl ani při pozdvihování a klobouk měl celou tu dobu na hlavě. Otec Hampl na něho při kázání ukázal prstem a volal, že Bůh takovou drzost bez trestu nenechá. Chlap stál a usmíval se. Příští neděli se to opakovalo.

Za týden, o páté neděli po velikonoci, jež sluje křížová, požádal Šimon Hampl pátera Hada, aby nemusel sloužit na Chlumku mši ani držet kázání, má prý něco kvaltovného ve městě. Páter Had tedy sloužil hrubou mši. Zas bylo trápení s bečvářem; klobouk měl na hlavě jako přišitý. Když bylo po kostele a lidé se rozcházeli, spatřili dole pod strání kouř a plameny; v Luži hořelo. A na Chlumek právě přibíhal určiený Šimon Hampl, našel si mezi lidmi onoho buřiče a ukazoval na něho a dolů na požár a ječel cosi o božím trestu. Dole hořelo bečvářovo stavení. Lidi obešla hrůza. Jen páter Had se zadíval na Hampla a ještě před obědem si ho zavolal k sobě do cely.

– Otče Šimone, kdo zapálil u toho bečváře?

– Já, reverende.

– Jste tak hloupý, nebo jste taková krysa, člověče?

A Šimon Hampl usoudil, že se mýlil. Superior chyby má. A možná mnoho chyb. Zdá se, že je mu lhostejné, jak se ctí Bůh a jak se šíří víra a kolik chlupů ďáblových je všude zaseto. Zdá se, že nenávidí každého, komu to lhostejné být nemůže.

Druhý den ráno už se páter Had o požáru nezmínil; jako by na něj

zapomněl. Pak ale k němu Šimon Hampl přivedl deputaci z městečka s prosbou, aby patres šli vykropit spáleniště, které stále doutná a v kterém může ohořelý satanášův pazneht ještě vyprsknout a střáknout jiskry na další stavení, Bůh nás trestá a nikdo není bez viny. Páter Had deputaci vyhnal; šla tedy na zámek prosit správce, aby se bečvář, Bohem prokletý, vsadil do věže anebo vymrskal za hranice panství, neboť přitahuje boží hněv jako topol sršně. Správce deputaci nevyhnal, mínil jen, že by si snad lidé měli a uměli s lotrem poradit sami, zvláště když je vede páter Hampl, který jistě ví, co dělá. A lidé tedy táhli zpátky do města. Bečvář, kterého už včera přešel smích, sebral ženu a děti, a nevěda, kam se honem podít před povykujícím zástupem, utekl na Chlumek do kaple. Lidé se srotili před kaplí a váhali. Ani Šimon Hampl nevěděl, co dál. Rozpustil nakonec shromáždění a šel za superiorem ohlásit mu, že se případ jaksi zamotal a rozplést ho je nad Šimonovy síly. Páter Had zbledl vzteky.

– Hned zítra se spakujete, slyšíte? Půjdete do Prahy. Za otcem provinciálem. Dám vám pro něho dopis. Teď se mi klidíte z očí. Nechci vás ani vidět, palice hloupá! Zabedněná! Zlá!

– Proč mám jít do Prahy, reverende?

– Protože jsem vám to poručil. Stačí?

– Stačí, reverende.

– A protože vás tu nechci! Už ani den! Kam šlápnete, tam roste bodláčí! Ať si vás pošlou někam jinam. Třeba na misie. Já vás tu nechci. Jste mi odporný.

Otec provinciál Hampla se zájmem vyslechl a dost se podivil, že košumberský superior hodlá rozhodovat, koho u sebe chce a koho nechce, a dokonce jen podle toho, kdo se mu líbí a kdo je mu odporný.

– Vraťte se zpátky, otče Šimone. Ještě si myslíte, že páter Had nemá chyby? Vraťte se klidně zpátky. Dám vám s sebou také dopis. Všecko se spraví, nemějte strach.

Dopis provinciála Gerstmannu si páter Had četl vícekrát. Nejprve se rozčilil a praštil listem o stůl. Provinciál dává ve všem Hamplovi za pravdu. Jeho exemplární postup při potrestání bečváře, posedlého

d'áblem, schvaluje a chválí.

Otci superiorovi vyslovuje přísnou důtku. Pokud se snad bečvář dosud ukrývá v kapli, nařizuje vyhnat ho, kapli vykropit a požádat vrchnost, aby rouhače vykazala z panství. Po druhém přečtení páter Had dlouho uvažoval a usoudil, že bude nejlíp vypravit se do Prahy, v klidu vše otci Gerstmannovi vysvětlit, přesvědčit ho a zjednat průchod pravdě. Po třetím přečtení list pomaloučku složil, zavřel ho do stolu a pokýval utrápeně hlavou.

Za pár dnů správce vyhnal lužského bečváře Henricha i se ženou a dětmi z panství. Hnali je směrem k Bílému Koní, na trautmannsdorfské, tam už si s takovými umějí poradit. Páter Had si oddychl. Bylo to aspoň z krku. Změnit se na tom stejně nedalo nic.

A košumberský superior poznal, že už tedy má admonitora, a ne jen podle titulu. Šimon Hampl už přesně pochopil, co to znamená a co to chce. Dávat pozor na chyby tak špatného superiora a oznamovat je nadřízeným se nijak nepříčí lásce a poslušnosti; je to radostný úkol a je to zcela v zájmu Tovaryšstva. A je to i v zájmu pátera Hada, pokud upřímně touží poznat svou křivotu a napravit se. Šimon Hampl mu rád a přísně bude pomáhat. I otce Křížulku je třeba vlídně sledovat, přetrhávat mu jeho věčné brebentění a připravovat ho k dobré smrti; i on je ledajaký, darmo ujídá a shání temné byliny a z bab, co za ním dolézají, každá druhá vypadá jako čarodějnice. A Šimon Hampl byl tedy už zas na Košumberku šťasten a svou práci konal s příkladnou horlivostí.

Páter Had pak už Šimona Hampla z hloubi duše neměl rád a dělal všechno, aby s ním nemusel mluvit, aby ho nemusel vídat, aby nemusel poslouchat, co opět hodlá zařídit a zavést a napravit; jeho činům se ale už nikdy nepokoušel zabránit a pozoroval je mlčky, jako pozorujeme za oknem dešť a nenapadne nás ucpávat kdesi nahoře dírky, kterými padá.

Snad by se měl zapálit na mramorové desce léthejský mák. Snad by se měla přivést černá ovečka a přiložit jí nůž ke krku. Za okny mráкотně přší, srdce zbělelo a usíná.

) XXIV (

Oné zimy trávil Marie Maximiliána celé dny psaním dopisů. Psala je dceři Terezii Rozálii do Kunštátu. Dalo se z nich vyčíst, že se jí zoufale stýská; dopisy byly dlouhé a vlekly se v nich tiše za sebou vzpomínky, příhody, kusy modliteb i líčení jednotvárných prosincových, lednových, únorových košumberských dnů, kdy jesličky a zabijačka jsou nejpestřejší událost, pokud se nestane, že by náhodou někdo umřel. Marie Maximiliána stárla, cesty byly pod sněhem a jí se stýskalo víc než kdy dřív.

I na Košumberk chodily z Kunštátu dlouhé dopisy. Dcera Lambergovna se poslední dobou změnila. Odmítala jezdit do Vídně i do Brna, nehnula se od dětí, stěžovala si na sedm píchání a sedmnáct bolení a na celé klubko nemocí, mívala sny, že leží v rakvi, že s ní zavřený kočár sjel do řeky, že má v břiše hady. Psala, že má u sebe zpovědníka, pátera Mauritia z olomoucké koleje Tovaryšstva Ježíšova, a mnoho se s ním modlí a mnoho myslí na smrt a lituje skutků, jež se jí kdysi zdávaly jediným, co krásného prožila, a hnusí se jí vlastní tělesnost, kdysi pustošená tajnými požáry a nyní nádoba plná mokrých oharků. Byla to lež, skutky se staly všeho všudy tři nebo čtyři a podobaly se spíš psím slinám nežli požáru, dokonce ani nebyly tajné, protože Lamberg o nich víceméně věděl, byla to ubohá lež, ale ona ji prožívala s vášnivou sebetrýzní a s mistrným přeháněním jako operu, při níž je sama divákem i hercem. Psala někdy i o Lambergovi, svěřovala se matce, že k němu rok od roku cítí větší úctu, snad mu začíná i rozumět, připadá jí blízký, i když směšný, věří v jeho odpuštění a bude šťastna, dožije-li vedle něho v klidu až do smrti. Dalo se také vyčíst, že má upřímnou starost o matku, že na ni myslí, že se jí po ní stýská. Psala, že určitě na jaře přijede i s dětmi a s páterem Mauritiem na Košumberk a zůstanou tam nejmíň do třešní.

Marie Maximiliána plakávala nad jejími uplakanými dopisy a plakávala, když jí psala své, a někdy si i klekla a děkovala

usmířenému Bohu, který jí vrací dceru a s dcerou naději, že přece jenom nebude k stáru docela sama a umírajíc nebude muset zapálit svou střechu nad hlavou a svoje obrazy a ovčíny a všechno, co jí ještě zbylo. Že tedy přece jenom má co ztratit, o koho se bát, na koho čekat, kvůli komu si promýšlet svůj testament.

Začátkem března Terezie Rozálie zemřela.

Posel, který přijel z Kunštátu se zprávou o smrti, přivezl i poslední nebožčin dopis. Marie Maximiliána proseděla zbytek dne na pelesti své veliké, dubové postele, té postele, na které dceru před sedmadvaceti roky s opilým cizím mužem počala, dívala se s úsměvem před sebe a neslyšela, když na ni mluvili. Potom rozpečetila dopis, přečetla ho, šla ke stolku a začala psát odpověď. Psala ji celou noc, k ránu pak listy jeden po druhém zmačkala, navršila z nich na posteli hromádku a zapálila je. Plamen nejprve krásně vzplál, ale pak se změnil v čadění a puch a uhasl; na posteli zbylo trochu černého popele a cícha s ošklivou propálenou dírou a páchnoucí seškvařeně peří. Vedle toho chuchvalce ráno hraběnku našli. Spala.

V pondělí po devítníku sloužil biskup Talmberk na Chlumku slavné rekviem za duši služebnice boží Terezie Rozálie. Marie Maximiliána klečela ve své lavici, pozorovala nemotorného biskupa a zdálo se, že o něčem úporně přemýšlí. Po mši si zastavila pátera Hada a požádala ho, ať za ní přijde odpoledne na zámek.

– Vezměte s sebou i toho svého admonitora. Počítám, že on líp pochopí, co vám řeknu.

Šimon Hampl už věděl, co hraběnka řekne. Radila se o tom včera se správcem i s hejtmanem. A Chodt s tím běžel do rezidence, dokavad to bylo čerstvé. Pochopitelně, že ne za superiorem. Šimon Hampl byl tedy potěšen, že i on je pozván; když vstupoval na zámecké nádvoří, neušlo mu, že potřebuje předlážit. Bude tu hodně práce.

– Chci s vámi něco důležitého projednat. Není vám zima? Spálili jsme už půlku lesa a mně je pořád hrozná zima. Co tomu říkáte?

– Jaro je letos vlhké, Vaše Milosti.

– Svatá pravda, otče superiore, jaro je letos vlhké, to jste řekl moudře. Ale jinak se mýlíte; jaro se dá docela dobře snést. Všechno se přece dá snést. Nebo ne?

– Nevím...

Seděli ve velkém pokoji, ze stěny na ně hleděli malovaní Slavatové.

– Na tom konečně nezáleží. Pochybuju také, že vás nějak zvlášť zajímá, jestli je mi zima nebo teplo. Ale mám pro vás něco zajímavějšího. Rozhodla jsem se, milí patres, že vám dám Košumberk.

– Vyměníte ho za naši rezidenci, Milosti?

– Počkejte, otče superiore. Já to myslím vážně. Dám vám zámek i s celým panstvím. Hned.

– Bojím se, že by si lidé těžko zvykali, kdyby v hraběcím kočáře najednou jezdil po panství mnich.

– Zvyknou si. A vy také. Čemu se smějete?

– Nesměju se. Přijdeme jindy, jste jistě unavena. A je tu opravdu zima. Není vhodná chvíle na tak důležitý rozhovor.

– Sed'te a poslouchajte mě. Proč by nebyla vhodná chvíle? Nebo se vám snad nechce o tom hovořit?

– Nechce.

– Vám se to nelíbí?

– Nelíbí.

– Na tom konečně také nezáleží. Já jsem se už rozhodla.

– Vy sama jste se rozhodla?

– Já sama. Co se divíte?

– A proč? Proč nám dáváte Košumberk?

– Představte si, že ani na tom nezáleží. Prostě zachtělo se mi. Hraběnky mívají své pošetilé nápady. A nejsou zvyklé, aby se jich lidé ptali. proč. Člověk se vůbec nemá příliš ptát, to byste už mohl vědět, velebnosti. Nepotřebuju Košumberk. Nevím, co s ním. Je mi v něm zima. A stejně byste si ho nakonec vzali. Ne? Nemám chuť čekat, až mi ho vezmete. Dám vám ho dobrovolně. Ať už to máme za sebou, vy i já.

– V tomhle pokoji řekl náš rektor hraběti z Lamberka, že Košumberk nechceme. Jistě se pamatujete. Podal mu na to ruku. A to platí.

– I neplatí, rozmilý otče Vojtěchu. Jste laskav a já vám za to děkuju, ale vy víte dobře, že už to dávno neplatí. Ani tenkrát to neplatilo. Chcete Košumberk. A dostanete Košumberk. Máte štěstí. Vy máte vždycky štěstí.

– Nechceme Košumberk.

– Dobře, tedy ho zapálím. Nebo snad máte jinou radu? Pročpak jste tenkrát chytili toho blázna? On věděl, co a jak. Jediný on. Dávno už mělo všechno shořet. Co s tím mám dělat? K čemu mi to je? Všichni umírají. Všichni umřeli. A já už nemám sílu. A vás se bojím. Ano, bojím, mějte se mnou přece slitování, nemohu odtud odejít jako děvečka, kterou vyhnali. Chci vám to aspoň dát. Já vím, že dávám, co už je stejně vaše. Ale mějte se mnou soucit a dohřejte tu hru.

– Přeháníte, Milosti. Není čeho se bát. Hrabě Lamberk jistě rád panství převezme.

– Hrabě chce Košumberk prodat. A to nejde. Mrtví by přišli a pomstili by se. Jste možná laskav, superiore, ale je to krutá laskavost. Už je pozdě a vy o tom dobře víte. Klidně si mlčte dál; jenom se netvařte, jako když se dá něco zachránit. Co, otče Hample? Vy také nechcete Košumberk?

– Tovaryšstvo Ježíšovo by zajisté rádo přijalo váš zbožný dar. Rozmnožovalo by ho k větší slávě boží. Dovolte, abychom dali zprávu otci provinciálovi. Ať rozhodne.

– Slyšíte, velebnosti? Váš admonitor je rozumnější. Říkala jsem vám, že on spíš pochopí. On nic neví, a tedy všechno cháne. Klidně si mlčte a nechtě ho jednat. On všechno zařídí.

– Otec Hampl bude konat, co já přikážu.

– Myslíte? Ale já nebudu konat, co vy přikázete.

– Vás prosím, Milosti.

– Opravdu? A oč mě prosíte?

– Abyste se poradila se svými příbuznými. Hlavně s hrabětem z Lamberka. Bez jejich souhlasu by váš dar přinesl jen hněv a hádky.

A to snad nechcete. My také ne.

Cestou ze zámku Šimon Hampl poznamenal, že vskutku celkem chápe jednání té pošahané hraběnky, nechápe však, jak lze odmítat dar, který by zvětšil sílu Tovaryšstva. Páter Had mlčel. Šimon Hampl tedy bez dalších oklik výslovně upozornil superiora na chybu. Páter Had mlčel. Šimon Hampl zapomněl, že soumrakem se lidský hlas nese na půl míle cesty; hádal se, křičel, vyhrožoval. Páter Had se zastavil a požádal ho, ať jde napřed. Šimon Hampl zprudka vykročil, v rezidenci hned běžel do své cely a napsal zprávu rektorovi a provinciálovi. Páter Had šel pak zvolna sám, krajina byla tichá, zapadalo slunce a on věděl, že už je pozdě a že se už nic nedá zachránit.

Marie Maximiliána také tušila, že bez Lamberkova souhlasu to bude svízelné. Proto se chtěla předem rychle zavázat superiorovi; aby tu opět byl slib, který je těžko zrušit. Páter Had samozřejmě zas všechno pokazil. Rozhodla se, že dá zapráhnout a pojedje do Hradce, rektor jistě rád slib přijme. Uběhlo však něco dnů a ona začala váhat; je to vůbec rozumné? Stěhovat se kdovíkam, skončit někde v Kunštátu nebo u sester, na vejměnku, na obtíž, anebo bůhví kde u karmelitek, chodit bosa, poslouchat abatyši, sedat a spát a rozmlouvat s cizími osobami, ještě deset, ještě dvacet let? Nesmyslná představa. Nakonec napsala dopisy, sezvala příbuzné. Ať se děje cokoliv. Ať rozhodnou. Ať už někdo konečně rozhodne.

Začínal čtyřicetidenní půst, byla Škaredá středa roku 1684. Všichni hosté šli brzo ráno do kaple, kde jim byla čela poznamenaná žehnaným popelem z loňských ratolestí a připomenuto jim, že jsou prach a v prach se obrátí. Potom se shromáždili ve velkém pokoji. Tři hraběnčiny sestry a jejich manželé; Polyxena Ludmila a Ignác Karel hrabě ze Šternberka, Johanka Eusebie a Karel Leopold hrabe Millesimo, Terezie Eleonora a Petr hrabě z Ugartu. Konzultor provinciála Societatis Jesu páter Radvanovský. Hradecký rektor Pavel Beránek. Páter Had, páter Hampl. Všichni měli na čele popelcový kříž. Hrabě z Lamberka nepřijel.

Páter Jan Radvanovský dorazil z Prahy už včera kvečer. Vyřídil

pozdrav od otce Gerstmann, poptal se, zda se na panství neopakují nepřístojnosti s luterány a s ubožáky posedlými ďáblem, uznal, že po cestě nezahlédl nikde v okolí maškary ani jiné pitvoření a že byl všude klid, ačkoli je masopustní úterý, schválil, že také letos se budou o velikonocích vydávat zpovědní cedulky, všude se to teď dělá, a podivil se, jak dlouho už není nic slyšet o zdejším zázračném obrazu; páter Hampl by měl převzít horlivý úkol chudáka otce Křížulky. Potom poprosil Radvanovský pátera Hada o rozhovor mezi čtyřma očima.

- Co dělá váš písek, otče superiore? Ještě se bojíte sedláků?
- Písek se pohnul. Ale pokropili ho krví.
- Slyšel jsem. Je mi líto těch lidí. Doufám, že už je všechno v pořádku.
- Dokonale v pořádku. Jsme živi, jíme, spíme. Pohybujeme se podle příkazů vrchnosti.
- A božích?
- Nevím, jestli Bůh kázal vyplétat lidi do kola. A zapalovat jim stavení a hnát je bičem pryč jen proto, že mají v hlavě tmu. Nepřísluší mi o tom soudit.
- A jestli mají v hlavě ďábla?
- Neviděl jsem toho ďábla.
- Jiní viděli.
- Ano. Prosil jsem už, aby byl otec Hampl poslán jinam.
- Je vám odporný?
- Je hloupý. Ale nestěžuju si. Otec provinciál jistě ví, proč ho neodvolává.
- Jistě ví! A nechme toho, proto jsem nepřijel. Vaše hraběnka nám chce zítra odevzdat Košumberk.
- Radí se ještě dnes večer s příbuznými.
- Co je to za příbuzné?
- Sestry.
- Dědičky?
- Těžko. Přirozenými dědici jsou tři lamberské děti.
- Tím hůř. Lamberský je mazaný a rád nás nemá.

– Hrabě z Lamberka dosud nepřijel. Má smutek. Umřela mu žena.
– Ten přijede, i kdyby sám umíral. Košumberské panství se jen tak z ruky nepouští. Pořád ještě to musí být docela slušná hromada zlatých. Kolik?

– Přes šedesát tisíc.

– Mluvme tedy zpříma, otče superiore. Co vy si o tom myslíte?
Ale povězte pravdu.

– Nic si nemyslím. Je mi to lhostejné.

– Jak to můžete říct?

– Chtěl jste pravdu.

– Smutná pravda.

– Smutná.

– Neptám se vás na její příčinu. Nejsem tu na vizitaci.

– Není příčina. Jsem jenom unaven.

– Hraběnku ten dar zničí?

– Téměř zničí.

– Ale Tovaryšstvu pomůže. Je vám milejší hraběnka, nebo Tovaryšstvo?

– Je mně milejší Tovaryšstvo, které nikoho neničí.

– Nicméně dohromady je vám všechno lhostejné.

– Nerozumím ničemu. Jsem unaven. Pamatujete, co jste před šesti roky slíbil hraběti z Lamberka? Řekl jste to jasně. Nechceme Košumberk.

– Vzpomínám si. Řekl jsem, že prozatím nechceme Košumberk.

– Neříkal jste prozatím.

– Ale myslel jsem prozatím. Vy byste snad chtěl, abychom kdejakému hraběti na potkání prozrazovali řádová tajemství? Doufám, že víte, co je reservatio mentalis.

Kdo je ten člověk? Mluví a mluví. Na všechno má odpověď. Ale ani po tváři, ani po hlasu, ani po řeči, po ničem ho nerozeznáš. Nepoznáš, kdo to je. Člověk bez obličeje.

– Potřeboval bych, abyste mě dali někam jinam. Třeba do knihovny. Jsem velice unaven.

– Zdá se, že vás osud rebelantů a jmění hraběnek dojíhá víc než

celá Societas Jesu. Pochybuj, že byste v knihovně přišel na lepší myšlenky. Slyšel jsem, že se vám kdysi dávalo na rozmyšlenou, jestli byste neměl opustit Tovaryšstvo. Snad jste si to už konečně rozmyslel. Ale já jsem ani proto nepřijel. Vezu vám příkaz otce provinciála. Tovaryšstvo Ježíšovo přijme hraběčin dar.

– Ano.

– Vašimi ústy ho přijme.

– Ano.

– Bylo by dobré, kdybyste si zítra hned na začátku jednání vzal slovo. Padl tu už slib, není třeba se zbytečně dohadovat. Poděkujete hraběnce a oznámíte, že Tovaryšstvo přijímá dar. A hotovo.

– Ano.

– Předpokládám, že s tím nesouhlasíte.

– Nesouhlasím.

– Ale věřím, že to uděláte.

– Udělám.

– Půjdeme spát? Už se těším; tady se jistě výborně spí. Vy jste zvláštní člověk, otče Vojtěchu. Vaše poslušnost je vlastně podivuhodná. Řekl bych ze všech nejobtížnější. Vykonat, s čím souhlasím, je obvykle dost snadné. Vy máte asi trudný život. Nevážím si příliš vašich názorů. Ale vážím si vaší poslušnosti. Čemu se smějete?

– Ničemu. Sobě. Půjdem spát?

– Jsem rád, že jsme se domluvili. Bude to na prospěch Tovaryšstva. Tovaryšstvo má obrovské cíle. Teprv teď v Praze, v provinciálátu, jsem dohlédl až na jejich vrchol. Pokud se tam vůbec dá dohlédnout. A možná, že je mnoho vrcholů. Stále vyšších. Teprve z prvního dohlédneme na druhý. Je to závratné. Jako byste v těch výškách už skoro cítil vůni božích sandálů. Abychom došli k cílům, potřebujeme ovšem prostředky. Jiní jsou bohatí. A mocní. A obratní. Musíme být ještě bohatší a ještě mocnější a ještě obratnější. Nebo se boží dílo zhroutlí. Sama myšlenka nic nezmuže. Ale vy mě neposloucháte.

Vůně božích sandálů a šedesát tisíc zlatých v ovčínech, v

prasatech, v kyselém zelí. Boží dílo se zhroutí, jestli ty neuspěješ. Jestli nebudeš mocnější než ostatní. Jestli nepřipravíš jednu vdovu o pár tisíc korců. Ach, mnichu... Kam jsi dal obličej?

– Poslouchám. O tomhle rád hovořival otec Tanner.

– Tak vidíte. Snažte se to také pochopit.

– Jenomže on o tom hovořil docela opačně.

– Opačně? Otec Matěj Tanner? Asi jste se přeslechl. Já se s ním teď často stýkám. Nemám dojem, že by mluvil opačně. Víte, že asi bude znovu provinciálem?

– Jak bych mohl vědět?

– Uvažuje se o tom. Byl to nejlepší provinciál, jakého jsme poslední dobou měli. Pomlouvali ho, ale ukazuje se, že byl ze všech nejlepší. Už na to přišli i jeho nepřátelé. A hlavně Řím. Česká provincie potřebuje velkou, smělou osobnost. A to je on. V tom se mnou snad souhlasíte.

– Naprosto.

– Aspoň v něčem. Jdu si lehnout, už se těším. Doufejme, že Lamberkovi někde cestou praskla náprava. Na shledanou ráno. A nezapomeňte.

Shromáždili se ve velkém pokoji. Lamberk nepřijel. Jednání bylo rychlé. Marie Maximiliána, kterou představa o stěhování z Košumberka už zase začínala děsit, poprosila pátera Hada, ať mluví za ni. Nepochybovala, že to nakonec nějak dobře dopadne. Páter Had odmítne a já pokrčím rameny. Mohu jim pak slíbit, že dostanou Košumberk po mé smrti. Připíšu jim ho v testamentu. Nebo půl jim ho připíšu. Půlka jim přece stačí. Proč tu není Lamberk? Jen žádné sliby, žádné rozhodování. Potom se uvidí. Proč se hned rozhodovat? Proč se věčně rozhodovat? Přijede Lamberk a uvidí se.

Páter Had oznámil vzácným hostům, že košumberská vladařka jemu, superiorovi rezidence, nabídla pro Societas Jesu velký a zbožný dar, totiž zdejší zámek a celé panství. Tovaryšstvo nejprve váhalo a zdráhalo se, ale hraběnčina zbožnost byla naléhavější. Řád Ježíšův se tedy sklání před srdcem své dobrodějky a přijímá její dar a slibuje užívat majetku a rozmnožovat ho jen a jen k větší slávě boží.

– Bereme na sebe břemeno toho daru.

Pak jménem hraběnčiným poděkoval páter Had hostům, že se sjeli k té malé darovací slavnosti. A odmlčel se, naznačiv, že vše je skončeno. Hrabě ze Šternberka se otočil na Marii Maximiliánu a trochu zmaten se jí ptal, zda to souhlasí. Ona neodpověděla. Ptal se znovu. Přikývla.

– Souhlasí to. Děkuji, otče superiore, že jste nám všechno vysvětlil. Jste opravdu velice laskav. Věřím, že budete Košumberk dobře spravovat. Jste obratný muž. Až mě někdy překvapuje, jak jste obratný. Škoda, že nepřišel hrabě z Lamberka. Měl by radost. A teď vás. panstvo, prosím ke stolu. Dnes ještě na Košumberku hostí Slavatovna.

Sestry a jejich manželé šli tedy ke stolu. Koneckonců je to její věc. Co teď bude dělat? Odstěhuje se na Kladno? Má ještě podíl na Kladně, po nebožtíku bratrovi. Co si nadrobila, ať si sní. Proč nás sem vůbec zvala? Lamberk se roztrhne vzteky, až se to doví. Najíme se a odjedem. Tovaryšstvo Ježíšovo je mocný řád; nevyplatí se překážet mu. Kdoví, jak k tomu tady došlo. Kdoví, co se tady stalo a děje. Naše věc to určitě není.

Hrabě ze Šternberka při obědě dlouze chválil zbožnost vzácné švagrové. Uvedl, že v rodě říšských hrabat Žďárských je to vlastnost přímo vrozená. Prozradil též, že i on a jeho choť hodlají dát pacovské statky otcům františkánům jako výraz své prosby za odpuštění pozemských omylů; ovšem až v testamentu, aby snad k stáru nebyli někomu na obtíž. Všichni přikyvovali.

Páter Radvanovský cestou k tabuli zlehounka poklepal košumberskému superiorovi po rameni.

– Vidíte, šlo to jedna dvě. Panstvo ani nevzdechlo. Mimochodem, také mě až překvapilo, jak jste obratný. Vy často překvapujete, otče Vojtěchu. Nic ve zlém, ale vaše svědomí musí být pěkné bludiště.

– Nezvu vás do svého svědomí, reverende. Bývám v něm radši sám.

– Ovšem... Proč jste tak mrzutý? Pojd'te jíst a s Košumberkem si už nedělejte starosti. Máte pátera Hampla, ten vezme s potěšením

panství do ruky. V teologii se vyzná hůř než biskupův kůň, ale prodávat pivo a rozdělovat robotu bude výtečně a s nadšením, nevěříte?

– Věřím.

– Ale je vám to lhostejné. Dobře, už vás nebudu trápit. Co mám vyřídit v Praze?

– Že chci odtud pryč. Třeba do Indie. Kamkoliv! Oběd proběhl klidně. Potom se všichni spokojeně rozjeli.

Kvečeru měl páter Hampl nahoře v kapli první postní kázání. Páter Had před kázáním zpíval žalm. Žalm padesátý první, píseň Davidovu poté, co ležel s Betsabé; žalm Miserere.

– Smiluj se nade mnou, Bože, podle milosrdenství svého, podle množství slitování svých shlad' přestoupení má.

Asi za měsíc přijel na Košumberk Kašpar Bedřich z Lamberka. Marie Maximiliána ho vedla nahoru a měla z něho strach. Sedla si naproti němu a čekala, kdy začne.

Lamberk se zdál být ještě menší nežli dřív. Zvrásčitěl, zestárl, vlasů i zubů už měl pořádku.

– Jedu do Prahy a Košumberk je při cestě. Jak se vám daří?

– Děkuji.

– I mně se daří špatně. Asi je to všechno trest. Učím se ho snášet. O Popelci jsem přijet nemohl. Bylo příliš brzo po pohřbu.

– Znáš to. Člověk chce být sám.

– Sám? Nepřečkal bych o samotě už ani jednu noc. Byl jsem v Olomouci na exerciciích.

– Na exerciciích?

– U otců jezuitů. Myslím, že mi pomohli přežít nejhorší týdny. Je to strašlivé, taková smrt. Kdo to neviděl, nic neví. Něco ji zevnitř celou rozežralo. Naráz. Svíjela se a tloukla hlavou o pelest. Kdo u toho nestál se třemi dětmi, ať mi nic nevypravuje o životě. Exercicie mi vrátily duši do těla. teď už se trochu držím. Díky Bohu. Smrt je hrozná. Hrozná. Proč vůbec začínáme žít, když stejně nakonec musíme takhle umírat?

– Vzpomínali jsme na vás.

Lamberk se krčil v křesle jako malá sušená ryba, ze které vytáhli kostřičku.

– Odpuště. Nevím někdy, co mluvím. Slyšel jsem, že dáváte Tovaryšstvu Ježíšovu Košumberk.

– Ano. Totiž... snad jsem ani nechtěla. Ale nakonec k tomu došlo. I pro mne bylo příliš brzo po pohřbu. Co teď? Podepsáno zatím nic není. Ale slib je, a před svědky. Snažte se mě, hrabě, pochopit.

– Já? Já vás chápu. Udělala jste dobře. K čemu nám jsou ty dvory a stodoly? Nic lepšího jste nemohla udělat. Patres jsou moudří. Nám už stejně nezbyvá než modlitba. Snad nás Bůh zachrání. Aspoň před takovou hrůzou. Dal bych za to všechny dvory světa. A proč říkáte, že jste snad ani nechtěla?

Chvilí na něho zírala jako dítě na přibouchnuté dveře. Pak se sotva znatelně usmála a pokývala hlavou a začala si mimoděk třít prsty.

– Neříkám. Už nic neříkám.

– Jedu do Prahy za provinciálem Tovaryšstva Ježíšova. Rád bych postavil v Kunštátu kolej. Nebo aspoň rezidenci, jako vy. A možná chrám.

– Chrám?

– Proč se divíte?

– Ne, nedivím se. Já už se teď, hrabě, ničemu nedivím. Už to asi ani neumím. Zůstanete tu přes noc?

– Chci být co nejdřív v Praze. Patres mě čekají.

Byl teplý den, byla středa před Květnou nedělí, půst už šel ke konci, lid jeruzalémský už trhal ratolesti, jimiž vystele cestu synu Davidovu, ratolesti s letošními zelenými lístky, smrt už zas odcházela ze vsi, buďte, páni, veselí. Na košumberském nádvoří stál hrabě z Lamberka u kočáru a opodál přihlíželo služebnictvo, záda přichystaná k velké pokloně. A Marie Maximiliána ještě držela Lamberka za rukáv, ale neříkala nic, jen se na něho dívala a snad čekala, kdy začne, kdy už proboha konečně poradí, co si počít a jak to zařídit. Ale Lamberk jenom trpělivě stál a mlčel. Pustila tedy rukáv.

– Jedťte už. Sbohem.

Vlezl do kočáru. Kočí odmotal opratě. Vtom se však Lamberk ještě vyklonil z okénka, zamžoural a zadíval se na hraběnkou, jak tam stojí, ruce svěšené a v očích slzy.

– Měla byste snad ustanovit, že budete Košumberka i panství až do své smrti užívat. Ustanovte to písemně. V darovací listině. Oni to těch pár roků vydrží. Kam byste jinak šla?

– Copak by mě tu nenechali?

– Sbohem.

A od Luže k Chrasti a od Chrasti k Chrudimi se potom kymácel kočár a v něm muž, podobný malé sušené rybě, s očima upřenýma do rohu landauru, kde v stínu stála jeho smrt. Taký tak malá a vysušená a se špatnými zuby. Chrám už nepostavil. Ani kolej. Ani rezidenci. Zanedlouho už také bil lebkou o pelest v ložnici kunštátského zámku a cosi ho zevnitř celého rozežíralo.

A tedy Marie Maximiliána, pro slabost a bolesti hlavy nemohouc se odebrat do Prahy, dala na své útraty povolat dva úředníky a registrátora od místodržitelstva Království českého a po sepsání darovací listiny odevzdala slavnostně formou právní a vepsáním do zemských desek Tovaryšstvu Ježíšovu svobodný hrad Košumberk, město Luži, veškeré své vsi a všechny statky v kraji chrudimském se všemi poddanými a se všemi právy, jak je má hraběnka sama a jak je měli její předchůdci. V poslední chvíli požádala ještě, aby bylo ustanoveno a zapsáno, že všeho toho darovaného majetku bude až do své smrti užívat a bydlet bude jako dosud na Košumberku. Jezuité, přítomní slavnostnímu okamžiku, na sebe zaraženě pohlédli. Šimon Hampl protestoval. Hraběnka však na dodatku trvala. Úředníci od zemských desek připomněli, že jde o ustanovení přirozené a obvyklé. Šimon Hampl namítal, že platný zbožný slib nic takového neobsahoval. Hraběnka jenom opakovala, že na tom trvá. Bylo to tedy zapsáno.

Musím Vám sdělit, milovaná sestro moje, že je mi pomalu vzácná už i střecha nad hlavou. Začíná tady léto, třešně budou brzy

červenat. Ona mi psala, že přijede i s dětmi na Košumberk a zůstanou až do třešní. Třešně už budou, a zbytečně. A mně je vzácná i ta střecha nad hlavou. Takže zakrátko možná nebude co ztratit. Pokud vůbec ještě je co ztratit. Já avšak nedokážu po způsobu komediantů anebo rejtarů naslinit prst a jít, neznajíc místo příštího noclehu. Já už jsem stará. Takže odejít nelze, a co jestli nelze ani zůstat? Směšné divadlo. Měla jsem pocit, odpusťte mi ho, že Vás to příliš nezajímá, když jste tu o Popelci byla s hrabětem. Toť se ví, že se mýlím. Odpusťte mi to. Já se pořád mýlím. Vždycky se nakonec ukáže, že je všechno jinak, nežli jsem myslela. Jinak, a tedy hůř. Proč? Mám černou hvězdu, vidíte? Jaképak ještě proč? Bůh nás trestá a taky se nestará, jestli je nějaké proč. Nudné divadlo. Jsem hodně špatná, hlava mě bolí, skoro nepřestává. Dala jsem jim, co chtěli. Stejně všechno byla marnost, vzali by si tak jako tak. Hlavně dokavad máme střechu nad hlavou. Začíná léto, třešně už budou červenat. A je tu pořád plno černých páterů. Objímám Vás a modlitbami svými se Vám poroučím.

) XXV (

Bylo to tedy zapsáno. A páter Had už za několik dní kvůli tomu cestoval do Prahy. Provinciál Gerstmann seděl za stolem a tvářil se, jako by přivedli zloděje. Páter Radvanovský stál za pultíkem a počítal.

– Sám jste říkal, že panství má cenu šedesát tisíc zlatých. Úrok ze šedesáti tisíc jsou tři tisíce šest set. Jak dlouho ještě může žít ta vaše hraběnka? Deset let určitě. Víte vy, co to znamená? Okradl jste Tovaryšstvo o třicet šest tisíc zlatých rýnských! Pokud ona bude žít už jen deset let! Víte vy, co se dá pořídít za třicet šest tisíc? Málem celý chrám byste tam mohli za to mít!

Tak přece máš obličej, mnichu. A děláš dobře, že ho příliš neukazuješ. Ano, třicet šest tisíc, Šimon Hampl počítal stejně. On ovšem hádal dvacet let. Dvaasedmdesát tisíc. On je hloupější.

– Počkejte, otče konzultore. Mluvte tišeji a nechtě toho počítání, nejde jen o peníze. Páter Had jistě už ví, že udělal chybu. A že ji musí napravit. Říkal jste chrám... vidíte, krásná myšlenka. Ne, otče Vojtěchu? Jel jsem kdysi tím vaším krajem. Litomyšl, pak tuším Chrast, říkám to správně?

– Ano, veledůstojný otče provinciále. Nejdřív je Litomyšl a pak je Chrast. Když se jede z Moravy.

– Pryč z Košumberka vás nepustím. Máte tam ode dneška dluh. Jste Bohu dlužen chrám. Berte to jako povinnost. K Bohu a k Tovaryšstvu Ježíšovu. Berte to jako rozkaz. A nechci od vás už nic slyšet. Běžte,

A za dalších několik dní už za sebou páter Had zavíral dveře hraběnčina pokoje. Chvilku ještě postál na chodbě, díval se na kliku, na prošlapaný práh. Pak si oddechl a setřel si s krku pot. Nebránila se. Coactus, feci. Ty mi, Bože, dosvědčíš, že pouze donucen jsem tak učinil.

Nebránila se. Ptala se jenom, z čeho bude žít. A on jí připomněl, že má podíl na kladenském panství. Ptala se také, kde bude žít; či má snad naslinit prst a táhnout jako kejklíř nebo provazolezec? A on zavedl řeč na řád kajčnic svaté Magdaleny a jeho pěkný zahražanský klášter. Ptala se, komu je to všechno dobré. A on odpověděl, že Bohu. Pokusila se ještě namítnout, že deset roků je mnoho, tak dlouho ona určitě už žít nebude; skoro to vypadalo, jako když slibuje, že nebude tak dlouho žít. A on mlčel, otočil se a díval se z okna; jeho záda jako by říkala, že na nic takového se bohužel nelze spolehnout. Pak už se nebránila. Souhlasila, že v zemských deskách se nic škrtat nemusí. Že stačí řádně podepsaná písemná úmluva; správce Chodt a farář Sechtenmajer mohou být svědky. Podle té úmluvy bude se všecken košumberský úrok a výnos, tedy tři tisíce šest set zlatých nejméně, ukládat každoročně na svatého Havla k rukám superiora rezidence, který se za to zaváže postavit na Chlumku velký poutní chrám; stavět se začne nejpozději do šesti let. Hraběnka si jen vymínila, že otcové Societatis Jesu jí vypraví, až ji Bůh z tohoto světa odvolá, prostý křesťanský pohřeb. A páter Had jí sám od sebe

nabídl, že kdyby na Košumberku zůstala a úrok z kladenského podílu nepořádně docházel, rezidence ji bude přiměřeně živit.

Úmluva byla v tichosti sepsána, podepsána a uložena v rezidenci. Když ji páter Had zamykal do své truhlice, napadlo ho, že nemá radost. Ani žalost. Nic. Jste jako kámen. Jste vůbec ještě živ? Ano, živ, Vaše Milosti. Jsme živi, jíme a spíme. A čekáme. Na co? Na copak asi člověk čeká? Potom začal psát dopis provinciálovi. Když byl uprostřed, zarazil se a pomyslel si, že ten dopis píše rád. Protože splnil povinnost. Protože patří Tovaryšstvu. Protože je kámen, a proč by ne, co je na tom divného a smutného, ano, kámen ve stavbě, ve zdi, mocné a čnící do výšky. Skoro se podivil té radosti. Ale byla tu. Šedivá, poprášená, možná i se zaschlým blátem na tváři, ale byla. A s ní náhle klid. Radost a klid kamene ve zdi. Kamene, který nemá obličej. Který však tkví pevně a dotýká se jiných kamenů. Ve zdi, jež se pne vysoko a má bezpochyby účel. Páter Had psal dopis provinciálovi a přál si, aby mohl denně takový psát. Aby mohl denně pocítit šedý a chladivý klid. A úlevu nad splněnou povinností. A najednou už žádný strach. Zato radost z poslušnosti. A mystickou účast ve společenství kamenů, jež tvoří stavbu, chrám, strmící až do výšky, kde už je téměř cítit vůni božích sandálů. Obsah dopisu si přitom skoro ani neuvědomoval. A byl to ošklivý obsah; temný, slizký, skvrnitý.

Marie Maximiliána si zavolala důchodního a dala si spočítat, kolik úroků jí vlastně plyne z podílu na kladenském panství. Bylo toho méně, než předpokládala. Pochopila tedy, že musí učinit ještě jedno rozhodnutí; tentokrát už docela sama, nikoho jiného už se to netýká. Rozhodnutí bylo snadné, protože jiné možnosti stejně nebylo a ona neměla co ztratit.

U paty Chlumku, na severní straně, byl prázdný domek, kdysi v něm kdosi bydlel, snad panský forejt, dokud ještě takového muže na Košumberku potřebovali. Marie Maximiliána dala domek vyklidit a vyčistit a vybít, opravit střechu. A jednoho zářijového dne stály pak na košumberském nádvoří dva fasuňky a na nich stůl a něco židlí a postel a jarmara a truhla a peřiny a nádobí. A velký pokoj nahoře už

byl prázdný, podlaha holá, záclony z oken pryč, jenom dokola na stěnách visely obrazy. A uprostřed pokoje stála černá hraběnka.

– Sbohem, Slavatové. A nemračte se, já jsem neprodala Košumberk. Musíte tady ale zůstat sami. Jinak to nešlo. Konečně, vždyť je to váš hrad. Já jsem vám ho jen hlídala. Mějte se tady dobře, obrázkové. Aby vás kopl kůň i s celým vaším hradem! Sbohem, mužičci.

Hrabě Vilém jako by se usmíval. Dalo se to čekat, Maximiliánko. S černými se musí opatrněji. Pustit si je k duši, k oltáři, k rakvi, snad ještě semtam do císařské rady, a dost, na špejchaře nemají co dělat. Ale to nic, jenom nebud smutná, Maximiliánko. Maličko a stejně vymřem. Nebude Slavatů. Na Košumberku už dávno nejsou, ani stínem, to je jen pohádka. Všichni už se rozpadli. I tady na plátně už popraskáváme. Poslední košumberský Slavata, tvůj manžel drahocenný, jen se na něj podívej, jak se mu loupe obličej. Nedalo se to zachránit.

– Sbohem, Slavatové. Ba ne, nejde se mně lehko pryč. Že jsem se měla bránit? Co zmůže sama ženská? A k čemu by to bylo nakonec? Umřu, a co? Zbude nějaký Lamberk. Karel Benedikt z Lambergu, můj urozený vnuk. Nikdy jsem ho neviděla. To už jsou cizí lidi. Pro ty už by nebyl Košumberk. Nic se nedá zachránit. Zapálit se to mělo. Ale už je pozdě. Přijdou mniši. Mniši a myši. Jeden páter s křivým nosem, který se tu možná časem někde oběsí. Radši tu nebýt. Sbohem, dušinky.

A pak už staré odřené fasuňky drkotaly dolů a za nimi šla pěšky košumberská paní. Stěhovala se do domku. Opouštěla Košumberk. Šla za vozem jako děvečka, kterou vyhnali ze služby. Opouštěla Košumberk, ale nedokázala odejít tak daleko, aby ho už neměla na očích. Bude ho hlídat z domku. Zpovzdálečí. Cesta byla plná kamení, dozrávala jablka a listí začínalo schnout. Bylo září, byl rok 1684.

Jablíčka byla ještě docela malá a zelená, když po té cestě přijížděl nový, lesklý kočár. Kočí ho ještě prve v Chrašti znovu přešel, aby nikde nezůstal ani prášek z dlouhé cesty, a vykartáčoval koně,

zatímco panstvo obědvalo na záměčku u hraběnky Anny Eusebie z Harrachu, panstvo musí přijet v čistém, lesklém kočáře, vezeme novou paní, novou Slavatovnu slavně přivážíme poprvé na Košumberk. Byl květen, byl rok 1652. Jablíčka bylo sotva vidět mezi listím, zelená a drobounká. A kvetly louky a hrách už byl nad kotníky. Byl květen, blížily se letnice, byl týden očekávání Ducha svatého, holubice už kroužila nad krajinou a ve vsích na roubení studní ležely panenské dary duchům vody, věnečky z mladého brusinčí, jež přitahují děšť.

– Už budem doma, Marie Maximiliánko.

V kočáře sedělo dítě, oblečené jako dospělá osoba. Mělo krásné, veliké hnědé oči. Bylo unaveno, dlouhá, několikadenní cesta až z Vídně je uondala, nemělo nijak zvlášť pevné zdraví. Mimoto bylo těhotné.

Komtesu Marii Maximiliánu Žďárskou ze Žďáru vdali, když jí bylo třináct roků a čtyři měsíce. Matka, Alžběta Korunka z Martinic, už byla nebožka. Otec měl k smrti jenom krok. Vdali ji ve Vídni, v domě Jiřího Adama hraběte z Martinic; žila tam jako schovanka. Vilém hrabě Slavata, nejvyšší kancléř Království českého, byl na svatbě za svědka; byl to strýc, kdysi poručník a nyní shovívavý dobrodinec a protektor jejího chotě. Choť byl člověk nemocný a odjakživa zvyklý dělat, co se mu poručí; syn luterána a rebela Diviše Lacemboka Slavaty, obyčejný komoří, bez hraběcího titulu, dědic panství kdysi napůl zkonfiskovaného, potom po letech od hraběte Viléma zpola darovaného, těžko si kdy mohl zvyknout na veselejší úděl, nežli je věčná vděčnost dobrodincům. Byl s tím ostatně vcelku spokojen; nikdy zbytečně netoužil po slávě, po vladařských trampotách, ani po možnosti dělat si, co se mu zlíbí. Kdyby nemusel neustále běhat, kam se mu radilo a poroučelo, asi by si sedl někde na terasu a poslouchal by, jak v dálce štěkají psi a jak se vzdaluje letní bouřka; a až by se setmělo, vstal by a šel by spát. V prvním čase po otcově smrti měl prudkou touhu odejet někam do Dánska nebo do Nizozemí, mnozí Slavatové tam po Bílé hoře odjeli. Ale to už je dávno. A kdoví, jestli ta touha vlastně byla tak prudká. Jestli vůbec

byla. *ted' už ho neláká odejet. Ani zůstat ho neláká. Ví, že je zbytečné, aby ho cokoli lákalo. Dělá, co se mu poradí. Dali mu zpátky Košumberk i s městečkem a dvěma, poplužními dvory a třinácti vesnicemi a s kostmi otce i pradědka a s jedním benediktinem na faře, ujal se tedy Košumberka a bez vědomí hraběte Viléma tam nedal porazit ani lípu v aleji, ani luterána do věže vsadit, a jezdil tam málo a úroky mu chodily špatně. Dohodili mu Michnovou z Vacínova, a tedy vzal šiji. Umřela, a tedy ji oplakal a pohřbil. Dohodili mu malou Žďárskou ze Žďáru, a tedy souhlasil se sňatkem. Když ji pak prvně uviděl, přišlo mu jí lito. Bylo jí třináct a jemu jedenačtyřicet. Lítost k ní mu pak už zůstala. Měl ji rád a někdy ji hladíval po vlasech a připadalo mu, že jsou oba sirotci, oba vyhnaní mezi cizí lidi, on líný, stárnoucí a přitloustlý a ona ještě dítě.*

– Je nějak daleko, ten váš Košumberk.

Fasuňky kodrcaly dolů po cestě a Marie Maximiliána se už raději neohlížela.

Jindřich Vilém Slavata, komoří a zemský soudce, se vykláněl z okénka kočáru, sám trochu zvědav, jak vypadá Košumberk; neměl ho v paměti příliš jasně namalovaný. Ale jen ho spatřil, hned si vzpomněl. Hejtman Rodovský z Hustiřan, který má špinavou paruku a krade. Stodola, kterou před osmi lety podpálili císařští vojáci, a mělo by se to buď zbořit nebo postavit. Dluhy po nebožce první choti. Luteráni, bratří, pikarti, spíš si snad dají stáhnout kůži, nežli by uznali, že je, co je; jako by i šlechtic nemusel sedmkrát za den trpce uznávat, že je, co je. A nechutný farář, který věčně loudí peníze na kapli pro jakousi zázračnou voskovou sošku. Peníze, dluhy, peníze. A po vsích grunty prázdné, vyhořelé, sesuté, hromady popele a na každé jeden Job, sedí a drbe se střepinou.

– Ale je tady krásně. Přál bych si, Marie Maximiliánko, aby se vám tu líbilo.

Hrách už byl nad kotníky, kvetly louky. Marie Maximiliána poručila zastavit a vystoupila z kočáru. Krajina byla zelená a měkká jak ovčí hřbet. A daleko široko nebylo nikoho, kdo by ji mermo chtěl představit císařovně Eleonoře, kdo by jí mohl vyčítat, že nezná jména

říšských arcibiskupů a neví, proč jsou lekníny ve znaku pánů z Martinic, kdo by ji spěchal politovat, taková pěkná čistouňka a našli jí jen vdovce, který je samý dluh.

– Myslím, že tady budu šťastná.

Choť ji pohladil po vlasech. Vzpomněl si na svého otce, jak umřel, když se dověděl, že mu vezmou Košumberk. A na sebe si vzpomněl, jak to tehdy nemohl pochopit a dodnes to vlastně nechápe. A na otcův pohřeb si vzpomněl, jak ho pochovával farář, který ještě ten večer zase utíkal do lesů, a vzpomněl si na mnichy, co jich tu potom přešlo, františkáni, jezuiti, dominikáni, černí, bílí, a vojsko za nimi. Vzpomněl si na hraběte Viléma, protektora laskavého, jak si z Košumberka odvážel obrazy, zbraně, zrcadla, šrajbtyše. A na sebe si vzpomněl, na svůj druhý křest, správný, katolický, když bylo po otcově pohřbu a přijel hrabě Vilém a zjistil, že mladík je křtěný neplatně, po luteránsku, a svěřil ho otcům jezuitům a dal ho odvézt do Vídně a matku odstěhoval do Roubovic a ona tam žila ještě patnáct let, sama, nikdo za ní nesměl, protože byla ze Žerotínů, a to je prašivý a odbojný a heretický rod. A na mnohá trápení si ještě vzpomněl, a jejich dějištěm byl vždycky Košumberk. A pak si ještě vzpomněl, že hrabě Vilém, složiv in articulo mortis tři sliby Tovaryšstva Ježíšova, leží už čtyři měsíce v hrobce u Svaté Magdaleny v Jindřichově Hradci, oblečen v černý hábit jezuitů. Že tedy už není dobrodince, není rádce, není pomoci, nic nebrání sednout si na terasu a poslouchat, jak štěká, jak se blíží smečka psů, a to je zlé. Poslední košumberský Slavata neměl vábné představy o budoucnosti svého panství, své ženy a svých bohdá dětí, svých poddaných, svého rodu a všech starých dobrých rodů v tomto království, psi štěkají, statky skupují generálové a Španělé a provinciálové, i vedle na Litomyšli už je Němec Trautmannsdorf, Vídeň je samá kavalkáda, souboj, vojenský mrav a tlach a chlast, z Prahy je ves, ze vsí je popel a v bibli se už nesmí číst. A jenom blázen by si myslel, že lze někam utéci. Třeba na tenhle prokletý hrad. Není kam utéci. Jenom na terásku své duše. A tam je kormutlivo, nuda, sychravo.

– *Určitě tady budete šťastná, Marie Maximiliánko. Tohle je klidné a šťastné místo.*

Fasuňky drkotaly dál, drkotaly dolů, za nimi shrbená hraběnka, kočár jel dál vzhůru po cestě plné kamení, v kočáře těhotné dítě, které teď ožilo a začalo se usmívat a těšilo se na Košumberk, na klid, na štěstí.

Šla za vozem a blížili se k domku. Lidé se zastavovali a litovali ji.

Domek byl malý, jenom nízká světnice a přes síň pokojíček a za kuchyní komora pro děvečku. Do světnice dali velikou dubovou postel. Byla to stále táž. Okna vedla do stráně, nahoře na vršku stála kaple. Na půdu složili mouku, kroupy, hrách, pytel zadiny pro slepice. Do komůrky sádlo a med. Na kamenný špejchárek, na bidýlko pověsili šrůtky uzeneho. Pod kůlnu strčili karetku a do maštale uvázali klisnu. S hraběnkou tam zůstaly jenom dvě děvečky a kočí. Druhý den ráno přišel hejtman Horecký a paní Zuzana.

- Přišel jsem s prosíkem, paní hraběnko. Propusťte mě ze služby.
- Ze služby na zámku? Proč?
- Jsem starý. Zmáhá mě to.
- Viděla jsem už starší hejtmany.
- A máme po rodičích usedlost. Chtěl bych si hospodařit sám.
- To by vás nezmáhalo? Nejsem zvyklá, abyste mi lhal...
- Nechci jim sloužit.
- Komu?
- Černým. Vyhнали vás.
- Nikdo mě nevyhnal.
- Vyhнали vás. Propusťte mě, než se něco stane.
- Nic se nestane. Všecko už se stalo. Ale dobře, já vás propouštím. Vy jste byl na Košumberku už za Slavatů, vidíte, hejtmane?
- Já jsem vám pomáhal z kočáru, když jste sem poprvé přijela.
- Co myslíte, hněvají se Slavatové, že jsme utekli?
- Kteří Slavatové, Milosti?
- Malovaní. Obrázky. Já jsem je tam nechala. Oni nemohou

utíkat. Škoda, že jsme to nezapálili. Dobře, já vás propouštím. Ale kdo mně teď bude pomáhat z kočáru, až přijedu na Košumberk? Na to jste zapomněl?

Přitiskla si prsty ke spánkům a dívala se na hejtmana, jako když se ho bojí. Jako by ji přišel odnést zase někam dál.

– Moje žena tady s vámi zůstane, jestli dovolíte. Ráno vždycky přijde a večír půjde domů. Nemusíte jí nic platit. Ona jenom prosí, abyste jí to dovolila.

– Co bys tu dělala?

– Pomohla bych vám s domácností. A taky s dlouhou chvílí, Milosti. Však máme spolu na co vzpomínat.

– Se mnou je špatné vzpomínání. Ale jsi hodná, paní Zuzano. Vy taky jste hodný, hejtmane. Snad už nás nečeká žádné neštěstí. Snad se už všechno stalo. Co myslíte? Pro smilování boží, snad už nás nic nečeká.

Zuzana Horecká pak skoro denně chodila do domku pod strání, uvařila, dohlédla na děvečky, poslala pro maso, sebrala smetanu a dala stranou dřevé povlaky. Odpoledne si s hraběnkou sedly v pokojíčku nebo na dvorku, bylo odtamtud vidět Košumberk, a paní Zuzana lhala krásné vzpomínky a Marie Maximiliána při nich usínala a ticho houstlo a v městečku štěkali psi a ony byly jako dvě oprýskané olejové lampičky, černá a bílá, baňatá a úzká, upuštěné na dno jezera.

A Košumberk byl prázdný. Lokaje, komornou, kuchařky, všechno propustili. V purkrabství zůstal správce Chodt a důchodní a písař. Všechno běželo úsporně a neživil se nikdo přebytně.

Zámek byl prázdný, pokoje vyklizené, i hodiny na věžičce se zastavily. Do koutů se stěhovali pavouci. Do komínů vítr. Jenom ve velkém pokoji dál visel kníratý Hyzrle a dvě děti v rakvičkách a řada Slavatů s pruhovanými erby. Nikdo si je netroufal odnést na půdu. A objevil se mezi nimi i portrét Marie Maximiliány, vymalované ještě zamlada, s velikýma hnědýma očima, s hustými vlasy a s perlou ve výstřihu. Pověsil ho tam správce Chodt; našli ho, když vyklízeli komoru. Ať si tu Její Milost povídá s příbuznými. Ať si tu haraší

pěkně pohromadě.

Všechno na panství běželo jaksepatří, jako kolečka v orloji. A mezi kolečky jako mravenec běhal Šimon Hampl. Vstával o čtvrté a motal se ve chlívě při ranním dojení.

Do rezidence se vracel za trny, když ještě prošel maštale i kancelář, nezůstala-li někde hořet svíčka. Pomáhal písaři a přepočítával sudy piva. S myslivcem hledal v lese oka a trestal pytláky. Dbal pečlivě, aby se sedlákům nenakládalo víc, než dovoluje nový císařský patent; chodil však s drábem a křičel na lidi, když po východu slunka ještě klábosili nad dílem a před západem už se táhli od díla. Za správcem Chodtem lezl jako stín a brzy všechno odkoukal; znal ceny vajec, selské úroky, znal, kde sít ozim a kde jař, kdy stříhat ovce, co se bere od mletí a co lze vybrat na pokutách a jak se dává výhost z dědičného poddanství. Brzy též zhruba věděl, kolik zůstává správci za nehty. Byl s ním přesto zadobře, nic neříkal a pamatoval si to. Šimon Hampl byl člověk pilný, a kdyby o tom někdy přemýšlel, asi by těžko svedl odpovědět, co ho těší víc, zda kostel nebo hospodářství. Zda kázat o hořčičném zrně anebo pozorovat, jak se sype skutečná, suchá, zrzavá pšenice. Mravenec běhal, neznal únavu. Zakrátko ale povyrostl a zjistil, že ho práce tím víc baví, čím víc se děje po jeho a čím víc lidí ho poslouchá. Čím víc lidí se ho bojí. Zjistil, že poroučet je příjemné. Vracel se za tmy do své cely, když dal rozkazy a rady na příští den. Zul se a podle zvyku otevíral Knihu žalmů.

– Já pak červ jsem a ne člověk, útržka lidská a povrhel vůbec. Všichni, kteří mne vidí, posmívají se mi.

A už to snad ani nebyla pravda. Červ se rozkročil na panském dvoře, vzal si do ruky bič a stával se člověkem. A povrhlové se ho báli. A on poznal, že Bůh je navýsost spravedlivý a nezapomíná svých nejmenších.

Musím Vám napsat, drahá sestro moje, že sedím u okna a že venku prší a mně se ani malinko nestýská. Musím Vám také napsat, že už nebydlím na Košumberku. Už bydlím jinde. A kdyby Vás někdy

napadlo zajet sem ke mně, prosím Vás, abyste to nedělala. Mám střechu nad hlavou. Mám okno a mám i dveře a stůl a mám kde spát. Ale nevím, co bych si počala, kdyby mi přijel host. Hosté se všemu diví, ale některé věci nelze vysvětlit. Ani říci je nelze. Ani pomyslet. Snažně Vás prosím, nejezděte sem. Mám střechu nad hlavou, ničeho se nebojím a všechno už se stalo. A bylo vůbec kdy co ztratit? Jinak už není, co bych Vám psala, neděje se tu nic. Byla jsem velmi šťastná, dokavad se mi mohlo stýskat. Sedím u okna, venku pořád ještě prší, bude dlouhá noc. Po kom by se mi mělo stýskat? Objímám Vás a modlitbami svými se Vám poroučím.

) XXVI (

- Neukradl vám zas někdo koně?
- Jdeme pěšky až z Prahy. Přes Hradec. Už čtvrtý den.
- Vítám vás.

Byli celí od bláta a měli hlad. Na dnešek spali v Hradci spolu na jedné posteli, včera někde za Nymburkem ve stohu.

Najedli se a umyli. Páter Abraham poprosil, aby směl pozdravit otce Křižulku a pak si ještě zaskočit domů na Dobrkov. S páterem Libertinem se košumberský superior usadil na lavičku před rezidencí. Slunko už zacházelo za Chlumeck, ale Šimon Hampl ještě dlouho nepříjde, sejou někde ozimy. Začínal říjen.

- Tady jsme už spolu seděli. Ale zed byla tenkrát menší nežli my.
- Ráno jste pak ani nepočkal na snídani. Ošklivý rok to byl.
- Psal jste si tehdy pořád něco do písku. Často jsem na vás vzpomínal. Už jste to dopsal?
- Čeká vás tady hodně práce, otče Libertine.
- Jsem zvyklý. Na dlouhou chvíli jsem si v posledních letech nemohl naříkat.
- Co jste dělal?
- Ledaco. I ovce pásł.
- Jako u Vergilia?

– Jako v Čechách.
– A je v tom rozdíl?
– Je. Měl jste pravdu.
– Přál jste si být u nás na Košumberku, až dostavíme rezidenci.
Pomáhat lidem. Pamatujete?

– Jak se vám tady žije?
– Chcete říci, jak se mi slouží Bohu, ne?
– Promiňte, otče superiore.
– To nic. Vy znáte pátera Abrahama?
– Ne. On je mnohem mladší.
– Pochází ze zdejšího panství. Otec Křížulka mu pomohl do našich škol. Kohosi tady doposud má. Jednoho z těch Abrahamů po litomyšlské rebelii potrestali na hrdle. Vzpomínáte si ještě?

– Páter Abraham tu bude jenom do vánoc?
Řeč vážla a oba uhýbali, jako by šli po louce a lítalo tam ze všech stran kamení.

– Ano. Potom se snad vrátí do Prahy. Na Collegium maximum. Má tam být pomocníkem profesora.

– A vypomáhat otci Balbínovi.
– O tom nevím.
– Říkal mi. Že prý už se těší.
– Mladý člověk. Když jste posledně šel přes Košumberk, on, myslím, právě končil noviciát. Co on může vědět? A už je baccalaureus. Předbíhají nás. Jak vy se máte? Už byste taky mohl dělat něco zajímavějšího nežli se potloukat po vesnických rezidencích.

S páterem Libertinem se nikdo nehádal. Nikdo mu nevyčítal jeho prudkou řeč, když se před čtyřmi roky vrátil do Prahy a před provinciálem a před konzultory vykládal, co viděl v Litomyšli a co si o tom myslí. Nikdo mu nevyvracel jeho zelené, jehněčí ideje. Jenom ho poslali do Kutné Hory a tam na kolejním statku dozíral, aby se včas připustil kanec, prodával ovčí vlnu a byl přísně plísněn, zapařilo-li se mu žito. Pak putoval až do Slezska, do Opolí, a měl tam na starosti kacíře a jejich obrácení; nedařilo se mu to a byl přísně

vyplísněn. Pak sloužil ve špitále a na čas byl i v polní misii, když Turci táhli k Vídni. A tedy poznal spodní lid jinak, než o něm píše božský Virgil; a ačkoli se tomu bránil, usoudil posléze, že vskutku není pomoci. A pomalu poznával i sebe, svou slabost, bezmocnost a svoje všechno příští; a viděl posléze, že není valná naděje. Zpokorněl, sečetl pochybnou cenu lidské pýchy, křiku, pozemského usilování, ztrácel starou jistotu a zvolna nabýval nové, která dlí na dně ticha, víry, smíření a poslušnosti. Už ani tváře neměl tolik červené.

– Sloužit Bohu je vždycky zajímavé. Kdekoli.

– Excellenter. U nás budete zpovědníkem a katechistou. A ve škole se pokusíte učit řečtinu. Velmi zajímavá práce. Páter Abraham bude vypomáhat otci Hamplovi. Ještě zajímavější. Možná, že se při tom i přestane těšit na učeného Balbína. Jděte se na to vyspat, otče Jene. Tady se krásně spí.

Páter Abraham zatím vyšlapal kopec nad Radimí a za chvíli už zahlédl zčernalou vrstvu mokrých došků, které se říká střecha domova. Za komínem z ní rostla malá břízka, okénko v lomenici bylo ucpané věchtem a stavení už dávno nikdo nebílil. Obešel rybník a dvěma prsty strčil do vrátek. Dřív to vždycky stačovalo; otvírala se skoro sama. Potom se opřel ramenem. Marně. Podíval se škvírou do dvora, byl prázdný, plný kopřiv a lopuší. Zabušil pěstí na vrátka.

Ondřej Abraham ho zmerčil už prve u rybníka. Krájel si ve světnici chleba a najednou vidí, jak po hrázi jde mnich. Potom ho poznal. Nůž mu vypadl z ruky a on stál s bochníčkem u okna a pozoroval vnuka, jak se mu vrací domů. Černý. Jezevec. Věděl, že se to jednou stane, ale teď to bylo skutečné. A přitom k nevíře. Pěkně se mi vracíš, Jene Křtiteli! Odkudpak, z Říma? Od papeže? Tak přece ses mi zčubčil, chlapečku. Já to věděl. Já tě tam proto poslal, víš? Já jsem si tohle všechno vymyslel. Pojď domů, Pojď. Ale vidět už tě nemůžu. To na mně nechťej, já si tě ošklívím, já se tě bojím. Já jsem si tě, jezevečku, vymyslel, měj se dobře, svět je jinačí, ale vidět už tě nechci, přežít tě nemůžu.

Když se ozvaly rány, Ondřej Abraham vyběhl na dvůr, bos, chleba

měl pořád v ruce, nejdřív ho napadlo, že by se měl opřít do vrátek, aby snad nepovolila, vtom ale spatřil nahoře konečky bílých prstů; vnuk se chystal přelézt. Upustil chleba, otočil se a zmizel za dveřmi, jež vedly na půdu. Dveře za sebou přibouchl a zamkl. Zevnitř na nich visely dva provazy se smyčkami, co se na ně uvazují býčci, když se vedou na trh. Vzal jeden a klopýtal po dřevěných schodech nahoru. Tam se přihrčil a čekal. Slyšel vnuka, jak chodí po stavení, jak volá. Potichu couval do tmy. Třásl se pomyšlením, že ho tu jezovita vyšťárá. Potom už nebylo kam couvat. Narazil hlavou do trámu. A usmál se, neboť pochopil, že už to našel, že už to ví, že už ho černá vrána nechytí.

Jan Křtitel za chvíli nechal hledání. Chleba, který prve sebral na dvoře, položil ve světnici na stůl. Zvedl s podlahy i nůž a položil ho k bochníčku. Sedl si na lavici, rozhlížel se, chleba byl nakrojený, u dveří stály čerstvě zablácené boty, nedovedl si to vysvětlit. Když se docela setmělo, vzpomněl si na rezidenci, na superiora, jistě ho už dávno čeká, možná se i zlobí. Zapjal si tedy sutanu a šel; však se sem zítra znovu podívá. Ode dveří se ještě vrátil, dokrojil krajíc a vzal si ho na cestu. Potom přešel vrátka, obešel rybník a vyšel do polí a tiše kráčel vlhkým večerem, ulamoval si chleba a čichal k tekutým vlasům vzduchu, kterým se říká vítr domova. To už Ondřej Abraham nežil.

Přišly deště a jenom Šimon Hampl dál chodil po panství a vracíval se až večer, zmáčený, nasydlý a rozzlobený, že superior trpí tomu učenému mladému, aby se válel doma, když přece má venku pomáhat, trochu toho mrhnutí by ho snad nerozmočilo. Ostatní krapet učili, kázali, katechizovali, krapet si četli, a někdy vysedávali v refektáři a vedli řeč jen tak. I otec Křižulka se občas přišoural, kupodivu se mu nohy trochu lepšily. Superior seděl většinou ve své cele, dolů chodil málokdy; a i pak jenom poslouchal a mlčel.

Páter Libertin se jednou přiznal, že skládá veršiky a že předloni v zimě, když se vrátil z polní misie, napsal hru. Jen malou, krátkou. Vánoční. Má ji tu s sebou. Přemlouvali ho, aby ji nacvičil a na Chlumku dal zahrát. Půjčil ji tedy superiorovi.

Páter Had sedal v cele, psával dopisy rektorovi, provinciálovi, psával je docela rád, povinnosti se plnily, nebylo z čeho mít strach, o svatém Havlu zamkl do truhlice první peníze a v dopise poprosil otce Gerstmanna, aby mu poradil dobrého baumistra, nejlépe snad vlašského, chrám není jen tak stodola a přemýšlet se o něm musí mnohem dřív, nežli naložíš první trakař kamene.

Zpovědníkem Marie Maximiliány už páter Had nebyl. Vzkázala, že děkuje, že nepotřebuje, že bude chodit sama na Chlumecký a zpovídat se jako všichni ostatní. A bývalo ji o sobotách vidět, jak jde pomaloučku nahoru a jak si v kapli stoupá do řady vedle zpovědnice a tvrdohlavě odmítá, když ji báby chtějí pustit před sebe, a čeká. Zestárla, málem by ji mezi lužskými babkami ani nepoznal, pokyvuje hlavou, oči zavřené, chvílkami si vzdychne, chvílkami si něco pro sebe povídá, neví o světě, nestará se, postoupí o dva kroky, když pod mřížkou klekátko, celé už oklekané, přijalo nová kolena, a čeká dál. Páter Had dobře věděl, že se to nemělo stát. Ale zrovna tak dobře věděl, že se nic nedá odestát. A tedy nepřemýšlel o tom. A měl-li se s ní někdy potkat na schodech ke kapli, raději počkal, až přejde.

Sedal v cele, četl si v miscellaniích otce Balbína, sám Balbinus je poslal páteru Abrahamovi, už pátý foliant, velká práce, nádherný život, Balbinus sedí v knihovně a píše, de Bohemiae populo, Bohemia sancta, není žádná knihovna, spadl most, nic není, já myslím, že naskočíme, Vojtíšku, Balbinus píše a vůz jede. A Vojtíšek se veze a občas si ještě pomyslí ne, takhle jsem to nechtěl, občas truceje, občas i skučí, ale veze se, semtam polkne kyselou slinu a veze se.

Jednou kvečer sáhl páter Had po Libertinově hře. Měl ji na poličce už řadu dní, nechtělo se mu do toho, pamatoval všelijaká veršování, když zamlada soused v koleji se přespříliš začel do Bukolik nebo do Zdoroslavíčka. Ušklíbl se nad špatně čitelným rukopisem, lehl si na postel a začal číst. Bylo to česky. O třech pastýřích, jak spolu rozmlouvají, nějak moc zdlouha, Corydonovi posel pes, Pindarus mu nabízí nového, což o to, veršiky pěkné, rýmy jak rybky do páru, řeč skoro jako vesnická, sem tam i vtip, hodný

spíš rozjívěného žáka nežli zbožného syna Ježíšova, mladý je ještě páter Libertin, mladý a mastných slov se nebojí. Pak přišel Angelus a zvěstoval pastýřům narození Páně a pastýřové šli a pozdravovali děťátko a nesli mu dary, homolku, vejce, plucar smetany. A přihrnuli se i tři králové a pastýřům přišlo k zlosti, že jim chtějí dítě uloudit. A dali se s nimi do hádky, protože dítě si vybralo pro své narození chudou matku a selskej chlívek a ne palác královskej, a patří tedy pastuškám a ne potentátům. Páter Had si protřel oči; přistihl se, že čte bez dechu. Přišel opět Angelus a hádku rozsoudil: Narodil se chudý a pyšné chce ze stolce zasaditi. Před ním bohatý a chudý rovni jsou, král a pastuška totéž jsou, všichni lidé jsou rovni sobě. A co se nejvíc ode všech žádá, je srdce čistotné. Páter Had zapomněl jít k večeři. Sedl si ke stolu a začal číst znovu od začátku.

*Ó, jak mne žalost veliká
trápí a bolest všeliká!
Ach, jak mé srdce ztrápené
všecko mám a zkormoucené!
Den mně činí velký smutek,
noc mnohem větší zármutek.*

Na chodbách rezidence už byla všude tma, když zaklepal na Libertinovy dveře; uvnitř se ještě svítilo. Vešel, sedl si na roh postele a mlčel.

- Co je vám, reverende?
- Stydím se, otče Jene.
- Proč? Co to říkáte? Já vám nerozumím...
- Odpusťte, že jsem vám sem vlezl. Je už noc. Vstal, měl v očích slzy.
- Pojd'te se projít, reverende. Nechce se mi ještě spát.
- Venku je zima. Chtěl jsem vás jenom poprosit... Nacvičte tu hru.
- Už jste ji přečetl?
- Je krásná. Krásná a já se stydím.

– Ale proč?

– Protože vy věříte, že jsou blahoslavení, kteří lačnější po spravedlnosti. A kteří mají čisté srdce. Věříte v sůl země. V to, co není. A já už nevěřím.

– Jak víte, že já věřím?

– Napsal jste to.

– Napsal jsem hru, otče Vojtěchu.

– A nevěříte tomu, co jste v ní napsal?

Za oknem hučel vítr a zdálo se, že stromy praskají, jak je ohýbá.

– Už skoro ne...

Chvíli na sebe hleděli. Svět venku skřípal v pantech, sůl země byla nasáklá deštěm a krví, Angel us seděl na komíně a století šlo prudce ke konci.

– Ale hru nacvičte. Je krásná.

Pozvali šest žáků z hradecké koleje, dávali jim dobře jíst, na neděli i konev piva, žáci si rozepsali úlohy, tři pastýře a tři krále, a páter Abraham slíbil, že se naučí anděla, měl jen dva malé výstupy. Žáci nacvičovali, adventu ubývalo a otec Křižulka si nedal vzít, že zase letos sám postaví jesličky.

Křižulkovy jesličky neměly svatou rodinu; vyřezávat tvář přečistě Panny a božího Syna si stařeček netroufal. Jesličky stavěl vždycky tak, že obraz chlumecké bohorodičky sundal se zdi a postavil ho na oltář a k němu po schůdcích přicházeli dřevění pastýřové a králové a švec se střevíčky a dítě s beránkem a selka s hroudou másla a všichni ostatní. O nedělích se obraz věšel na své místo nad oltář a kněz sloužil mši mezi směšnými postavičkami, které mu byly sotva ke kolenům.

Otci Křižulkovi donesli tedy do kaple truhlu, kde měl naskládaný svůj betlem, a on, opřen páteru Abrahamovi o rameno, dobelhal se tam a dal se do práce.

– Smím tady zůstat s vámi?

– Smíš, Jene Křtiteli. Když se nebudeš smát mým panáčkům.

– Pročpak bych se jim smál?

Některý měl jen jedno ucho, jak otci Křižulkovi ujel nůž, jiný měl

bosou nohu bez prstů, psíka bylo jen půl a anděl neměl ruce stejně dlouhé; museli se všelijak natáčet a pozakrývat chvojím, aby se nic nepoznalo.

– Inu já nejsem řezbář. Ale Pánu Bohu to nevadí. Ten má mrzáčky radši nežli krasavce.

– Tohle jsou ale krasavci, otče Jene.

– Nelži a podávej mi je.

Stavěli jesličky, venku padal první sníh, stavěli do chvojí hříbky a do slámy červenou slepici a žlutá kuřátka, postavili pekaře s ošatkou koláčů a porybného s rybou, a v rezidenci páter Libertin se žáky nacvičoval hru, ještě do ní připsal pár veršů, ve kterých se mluvilo o zdejších vsích, aby divákům připadalo, že se to opravdu děje tady u nich, co oni vědí o zemi Judské, a žáci si vyprosili, že budou smět na konci odříkat krátké petitio a jít při něm mezi lidi s talířem a vybrat si pár krejcarů na přilepšenou, vždycky se jim to dovoluje, páter Libertin tedy také dovolil, přišli pak znovu a škemrali ještě o epilogus, že si ho sami napíšou, bude v něm vystupovat šašek jménem Pickelhering, lidi se potrhají smíchy, engličtí i němečtí komedianti teď do všech komedií dávají Pickelheringa, je to slavná figura, ale Libertin jim epilogus nedovolil, už toho šaška kdesi viděl, je to sprostý šašek, nemůže k jesličkám. Venku padal první sníh a všichni už nedočkavě mysli na vánoce, jenom Šimon Hampl chodil okolo a nelíbilo se mu to, zbůhdarma chystat jakýsi špektákl, šest vyžírků kvůli tomu na krku, jako by nestačilo zazpívat koledy.

– Tak ty nás už zase opustíš, Jene Křtiteli. Škoda.

– Musím.

– A nechce se ti?

– Chce se mi, otče Jene. Ne že bych tu nebyl rád.,.

– Ale Praha je Praha. Však vidím, jak se těšíš.

– Těším se na otce Balbína.

– A ty ho znáš?

– Já mu budu pomáhat. On už nevládne pravou rukou, nemůže psát. Jen diktuje a žáci píšou. Já k němu taky budu chodit a psát. On by jinak musel všeho nechat, otče Jene.

– Já ti přece nic nevyčítám, jen si běž. Ale někdy si na mě vzpomeň.

– Však tu nejsem naposled. Zas přijdu. Aspoň na pár dní.

– Nepřiideš. Nikoho tu už nemáš.

– Vás tady mám.

– Já už dlouho nebudu. Už mě brzo vynesou.

– Vy nás ještě všechny přežijete.

– Kdepak. Víš, já už tady ani nejsem rád. Za nic to tady nestojí. Čert ji postavil, tu rezidenci. Už aby si mě Pán Bůh vzal.

– Pročpak tu nejste rád?

– O to se nestarej. Běž, spakuj se a spěchej do Prahy. Dám ti ten zvoneček, co jsi na něj zvonil, když jsme se viděli poprvé, chceš? Až si na mě vzpomeneš, zazvoň trošku. Zazvoníš?

– Zazvoním.

– Zazvoň, Jene Křtiteli. A já tě uslyším.

Hra se pak dávala na Boží hod i na Štěpána, kaple byla nacpaná, lidé koukali a smáli se, když Corydon vychvaloval svého berana a Tityrus tvaroženici, a klekali, jakmile vstoupil bílý Angelus, přáli pastýřům a nepřáli králům, a když nakonec žáci přišli s prosbou o český groš nebo o polský krejcar na korbel starého piva, talíř skoro ani nestačil. I Šimon Hampl přestal litovat snědeného hrachu a vymaštěného sádla a sledoval tu pobožnou komedii s hubou dokořán, i rektor, který přijel až z Hradce, zapomněl, že to není latinsky, přeslechl některé divoké narážky a vlídně se usmíval.

A bylo to vlastně smutné divadlo. Páter Had stál docela vzadu, zády opřen o zeď, páter Libertin seděl na štokrlátku za oltářem a hlídal, kdyby někomu náhodou vynechala paměť, a oba poslouchali, bylo to čtyři roky a devatenáct týdnů po litomyšlských popravách,

toto vám pravím v té době,

že jste rovni všickni sobě,

boží Syn se shůry díval na zesláblý a ztichlý spodní lid,

před ním bohatý jak chudý

a král pastuškoví rovný,

uchovali jsme se, beránku, ušli jsme všelikému protivenství, žijem,

jíme, spíme, přežili jsme svou Golgotu,

to zde žádá a mítí chce

ode všech: čistotné srdce,

pravdě jsme možná trošku šlápli na krk, ale pochop to, beránku, možná mlčíme přihlížejíce k bezpráví, ale nediv se, beránku, veliká naděje už není, uschl zelený proutek, hrajeme si hru, vůz už jede, nikdo ho nezastaví, naskočili jsme, mdloba padá na duši, post festum, post mortem hrajem si hru, Vergilius sedí venku na schodech a chytá do dlaně sních, pekař nese koláče, Angelus zpívá gloria, hrajem si krásnou hru, krásnou a trapnou jako prstýnek na řeznickém špalku, líto je nám, líto všeho, smiluj se, černý beránku.

Když je muž sám, smí plakat a někdy to ani nebývá směšné. Páter Had stál opřen o zeď, Libertin seděl za oltářem, rukopis na klíně, a oba byli dočista sami.

Po vánocích odešel Jan Křtitel. Páter Libertin byl na Košumberku až do příštího podzimka, potom přešel do jiné venkovské rezidence. Žil ještě dlouho. Přežil císaře Leopolda i císaře Josefa Prvního, přežil ještě pět papežů. Hru ale už nikdy žádnou nenapsal.

Když cestoval Libertin k podzimu do Prahy, aby od provinciál přijal nový úkol, jel s ním i páter Had. Nový provinciál, otec Matěj Tanner, je přivítal nepříliš vlídně. Libertinovi přidělil práci v těšínské rezidenci a propustil ho. Pátera Hada ještě zdržel.

– Nelíbíte se mi, otče Vojtěchu, vypadáte smutně. Co se vám zase nedaří? Co byste chtěl?

– Nic, reverendissime.

– Mám pro vás malou vzpruhu. Stala se vám kdysi křivda, já na ni nezapomínám. A já ji konečně napravím. Snad vás to postaví na nohy; jste smutný a smutek není dobrý rádce. Jděte do Collegia maxima a hlaste se u rektora.

Nebyla to slavná promoce, s průvodem, s děkovnou mší v Týnském chrámu a se všemi ceremoniemi; takové promoce se konají v červenci a kandidátů je vždycky celá řada, a teď bylo září a páter Had vstupoval do síně Karolina sám. Nicméně promoce to byla. Kancléř vysokých škol pražských, arcibiskup Jan Bedřich z

Valdštejna, sice chyběl, dal se zastoupit, nechyběl však promotor a nechyběl promotorský proslov, a potom páter Had vystoupil na tribunu a převzal doktorské insignie, epomis, baret, prsten a knihu, a promotor jej s přáním všeho štěstí objal a pomyslel si vida, jak to strejce dojíámá.

A za pár dní tedy vjížděl vraty košumberské rezidence doctor theologus Vojtěch Had. Šimon Hampl honem přichystal slavnostní večeři; dovítí se, že doktorský titul znamená cosi nového kolem osoby superiorovy, jistě ho nedostal náhodou. I provinciál je nový, páter Had prý se s ním dobře zná. V refektáři bylo čistě prostřeno, na stole hořely svíčky a třpytilo se zámecké nádobí, fráter nosil na stůl a Šimon Hampl si ještě opakoval svou slavnostní řeč.

Čekali všichni. Správce Chodt, farář Sechtenmajer, otec Křižulka. I páter Jan Dačický, dnes ráno přijel rovnou z Hradce, nakvap, bude při košumberské rezidenci zpovědníkem a katechistou. Páter Had vstoupil, doktorský prsten na ukazováku, všichni povstali, Hampl odříkal řeč. Vidíš, kohoutku. Teď lžeš o vděčnosti a lásce k otci superiorovi. Žes žaloval, neříkáš. Ale jen povídej. líp by zněla řeč, kdybys mluvil latinsky, ale ty umíš sotva slabikovat z misálu. Jen povídej. Dokonce i ruku umíš políbit? Nemá se to, ale jen líbej. Tebe při tom vidím obzvlášť rád. Páter Had si nemohl nepřiznat, že je spokojen. Že ho to opravdu postavilo na nohy; možná ne nadlouho, ale postavilo, doctor theologus jsou pěkná dvě slova, skoro třicet let jsem na ně čekal, ale chutnají i teď. Také vladař košumberského panství jsou pěkná tři slova, vlastně mi nepatří, ale Šimon Hampl je vyřkl a nelze říci, že nechutnají, aspoň teď, dnes večer, svíce hoří, stříbro se blýská, správce má novou paruku, hezký večer přichystali, dobře se tu sedí. Páter Had zabořil nůž do půlky kuřete, až křuply kostičky.

– Kdypak jste přišel, otče Dačický?

Taky pěkná historie. Bývalý rektor, a teď bude u mne zpovědníkem. Bývalý hradecký rektor, jakpak je to dávno, co jsem před tebou stál a tys mi radil umývat se studenou vodou, aby mě přešly touhy, pamatuješ, vid?

- Dnes ráno, reverende.
- Zítra za mnou přijďte, dám vám pokyny.

Ocucané kostičky kladl před sebe na čistý ubrus. Vyhodili tě, rektore, zlobils a vyhodili tě, teď budeš u mne zpovědníčkem, copak jsi provedl? Možná se ti nechtělo mlčet na nějakou křivdu, co? A teď bys už mlčel, vid, mlčel bys jako ryba, ale už je pozdě. Fráter smetl kosti a na ubruse zůstaly mastné skvrnky. Už je pozdě, ovečko.

– Potřeboval bych si ještě zaskočit do Hradce. Přišlo to všechno jaksi narychlo. Nestačil jsem si ani složit věci.

– Narychlo? A pročpak? Vy jste býval v Hradci rektorem, že, otče Dačický?

– Ano, býval jsem.

– Vzpomínám si... Pro věci si zajdete, až bude čas. Zítra se hlase u mne. A nemračte se, tady se vám bude líbit. Vodu tady máme hodně studenou. Na zdraví, draží patres! Děkuji vám, otče Šimone. Večeře je výtečná. Překvapil jste mě.

Vína bylo dost a páter Had se přiopil. O půlnoci poslal pátera Dačického do kůlny našťípat dříví. Prý ho při tom přejdou tělesné touhy. Smál se a správce Chodt a Šimon Hampl se smáli s ním. Otec Křižulka vstal, že jde spát. Chtěli mu pomoci do schodů, ale on odmítl.

- Co se to s vámi děje, Vojtíšku?
- Nelíbím se vám, otče Jene?
- Ani drobet. Styďte se.

) XXVII (

V příštích dnech bývalo pak vidět otce Křižulku, jak po ránu vychází z rezidence a ztěžka, o holi, krok co krok se kamsi ubírá. Na superiorovu otázku, kam že najednou pronic zanic pořád chodí, mávl jen rukou a neodpověděl. Páter Had poslal Šimona Hampla, ať to vyzkoumá. Hampl zakrátko hlásil, že děda se podle všeho pomínul, tejcí jenom tak po okolí a nedává to smysl.

– Toulá se. Celý život se toulal. A málokdy to mělo smysl. Nechte ho být.

Jeden celý den strávil otec Křižulka na lužském hřbitově. Nejvíc postával vzadu u zdi, kde byly nízké kopečky beze jmen, bez křížů, ani hrobník už pořádně nepamatoval, kdo v nich leží, nějaký ztracený voják, nějaká děvečka, co zadusila dítě, nějakí pikarti, kteří nedokázali odejít a ani umřít nestačili včas, už to je všechno dávno, Křižulka znal podle jména jenom dva z těch zmarnělých hrobů, dva sotva znatelné hrboly na kůži země, v jednom byl Ondřej Zich a v druhém Ondřej Abraham. Arestant a sebevrah nesmějí mít na hrobě kříž. Křižulka jim ho nakreslil aspoň palcem mezi trávu, postál, vzdychl a odešel.

Jiný den se vydal až na Dobrkov, na návsi si tam sedl na kámen, ale nic už nerozmýšlel, nesumíroval si kázání, jenom se díval, všiml si jedněch nových vrat, jedné chalupy s novým šindelem, poznal starou lípu, točili jsme se kolem ní, tancovala svatá Panna se zlatýma andělama, ale rybník tu tehdy nebyl, byla jen louže, rybník je nový, a za rybníkem straší prázdný grunt, běž, mnichu, nechod sem, ukradl jsi mi vnuka, aby tě beránek boží kopýtkama rozdupal.

Na dlouhou cestu se potom otec Křižulka vypravil, když putoval po schodech nahoru do kaple, na Chlumeček, za Matkou, jež se hněvá. Klekl si před oltář a hleděl na obraz. Šestnáct let se jí nepodíval do očí; a ještě dnes se bál, že ho spálí trestajícím pohledem. Ale ona nic, nepálila, neprobodávala, ani nevyčítala. Její oči se dívaly smutně, hořké oči, šedé lampy, kdepak jsi byl tak dlouho, stařečku? Byl jsem na kopci, smutná paní, na vršku, kde se říká U šibenice, potkal jsem vás tam, šla jste s děťátkem, bosky, muselo vás to píchat, je tam samý trn. Co nyní poručíte?

– Už nic. Už si běž domů, bylo toho dost. Běž, už se stmívá, nevidíš? Sbohem, můj stříbrný forejtře na slaměném koni, sbohem, já už tě propouštím.

– Byl jsem ti špatný sluha, paní.

– Ba ne. Dělal jsi, co jsi mohl, rytíři. Ono se mnoho nemůže.

– Vždyť jsem lhal!

– Jednou. A to ti smažu, ukaž duši, tak, už to tam není. A běž domů. A až půjdeš do Jeruzaléma, stav se tu ještě u mne. Zapal mně tady svíčku, nežli odejdeš, ať mi tu hoří místo tebe, rozumíš?

– Já půjdu do Jeruzaléma?

– Ty o tom ještě nevíš?

– A dojdu tam?

– Nedojdeš. Jakpak bys tam došel, králíčku?

– Zapálím ti bílou svíci, madono. Jenomže copak svíce? Malounko a shoří.

– A ty ne?

Když šel nazítří od potoka, potkal Zuzanu Horeckou. Byl vysypat do potoka svoje zázračné koření a sušené byliny, ať plujou, stejně by je Hampl vyhodil na hnůj. Paní Zuzana vlekla za uši velikého zajíce, dal jí ho myslivec pro paní hraběnku, pořád jí teď někdo něco posílá, koš jablek, agnustka z pouti, sušené houby, ořechy, dřív ji lidé nijak v lásce neměli, ale teď ji litují, ptají se na ni, vzkazují ji pozdravovat.

– A pročpak nezajdete, velebnosti?

– K paní hrabince? Hádám, že nás moc ráda nevidí.

– Snad není hloupá. Snad ještě pozná, kdo je který, ne?

– Všichni jsme černí, paní Zuzanko.

– Navrchu. Jenom přijďte.

Přišel, když byla sama doma. Přinesl jí dárek, štěpínku z Kristova kříže, zabalenou do hadříku, a kornout s práškem svatého Ignáce, po kterém každá bolest hlavy v momentě přestane.

– Pěkně vás vítám, otče Jene. Sedněte. Co si mě tak prohlížíte? Však vy jste taky neomládl, nemyslete si. A mně už bude padesát. Jakpak dlouho my jsme se neviděli?

Dala mu hrnek mléka a krajíc. Napil se, rozhlížel se, připadalo mu, že se vrátil domů na ves, mléko bylo teplé, nadrobil si do něho chleba a poprosil o lžici.

– Máte to tady hezké.

– Mám, co mám. Už mně nikdo nic nevezme, už není z čeho. A tak jsem klidnější. Už se tolik nebojím. A co vy? Ještě máte strach,

že vás vyženou?

– Už nemám strach. Půjdu sám.

– Kam byste chodil?

– Do Jeruzaléma. Ale nikomu to neříkejte, paní hrabinko.

– Neřeknu.

– Ona mi to poradila.

– Která ona?

– Panna Maria. Naše, shora z Chlumečku.

– Snad jste neměl zas vidění?

– Kdepak by vidění. Vidění já už nemám. Jenom jsem s ní hovořil.

– Já taky hovořívám. Chodí sem ke mně.

– Ona?

– Ne. Jiné obrázky. Dušičky. Duše mrtvých. Večer zhasnu a přijdou skoro vždycky. Ale jsou smutné, je s nimi špatné povídání. Ona je taky smutná?

– Je moudrá. Všecko ví.

– Ti moji taky leccos vědí. Proto jsou asi smutní.

– Ona je ale svatá.

– Pravda, svatí jsou veselejší. Stejně si ale myslím, otče Jene, že nás Bůh neslyší.

– Slyší.

– Jak to víte?

– Věřím tomu.

– Říkal jste, že mě slyší kamením.

– Možná i kamením.

– Musím to zkusit. Protože jinak já si myslím, že mě neslyší. Nikdy mi nedal znamení. Ráda bych se ho na moc věcí zeptala. Ptám se svých duší, ale ty jsou smutné, povídají, co já dávno znám. Nanosím si nějaké kamení. Stejně ale je člověk sám. Vy nejste *sám*?

– Ne.

– A s kým jste?

– Já? Přece s Pánembohem.

– Dobře, ale mezi lidmi. Mezi živými. S kým jste?

– Se všemi.

– Tomu já nerozumím... Vy jste trošku blázen, otče. Anebo já? Myslíte, že se ještě něco v dobré obrátí? Neobráť, dědečku, nic už se neobráť. A možná, že jsme blázni oba, ne? Na tom nezáleží. Být blázen ještě nemusí být neštěstí. Co dělá váš superior? Prý je doktorem. On ví, že jste šel ke mně?

– Neví.

– Nevykládejte mu o tom.

– My už si spolu tolik nepovídáme.

– A s kým si teď vlastně povídáte?

– Já? S nikým.

– A s kým půjdete do Jeruzaléma?

– Já? Přece sám.

– Vidíte... Ale Jeruzalém je asi krásné město.

– Taky bych řekl, že je krásné.

– Možná je tam i moře.

– Pánbůh tam asi chodí pěšky po zemi.

– Tam asi nikdy není zima, vidíte?

– Těžko. Nanejvýš tam někdy zaprší.

– Ale teplý déšť.

– Teplý. Aby se tráva napila.

– Sbohem, otče Jene.

– Sbohem, paní hrabinko.

Kdyby Šimon Hampl jenom trochu přemýšlel, pochopil by, kudy chodí otec Křížulka. Pochopil by, že stařeček se loučí.

O svatém Havlu už za ranního šera běžel Hampl na zámek, dohlédnout na vybírání úroků. Otec Křížulka počkal, až zmizí, a potom potichoučku vyklouzl na dvůr, v ruce měl hůl a přes rameno vak. Ještě se zastavil a pohleděl na rezidenci, na černý dům s osleplýma očima. Vtom si všiml, že superior otevřel okno své cely, dívá se na bledé nebe a potom dolů na dvůr. Bylo ticho, v kterém až srdce usedá, noc se teprve rozpouštěla a páter Had tam nehybně stál, jako když utopenec, obličejem vzhůru, vyplouvá kalnou vodou na hladinu; z cely šla malá zář, asi od svíčky, asi že ještě nešel spát.

– Tak sbohem, Vojtišku.

– Co je? Kam zase jdete?

– Do Jeruzaléma, Vojtišku.

– Nejsem tu pro smích, otče Křižulko! Večer si o tom pohovoříme!

– Nepohovoříme, Vojtišku. Ale superior už přibouchl okno.

Otec Křižulka došel nahoru do kaple a zapálil tam bílou svíci. Byla dost velká; víc než do zítřka ale nevydrží. Pak ještě vzhlédl k obrazu. Maria se drobounce usmívala.

– Spěchám, matičko. Svíce už hoří.

– Já vím.

Když vyšel před kapli, v dálce nad lesem už rostlo slunce. Napadlo ho, že se snad měl někoho zeptat, kterou stranou leží Jeruzalém. Chvilí o tom přemýšlel a usoudil, že Jeruzalém je jistě na straně polední. Pohlédl tím směrem, do daleka se tam táhly hluboké lesy, krajina šla zpolehounka do kopců a mezi nimi bylo lze tušit vlhká údolí, plná dlouhých ranních stínů a zelených kamenů. Dalo se věřit, že cesta bude utěšená a vlídná. Dalo se čekat, že za oněmi kopci, kde se obzor mlží a rozplývá, začne se krajina zase svažovat, cesta půjde zpolehounku dolů, po stráních k vlahým řekám, do rovin porostlých fazolemi, řípou a možná i šafránem, bez přestání dolů, až se najednou objeví moře. Otec Křižulka se tedy opřel o hůl, slezl pod Chlumek ke Zdislavi a potom vzhůru podle potoka putoval k jihu. Prošel Janovičky, Dol, a chtěje obejít Rychmburk, dal se holým návrším přes Lažany, až došel do Žďárce a do Mokrejšova. To už bylo hodně po poledni, zamračilo se a otec Křižulka už sešel z cesty, už neputoval k jihu, už se mu cesta zmátla a on se ubíral rovnou čarou na západ, kde Jeruzalém není a nikdy nebyl. Narazil však znovu na potok, napil se, nepoznal, že je to jiný potok nežli předtím, ponořil se znovu do lesů, do jiných lesů, nevěda o tom, obešel Vyhnánov a Včelákov a v husté smřčině, kde se říká Na požářích, už pak nadobro zabloudil. Padla tma a on zahlédl d'ábla, jak přebíhá mezi kmínky a jak se náhle zastavil a cení bílé, špičaté zuby. Vytáhl rychle krucifix a běžel za ním, aby ho zažehnal. Satanáš zmizel, ale

za chvíli cosi zaškrábalo nahoře ve větvích a jeho morda se tam šklebila, načervenalá a slabě sršící. Otec Křížulka pochopil, že démon je silnější, a utíkal, až uvázl v husté vysoké trávě, podklesla mu kolena a už nebyl schopen vstát, třásl se a začal šeptem volat svaté anděly a archanděly, řády blahoslavených duchů, patriarchy a proroky, volal je na pomoc a ani si neuvědomil, že odříkává litanii za umírajícího. Šramot však přestal a noční perzóna se ztratila. Křížulka ještě přidal modlitbu za duše v očištění a modlitbu závěrné hodinky a pak ještě klečel, někde za kopcem troubili jeleni, uschlá tráva šustila, jako když země tajně vzdychá ze spaní, klečel a věděl, že je sám a že je nešťasten, poprvé v životě opravdu nešťasten, nakonec tedy sám a nešťasten, to je tedy součet všeho trmácení a hauzírování, to je tedy summa života, to je prsten, který jsme konečně našli, protrhnuvše hráz a chytivše z tisíce ryb tu pravou a otevřevše ji jedním řezem od žaber až k ocasu. Rytíř, vyloupnut z plechu, je sám a nešťasten a v trávě za pařezem číhá satan a drží síť.

Probudil ho chlad a vlhko. Ranním světlem, jež proráželo skrze smrčí, přicházela bílá ženská postava, bosky, s dvanácti zlatými hvězdami kolem hlavy, v náručí zmodralé dítě, jež mělo na ruku i nohou díry po hřebech a probodený bok. Otec Křížulka si přitiskl dlaně na oči. Regina caeli! Domina mundi! Virgo modestissima! Copak mi chceš, matičko? Jsem špinavý a spal jsem s chýrou, jež měla jméno Zoufalost.

– Jen Pojd'. Necítíš? Šafrán voní.

A to už v Praze, v koleji Svatoklimentské, páter Abraham stál u pultíku a otec Balbín si dal přečíst, kde včera přestali. Levou rukou pak odsunul zbytky snídaně a začal diktovat. Byli uprostřed druhé knihy druhé dekády, bude se jmenovat Tabularium stemmatograficum, Jan Křtitel psal, vypisoval rodokmeny urozených rodin, bude to kniha cti a slávy české šlechty, psal jména, předky a letopočty, činy, zásluhy a tituly, Balbinus věří, že jenom urozené prsty mohou kreslit na vzduch budoucnost tohoto království, obrysy štěstí, posvátný rubín pravdy, kampanilu spravedlnosti, diadém věčných Čech, želbohu, právě že jenom na vzduch, reverende, Jan

Křtitel psal, neurozené prsty měl už celé bolavé, psal jména, bratry, panství, prastrýce a pokukoval z okna, jak se tmí, vypadalo to na déšť.

Vypadalo to na déšť, na východě se ještě leskl boží žlutek, ale od Nasavrk táhl těžký mrak. Otec Křižulka si narovnal nohy, vylovil z vaku kousek ztvrdlého chleba a šel. Bílá postava se rozplynula, necítil šafrán, jenom jehličí a zapařené listí, ale šel, otočil se tak, aby měl slunce po levé ruce, a kulhal k Jeruzalému. Na kraji paseky se ještě zastavil, zazdalo se mu, že slyší tiché, vzdálené zvonění. Neslo se z té strany, odkud se valil mrak. Křižulka mimoděk zašmátral volnou rukou, chtěje pohladit po hlavě dítě se zvonkem. Pak se sehnul a začal se prodírat houštinou. Větvičky za sebou přidržoval, aby dítěti nešlehalo do očí. Když byli v polou mlázi, rozpršelo se.

Nikdo už potom otce Křižulku nikdy neviděl. Páter Had poslal Šimona Hampla, ať se poptá všude po panství, sám také chodil, byl v kapli, u potoka, prohledal rezidenci, zámek i starý hrad, všechno darmo. Lidé si pak ještě v zimě vypravovali, že stařeček byl v touž hodinu spatřen na místech od sebe velmi vzdálených. V Lozicích prý stál k ránu na návsi a zvonil na stříbrný zvonek. Ve Škrovádu prý hledal hrob pradědka košumberské paní hrabinky. A na Košumberku, také v týž den a v touž ranní hodinu, vykláněl se z okna hodinové věžičky, měl v ruce bidlo a posunoval rafije, strkal je nazpátek. Byly to křivé řeči, Šimon Hampl měl proti nim kázání a zapověděl je. Páter Had dal o zmizení Křižulkově zprávu do Prahy a přišla odpověď s příkazem nechat dohadů a oznámit co nejdřív něco jistého. Splnit příkaz se superiorovi nepodařilo.

Téměř jisté ovšem je, že otec Křižulka Jeruzalém nenašel.

Zuzana Horecká zato často vykládala, a nejraději tak, aby se to určitě doneslo k černým do rezidence, že paní hraběnka v noci vídá kulhavého anděla; vejde k ní zavřenými dveřmi do světnice, sedne za stůl a pláče. I o tom se pak povídalo po celém panství. Patres se tvářili, že tuhle povídačku neznají; jen Šimon Hampl, kde mohl, neopomněl utrousit, že hraběnce už dávno bziká pod čepcem.

Začátkem února příštího roku 1686, ve čtvrtek, na den svatého

Remualda opata, sloužil páter Had na Chlumečku za otce Křížulku rekviem. Ať šel kam šel, zimu jistě nepřežil. V kapli bylo prázdné; patres mši lidem neoznámili. Ohyznou malbu, znázorňující Křížulkovo vidění, zavěsili ten den na lepší místo. A Šimon Hampl slíbil, že převezme po mrtvém jeho službu, že bude sluhou a hlasatelem slávy zázračného mariánského obrazu. Hned potom o svátku Očišťování Panny Marie oznámil při kázání, že ráno před mší svatou seděla na střeše kaple dvě holoubata, přesně taková, jaká darovala Hospodinu v očištnou obět' Maria, načež při introitu vylétla holoubata vzhůru, přesně tak vysoko, jak vysoké budou věže nového chrámu; není pochyby, že ptáky vyslala do té výše sama Matka boží, že to byl tedy zázrak. Lidé poslouchali, Hamplovo kázání vždycky bylo nudné, vždycky se vleklo jako postřelený pes, poslouchali a přešlapovali a zřejmě jim nešlo pod nos, že by pár holubů, když vzlétne nad kaplí, musela poslat zrovna Panna Maria; holubi lítají a zázrak je zázrak. Šimon Hampl viděl, že služba obrazu si žádá víc. A Šimon Hampl se slova miraculum nebál.

) XXVIII (

Zamířil ke klekátku, na kterém hořela svíce a ležela rozevřená kniha. Tři kroky před ním se zastavil, hlavu pochýlenou, ruce sepjaté. Tak dlouho si opakoval, že Bůh se na něho zpytavě dívá, až ucítil na temeni dva palčivé body jeho pohledu; zavrtávaly se mu do lebky. Sklonil hlavu k zemi, krev se mu hrnula do spánků a do chrámpů. S rukama stále sepjatýma klekl na holou podlahu a odříkával přípravnou modlitbu. Domodliv se, upřel oči na bílou stěnu prostorné cely a přikázal svému vnitřnímu zraku, nechť zpřítomní předmět dnešního rozjímání. Zanedlouho se na stěně objevil chvějivý obraz. Bylo to snášejší se město z čistého zlata, pás jaspisových hradebních zdí a dvanáct bran a na nich dvanáct andělů. A základy zdí byly ozdobeny rozličným drahým kamením. Každá brána pak byla z jedné perly a rynek města ze zlata čistého jako sklo, které se může naskrz

prohlédnout. A bylo to město, jež nepotřebuje slunce ani měsíc, neboť je osvětluje sláva boží a svíce jeho jest Beránek. A jeho brány se ve dne nezavírají a noci tam žádné není. Ale nevejde do toho města nic poskvřňujícího, působícího ohyzdnost a lež, vejdou toliko ti, kteří jsou napsáni v knize života Beránkova.

Město ožilo na stěně; a on přikázal paměti, nechť přivolá slova Zjevení. A slova vystoupila z neviditelných varhan a vkročila, okouřená kadidlem, do chodeb jeho vnitřního sluchu.

– Viděl jsem nebe nové a zemi novou. Viděl jsem město svaté, Jeruzalém nový, sstupující s nebe od Boha, připravený jako nevěstu okrášlenou muži svému.

Vítal s hlubokou pokorou zpívající průvod těch slov, položil ruce na zem, když se blížila, a prostřel jim své dlaně pod nohy; přešla, aniž to zabořilo.

– Hle, stánek boží s lidmi, a přebývati bude s nimi. A oni lid jeho budou, a on Bůh s nimi bude, jejich Bůh. A setře Bůh všelikou slzu s očí jejich, a smrti více nebude, ani kvílení, ani křiku, ani bolesti nebude více, nebo první věci pominuly. Viděl jsem svaté město, nový Jeruzalém, sstupující s nebe.

Cítil, že je dnes klidnější než jindy, otevřen světlu a smíření. Poprosil Boha, aby dal sílu jeho duši, pevnost jeho víře, aby mu pomohl zahnat nevrle běsy a seslal jas do jeho jitřního rozjímání.

Páter Matthias Tanner, praepositus provinciális Tovaryšstva Ježíšova v zemích koruny české, denně takto zrána rozjímal. A vždycky o předmětech jasných, tmu prozařujících, o tajemstvích prostoupených radostí, o skvělých a dokončených skutcích a o větech plných spásy, která přichází. Málokdy se mu to ale dařilo; zůstával uprostřed, nemoha se úlevně povznést do smaragdových krajín, kam už doléhá hlas živého Boha, zmítal se uprostřed, stahován dolů svými zlostmi a pochybnostmi, stahován k zemi svými kocovinami ze snů, v nichž sedával mezi přáteli, živými i mrtvými, a na hlavě měl mitru, kardinálský klobouk a někdy i tiaru, stahován do prachu svým schnoucím tělem, v kterém snad ze všech šťáv už zbývala jen žluč. Dnes ale cítil, že je klidnější a duši že má puklou, rozchlípenou

vstříc kroužícím chórům.

A začal tedy rozjímat o novém nebi a nové zemi, o novém Jeruzalému, který se snáší shůry. Z předsíně cely bylo vtom slyšet, jak někdo otvírá dveře z chodby, a potom zavržala podlaha. Tanner chvíli mrzutě naslouchal, a když se dál nic nedělo, nikdo nezaklepal, nikdo nevstoupil, obrátil opět oči k obrazu na stěně a pokusil se o úsměv, jaký asi musí mít, kdo spatří plující město, celé z průsvitného zlata. To už se ale pohnul i vnitřní červ; rozevřel kusadla a uhryzl kořínek úsměvu. Paměť nadzvedla křídlo a vyklouzl jí zpod něho utržený tkalounek nějaké písňe, sama nevěděla, kde ji kdy sebrala.

*Po pohřbu ledva rok mine,
již tělo zkázu vzalo,
najdeš v truhle zboží jiné:
kostí, popele málo.*

Byl si už téměř jist, že v předsíni kdosi je, chodí tam, přechází, fráter se snídání to není, ten by si netroufl. Shromáždil všechnu vůli, shubnoval rozprchávací se vojsko s hořícími praporci a lákal nazpět vidinu Jeruzaléma, lákal nazpět bránu vytesanou z jediné obrovské perly, lákal ametystový pilíř, úpěnlivě volal zpátky postavu ze skla a z květin a s dvanácti očima.

*Není koncept
ani recept
platnější v apatyce
proti smrti,
jako v smrti
hloubati víc a více.*

Tkalounek spojil své roztřepené konce a proměnil se v kruh. Červ se převalil na hřbet a vypouštěl z bradavic fontánky černé mlhy, které utvořily nejprve chuchvalec a potom mrak. Mrak byl temný, lepkavý, syčel jím strach, fičela jím smrt, křičel křik, kvílení, bolest,

mrak stoupal, mrak houstl a zvolna v něm mizely základy hradeb, pilíře, pak celé hradby, jejich brány, město i průsvitná postava. Páter Tanner se opřel oběma rukama o podlahu, vstal a vztekle zaklapl foliant Nového zákona, rozevřený na klekátku.

– Kdo je tam? Co se děje ? Vstupte! Dveře skříply a pomalu se otevřely.

– Poručil jste, abych přišel brzo ráno, reverendissime.

Host ještě držel kliku, jako když se bojí vejít. Venkovský, ve tváři celý jakoby nakyslý, hluboké vrásky na čele, vlasy už skoro šedivé, jistě už taky dávno viděl Abrahama. Boty měl mokré, venku těžkými chumáči sněžilo, předsínka byla plná tápota. Provinciál ho chvíli pozoroval, nelíbil se mu, jak tam stojí, přihrbný, zdvořilý, jak se utrápeně tváří, jak zestaral, jak se mu v podpaždí krčí jeho oslizlé špatné svědomí, jakou má v očích příchýlnost a důvěru a zoufalou jakousi naději, copak asi chce?

– Pusťte přece tu kliku. Poručil jsem, abyste přišel, ale ne abyste mi málem vlezl do postele. Pusťte tu kliku, povídám! Čeho se bojíte? Pojd'te dál, superiore. Jak se máte? Špatně; já vidím. Ještě se vám nezalíbilo?

Páter Had tedy pustil kliku a šel dál a zrnko naděje, které mu prve v předsínce vyhrklo až skoro na jazyk, pomalu už zas klesalo dolů.

– Nikdy jsem si nestěžoval.

– I stěžoval... Už jste zapomněl na naše rozmluvy? Rozzářily se mu oči. Psí oči, ubohé oči, oči ztracenců,

před nimiž zavíráme na závoru, neboť podej jim hrnek vody a oni se ti proderou do dvora a ponoří hubu do kašny a odmítnou jít dál.

– Do smrti na ně nezapomenu.

– Že ne? A proč?

– Byly to krásné rozmluvy.

– Co je to krásné?

– Pravdivé.

Dí jemu Pilát: Co jest pravda? Tanner si neustále a s nechutí prohlížel své ranní strašidlo. Vypadalo neškodně. Sedí ve své rezidenci, oknem pozoruje počasí, rukou si podpírá čelo a dumá o

pravdě a kráse. A dostává z toho kyselý sliny, které polyká, protože si je netroufá vyplivnout. A přitom koná cokoli, co se mu poručí, spokojeně roztrpčen a šťastně nešťasten. Všechny psí duše jsou stejné.

– Nevzpomínám si už přesně...

– Naučil jste mě myslet.

– Tak? A k čemu vám to bylo? Vy máte rád myšlení?

– Kdo by neměl?

– Například já. Co se divíte? Myšlení je mýlení, superiore. Kdo mnoho myslí, ten se mnoho mýlí. Hrozně se mýlí.

– To znám. Ale kdo se nemýlí?

– Zjevení se nemýlí. Víra se nemýlí. Netvařte se jako ukradený kuň. Já už jsem starý, už mi bude šedesát. Dost jsem v životě myslel. Až příliš. Myslel jsem, až se mi kouřilo z hlavy, a co mi to pomohlo? Měl jsem se modlit; byl bych dnes Bohu blíž. Ratiuncula humana není než pes, který štěká na měsíc. Nemám rád lidský rozumek. Ani psí duše nemám rád. Rozumíte?

Stál jako na kazatelně. A mluvil mnohem hlasitěji, než mluví ten, kdo si je jist.

– Ovšem. Fides praecedit rationem. Četl jsem církevní učitele.

– Čtete je dál. Mají pravdu.

Dí jemu Pilát: Co jest pravda? Páter Tanner cítil, jak ho brní až v prstech u nohou prchlivá zlost. Ten křivonosý se dívá jako ovce pod nožem. Pamatuje asi víc, než je potřeba. Ať táhne, ať mi nic nepřipomíná, měl zadarmo promoci, co ještě chce?

– Naučil jste mě mít svobodnou vůli.

– Tak? A máte ji?

– Mám. Ale spí.

– Tedy ji opatrně vezmete, aby se neprobudila, a zase nám ji svobodně vrátíte. Tovaryšstvu Ježíšovu ji vrátíte. A dost. Vidím, že jsem vám hloupě důvěřoval. Zbytečně jsem vám kdysi cosi vykládal. Byli jsme mladí, napuštělí pýchou a myšlením. Ale někomu jsem se tenkrát musel vypovídat. Už trochu chápete?

– Už hodně chápu, veledůstojný otče.

– Zaplat' Bůh. Neberte to jako urážku. Proč jste vlastně přišel?
– Poradit se.
– Poradit? Se mnou?
– Odpusťte. Přišel jsem se zeptat, jak dál.
– S myšlením?
– S Košumberkem.
– Jste superior, ne?
– Jsem špatný superior.
– Víím. Také jsem špatný provinciál. Všichni jsme Bohu špatní. A všichni se na to vylouváme. Co chcete?
– Hodláme stavět chrám.
– Víím. Stavte ho.
– Chtěl bych, aby stavbu řídil Alliprandi. Je to vlašský mistr. Z Verony.

- Nezajímá mě. Ať staví.
- Máme málo peněz.
- Nezajímají mě peníze. Co ještě?

Páter Had zaváhal. Pozoroval provinciálovy zapadlé oči, nejistý pohled, ušpiněný límec i růženec z maličkých lebek, obtočený kolem jeho prstů. Ale pak si řekl, že má poslední příležitost. I když je asi chatrná.

– Nejednáme dobře, reverendissime. Bojím se zlých konců.
– Hádáte podle hvězd nebo podle jater?
– Nehádám. Víím, co vidím. Je mi úzko. Nejednáme dobře.
– Kdo? Církev? Papež? Tovaryšstvo? Bůh? Snažte se mluvit přesněji. Kdo se vám nelíbí?
– Především já.

Tanner se zatvářil, jako by ho náhle rozbolel zub. Pak několikrát přešel místnost, podíval se na nešťastnou figuru, sedící na stoličce jako tenká svíce, která se vlastním teplem ohýbá, a dal se do smíchu.

– Chtěl bych mít vaše starosti... Co se vám stalo? Někdo vám už zas chodí na mši v čepici? Anebo jste se zase pohádal s rektorem? Čeho se bojíte? Proč jste se mnou mermomocí chtěl mluvit? Začněte, poslouchám.

Posadil se za stůl, ale dokázal poslouchat sotva prvních pár vět.

– Naše práce na Košumberku je nesmyslná, otče provinciále. Je to had, žeroucí svůj vlastní ocas. Lidé z ní nemají nic. Mají jen strach. Mlčí, zlhostejněli, chtějí žít. To je všechno, co se nám podařilo. Vojsko už za námi nechodí. My sami jsme vojsko. Vyhráváme. Máme moc, máme slovo, máme majetek. A přitom nemáme nic. Někdy si myslím, že by snad bylo lepší prohrávat. Nenudím vás?

– Ne...

Matěj Tanner je provinciálem už třetí rok; už letos v červenci půjde zas o stupeň dolů. Přinejmenším o stupeň. Potříkrát nebyl ještě nikdo v zemích koruny české provinciálem Tovaryšstva Ježíšova. Tedy už nikdy. Tedy znovu vysvětlovat žákům teologii, kterou stejně nemohou pochopit, znovu mít těsnou celu v domě profesů a spisovat knihy, které nesahají ani po kolena spisům slavných a povolanějších autorů, možná ani Balbínovým spisům, znovu lézt na kazatelnu a vykládat cosi zmalovaným paním a selským špalkům s vyboulenýma očima; a dílo provinciálovo zanechat nedokončené, přetržené, sotva začaté. Páter Tanner si už zvykl mít moc a vyhrávat. A zalíbilo se mu to.

Páter Tanner loni dlouho žil v ustavičném napětí; nebylo, domníval se, tak zcela vyloučeno, že by se mohl stát generálem řádu. V Římě byl zmatek. Po celých sedm měsíců trvalo v Tovaryšstvu bezvládní. Generál de Noyelle zemřel už před vánoci a teprve v červenci se sešli patres deputati na generální kongregaci. Páter Tanner byl mezi nimi. Za zdmi paláce hučel a zvonil věčný Řím a oni přistoupili k volbě. Zvolen byl páter Thyrsus Gonzales. Španěl. Papež Innocene Jedenáctý prý mu mocně zatlačil, papež přeje probabiliorismu a nepřeje probabilismu a Gonzales je zapřísáhlý, přísný probabiliorista a probabilisty kde může ostouzí, byl tedy zvolen. Taktak byl zvolen, třiačtyřicet hlasů byla polovička a on dostal osmačtyřicet, prošel o kozí chlup, tak jako je o kozí chlup vzdálena škola učených probabilistů od školy učených probabilioristů a ta zase od školy učených tutoristů, všechny je dělí jen plesnivý kozí chlup, nicméně rozebírají hříchy a svatá přikázání a

disputují spolu tak zarytě a vášnivě, až se otrásá vnitřní svatyně Ignatiova řádu, prošel, Španěl, sedí na místě svatého Ignáce, svatého Františka z Borgie, na prvním místě sedí, na špici, praepositus generalis, Španěl, a Matěj Tanner už se další volby nedožije, už je pozdě, už brzo začne tajemný vjezd duše do nebeských bran, sladký návrat, hořká smrt, tma hrobová, konec, červi v očích, slastné naplnění touhy, hnusná proměna. Ať ten křivonosý přestane skuhrat, co je mi do tvého zavátého panství, plného špalků s kapajícími nosy, i zlaté město jsi mi zahnal, už tady bylo, už se snášelo, brána z jediné perly, postava ze skla a z květin, pro Boha tě prosím, táhni pryč!

– A zničili jsme život majitelce panství. Dala nám rezidenci. Kapli. Všechno, oč jsme si řekli. A my jsme jí za to zničili život. Bydlí málem v pastoušce a lidé jí posílají ořechy. Nikdy si to neodpustím. Musíme začít znovu. Zastavit se, dokud je snad ještě čas. Vrátit se do dob, kdy jsme neměli moc, ale měli jsme pravdu. Posloucháte mě?

– Ovšemže vás poslouchám, carissime. Už dávno vás posloucháme. Ani o tom nevíte a my vás posloucháme. Prozatím jsme vám všechno trpěli.

– Nerozumím...

– Jen strpení, porozumíte. Zachtělo se vám svobodné vůle? A kdo jste vy? Čím jste vy prospěl Tovaryšstvu? Konal jste po celý život jenom to nejnutnější. Byl jste poslušný jenom v krajních případech. A ještě nerad. Názory jste měl svoje. Jaké, víte sám. Protivné Tovaryšstvu Ježíšovu. Tedy protivné Bohu. Prozatím jsme vám je trpěli.

– Jak můžete, otče, soudit moje názory?

– Já nejen mohu, já i musím. Já jsem váš představený, carissime. Nebo ne? Ostatně znáte snad pátera Radvanovského.

– Zním.

– A on zná vás. Pro Košumberk je vizitátorem on. Proč jste nešel za ním? Myslíte, že já jsem povolnější? Že přede mnou se dá mluvit jako v krčmě? Že já budu mít uši pro vaši řeč, která je Tovaryšstvu protivná? A vy potom budete všude vykládat, jak jsem vám vaše

bludy schválil? Co? Anebo jste snad už u pátera Radvanovského byl? Kdo vás za mnou poslal? Co vlastně chcete?

– Nic...

– Ale Tovaryšstvo chce. Chce vaši poslušnost. Chce vaši horlivost. Chce váš život. Chce vaše svědomí, klid vaší duše a vaši svobodu. To všechno vezmete a odevzdáte nám. Mně! Vaše duše je revír, kam bude chodit na hon jenom váš představený. Přikážeme-li vám zabít, zabijete; Tovaryšstvo samo ví, co je a co není hřích. Prozatím jsme vám všechno trpěli. teď na vás dolehнем a zlámeme vám kosti. Tolik chce Tovaryšstvo. Budete se protivit?

Kdyby na to měl páter Had čas, vzal by zrnko, které mu prve vyhrklo na jazyk, a s ošklivostí by je hodil oknem ven do mokrého sněhu. Času ale nebylo; provinciál ho mrzutě pozoroval a čekal.

– Nebudu se protivit.

– Na tom vašem Košumberku přestanete zbytečně přemýšlet o lidech, jestli mlčí nebo nemlčí. Jestli chtějí žít nebo umřít. Co na tom záleží? Všechno je zbytečné, nakonec je stejně smrt. Nic nemá smysl, jenom poslední soud. A sláva boží. A vítězství církve. I kdyby stála vítězná nad spaleným světem a pomřelým lidstvem. Postaráte se na Košumberku o vítězství církve. Viditelné vítězství. Požár víry, to je vaše starost, i kdybyste měl hodit do ohně sedm hrabének! Založíte tak veliký požár víry, že nebude vidět smrt, jak chodí okolo. Vy se bojíte smrti?

– Smrti?

Vtom si však Tanner přitáhl svou židli až k němu, vzal pátera Hada za rukáv a jeho křik se změnil v šepot. Zapadlé oči se mu ještě zúžily, čelo se mu obsypalo krupičkami potu a ruce se mu třáslly.

– Dost. Nemluvme o smrti. Mám s vámi svoje záměry. Dřív ale musíte být dokonale náš. Můj! A nemluvit tak, aby první admonitor mohl hned psát do Říma, ať vás vyobcuje z řádu. A nezapomínat, že hlavní ctnost je poslušnost. K představeným. Ke mně! Mám s vámi záměry. Když zavolám, musíte přijít, i kdybyste se měl ke mně prokousat! Nemyslete si, že je se mnou konec. Provinciálem už nebudu, ale můj konec nečekejte. Ještě o mně uslyšíte. Ještě vás

zavolám.

Prudce dýchal, hlavu vraženou mezi ramena, nejistý, jako by se držel na větvi ve vršku stromu, byla sobota, byl únor, rok 1688, už jenom do léta, žáčci už čekají, větev už se láme a on svolává rektory, superiory, konzultory, protože pád je smrt a on se bojí. Pátera Hada napadlo připomenout mu, že Košumberk není na Moravě. Ale rychle ten nápad zahnal.

– Ano. Zdržel jsem vás, reverendissime.

– Jen zůstaňte. Nejsem tak docela nerad, že jste přišel. Už za mnou skoro nikdo nechodí. Vy jste nebyl předtím u Radvanovského? Neposlal vás za mnou? Ne, já vám věřím. Pamatujete se, jak jsme chtěli změnit Tovaryšstvo?

– Mýlili jsme se?

– Ano, můj milý. Hrozně jsme se mýlili. Změna je smrt. Žít, to je naplňovat džbán. Někdo medem, někdo jen vodou, ale džbán je tu od věčnosti. Nerozbíjejte ho. Lil byste pak jen do střepů. Měnit znamená rozbíjet. Ale náš úkol je naplňovat. Změna je naše smrt. Běžte a čekejte, já vás zavolám. Brzy pojedu do Říma a pak vás zavolám. Viděl jste už někdy Řím?

– Neviděl.

– Vaše škoda. Řím není město jako Praha nebo Norimberk. Řím je víc. Město nad městy. Ničí, a všech. My jsme jen prsty. Tam je hlava. Spoléhám na Řím, abyste věděl. V Čechách jsou jenom kuchty, lokajové a šafáři. Máte pravdu, zlhostejněli. Čechy jsou plné mrtvol, které žadoní a žalují a ponižují se, jen aby směly žít. Ale já spoléhám na Řím. Na kurii. Vrátím se a vy mě čekejte. Jděte už přece, vidíte, že nemám čas!

Sotva páter Had odešel, Tanner se znovu obrátil ke stěně a hledal aspoň zbytky božího města. Nebylo tam už nic. Ani barva nebes, ani odlesk, ani stín absolutního Jeruzaléma. Jen matná, šedá silueta Říma a nad ní Španěl Gonzales. A ještě několik jiných pozemských obličejů, které se šklebily a měřily si výšku, kterou proletí Tannerovo tělo, padajíc.

Pak znovu zapraskala podlaha v předsínce a vešel další host.

Pozdravil jenom úsměvem a beze slova se usadil v křesle u okna. Páter Tanner šel až k němu a oba se dlouho dívali ven, jak se z nebe trhají kousky sněhu a rychle padají a dole se rozpouštějí v šedém marastu.

– Balbín umírá.

Jan Bedřich z Valdštejna už dávno nebyl zlatý arcibiskup, zářivý jako mladý archanděl. Už dávno nebyl ani křepký kavalír. Rozpačitě hledíval do země, když někdo zavadil o příběh jeho mladosti. Už byl jen unavený arcibiskup, nedbalý poct, lhostejný k nádheře paroží i k výšivkám ornátů. Žil osaměle a žil přísně. Spával na holých prknech, z výnosu svých panství rozdával po stovkách kop špitálům a seminářím a vesnickým kostelům, přátele v Římě neměl a nehledal, u dvora si přízeň nekupoval. Do studny marnosti nejenom nahlédl, ale byl v ní až skoro dole u samé hnijící vody, a vylezl a sedal mlčky na roubení zády k hlubině, klidný, moudrý a sám. Byl to vskutku nezvyklý arcibiskup.

– Všichni umřeme, hrabě.

Valdštejn věděl, že provinciál nemá Balbína rád. Že na něho žárlí. Ne že by mu tolik záviděl věhlas, hejna ctitelů i nepřátel, hromadu napsaných knih. Závidí mu krajíček svobody, který si Balbinus dokázal ukrojit z tvrdého chleba, upečeného svatým Ignácem a dobře pak zamykaného v celách dvanácti přísných generálů. Není veliký, Balbínův krajíček. A okoralý je, nedá se jíst. Doctor theologus Matthias Tannerus, dvojnásobný provinciál a dvojnásobný rektor vysokého učení, deputant generálních kongregací, mu ho přesto závidí. Valdštejn o tom věděl. Neměl to Tannerovi za zlé. Dovedl si představit, jaké je to trpké a trapné soužení. Svoboda je tím menší, čím větší je moc. A pražský provinciál Societatis Jesu má velkou moc. I pražský arcibiskup má velkou moc. Sníh padal, čím větší chomáček, tím prudší pád.

– Nemůže se hnout. I vidět přestává. Už bude brzo konec.

Tanner věděl, že arcibiskup protěžuje Balbína, chrání ho, hádá se o něho, uváděje v pohoršení Prahu, Vídeň i Řím, v nemoci ho navštěvuje, peníze mu posílá, v tiskárnách za něho oroduje, nevoli

Tovaryšstva na sebe kvůli němu přivolává. Věděl také, že arcibiskup Balbína přeceňuje, že ho počítá k velkým duchům této epochy, a to Balbín není, Balbín je pilný, nadšený, nebojí se příliš, ale motá se jako moucha v českém krajáči, je celý u vytržení, vzýváje všelijaké nemotorné a bezvýznamné Pernštejny, Slavaty, Kaplíře, Trčky, je možná pečlivý historik a líčitel zbožných i hrdinských pradávných dějů a tuh, ale teolog je vesnický a filosof mizerný, pilnou hlavu i ruku má Balbinus, čisté a smělé srdce má, ale ducha provinčního, prostředního, jeden spis Cartesiův vydá za všech třicet jeho knih. Tanner také věděl, že arcibiskup Balbínovi závidí. Oba mu závidíme. Já mu závidím, že není a nechce být provinciálem. Valdštejn mu závidí, že nemusí být arcibiskupem. Valdštejn mu závidí a ctí ho. Já mu závidím a nesnáším ho. Valdštejn je lepší, jemnější. Je šlechtic. Tanner to všechno věděl a nezlobil se na arcibiskupa. Tušil, že i on má soužení. Že tajně a pošetile touží dosloužit ještě Balbínovi k smrti a potom vstoupit k augustinům anebo k bosákům a vzít hůl a vak a jít, někam, kde se hněte ovčí sýr a rostou olivy, do Brundisia, na Rhodos, do Svaté země, kamkoli. Jenomže pražský arcibiskup je jako ve vězení. Nemůže si jít bos a s holí ani přes nádvoří svého paláce. I pražský provinciál Societatis Jesu je jako ve vězení.

– Zařídím, co je potřeba.

Sníh padal. Čekal jsem zlaté jižní město a on padá sníh. Marastu přibývalo.

– Potkal jsem na schodech vašeho košumberského superiora. Ani mě nepoznal.

– Divíte se?

– Tolik jsem zošklivěl?

– Už je to věčnost, co jsme tam byli.

– Deset let.

– Pojedme se tam podívat. Chcete?

– Na Košumberk?

– Proč ne? Drží vás něco v Praze?

– Co by mě drželo?

– Pojeďte. Jako tenkrát. Bez důvodu.

– Ne. To nejde, doktore...

Tanner si představil, jak rád by teď jistě arcibiskup seděl v kočáře a ujížděl mokrým, stříkajícím sněhem.

– Nejde, já vím. Je tam psí počasí. Ale na jaře, platí?

– Platí.

Ani na jaře, ani v létě, nikdy, Jene Bedřichu. A co bychom tam taky dělali?

– Vzpomínáte si na hraběnku?

– Ještě je živa?

– Živa.

– Ona má šťastný život, vidíte, doktore. Ode všeho daleko, a sama. Co může být lepšího?

– Prý se jí daří špatně.

– Tomu nevěřte. Zestárla, sedí u krbu, stýská se jí a je šťastná. Ale superior je stejný, jako tehdy. Vůbec se nezměnil.

– Byl tady u mne. Opravdu, skoro se nezměnil.

– Pohádali jste se?

– Proč myslíte?

– Protože říkáte, že se nezměnil.

– Křičel jsem na něho...

– Závist je hnusný hřích, otče Matěji.

– Hnusný. A častý.

– Pozvete ho znovu?

– Koho?

– Superiora, kterému jste ukřivdil.

– Nepozvu. Není mu pomoci. Kdo strká prsty do ohně a necítí bolest, toho je třeba odtáhnout za límec. Je pomatený,

– Nebo statečný.

– I statečnému nakonec ruka uhoří. Ostatně košumberský superior nestrká do ohně ruku. Leda nehet malíčku. A ještě jenom v snách.

– Počkejte. Co je mi do košumberského superiora? Ale není lepší popálená ruka, která má smysl, nežli zdravá a zbytečná?

– Nemyslím, že by se věci řešily strkáním končetin do ohně. Spálená kůže smrdí.

– A čím se věci řeší?

Tanner mimoděk pohlédl na svoje ruce. Byly zdravé. A za půl roku budou zbytečné.

– Asi ničím, hrabě.

Valdštejn došel ke klekátku a podržel dlaň nad svíčkou, která ještě hořela. Pálilo to. Odtáhl dlaň a svíčku sfoukl. Pak tu ohřátou, suchou dlaň položil Tannerovi na rameno.

– Hodně jste na něho křičel?

– Já jsem nekřičel. Provinciál křičel. Nedívejte se tak vyčítavě, otče arcibiskupe.

– Arcibiskup se nedívá. Já se dívám.

– A co vidíte?

– Sebe.

Za chvíli pak už seděl Valdštejn ve svém širokém kočáře, bylo psí počasí a on vjížděl průjezdem do arcibiskupského paláce. Určitě tam na něho čeká hradecký biskup Talmberk. Už týden chodí a prosí o souhlas, aby směl putovat do Svaté země. Pěšky. Bezpochyby bos. Došel by sotva do Poděbrad. Je pomatený. Valdštejn věděl, že mu to nedovolí. Možná bude na něho i křičet. Ze všeho nejmíň se mu teď chtělo sedět v kočáře a vjíždět do arcibiskupského paláce.

Tanner nezařídil Balbínův pohřeb. Nebyla to už jeho starost. Otec Balbín stačil přežít ještě jednoho provinciála. Zemřel až na podzim, až v listopadu, a to už Tanner nebyl provinciálem, byl právě v Římě a o Balbínově smrti se dověděl až před vánoci, když se vrátil.

Vrátil se z Říma a nezavolal nikoho. Nebylo proč. Oheň byl příliš žhavý a Tannerova moudrost příliš studená. Ostatně nikdo na jeho zavolání nečekal.

Páter Had také nečekal. Páter Had dobře věděl, že zrnko naděje už není, že ani nebylo. Že zbývá už jen dokončit, co se začalo. Dolít džbán.

) XXIX (

I pokračovalo se horlivě v nesmyslné práci, jež vedla k vítězství.

Páter Had si znovu a s úporným sebezpytováním přečetl dopis svatého Ignatia o ctnosti, jejíž jméno je poslušnost. Poslušnost je rozkoš z odříkání, poslušnost je zápalná oběť, jíž se celý vnitřní člověk v plameni lásky přináší Stvořiteli. A v rukou svých představených bud člověk jako mrtvola. Kdo hřeší neposlušností, hřeší proti církvi. A kdo se církve zříká, je Kristův nepřítel. Pilný pastýř pak ukradené a zbloudilé ovce šviháním přivádí nazpět k ovčinci Páně. Páter Had si předsevzal, že bude sám sobě pilným pastýřem; že neodloží bič.

Na jaře se košumberský superior odebral do telčské koleje a vykonal tam velké, čtyřicetidenní duchovní cvičení podle návodu svatého Ignáce. Jeho exercitátorem byl páter Radvanovský; jen kvůli tomu přijel až do Telče. Čtyřicet dní strávil Vojtěch Had v prázdné cele, odtržen od všeho světa, ponechán sobě samému a Bohu, pokud jej nalezne; jen jednou za den vstupoval k němu jeho exercitátor, který ho sledoval, posiloval a radil mu. Čtyřicet dní žil Vojtěch Had v tichu a sklíčen vším, na co ze svého dosavadního počínání pomyslel. Všechno bylo zbytečně. Všechno bylo jenom přechávkání okolností, ke kterým došlo, aniž nechtěl nebo chtěl. Všechno nejisté a všechno prozatímní. Nenarodit se bylo by totéž. Klečel v polotmě, okno měl zastřené, ležel naznak a pozoroval klesající strop, stál na špičkách v dutině úzkosti a pokoušel se očistit své srdce od hříchu. Viděl pláň pekla, zaplavené rudým ohněm, viděl kalné prostory sublunárních sfér a viděl noční slunce, zčernalé jako žíněný pytel. Slyšel dusot koní s lvími hlavami a číchal plíseň hniloby a chutnal sůl z uschlých slz. A cítil, jak se mu škvaří kůže, neboť se dotkl ověnceného sloupu před sídlem Luciferovým. Drkotaje strachy, omámen tichem a tmou poprosil ke konci prvního týdne pátera Radvanovského, aby směl přistoupit ke generální zpovědi. Pak mu přinesli Nový zákon a svíce; už nebyl v cele sám. Vplul k němu Ježíš

Kristus na rybářské loďce, na voru z trámů, jež se spojují v kříž, na slovech evangelií. Páter Had stál u jeslí a sál vůni chléva. Na břehu řeky Jordánu spatřil Jana, syna Zachariášova, an křtí Ježíše. A radoval se, naslouchaje podobenství o marnotratném, jenž zahynul, ale byl nalezen. A seděl na prahu večeřadla, kde Kristus učedníkům lámal chléb. A třásl se, když praskla opona chrámová a zkrvavený Syn vypustil duši. A šel zpovzdálečí za Marií Magdalénou, jež potkala osamělého muže, a domnívající se, že je to zahradník, řekla jemu: Pane, vzal-lis ty jej, pověz mi, kdes ho položil. I řekl jí Ježíš: Maria! A ona řekla jemu: Rabbóni! A páter Had šel k oknu a strhl plášť, jímž bylo zastřeno. Vědro bílého, dubnového slunce se překotilo a vylilo se mu do cely. Vtom se objevil i páter Radvanovský, přikývl, sebral se země plášť a připomněl, že už je čas na Ignatiovo rozjímání o dvou praporcích. A Vojtěch Had se tedy vkleče vydal na cestu a posléze spatřil Jeruzalém a Ježíše, kterak sedí v kruhu přátel a vysílá apoštoly, aby učili národy a křtili je. A spatřil pole u Babylóna a na něm d'ábla, zahaleného v morový dým, kterak posílá do světa nesmírný počet démonů. A viděl pak, že proti sobě postupují dvě vojska s praporcí, v čele jednoho Ježíš, bojující král, v čele druhého Lucifer. A pochopil, že nelze zůstat uprostřed; že Kristus žádá rozhodnutí, že Kristus král požaduje čin. A slyšel slova pravého svědka k andělu církve Laodicenské a ulekl se jich.

– Vím skutky tvé, že ani nejsi studený ani horký. Ó bys studený byl aneb horký!

A pochopil, že nelze dál žít tak, jak žil; neboť už za svítání na sebe vojska narazí. A pravda trpí, snášejíc mnohá protivenství, ale jest. A je jen jedna. A jejím stvořitelem je král a jejím důkazem bude královo vítězství. Neboť pravdu nevede k triumfu neustálé myšlení, ale čin. Páter Had prožil potom dny a noci radosti, kdy se strožil k volbě, kdy se mu modelovala duše a s ní i ústa, aby co nejjasněji vyslovila své ano. Byl čistý a byl vyhladovělý. Vyšňořoval své nitro a svůj obličej pomazával popelem; chystal se do služby. Navlékal pancíř, hladil žerd' korouhve s barvami Pána; vyjížděl k polnímu tažení. Kulhavý don Iñigo Lopez de Recalde, zvaný Ignác z Loyoly,

první rytíř Ježíšův, dával mu poslední pokyny; praporec už se chvěly ve větru. Bylo to v hodině smrti a bylo to před tváří Boha a nejvyšších andělů. Páter Had vystoupil na pozlacené jeviště, kde pod baldachem, jež tvořila křídla jediné církve, stál trůn nebeského krále; a odevzdal se mu. Zvedl hlavu, pohleděl do blesku nejzávratnějších tajemství a řekl ano. A celý hořel touhou proměnit své slovo v čin; byl horký, přímo žhnul.

Nazítří ráno se rozloučili. Páter Radvanovský měl naspěch. I tak se už nenapravitelně zdržel, bůhví, proč musel vést exercicie tohohle ničemného superiora, a k tomu až v Telči. Potřeboval snad provinciál svého konzultora vzdálit z Prahy? Aby náhodou něco nezaslechl, s někým se ve dveřích jeho cely nesrazil? Tanner už pracuje ke konci. Tanner však není z těch, kdo tiše shrnou svoje věci se stolu a odejdou. Jenomže otec generál silně nemá Tannera rád. Dobře zná jména všech osmatřiceti, kdo loni hlasovali proti němu. Kdo chtěli rozštěpit Tovaryšstvo.

– Sbohem, otče Vojtěchu. Uvidíme se brzy v Praze. Nový provinciál si vás jistě zavolá.

– Ano.

– Čekáme všichni s velkou netrpělivostí.

– Ano. Nač?

– Na nového provinciála. Otec Tanner... však víte sám.

– Nevím nic.

– Bůh s vámi. Spěchám.

– Vyříd'te, prosím, otci Tannerovi, že mu děkuji. Že už jsem pochopil.

– A co jste pochopil?

– On už bude vědět.

– Vy znáte dobře otce Tannera?

– Dobře ne. Znáám ho dlouho.

– Na něčem jste se spolu domluvili?

– Ano. Totiž... ne. Říkal jen, že brzy pojedje do Říma a pak mě zavolá.

– Do Říma? Za kým?

- Nemám ponětí. Říkal jen, že se vrátí a pak o něm ještě uslyším.
- A já mu teď mám od vás vyřídit, že už jste pochopil.
- Ano. Prosím vás o to.
- Dejte si pozor, superiore.
- Na co?
- Na tajné spolky. Tovaryšstvo je nestrpí. Tovaryšstvo nechce být rozštípnutý strom.
- Na jaké spolky, reverende?
- Netvařte se hloupě. Radím vám, do ničeho se nepleťte. Sed'te na Košumberku a nikam nestrkejte nos. Ani exercicie vás nenapravily? Rozhodl jste se, nebo ne?
- Rozhodl.
- Ale k čemu?
- K činům.
- Ale k jakým činům?
- Užitečným pro vítězství církve.
- Známe tu vaši užitečnost. Chci je vidět, ty vaše činy. Pamatujte, že nesmíte hnout prstem bez vědomí svého představeného! Co je to za vzkaz, který posíláte Tannerovi? Odmítáte odpověď?
- Mým představeným je otec Tanner, reverende.
- Jak myslíte. Na podzim si vás zavoláme do Prahy. A já vám radím, do té doby mlčte a sed'te na místě, i kdyby si vás pozval Tanner nebo arcibiskup nebo kdokoli. Bůh s vámi.

A nastoupil do kočáru. Už zase nemá obličej. Páter Had zatřásl hlavou, jako by chtěl vytřepat jakousi škrábavou myšlenku. Pak sedl na koně a jel. Cesta byla příjemná, kvetly stromy, z lesů se kouřilo, brzo zapomněl na Radvanovského a stále jen přivolával onu chvíli, kdy klečel před trůnem přesvatého krále a hleděl do přesvatého blesku a řekl ano. Vezl si tu chvíli s sebou jako prsten, zapečený do chleba, jako karbunkl zabořený do srdce, jako záchranný člun.

A pomyslel si, že dosud nikdy nebyl šťasten. Až teď. Jel polními cestami, jel krajinou řídkých ovsů a roztroušeného kamení, jel proměnit své slovo v čin, jel šťasten vstříc své horlivé nesmyslné práci, na jejímž konci je vítězství.

V tom roce přijalo na Chlumku svaté svátosti přes deset tisíc kajců. Byli přesně spočítáni. Zpovědní cedulky vydával někdy i sám páter Had.

Šimon Hampl přitáhl tři kacířské knihy i s jejich majiteli; dva byli z Popovic a jeden z Luže. A vymáhal, aby se d'áblovu čtení veřejně spálilo. Páter Had knížky prolistoval, kacířsky zrovna nevypadaly, byla v nich zaříkávadla, jak se vyhání z těla červ a jak přivábit skřítku hospodářička a co se dělá, když kráva uštívá krev, ale Hampl vyváděl, ať si je tedy spálí, ovšem jen na dvoře rezidence, kdybychom dělali oheň někde na náměstí, ještě se nám budou smát. Šimon Hampl narovnal na dvoře velikou hranici, kolem ní rozestavil všechny školáky, knížky roztrhl a hodil navrch a dole podpálil slámu a roští, plameny šlehaly, děti zpívaly, Hampl stál u samého ohně, ozářený a nadšen, páter Had se díval z okna a vzpomněl si, že slíbil založit požár víry, a on tam dole hoří, ano, jen požárek, ale hoří, a já nic, koukám z okna a vzdychám. Neslíbil jsem čin? Tenhle je mi snad malý? Nedost vznešený? A já, já sám jsem snad velký? Zatoužil seběhnout dolů a postavit se vedle otce Šimona a zpívat, začerněný, ozářen, nějakou prostou píseň. Anebo držet kázání. Proti liknavcům, kteří koukají z okna, zatímco dole pochodují zanícené zástupy pod praporcem Krista krále. Ale oheň už dohořival. Přišel bych pozdě. Stál v okně a tiše si pro sebe zpíval tu píseň. Hampl dole rozdál dětem svaté obrázky a radil jim, ať se doma podívají po dalších takových knížečkách. Děti slibovaly.

O žních se zčistajasna za Domanicemi vzňala kvečeru rádečka žitných panáků. Šimon Hampl tam hned běžel, křičel, vyšetřoval, převrátil vzhůru nohama dvůr, hledal i po vsích okolo, v Srbcích nakonec vyšťoural kdesi ve stodole ze slámy dvě babizny a přivedl je do rezidence. Báby se dušovaly, že nic, lidé ze vsi jim dosvědčí, že tam žebrały o nocleh už zvečera, jsou od Holic a jdou na Chlumeček pomodlit se k Panence, ale Hampl prohledal poutnicím mošny a kromě padavčat a starých kůrek našel i pytlíky s podezřelými bylinami, báby bezelstně přiznaly, že byliny jsou léčivé, zázračné, že je po cestě prodávaly, aby neumřely hlady, když jdou na tak dlouhou

zbožnou pout', ale Šimon Hampl už věděl, kolik uhodilo. Zeptal se bab, umějí-li poslat oheň na dálku. Křižovaly se, že chraň Bůh. Ale on už věděl, že umějí. Vzbudil superiora a oznámil mu, že chytil dvě čarodějnice, co zapálily u Domanic. Páter Had, rozespálý, ho poslal za Chodtem. Hampl tedy hnal báby na Košumberk a budil správce, ještě byla tma. Chodt, rozespálý, otevřel okno, prohlédl si stařeny a mínil, že to snad počká do rána. Hampl vztekle hnal svou kořist zpátky do rezidence. Po cestě báby prohlásily, že si musí odskočit do křoví. Dovolil jim to a čekal. Čekal dlouho, ptáci zpívali, rozednívalo se. Pak si odplívl a šel za nimi, prolezl křoví, roztrhl si kutnu, ale báby nenašel. Byl by je možná ještě dohonil, on však usoudil, že v křoví jsou, ale učinily se neviditelnými, zaříkával je, strkal do křovisek krucifix, běžel do rezidence pro žehnanou vodu, vykrápěl nevinné trnčí, a to už byly báby někde málem u Štěpánova a Hamplovi po nich zbyly jenom dvě usmolené mošny. Ten den měly děti nový oheň, Šimon Hampl pátil d'áblovo koření, pak i mošny hodil plamenům, Čoudilo to a děti v čmoudu zahlédly satanášovu zkroucenou tvář. Páter Had přišel až dolů na dvůr, stál opodál a díval se.

Byly to docela malé činy. A vznešené ani trochu nebyly. Nicméně vedly k vítězství.

Svátek svatého Ignáce připadl v roce 1688 na neděli. Přišli hradečtí žáci a sehráli drama Kristus před Annášem. Latinsky. Lidem se líbilo, jaký má Annáš krásný zelený plášť a dlouhé vousy. A ve svázaném člověku poznali Ježíše a litovali ho. Poznali i Petra a domysleli si, že asi Krista zapírá. Jinak ale ničemu nerozuměli. Z kázání Šimona Hampla se toho také příliš nedověděli. Ignatius v pojetí Hamplově byl muž záhadný, zavilý a krutý. Tak asi líčí jezovity ti, kdo nás pomlouvají, říkal si páter Had. Lidé Hampla jakžtakž poslouchali, přešlapovali, zívali, ale nedivili se.

Na konci kázání převedl Šimon Hampl řeč na Pannu Marii, obrátil se k obrazu nad oltářem a žaloval Panně na zdejší lid. Nehoří vírou, jak by hořet měl. A prosil ji, aby ukázala vlažným věřícím, že od nich odvrací tvář; prosil ji o zázrak.

Po večeři požádal Hampl superiora o rozmluvu.

– Také jsem s vámi chtěl hovořit, otče Šimone. Snad víte, že v Tovaryšstvu je zvykem velká opatrnost, pokud jde o zázraky. Doporučují se jen přísně prověřené. Nezanedbávejte ten moudrý zvyk. A nestrašte lidi něčím, co se těžko může stát.

– Jak chcete, otče superiore. Dobrou noc.

– Vy jste mě ale žádal o rozmluvu.

– To nespěchá. Počkám do rána.

Do rána páter Had na všechno zapomněl. Zato Hampl nezapomněl. Už se superiorem o zázraku nemluvil. Šimon Hampl nikdy nepovažoval za nutné přespříliš mluvit. Jeho řečí byl čin.

Na den Narození Panny Marie vedl bosý Talmberk na Chlumeck obrovské procesí. I žáci z hradecké koleje přišli. I šest farářů. A lidé z dalekého okolí, všechno šlo proudem k Chlumečku. Proslýchalo se, že snad dojde k zázraku. Maria na obraze má prý promluvit, vyřknout proroctví, nebo snad krvavé slzy prý jí pokapou, kdoví, kde se ty řeči vzaly, kdo je roztrousil. V Luži se k biskupovu průvodu přidaly i městské cechy s prapory a sodálové pobožného bratrstva a školní dívky. A mezitím táhla i procesí z jiných stran. Češi i Němci od Litomyšle, horáci od Poličky, Herálce, mnozí vyšli už za tmy, bylo to, jako když se půl východních Čech dá do kolébavého, náměsíčního pohybu. Čekal se zázrak. Dole pod Chlumkem se zastavovaly kočáry a vystupovalo panstvo, urození členové kongregace, paní a panny, hejtmani, pážata. Jenom zdejší, košumberská hraběnka chyběla.

Stranou panstva, pod lipou, hlídal dráb muže v potrhaném oděvu. Když se objevilo čelo prvního procesí, dal správce Chodt znamení, dráb vzal svého svěřence za límec a strkal ho po schodech nahoru ke kapli.

Muž nebyl zdejší. Chytili ho včera ráno v Luži, primas ho dopravil do rezidence, páter Hampl ho vyslechl a potom odevzdal na Košumberk správci, ať ho zamkne. Výslech byl ovšem jalový; člověk mluvil jen německy, česky prý nerozumí, a tvrdil, že je kupec, cestoval ze Slezska do Vídně a byl oloupen a teď bloudí a pokouší se

dojít do Vídně pěšky. Byla to chatrná historka a Šimon Hampl víc věřil lužskému primasovi a hlavně lidem, kteří člověka chňapli a k primasovi dovedli. Ti vyprávěli, že chlap mluví česky docela obstojně, že chodí už kolik dní po Luži, i v krčmě sedá, hovor zapřádá, a nejvíc že ho zajímá, co se děje na zámku a žije-li paní hrabinka a jaká je a moc-li se stýká s jezovity. Spráce Chodt zkusil výslech ještě jednou a důkladněji. A člověk se přiznal. A bylo to přiznání tak podivné, že Chodt rychle poslal pro pátera Hampla, ať si poslechne a ať poradí. Člověk vypověděl, že je Slavata. Ne z košumberské větve. Vnuk Jana Slavaty, který po Bílé hoře odešel z Čech, žil v Dánsku, pak už ani nežil, jenom se potloukal, i jeho syn se potom potloukal, a vnuk už jenom bloudí, sem tam ho nějaký zapadlý baron pohostí a zase ho vyžene a on bloudí dál, někdy i žebrá, byl v Bramborech, v Sasku byl, ve Slezsku, a už neví kam, vrátil se do Čech, nejbližší slavatovské místo od slezských hranic je Košumberk, šel tedy na Košumberk, že ho tam snad nevyženu, před samou bránou ale dostal strach, toulá se po panství a už vůbec neví co a jak. Šimona Hampla ta historie nevalně zajímala. Počkal, až člověk domluví, a zeptal se ho stručně, je-li katolík. Muž se zajíkl. Hampl se zeptal znovu, hlasitěji. Muž pohlédl na dŕtky a doznal, že otec i dědek byli víry luteránské a on, pokud vůbec jakou víru má, zdědil ji po nich. Hampl přimhouřil oči. Už věděl, už ho přečetl. Agent. Predikant. Doporučil na noc zdvojnásobit stráž, šel se správcem do kanceláře a domluvili se.

Dráb strkal muže po schodech, blížila se hodina hrubé mše a mezi zahradami na kraji městečka už bylo vidět korouhve, průvod se kolébal do kopce a zpíval.

Hampl nevítal dole procesí; od toho je superior. Hampl stál už hodnou chvíli nahoře před kaplí a čekal. Když se objevil dráb s cizincem, štítivým prstem se kacíře dotkl a tlačil ho k zábradlí nad schody.

– Tady si klekneš. A až půjde procesí, budeš se křížovat a volat, žes přišel ze Slezska za naší svatou Pannou. Žes byl luterán a že se toho svinstva zříkáš. A prosíš, abys směl vstoupit do svaté římské

církve. A nesplet' to.

Muž mlčel.

– Jinak je s tebou zle. Klekni!

Muž klekl a zvedl ruku k čelu, jako by se chtěl pokřižovat. V půli gesta však ruka zaváhala, on si ji chvilku prohlížel, nadechl se a vstal. A oprášil si kolena a zůstal stát a mlčel. Dráb zvedl pěst a praštil ho do ramene. Muž padl na kolena. A to už se po schodech blížil biskup a za ním děkan a panstvo z kočárů a lužští konšelé a sodálové a cechy a děti s květinami a žáci s malou kapelou a všechen lid a nakonec páter Had. Muž u zábradlí klečel. Když šlo kolem něho panstvo, prohlédl si každého, nikoho nepoznával. Nevolał nic. Ani se nepokřižoval. Jenom jim záviděl. Šimon Hampl ho žáhl očima, ale už na něho neměl čas. Spěchal, aby byl při tom, až čelo průvodu vstoupí do kaple.

Vstoupil biskup a klekl před oltář. Vstoupili urození a rozsadili se do lavic. Nahrnulo se lidu, co se do kaple vešlo. A všichni se nejprve sklonili a pokřižovali a třikrát se udeřili do prsou a potom vzhlédlí k oltáři. A všichni strnuli. Obraz nad oltářem nebyl. Byla jen prázdná zed a skoba, černá, trčící, jako prst, který k sobě láká neštěstí.

Obraz ležel před oltářem pod schody. Malbou obrácený dolů. Povržený. Potupený. Všichni vzdychli úžasem. I biskup se ohlížel, co s tím, co to má znamenat. A Šimon Hampl se ujal díla. Přiskočil k obrazu, chtěje ho zvednout. Ale stala se zvláštní věc; ať se sebevíc namáhal, ať uchopil obraz z kterékoli strany, ať lomcoval vší silou, obraz se ani nehnul. Byl těžký jako náhrobní deska, lnul k zemi jako přiklížený. Hamplovi bylo znát na tváři, jak marně zápasí. Zděšen se rozhlédl. Celá kaple ho pozorovala, zezadu se lidé tlačili, ti vpředu ale spíše o krůček couvli; bylo to divné. Šimon Hampl kývl na kostelníka, zvedali spolu, snažili se aspoň špičkami prstů, aspoň nehty se dostat pod obraz, ale marně. Hampl si utřel s čela pot a znovu se rozhlédl. Spatřil správce Chodtu a bezmocným pohybem ho poprosil, ať jim pomůže. Zvedali tedy už tři, trhali ze vší síly obraz od země, jednou se zdálo, že trochu zapraskal rám, ale obraz tkvěl na místě, jako by trval na své potupě. Lidem v kapli začal běhat po

zádech mráz; děje se cosi nevysvětlitelného. Šimon Hampl se vztyčil, zavrtěl hlavou, pohlédl na své pomocníky, ti pokrčili rameny, pohlédl na biskupa, ten se jen díval na své bosé nohy a bezradně se mračil, prelát je vždycky v nepříjemné situaci tváří v tvář něčemu, co ještě není ani slavné miraculum ani směšná lapálie ani odporný podvod. Upřel pak bernardýni oči na Hampla a Šimon Hampl pokračoval v díle. Hmátl si oběma rukama ke krku, vzal za límec své kleriky a roztrhl ji až k pasu. Pak skočil za oltář a vrátil se s krátkým karabáčem a několikrát se silně švihl do obnažených prsou. Karabáč měl na koncích řemínků železné háčky; objevila se krev. Hampl mrštil karabáčem mezi věřící, klesl na kolena a čelem udeřil o dlažbu a snažil se rozedřít si dlaně o hrubý kámen. Třásl se a dýchal otevřenými ústy. Náhle vyskočil, a než se vydešení lidé vzpamatovali, už stál na kazatelně.

– Na kolena! Potupili jste Matku boží! Bili jste ji, až padla na svatý obličej! A pláče a nechce vstát. Jen pojd'te, jen si na ni ještě šlápněte! Dupejte po ní, plivněte si, ona se nebrání! Kdo půjde první? Už se bojíte? Na kolena!

A všichni klesli, jako když je pokosí. I hrabě Berka z Dubé klečel a krčil se a tiskl pysky, i starší cechu řeznického klečeli a báli se vydechnout, i děkan klekl, nakonec i biskup i páter Had, který zůstal vzadu a nevěděl dost přesně, co se děje, jen tušil, ale klekl též a přešel si dlaní po čele. Šimon Hampl vyvrátil hlavu k nebesům.

– Hořme vírou! Kdo nehoří, zabíjí Krista a jeho předivnou Matku! A trest už je blízko, nemáte potuchy, jak je blízko, boží hadi už nám lezou do vlasů! Smiluj se, královno andělů! Panno mocná, smiluj se nad námi! Panno dobrotivá, odpusť nám! Zdrávas Maria...

Zaklikatil se strach, jako požár vzplanulo zoufalství a vydalo dým proseb, žár modlitby. Lidé klečeli a prosili z hlubokosti srdce. Prosili o smilování. Prosili Matku, ať se vrátí. Ať zažene hady. Ať neodvrací tvář.

Šimon Hampl nechal doznít modlitbu, seběhl dolů, zvedl dvě děti, které tam klečely, docela malé děti, slaboučké, postrčil je k ležícímu obrazu a vyzval je, ať ho nadzvednou. Děti se sehnuly a zvedly

obraz. Hampl ho od nich vzal a sám, zlehka vylezl po žebříku, který už tam stál u stěny, a zavěsil obraz na místo. Celá kaple vydala jeden vzdech. Matka se smilovala. Zázrak. Spomoženo je. Hampl však neměl dost.

– Ukázala tvář, ale hněvá se. Vy nevidíte, jak se hněvá? Nevíte, proč? Vy necítíte smrad hříchu, který se sem táhne zvenčí? Ona ho ale cítí! A hněvá se, že máte ucpaný nos! Vy se usmíváte a před kaplí stojí kacír! Posel pekla! Ďábel! Pojd'te za mnou! Pojd'te a přivítejte ho!

Šimon Hampl rozrazil shromáždění a prodral se ven. U zábradlí tam ještě stál dráb a hlídal cizince. Hampl mu ho vyrval a postavil ho čelem proti zástupu, který se hrnul z kaple.

– To je on! Démon! Kacír! Chytili jsme ho v kapli! Matka boží tam ležela a on po ní dupal! On po ní tancoval! Co s ním uděláte?

Vyhrnuli se ven, spatřili ho, vystrašeného, potřhaného, a někteří se po něm sáпали. Nevěděli však, co s ním udělat. Šimon Hampl už byl rozběsněný do pěny. Věděl, co s ním udělat.

– Ukamenujeme ho!

A vlekl muže dolů po schodech a tam ho přitiskl zády k lípě. Muž si zakryl rukama oči. A mnoho lidí seběhlo dolů po schodech; začali sbírat kameny. A Šimon Hampl hodil první. I jiní hodili.

A přispěchal i páter Had a zůstal stát a díval se. A Hampl, upocený, uřícený, k němu přiskočil a podával mu kámen. A Vojtěch Had vzal kámen, potěžkal, rozhlédl se, polkl slinu a potom hodil.

Muž klečel pod lipou a chránil si hlavu. Lidé doposud házeli jen zdálky a nejistým obloukem. teď ale už šli blíž a začínali mířit. Muž křičel, že je z Čech a že se všeho zříká. Ale už bylo pozdě. Kámen už dopadl. A druhý. Najednou však stál před mužem biskup Talmberk a díval se mírným, nechápavým pohledem na napřážené ruce s kameny. Ruce klesly. Biskup se sklonil k cizinci a postavil ho na nohy. Sténal, motal se, celý nakřivo, ale žil. Biskup kývl na kostelníka a poručil mu, ať muže odvedou do nejbližšího stavení a ošetří mu rány. Pak se smutně rozhlédl, viděl, že ruce už jsou prázdné, kameny už z nich vypadly, opět se rozpačitě podíval na

svoje bosé nohy a šel nahoru do kaple sloužit mši.

O zázraku se potom dlouho všude mluvilo, Panence z Chlumku už nikdo neřekl jinak než zázračná. Mnoho chromých a poloslepých a utrápených za ní putovalo, za poslední nadějí. Klečeli na dláždách a věřili, že se něco stane. Změní. Že přece není možné, aby život zůstal tak, jak je. A pak se vlekli domů a byli šťastni, neboť měli víru. A to byl bezesporu zázrak. Bylo to nesmyslné a bylo to vítězství. A Šimon Hampl byl nepochybně jeho strůjcem.

Jenom Marie Maximiliána se od té doby na Chlumku neukázala. Chodila do Luže ke Svatému Bartoloměji. I Samuel Horecký s paní Zuzanou tam chodil. Také dost lidí z pivovaru a ze zámku. Říkali, že je lužský kostel lepší, služby boží jsou v něm klidnější, bez křiku, bez tyátro, bez věčného achání chromců a kňučení děveček s bolavým zubem, i farář je při zpovědi hodnější než černí otcové a vůbec je v lužském kostele ticho, mír a nečpí to tam tolik hnojem z dřeváků. A co je nejpěknější, že tam chodí paní hraběnka, vyhnali ji z Košumberka, vystrnadili ji i z Chlumečku, jenom ať vidí, nejsou na ni ještě všichni jako psi, jsou ještě takoví, co si s ní rádi pobudou, alespoň v kostele. Ke Svatému Bartoloměji se začal scházet věrný houfek lidí, měšťané i dvořáci. I oni byli pobožní. I jejich víra byla správná, římská. Měli jen rádi klid a nezdálo se jim, když se odbíhá od služeb božích, aby se někdo utloukl kamením. A neměli ani neradi, když se o nich povídalo, že jim Chlumeček nevoní a že jsou kamarila staré hraběny. Patres si toho brzy povšimli a usoudili, že to není dobré.

O zázraku s obrazem se všude a dlouho a nahlas mluvilo. O příhodě pod lipou se spíš mlčelo. Nebyla to moc slavná příhoda. I biskup si ji radši nechal pro sebe; do smrti nepochopí, proč se do toho pletl a kde vzal tolik odvahy. I Šimon Hampl na ni jaksi zapomněl; ani otci provinciálovi o ní nenapsal. I když nevídáno, o pár kamenů, chlap stejně ještě ten den utekl, ovázali ho, dali mu obklady a něco jíst a on se vzpamatoval a utekl, ani ho nestíhali, bylo to všechno dost trapné, nikdo se k tomu potom nechtěl znát, člověk zmizel a našli ho až za kolik týdnů v lese nad Roubovicemi,

zalezlého v nízkém smrčí, už dávno mrtvého, plného mravenců a bílých červů. Všem ho bylo nakonec velice líto. Říkalo se, že to byl tajný český král. Šimon Hampl na něho zapomněl.

Páter Had nezapomněl. Na sebe nezapomněl. Jak vzal kámen a hodil. Jak konečně nestál, nekoukal zpovzdáli, jak se odhodlal. A často si tu chvíli připomínal. Často odtahoval ruku od těla a představoval si, že v ní má kámen. A připadalo mu, že ta ruka není jeho. A trochu se sám sebe štítil. A trochu byl na sebe pyšný. Stále a stále se nutil myslet na tu chvíli, prožít znovu ten pocit ruky s kamenem. Bylo to odporné. Ale byl to čin. A páter Had už věděl, on koneckonců už dávno věděl, že činy, na které je mu dáno rukou dosáhnout, jsou činy malé a nikoli neposkrvněné a pachut' na jazyku po jejich vykonání nebývá příjemná. Páter Had ale konat činy slíbil a chtěl. A jiných nebylo, A vítězství už bylo neodvratné. Všechna drobná a zmoklá stvoření už vcházela do zlaté brány a mířila k růžovým vodotryskům a k věžím s dunícími zvony. Stvoření kráčela s úsměvem, s očima blaženě zavřenýma. A brána se už za nimi brzy začne zavírat. A všichni zůstanou uvnitř, zpívající a mávající kohouhvemi; kdo nevešel, zemře. Nebude nikoho, kdo by před branou, sám, zmaten a vyvržen, křičel, že se před ním na vyprahlé planině leskne město plné vody, zpěvu, lidí, korouhví, a že je to past.

) XXX (

Musím Vám napsat, urozená sestro moje, že věci člověka se mi zdají být zašmodrchané a nemající konec ani začátek. Už je zas advent, čekáme Spasitele, černí panáčci ohlašují příchod naděje. Zdá se mi, že tráva má déšť a psi mají měsíc, i zeď má vlhkost, která ji oloupává, a tedy všechno má nějaké povyražení i nějaký předmět sobě odporný a něco se neustále děje. Co však má člověk? Byl u mne nebožtík náš otec, chováte-li pak ho ještě v paměti? Hovořil o mnohém, co bylo, jest, co bude. Ale musím říct, nepotěšil mě. Řeč jeho byla nic, nic, šedivé ploužení.

I jiní u mne byli, spousta jich přichází. Jsou tak bezmocní, protože jsou umrlí? Ale co živý člověk? On se bojí a bojí se, a nakonec? Kdyby aspoň bylo o co se bát. Já už se bojím jen černých panáčků. A Boha, protože nevím. Ale o co se bát, to věru nemám. Už je zas advent, přijde Syn a snad ani nebude, koho by tady spasil. Hádám, že i Bůh má veliké trápení a převelkou noční opuštěnost. Až splynem s Bohem, sestro má, přejde na nás navěky jeho trápení a jeho opuštěnost, proti nimž to naše nynější je jen prologus komedie? Nelze to ani domyslet. Zima je u nás zatím mírná. Věci jsou zašmodrchané a my je necháváme tak. Úlevné ovšem je, že kamení nám patrně rozumí. Lidé ne. Bylo by úplné ticho na světě, nebýti kamenů. A nikdo by nám nerozuměl. Zima je zatím mírná, jenom k ránu přimrzá. Nového nic není a nemám, co bych psala. A co je nového, je tak bídné, že se tomu oči a uši vzpírají. Takže to není. Konec, a dost. Někdy si připadám jak ovce, řezník ji drží mezi koleny a v ruce má nůž. Už mnoho let ji drží mezi koleny. Nespěchá, protože ví. Mizerné čekání. Jak jsem to mohla snášet? Jak to mohu snést? A jak to mohlo dojít až sem? Někdy mi připadá, že není možné, aby už byl konec. Když přece život ještě nezačal. Objímám Vás a modlitbami svými se Vám poroučím.

– Čekám tu na vás, Milosti.

– Už dlouho?

– Malou chvíli.

– Vypadáte, jako když tu stojíte odjakživa. Co byste chtěl?

Na nebi ještě blikala hvězda, potom ji přikryl zmrzlý, chřestící mrak.

– Chodíte sama na mši svatou?

– Paní Zuzana stůně. Stalo se něco? Vypadáte špatně, superiore. Co jste mi chtěl?

Šli úzkou uličkou, jež vedla od Svatého Bartoloměje k náměstí. Křupal jim pod nohama led na nočních kalužích. Na rynku u masných krámů zastavila kára, v pruhu světla z nedovřených dveří se mihl člověk, nesl půlku telete. Ozvaly se tlumené rány a křik. A z

pekařova okna se vyvalil ranec páry a utíkající noc si ho odvěkla do kouta za kovárnou a bylo ji slyšet, jak z něho cucá chlebovou vůni a mlaská a podupává ozáblými tlapkami. Pak spadly necičky, opřené o zed, a zapištěla krysa.

– Proč chodíte sama na mši svatou, Milosti?

Ostatní už se umoudřili. Patres u nich vykonali návštěvu a věrný houfek si domyslel, že klidu a ticha je vždycky jenom do času, a pokorně našel cestu zpátky na Chlumeck. A u Svatého Bartoloměje sedávala Marie Maximiliána o nedělích s paní Zuzanou a jejím chotěm Samuelem, který nejpozději při CREDU usínal, a o všedních dnech tam obyčejně seděla sama. Seděla vzadu v lavici, farář sloužil tichou mší a v kostele bylo jako ve skleněné jeskyni, kam nedoléhá ani vzdálené zaskřípění koleček, na kterých venku hrčí bláznivý a morovitý svět.

– Vám to snad vadí, superiore?

– Nelíbí se nám to. Ani Bohu se to nelíbí.

– Mému Bohu je lhostejné, kam chodím na mši. Ten váš se už zase hněvá?

Začali potkávat lidi, kteří šli z Chlumku, z rorátů. Bylo jich mnoho, skoro celé městečko. Pospíchali, byl jich hustý zástup, všichni šli shora, od Panenky Marie, které se už zanedlouho narodí Kristuspán. Proti nim, při zdi, aby do ní nevráželi, šlapala po nočních zmrazcích jejich bývalá vladařka a za ní mrzutý stín, jejich nový vladař, košumberský superior.

– Bůh je pro všechny jeden a nic mu není lhostejné. A hněvá se.

– U vás na Chlumku se pořád někdo hněvá. Bojím se tam.

– Všichni tam chodí.

– Všichni se bojí.

– Čeho?

Došli až k brance hraběnčina domku. Vtom Marie Maximiliána spatřila na cestě tmavý kámen, omletý téměř dokulata, připomínal zčernalou dětskou pěst. Shýbla se a zvedla ho. Páter Had mimoděk u couvl. Ona však kámen nacpala do své taštičky a otevřela branku. Páter Had náhle zatoužil, aby ho pozvala na snídani. Ale hraběnka za

sebou zavřela a mezerou mezi laťkami se na něho ještě podívala, trochu jako když se mu vysmívá a trochu jako když jí ho je líto.

– Vás se bojíte. Vás. Vidíte, a popovídali jsme si. Za nějaký rok na mne zas počkejte. Vy ale vypadáte moc špatně, superiore.

– Vaše Milosti, Tovaryšstvo Ježíšovo považuje za nevhodné, že pomíjíte naši kapli. Žádáme vás, abyste chodila na Chlumek.

– Ano, já se vás taky bojím. Ani z Boha už nemám tolik strach, ale z vás mám. Nerozumím vám a bojím se. Pročpak musím chodit na Chlumek?

– Dáváte vadný příklad. Lidé o tom hovoří. Není možné, abyste dělala něco jiného než všichni ostatní.

– Že není možné? Ano, asi máte pravdu. Ono ledaco není možné. A házet kamením taky musím jako všichni ostatní?

– O tom jsem nemluvil.

– Pamatujte si, superiore, kamenům Bůh nedal vyrůst, aby se jimi házelo. Kamenům dal vyrůst, abychom je poslouchali. Abychom slyšeli, co hovoří. Aspoň vás už mrzí, že jste házeli? A opravdu to byl Slavata? Představte si, třeba to byl můj syn, superiore. Běžte domů, vypadáte moc špatně. Já nevěřím, že to byl Slavata. Ale někdy si zas myslím, jestlipak to nebyl můj syn? Já jsem měla syna. víte? Copak jste mi vlastně chtěl?

– Čekáme vás příští neděli na Chlumku.

– Čekejte. Možná přijdu. A možná nepřijdu. Spěcháte? Řekněte, už jste našli otce Křížulku?

– Otec Křížulka je tři roky mrtev.

– Mrtev? Vy jste ho přece našli? A mrtvého?

– Nenašli jsme ho.

– A proč myslíte, že je mrtev?

– Nic jiného být nemůže.

– Že nemůže? Ano, asi máte pravdu. Nikdo nemůže. Běžte, já vidím, že spěcháte. A pozdravujte otce Křížulku.

– Říkám vám, že je...

– Však já vím. Pozdravujte ho.

– Nezapomeňte, co jste slíbila.

– Přijít na Chlumeck? Ba ne, neslíbila. Možná, že přijdu. Možná ne. Já se ještě poradím. Můj Bože, kam vy tolik spěcháte?

– Poradíte se? S kým?

– Přece se svými kameny. Já se jich zeptám. Něco se vám snad zase nelíbí?

– Dejte mi ten kámen, Milosti.

– Jaký kámen?

– Ten, co jste prve sebrala.

– Kdepak, ten nedám. Ten je hodně obroušený, podívejte se, je starý, moudrý, už se na něj těším. Co že jste mi chtěl?

– Nic...

– Škoda. Sbohem, superiore. A přijďte, až si vzpomenete, co jste chtěl.

Na Chlumeck Marie Maximiliána o příští neděli přišla. Snad jí domluvil i kámen. Určitě jí ale domluvil lužský farář Sechtenmajer. Farářovi předtím domluvili patres z rezidence. A farář naslouchal pozorně; byli to vladaři panství, a tedy i patroni nad jeho obročím. Pozval si hraběnku a smutně si s ní povídal. Souhlasila. Příští neděli ráno přišla s paní Zuzanou na Chlumeček. Páter Had hraběnku před kaplí vládně pozdravil a k paní Zuzaně se přitočil, když se při odchodu opozdila u kropenky, a požádal ji, ať za ním co nejdříve přijde do rezidence; v zájmu Její Milosti. Hraběnce ať o tom ale zatím neříká. Věc je vážná a spěchá.

Zuzana Horecká šla do rezidence hned odpoledne. Byla zvědavá a měla starost, co vážného je s hraběnkou. Nechali ji chvíli čekat a pak ji zavedli do místnosti, kde seděli všichni košumberští otcové; v čele superior, vedle něho Šimon Hampl, po levici páter Dačický, a stranou ještě jeden, nový, páter Pech, měl před sebou papír a zapisoval.

– Její Milost hovoří s kameny. Co o tom víte? Zuzaně hned světlo, že je husa, že sem chodit neměla.

– S kameny se dá hovořit, velebnosti?

Zuzana Horecká dobře věděla, že hraběnka má doma celou hromadu kamenů, maličkých, větších, bílých, tmavších, ostrých,

omletých, že je v jednom kuse přerovnává, že si je rozestavuje před sebe na stůl jako rodinu, že je čistí a hladí a prohlíží, a když je sama, že s nimi hovoří. Paní Zuzaně to nijak zvlášť divné nepřipadalo; hraběnka měla čím dál víc takových bezútešných zvyků, někdy psala dopisy a zas je páčila, někdy se rozplakala uprostřed řeči, bez důvodu, a nebyla k utišení, někdy chodila v noci po domě, potmě, a někoho jako by tiše volala, a někdy až do svítání seděla na posteli a mluvila nahlas bůhví s kým. Děvečky se u ní rychle střídaly; tvrdily, že v domku straší a Její Milost že má cosi s dušemi umrlých. Kameny ještě zdaleka nebyly to nejhorší. Mimoto paní Zuzana věděla, že mluvící kameny bývají. I mluvící strom bývá. Nebo brouk. Na tom není nic podivného. Jenomže tihle sušení mniši všechno přejinačí. V každé tmě vidí sviní rypák a hned běží se svíčkou, že budou pálit štětiny.

– Má doma kameny, nebo nemá?

– Kameny má. Hraje si s nimi. Ona je už někdy jako dítě, proč by si nemohla hrát s kameny? Nikomu tím neškodí.

– Ale ptá se jich a ony odpovídají!

– Kameny?

Zuzana Horecká zapřela, co mohla. A rovnou z rezidence šla za hraběnkou a přemlouvala ji, ať kamení vyhází, černí si něco vymýšlejí, vždycky si vymýšleli, a z černých nic bílého nepojde, ještě z ní udělají čarodějnicí. Marie Maximiliána nevyhodila ani kamínek. Jen se pak často zamykala a zastírala okna. A s dušemi si povídala pošeptu.

Na Chlumeck ale chodila poslušně. Poslušně zavěsila i pozlacené srdce k zázračnému obrazu. Stěna už byla plná až nahoru k římsě. I ke zpovědi chodila Marie Maximiliána zase na Chlumeck. Stávala znovu v řadě a klekala k mřížce a vyznávala se z hříchů páteru Dačického, páteru Pechovi, a odpovídala na jejich přísné otázky. O svých tajných, šeptaných rozmluvách jim ale neříkala; Bůh o tom ví, on sám k ní skrz kameny a stíny hovoří, zpovídat se z toho je zbytečné. Páter Dačický a páter Pech hlásili superiorovi, že k podezření není důvodu; ve stavení dole pod Chlumkem bydlí žena

zajisté trochu pomotaná na duchu, ale že by tam přebýval i démon, nezdá se být pravděpodobné. Páter Had si oddechl.

Šimon Hampl si neoddechl. Přikývl, že ďábel se zatím u té ženy vymítat nebude, promluvil si s hraběncinými děvečkami a zjistil, že jedna z nich je dívka nadobychej pobožná, která se ďábla řádně bojí a cítí jeho sirný dech i paterou zdí. Pochválil ji a pak ji často potkával. Věděl všechno a čekal.

Na Veliký pátek roku 1689 vyšel z kaple na Chlumku průvod, jaký tu ještě nikdo neviděl. Sodálové bratrstva, všichni v potrhaném a zašpiněném oděvu, kráčeli za obrazem Matky boží, zastřeným černou rouškou, všichni bosi a všichni s trnovými korunami na hlavách. Průvod šel mlčky, z kapie ho doprovázely úderý na klepadlo. Někteří sodálové si mučednické koruny nasadili jen opatrně, zlehka, jiným tekly po spáncích a po obočí pramínky krve. Ale všichni měli trnové koruny kolem hlav a všem obestíralo oči jedno tajemné zoufalství a jeden temný, nerozluštitelný děs, neboť Syn boží je přibit na kříži a bude vržen k nohám smrti namísto nás, on nevinný a my vinni vším, my všichni, rovni sobě v bázni, v strachu, v hrůze, v tmě.

V průvodu šla i Marie Maximiliána. Nohy bosé a na hlavě trní a tenkými, klikatými courky krve pokreslenou tvář. Trnovou korunu na hlavu a vést ji kajícím průvodem! Spatřila by se, slepá, v zrcadle očí strašlivého Boha! Páter Had ji zahlédl, jak jde a nese hrubý kříž, v srdci ho nese, a ten je ze všech nejtěžší. Na všechno došlo. Už ji vedou. Trní má na hlavě a přišlo stáří a mlčení a v domku za vrátky už na ni možná kdosi čeká, a není to Hypnos s naolejovaným ramenem, je to anděl v šedivé lněné košili, tichý anděl smrti, pokorný anděl konce, který ji vezme za ruku a řekne dobře, bylo, neohlížej se a Pojd'. Ukazuje se, že jsme této ženě neublížili. Bůh moudře spojil naše kroky s jejími. Přilákali jsme ji na cestu pokory, přivádíme ji pod trnovou korunou do náručí laskavého anděla. A ona tím zkrásněla a stala se člověkem, rezným jako látka na rubáš, vznešeným jako mramorový práh katedrály, člověkem stvořeným k obrazu božímu, jehož se nemůže dotknout bláto hanby a potupy.

Kdybychom jen proto přišli na Košumberk, nepřišli jsme nadarmo. Oklikami a trápením, ale přivedli jsme ji nakonec k pravdě. Páter Had cítil velkou radost. Anebo aspoň úlevu. A zastyděl se, že ji podezíral kvůli kamenům. Ona už kráčí do vysoké brány. Chůzi má dětskou a oči zavžené. Ona zemře; ona už brzy zprůsvitní. Přivedli jsme ji k Bohu a Bůh se o ni postará. Oddechl si. Zanedlouho pak ohlásil Šimon Hampl, že hraběnka má styky s nečistými silami. Páter Had se mu vysmál. Hampl přivedl děvečku a ta vše dopodrobna vyličila a odpřisáhla. Páter Had zakázal pokračovat v takovém špinavém slídění; půjde za hraběnkou a sám dosvědčí, že její rozum je možná zesláblý a vrací se do prostého věku dítěte, ale její duše je čistá, pokorná a boží.

– Vaše Milosti, dejte vyhodit ty kameny. Darmo přivoláváte podezření.

Kamenů byla plná světnice. Na stole, na klekátku, pod postelí, všude kámen.

– Vy máte nějaké podezření, superiore?

– Já nemám. Ale jiní mají.

– A jaké?

– Že prý s kameny mluvíte. Nevím, kdo přišel na ten nesmysl.

– Ale já s nimi mluvím, superiore. Jakýpak nesmysl? Vám to snad smím povědět, když nemáte podezření. Já s nimi opravdu hovořím.

– Jistěže, Milosti. Paní Zuzana vypověděla také tak.

– Paní Zuzana? A komu? A co vypověděla?

– Nám. Že je to dětská hra. Ale někteří lidé jsou hloupí a podezíraví. Dejte pryč ty nešťastné kameny.

– Nedám. A vy jim vysvětlíte, že je to dětská hra, když chcete. Já jsem přece pomatená, o tom každý ví. Co říkají ti vaši hloupí a podezíraví lidé?

– Že k vám chodí d'ábel.

– A vy tomu věříte?

– Nevěřím.

– Děkuju vám, superiore. Nevěřte jim. Nikdy jim nevěřte. Smím vám všechno prozradit?

- Smíte.
- Ke mně chodí Bůh.
- Skrze kamení?
- Taky skrze kamení. A skrze průvan. A skrze duše nebožtíků.
- A jaký je ten Bůh?
- Divný je.
- Má podobu?
- Mívá. A různou. Někdy je jako list. Někdy jako nůž. Někdy sedí ve tmě, někdy poskakuje v plameni. A někdy padá shůry, jako by se skála roztrhla.
- Často je v plameni?
- Nevím, jak často. Víte, já obyčejně zavřu oči. A jenom poslouchám.
- A co vám říká?
- Všecko.
- Věci budoucí?
- Někdy. Ale spíš minulé. Ty mě víc zajímají. Na budoucí se ho neptám. Já jsem nikdy neměla ráda věci budoucí. Co se na mne tak díváte ? Vám se už zase něco nelíbí. Řekl jste, že vám smím všechno prozradit. Že nemáte podezření. Máte? Já se vás už zas bojím, superiore. Jděte pryč. Neberte mi kameny. Nemáte zdání, jak se s nimi dobře hovoří, líp nežli s vámi. Nezlobte se, ale líp.
- Páter Had zvedl jeden kámen, škrábl do něho nehtem a rychle přičichl. Ano. Čpěl sírou.
- Odpusťte. Už půjdu.
- Spěcháte? Neměl jste sem chodit, superiore. A já jsem měla mlčet, vidíte? Jak vy už jste dlouho na Košumberku?
- Dvaadvacet let.
- Dlouho. Moc dlouho. Neměl jste sem chodit. Běžte už. Odnese mi kameny? Ne? To jste hodný. Ani byste je nepobral. Děkuju, superiore. Už se vás tolik nebojím. Řekněte mi ještě, co je s otcem Křižulkou? On tady u mne býval. V noci. Přišel, sedl si a plakal. Ale teď už se neukazuje. Vám taky ne?
- Sbohem, Vaše Milosti. Spěchám. Přijdu jindy.

Přišel. Přišli všichni košumberští patres. Přišli se zaklínací knihou, vstoupili bez zaklepání, prošli dvůr i celé stavení, vykrápěli a vykuřovali a zpívali latinské modlitby, ze kterých prýštil děs. Pak jí přikázali pokleknout a páter Had na ni vložil ruce a opět se modlili jménem Boha, vypalujícího sliz a sněť, jménem veškeré církve, jménem Ježíše Krista, jenž přijde soudit živé i mrtvé i svět ohněm, v den Páně, v onen den, který se připlíží jako zloděj v noci a v kterém nebesa prudkostí vichru pomínou a živlové se pálivostí ohně rozplynou a země i věci, jež jsou na ní, vypáleny budou a ďábel poběží popelištěm, nevěda kam by se skryl.

A ona klečela, polita hanbou, poprskána slinou, postříkána žehnanou vodou, potopena a potupena. A ještě než omdlela, vykřikla a v hrůze ukázala pode dveře, neboť zahlédla malého, břichatého, nahého ďábla, jak se souká do škvíry a mizí. I Šimon Hampl ho zahlédl. Sklápí knihu a významně pohleděl na superiora. Páter Had ďábla neviděl, ale také poznal, že to stačí, že už je po všem. Udělal nad omdlelou kříž a zavolali paní Zuzanu. Rozkázali, že hraběnka musí držet přísný půst. Jinak že už je všechno v pořádku. A odešli.

Odpoledne přijel kostelník s trakařem pro kamení. Hraběnka ležela a ani nevnímala, když jí pod postelí šťáral holí a když po hrstech vynášel její poslední rodinu, její přátele a pážata a posly, její slyšící hluché, její mluvící němé, její živé mrtvé, maličké, větší, bílé, tmavší, ostré i moudré omleté, které už znala i jménem, kteří věděli všechno, kteří ji slyšeli líp a odpovídali jí laskavěji než regimenty horlivých a rozpálených křesťanů. Kvečeru poprosila o trochu vody, o světlo a o svůj nebeklíč. Ležela a modlila se.

Ležela celé léto a celý podzim a až do vánoc. Modlila se, četla si, spala, umírala a zase přicházela k sobě. Břichatý ďábel už se neukázal. O vánocích začala chodit po světnici a Zuzana Horecká poprvé uvěřila, že odvary pomohly a že hraběnka asi neumře.

Ráno na Bílou sobotu oznámila paní Zuzaně, že půjde do kaple na Vzkříšení.

– Do které kaple, Milosti?

– Do naší přece, na Chlumeck. Je to zvláštní, ale stýskalo se mi po

ní. Půjdu říct Panně, že už je to se mnou lepší. Snad mi odpustí.

– Tam už je ale prázdné. A střecha už je děravá.

) XXXI (

O Květné neděli byly v kapli na Chlumku poslední služby boží. A odpoledne, přesně o třetí hodině, vycházel z kaple páter Had v modrém ornátu a za ním všichni tři patres, lidé venku přihlíželi, se starou kaplí je tedy konec, nahoře se houpal zvon, nebyl to velký zvon, hlas měl skoro jako umíráček, páter Had vynášel nejsvětější svátost oltářní a patres zázračný obraz, bylo to jako při požáru. Věčnou lampu uhasili a velebnou svátost i obraz odnesli do rezidence. Nazítří ráno sňali zvon, rozebrali oltář a vyklidili kapli. Voskové uši a oči a stříbrné řetízky a destičky s děkovnými nápisy poodnášeli v nůši. A potom už začaly se ztřechy padat šindele a brzy padal i krov a štít a omítka i osm zlatých písmen, lidé přicházeli a dívali se, bourají Chlumeček, škoda kaple, kdoví, jaký bude chrám, veliký, nový, nic nového k dobrému nebývá. Šimon Hampl tahal trámy a pomáhal rozkopávat zdi, páter Had seděl v rezidenci a počítal, jen holá stavba bude stát třikrát tolik, nežli on zatím má, a stavět se bude nejmíň čtyři roky, možná šest, šest roků stavět, patnáct roků shánět peníze, a mně bude příští únor sedmapadesát, do smrti tedy už budu jenom stavět chrám a shánět peníze, přišel jsem pást tvé hubené stádo, Pane, a nenapásl jsem je a už je nenapasu, propust' svého pastýře, on nemá čas na tvoje vrtohlavé ovečky, on musí stavět chrám a shánět peníze.

Když Marii Maximiliánu přivedli nahoru na Chlumeck, bylo tam už jen zbořeníště. V hromádce rumu se leskly kousky pozlacené omítky. Snad byly z osmi písmen. A jenom já budu vědět, která je to Marie. Nic nevíš, Františku Kryštofe, komoří nad pekelnými stříbry, nádobo rozvalená. Podívej, cos mi postavil.

Měla velikou chuť sebrat si aspoň pár kamínků. Už se shýbla. Ale ucukla, neboť spatřila vedle své ruky černou podešev. Zavřela oči a

uviděla d'ábla s nahým břichem.

– Pomůžete nám stavět, Milosti?

– Stavět? A co?

– Náš chrám.

– A nebojíte se, že vám ho zašpiním? Mám nečisté ruce. Páchnou mi po kamenech.

– Přivezem jinší kameny. Ty vám je odřou a očistí. Šimon Hampl se smál, jaký žert se mu podařil. Marii Maximiliánu napadlo, že to vůbec nebyl žert. Když odvozili sutiny a vykopali základy chrámu a začali vyzdívat krypty, objevila se jednou ráno na staveništi, přes šaty měla pytel jako zástěru a hlavu ovázanou černým šátkem. Zuzanu Horeckou poslala domů. A šla za Šimonem Hamplem, který tam dohlížel, a požádala ho o práci. Hampl se zarazil, ale pak usoudil, že kajícníkům nelze bránit v žádném konání, jímž na sebe chtějí upoutat pohled odvráceného Boha. Tím spíš nelze bránit hraběnkám, zachtělo-li se jim trochu si odřít kůži na dlaních. Ukázal jí, jak se přidává zedníkům. A ona přidávala skoro celý den, byly to těžké kameny, dobře odíraly kůži, přidávala a zedník vyzdíval, sklípek dělali šest loktů dlouhý a čtyři lokte široký, dvě rakve se tam pohodlně vejdou, říkal zedník, možná i tři. Přepočítal se. Sklípek byl jenom pro jednu rakev. S jednou náhrobní deskou. A s jedním nápisem. Illma DD Maria Maximiliána Eva T. Hisserliana, nata com. de Sora, donna in Kossummergo, templi huius et resid. fundatrix. Ale to všechno mělo ještě svůj čas.

Zavolali superiora, že na staveništi je už od rána hraběnka a přidává zedníkům. Přišel a chvíli ji pozoroval. Pak se ohlédl na spokojeného Šimona Hampla, vzdychl, sestoupil dolů do sklípku a poprosil ji, aby směl pokračovat místo ní.

Taktak že došla domů. Zuzana Horecká jí celý večer koupala ruce v heřmánku. Na druhý den, zedníci ještě dojídali ranní kus chleba, byla už Marie Maximiliána na staveništi.

– Jak se vám spalo, Milosti? Šimon Hampl zářil radostí, že ji vidí.

– Dáte mi práci?

– Neměl bych. Superior se zlobí.

– Nebojte se, superior sem teď dlouho nepřijde. Vozila písek. Míchala maltu. Den co den, sotva vyšlo

slunce, už byla nahoře. Práce nadělala pramálo; i s poloprázdným kolečkem se potácela a co chvíli si musela ofoukat ruce, plné prasklých puchýřů. Ale brzo se všude povídalo, že hraběnka činí velké pokání, zřekla se navždy ženicha s kopytem a pomáhá stavět chrám. Chodili se na ni dívat. Páter Had opravdu dlouho nepřišel. Věděl, že nahoře na Chlumku hraběnka vykonává svou veřejnou sebetrýzeň, vždycky přeháněla, večer ji musí Zuzana Horecká podpírat, když se vleče domů, dlaně má do krve a prsty zkroucené a stržený hřbet, v noci naříká, mažou ji mastmi a na oči jí dávají obklad, aby ráno zaspala, ale sotva vyjde slunce, vychází i ona, černá, zedřená jde po staveništi jako strašidlo a hledá Šimona Hampla, který se na ni už zdálky směje. Páter Had nijak netoužil vidět to drásavé divadlo, sedal v rezidenci, počítal vozy kamene, vápna a nahoru posílal admonitora.

– Hraběnka s tím ještě nepřestala?

– Přichází každý den.

– Víte, že si to nepřiju.

– Upozornil jsem ji.

– Nemám rád takové spectaculum. Je mi odporné.

– Je zbožné, otče superiore.

– Mlčte. Jděte si po svých.

Šimon Hampl špatně snášel, připomněl-li mu někdo, že je stále ještě povrhel. Poroučí šafářům a správci. Vládne panstvím, za jaké by se hrabě nestyděl. Ale je povrhel. Do smrti bude. I kdyby to dotáhl na biskupa, bude povrhel. Špinavý svět. Usmál se.

– Nerozumím vám, důstojnosti.

– Ovšem. Divil bych se, kdybyste mi rozuměl. Jděte. Pošlete ji domů.

– A jestli nepůjde?

– Nechci o tom už nic slyšet, otče admonitore!

Brzy bývalo kolem staveniště víc diváků nežli kopáčů a zedníků na staveništi. A všichni si prstem ukazovali na hraběnku, jak prosívá

písek, jak zatlouká kolíky, skládá cihly, s nikým nemluví, nikoho nevidí. Časem to leckomu přišlo i trapné, koukat na ni s rukama za zády. Šimon Hampl také nejednou utrousil, že není zrovna hodno katolického křesťana jen okukovat, když se staví příbytek Páně a když někdo činí tak skvělé pokání. Kdo z nás je hříchu prost? Někteří si pak už radši podívanou odřekli. Jiní však zastavovali Šimona Hampla a ptali se ho, nemá-li pro ně práci. Měl ji pro všechny. Zakrátko se stalo pobožným zvykem docházet na Chlumecký a ukazovat, že víra a horlivost nezná mezí. Přicházeli sodálové bratrstva, ze zámku správce, důchodní, kantor i felčar z městečka, občas i kočár pod Chlumeckým zastavil a Šimon Hampl s potěšením přidělil práci urozeným hostům. Všichni si poslušně dřeli kůži na dlaních, všichni rádi činili skvělé pokání. Chlumecký se hemžil kajícíky a rozkřiklo se to po širém okolí.

Chlumecký se hemžil i sedláky; ti ovšem měli před Bohem o něco menší zásluhu, neboť kopali zem a vozili šterk nejenom z čisté lásky, ale i z robotní povinnosti. Ještě míň si pro věčnou spásu nahospodařili mistři řemeslníci, kteří dělali za peníze. A tím hůř pro ně, že tolik nadávali kajícím, ať se jdou šťourat čertově bábě mezi nohama, zbytečně se jen pletou.

Šimon Hampl byl spravedlivý. Zedníkům platil, protože stavěli zeď. Kajícíky chválil, protože do zdi vtírali svou kůži a s ní i vůni víry a slávu budoucího chrámu, jenž roste z takové lásky a z takového nadšení. Někdy dal přinést i zázračný obraz a vystavil ho nad nimi, ať Maria vidí, kdo ji miluje.

Nakonec přišel i páter Had. Stál opodál a díval se. Už věděl, že se opět mýlil. Že je to dobré. Že je to zbožné. Že je to čin. A pak šel za Šimonem Hamplem a požádal ho, ať mu poradí nějakou práci. A povrhel měl práci i pro něho. A páter Had nosil kameny až do setmění a večer se vracel do rezidence, dlaně ho pálily a cítil se spokojen.

Začátkem podzimu se Marie Maximiliána náhle přestala na staveništi objevovat. Byla už tak zesláblá, že ráno ani nedokázala vyjít do vršku. Zuzana Horecká ji konečně uprosila. Mnozí kající

si potají oddychli a také přestávali chodit. Krásné hemžení řídlo. Bylo to mrzuté, protože chrám, ačkoli se teprv začal zdvíhat od země, už byl slavný, už teď byl vítězstvím církve, pýchou Tovaryšstva, všude se o něm vyprávělo, v kostelích kázalo, že si ho staví sám lid východních Čech, vlastníma rukama si ho vrší nad popelem z vypáleného d'áblova kvítí, sám, z vlastní touhy, z vlastní kajícínosti, dobré dílo se podařilo otcům z košumberské rezidence Tovaryšstva Ježíšova, Bohu libý čin, moudrý a zdatný je jejich superior. I hradecký rektor přijel a vyjádřil se velmi pochvalně. I biskup s kanovníky se byl podívat. A chystá se i provinciál. Bylo to mrzuté. Páter Had se vypravil za hraběnkou. Neboť ona je příklad a oni šli za ní.

- Bůh vás rád viděl.
- Nejde to, superiore. Já už nemohu.
- Opouštíte nás? Opouštíte Boha.
- Nohy mě nenesou. Proč jste se ušklíbl, nevěříte mi? Nedala jsem už dost na váš kostel ? Všechno jsem vám dala. Už nic nemám.
- Všechno jste nedala. A Bůh si žádá všechno.
- Co ještě chcete?
- Dokud jste nedala sebe, nedala jste nic.
- Nemohu. Jsem už stará. Nemocná. Mizerná. Mějte slitování, superiore. Ještě párkrát tam půjdu a nepřežiju to. Vždyť já už sotva pletu nohama. Je ze mne křáplý hrnec, smiřte se s tím, já jsem se taky smířila. Běžte a modlete se za svou bývalou přítelkyni. Už je nesnesitelná. Už má na jazyku smrt.
- Proč se bát dobré smrti, Vaše hraběcí Milosti ? Podívala se na něho a roztřásla se. Páter Had tiše vzdychl, zakašlal, promnul si oči, čekal trpělivě, klidně, narovnal pokrčený ubrus, prohlížel si suky v podlaze.
- Ano. Vyhrál jste. Já přijdu. Zazdíme do toho vašeho hradu babu místo panny. Ať tam straší. Ale jděte mi z domu, honem, já z vás mám hrůzu. Zítra ráno mě čekejte. Hodíte na mne kámen a ještě kámen, až bude nade mnou celý chrám. Jděte, co se tváříte, jako když jde pohřeb moc pomalu? Snad mě nelitujete? Aby vás ta lítost

zalkla, až se v noci vzbudíte!

Ráno přišla, dostala práci, Šimon Hampl se na ni usmíval, zdálo se, že vůbec není unavena. Páter Had se ukázal až před polednem. A Marie Maximiliána si nasbírala do zástěry kamení a pomalu šla k němu.

– Bude toho dost, otče Vojtěchu? Co říkáte?

– Mám radost, že jste přišla.

– Jsem tady už od rána. Těšila jsem se na vás. Já myslím, že to bude stačit. Ale miřte dobře, prosím vás.

A vysypala mu kameny k nohám a pozpátku se od něho vzdalovala, oči skleněné hrůzou. Po několika krocích zakopla, upadla, schoulila se na zemi a rozplakala se. Odvedli ji.

Pak už se nedalo zatajit, že košumberská hraběnka je blázen, až to praští. Říkalo se, že chodí doma po stavení a nahlas pláče. Že si otlouká hlavu o zed. Že křičí, proklínajíc d'ábla. Že ji hlídají a na noc svazují, aby si v zoufalosti nepodřezala krk. Patres o tom smutně vykládali každému, kdo se na ni ptal.

A ona zatím byla klidná jako nikdy dřív. Sedala na zápraží, podzim byl teplý, najednou už nemusela nikam, patres na ni zapomínali, co taky s ní, páter Had přísně přikázal dělat, jako by nebyla, je šílená, vymetený d'ábel se někdy vracívá, zbývá doufat v boží kančuch a boží milosrdenství. A ona sedala na zápraží, pozorovala holuby a slepice, ošklivá, bledá černá stařena, někdy šly přes dvůr svaté panny mučednice, Veronika, Markéta, Róza, Lucie, Barbora, kývala na ně, věděla, kam jdou, někdy šel průvod malých dětí, někdy vojsko, někdy mokrý pták s rukama místo křídel, smála se mu, usínala a když ji vzbudili, nemohla se upamatovat, kde je, vypadalo to, že jí na dvorek z obou stran vjíždějí nejenom kulisy Košumberka, ale i Vídeň a Praha s Loretou a ještě jakési město u moře s ulicemi porostlými šafránem, bylo tam plno Martiniců, Kolovratů, Šternberků, i Slavatů, ale jen ploských, asi namalovaných, na koni tam jel arcibiskup, celý zlatý, se zlatou parukou, a znovu přišel mokrý pták, kulhal a měl pahýlky místo křídel a ona si konečně vzpomněla, že je to otec Křížulka, jde a

zmenšuje se, chodí tady dokola a to je celý ten jeho Jeruzalém, byla klidná, když se setmělo a vrátila se do světnice, vždycky tam zastihla skřítky, hráli si anebo zametali, vyhrabávali popel, hledali zakutálené knoflíky, nelekala se jich, věděla, že jsou to umřelé děti, dvě z nich měly zčernalé pazourky, na noc jim dávala do kouta něco k jídlu, jablíčko, drobký chleba, kousek špeku, slyšela je pak, jak tam ve tmě šramotí, do rána byl kout vylízaný, někdy si sedla na podlahu a lákala hospodářičky k sobě, zvlášť ty dva s černými pazourky, šeptala jim, ať si k ní skočí na klín, nabízela jim žemli, oříšek, volala na ně jménem, ale oni nechtěli. A někdy, jako když utne, přestala si hrát a učesala se a vzala si krajkový čepce a sedla ke stolu a tiše pozorovala zbylé tři prázdné židle.

Jindřich Vilém přicházel často. Až jí s ním bývala dlouhá chvíle, pořád ji jen litoval, pořád vysvětloval, že si vyčítá, jak ji tu nechal samotnou, mladou, s nemluvnětem, samý dluh; byl už starý a trochu ji měl za dítě a trochu se jí stydl.

Hyzrle býval hrozný, s dírou v hlavě, opilý, jednou si ji i s někým spletl a říkal jí Perla di Monastero, vyhnala ho.

Otec Křižulka chodil málokdy. A čím dál nešťastnější a menší a vždycky už jenom v podobě onoho ptáka, který jde pěšky a místo křídel má cosi nesmyslného a zaboha není s to se odtud vymotat, jako by Voletice a Roubovice a Jen-šovice mohly mít něco společného s Jeruzalémem. Také Lamberkovci někdy přišli, až z Kunštátu, unaveni, poseděli jen na kousek řeči a spěchali k dětem.

Slavatů chodilo mnoho. Některé ani neznala. Většinou mlčeli a káravě koukali. Už se jich začínala bát. Jen hrabě Vilém je dovedl zkrotit. Hrabě Vilém byl největší, nejsilnější Slavata. Všichni ostatní ho pomlouvali. Spílali mu do papeženců. Do zlodějů. A on je odháněl jako pes mŕvy.

– Jen se jich neboj, Maximiliánko. Oni nejmíň ti mohou něco vytýkat, luteráni. Jak se máš?

– Tiše se mám, pane ujče.

– Nemyslel jsem, že budeš tak hloupá.

– Byla jsem sama.

- Aspoň trošku ses měla bránit.
 - A proč?
 - Oni spolknou celé Čechy, Maximiliánko.
 - Kdo?
 - Zbožní patres. A Čech je škoda.
 - Tomu já nerozumím. Vy jste se bránil?
 - Já? Já jsem jim pomáhal. Sami jsme si je zvali do Čech, aby přinesli pravdu; na pravdu my jsme neměli čas. Ale oni nám sloužili. A teď vy sloužíte jim.
 - Jsou silnější než my. Mají pravdu. Lidskou ne; ale boží pravdu mají. Dábla najdou všude, i v kamení.
 - Nesměj se jim. Oni mají všechnu pravdu, Maximiliánko. Protože lidská pravda žádná není. Ale nač chtějí mít i celé království? Kdo má pravdu, nemůže přece mít království. Měla ses bránit.
 - Ale proč?
 - Abys zachránila panství.
 - Ale pro koho?
- Nejvyšší kancléř Království českého se poškrábal na svraskalém krku a odplivl si.
- Vidíš, zapomněl jsem, vždyť my už nejsme. Víš, kde je poslední Slavata? V klášteře. Říkají mu páter Felix. Šťastný páter. Správně mu říkají. Mělas to zapálit, Slavatovno. Teď už je pozdě. Modli se. Proč my jsme je sem zvali? Bylo nám zapotřebí té jejich pravdy? A třeba to ani pravda není, když už začínají mít i moc. Kdo má pravdu, nemůže mít i moc. Třeba nemají pravdu... To by pak byli strašně silní. Pak už by mohli cokoliv. Pak by z nich šel strach. Nač my jsme je sem vlastně zvali? Modli se, Maximiliánko. Nic lepšího není.

Musím Vám sdělit, laskavá sestro moje, že tady přetloukáme zimu jak se dá. Dřeva mám zatím dost, ani o mouku není nouze, a poručila jsem si nacpat nové peří do cejšek. A tak proč mám umřít? Někdy počítám měsíce a říkám si třešní se ještě dožiju, ječmene se ještě dožiju, možná i máku se ještě dožiju, ale jablek už se nedožiju. A

proč? Kriste Ježíši! Když přece život ještě nezačal. Přetloukám zimu jak se dá, mouky i omastku mám zatím dost. A potřebuju umřít. Protože všechno moje konání a každé pomýšlení už je jen čekání na smrt. Nic jiného už nezbylo. A strach ze smrti. A samé trápení, neboť jediné, co vím jistě, je smrt. A tedy ať už přijde. Nikdy jsem neměla ráda věci budoucí.

A čekání na ně. A naději, že se nestanou. Ony se vždycky staly. Ať už to tedy skončí. Všude je lež, svinstvo a nespravedlnost. Všichni nosí tváře chlupama dovnitř. Snad kdyby Bůh pohlédl dolů, začal by házet kamením. Ale Bůh se o takové hlouposti nestará. Ježíši Kriste! Cejšky jsou dobré, hřejou a jsou lehoučké, mohla byste si je potom vzít. Ale možná, že je tu nechám dceři. Jestli si pro ně přijede. Ještě se uvidí. Odpusťte mi, čím jsem se na vás provinila. A modlete se za mne, bude mi toho zapotřebí. Objímám Vás.

) XXXII (

Chrám rostl a už teď se vědělo že bude požehnáním městečku, celému panství, celému cípu Čech.

V sobotu před Květnou nedělí, na den svatého mučedníka Marcella, roku 1691, lehlo městečko popelem.

Patres právě sázeli na stráni pod Košumberkem ovocné stromky. Zahřáli se, nešli ani na oběd, sedli si do trávy, země už byla suchá, jedli chleba s tvarohem a povídali si o štěpech, které starý zasadí a mladý očesává. Bylo jim veselo. Všimli si kouře, jak stoupá nad městečkem, páter Had si vzpomněl na kouř nad Ithakou, dali s Dačickým dohromady pár řeckých veršů, smáli se, jak jim vynechává paměť, kouř nad Luží byl pak už podivný, už se jim tolik nelíbil, potom vyšlehly plameny, a nežli tam doběhli, z městečka už byl jen požár, křik, úprk, zděšení.

Shořelo všechno kolem dokola náměstí, co nebylo z kamene. A z kamene nebylo téměř nic. Farář neměl kde sloužit mši; a ani nemohl, byl popálený. Mši sloužil na druhý den páter Hampl uprostřed

náměstí, ve čtverci lemovaném zřícenými trámy a hromadami, ze kterých se ještě kouřilo a jež připomínaly černý hnůj. Četl z evangelia svatého Matouše, jak Pán pět dní před svou smrtí uprostřed jásajícího lidu vjel na oslici do Jeruzaléma, nikdy už z něho nemaje vyjít. A evangelium končilo slovy Hosanna na výsostech. A lidé, kteří noc předtím nespali, neboť neměli kde, a kteří nevěděli, jak přečkají příští noc, šeptali vroucně Hosanna na výsostech. Žili. A páter Had měl kázání o tom, jak je krásné přivítat Pána a vystlat mu svými rouchy cestu a posypat ji ratolestmi a kvítím dobrých skutků. A lidé byli sklíčení, že nemohou učinit totéž, protože z dopuštění božího jim roucha včera shořela a stromy v zahradách byly ožehlé, holé, bez ratolestí. Nemohli učinit nic. Klečeli tedy a modlili se a děkovali Bohu. Přežiti. A protože je unavovalo dál bloudit po spáleništích, kde se už nic nedalo zachránit a vyhrabat, odebrali se po mši na Chlumek a dali se do práce. Byla neděle, ale patres jim nebránili, přinesli jim i něco k jídlu. Lidé se najedli a pracovali pak tím pilněji. Žili. Bylo to dost bláznivé, dole spálené městečko a pohořelí nahoře stavějí chrám, ale oni o tom nepřemýšleli. Žili. Shořeli psi, uvázaní u boudy. Shořely krávy. Koně i prasata. I hrdličky v proutěných klecích. Lidé přežili. Snad by pro ně bylo lehčí, kdyby teď leželi v seškvařených peřinách s vyteklyma očima. Anebo kdyby byli včera za požáru vylezli na střechy a rozhlížejíce se do dálek vzplanuli jako víchy. Ale oni žili. Jim se neodbytně chtělo žít. A to je příliš často kořen hanby a neštěstí. Oni však byli teď právě docela lhostejní k hanbě a dokonce i k neštěstí. Oni jen žili. A protože život a smrt je od Boha a protože spáleniště příliš čpěla a nic už se z nich nedalo vyhrabat, šli Bohu stavět chrám.

– Je to rozumné, otče superiorem?

Biskup Talmberk přijel hned v úterý po velikonocích. Prošel mrtvým městečkem a prohlédl si staveniště, kde se už rýsovaly příští kaple, ambit, presbyter i loď.

– Počítám, že za rok budeme pod střechou.

– Chrám by snad počkal. Ti lidé nemají kde spát. Slyšíte mě?

– Tovaryšstvo Ježíšovo nikdy nenechává Boha čekat, Vaše

biskupská Milosti.

– A lidi?

– Počkají.

Biskup poslal farářovi tisíc zlatých, ať je rozdá pohořelým. Páter Had nepustil ani groš. O Božím těle kázal na náměstí, že Bůh není, aby čekal, Bůh je netrpělivý a nikdo neví, kde končí jeho hněv. Lidé děkovali biskupovi za jeho peníze a chválili moudrého superiora, že jim nedal peníze, a modlili se k Bohu a chodili mu stavět chrám, aby usmířili jeho nekonečný hněv. Žili.

Chrám rostl a už teď byl světlem, před nímž se nic živého nemohlo skrýt. Alliprandimu zařídili na zámku pokoj, ve kterém kdysi spávala hraběnka. Košumberk byl plný cizích polírů, řezbářů, kameníků, pozlacovačů, malířů. Velký hraběcí landaur stál ve dne v noci na nádvoří; Giovanni Battista Alliprandi neměl v Čechách rozestavěný jen tenhle venkovský Chlumeček. Objevoval se a zas mizel, jezdil mezi Košumberkem a Prahou, byl mladý a v Čechách zelo do výšky i do šířky mnoho zbytečně prázdného místa, čekajícího na jeho kostely, rathauzy, zvonice, lucerny a paláce.

Chrám rostl a století už bylo oloupané až na košťál. Děti, jež pamatovaly vpád Sasů a Švédů, slyšaly teď cosi o vpádu Francouzů; nerozuměly tomu všemu o nic víc, ale že mezitím zešedly a shrbly, byly už lhostejnější. Věděly, že není pomoci. A století už dohořívало. Na den svatého Honorata biskupa, v únoru roku 1692, kvečeru, zemřel v Praze doctor theologus Matthias Tanner. Umíral sám, vsedě, s pohledem upřeným na stěnu, život už byl nesnesitelně dlouhý a nesnesitelně plný ubohých paradoxů a vznešených sofismat, byl už čas na odměnu, na součet žití, na obraz naděje, který by aspoň přelétl po zdi. Čekal, zvědav, co se objeví. Objevil se trůn a na něm Španěl Gonzales. Bylo to nechutné. Tanner zavřel oči a vydechl duši, ať pluje, ať vystoupí nad město a rozhlédne se, jestli je někde něco přijatelnějšího.

Nedlouho předtím, po Třech králích, přišel do Prahy dopis z generalátu. Upozorňoval, že v české provincii jsou síly, jež připravují rozštěpení Tovaryšstva, a prikazoval přísné prošetření. Obzvláště se

doporučovalo sledovat kruhy kolem bývalého provinciála Tannera. Páter Radvanovský se ujal úkolu s veškerou zkušeností. Na mapě kruhů, které se chystal sledovat, byl i Košumberk; Radvanovský měl dobrou paměť. Tanner však z jeho kleští včas vyklouzl. Chytře vyklouzl. Zemřel.

Žádných příprav k rozkolu v české provincii ostatně ani nebylo. Nebyly ani kruhy; kromě nemocného arcibiskupa se Matěj Tanner léta s nikým nestýkal. A po smrti se v jeho písemnostech našel i dopis otci generálovi, už neodeslaný. Dopis přetékal oddaností a pokorou, sliboval nejhorlivější poslušnost v skutcích, ve vůli i v rozumu a třeba i život, přikáže-li Tovaryšstvo a nejdůstojnější v Kristu otec Gonzales. V dopise byla i zmínka o jistých silách v české provincii, jež připravují rozštěpení Tovaryšstva a jejichž věrnost Římu je viklavá. Páter Radvanovský dopis spálil. V Tannerově zmínce o silách, jež připravují rozštěpení, bylo totiž i jeho jméno. A to je vždycky nedobré. Generalát může občas zapomenout souvislosti; podezřelé jméno však nezapomíná nikdy. A páter Radvanovský potřeboval mít jméno čisté jak padlý sníh. Vše kolem umíralo, přicházel jeho čas. Matthias Tannerus byl pohřben s úctou, jaká přísluší dvojnásobnému provinciálovi a rektorovi vysokého učení, jednomu z nejvěrnějších jazyků Tovaryšstva Ježíšova. Vyšetřování bylo pozastaveno. Jména mrtvých lze bez obav zapomenout. I Šimon Hampl dostal na Košumberk vzkaz, že pokyn zatím neplatí.

Chrám rostl do věčnosti, lidé se střídali, chrám už byl pod střechou, pokrytou červeným šindelem, kryptě odevzdal tělo papež Alexandr Osmý i Polyxena Ludmila Šternberkovna, makovice věží už pobíjeli plechem, přes čaru smrti přepadl probošt Benno z Martinic i Petr hrabě z Ugartu, přešly ještě další dva podzimy, Marie Maximiliána pořád sedala na zápraží a sledovala průvody vojsk a kajícnic a děsila se smrti a přivolávala smrt a usínala, chrám rostl, vybíralo se na nový zvon, Marie Maximiliána pořád ještě krmila skřítky hospodářičky a po setmění se česávala a usedala za stůl a pozorovala tři prázdné židle. Jednou večer, začátkem června, v pátek,

venku lilo jako o božím soudě, otevřely se dveře ze sínky a vešel kavalír v klobouku, v plášti a s ostruhami na botách. Svítil si lucernou a zmoklý byl, až z něho kapalo. Opřel se o veřej a pokusil se o úsměv; ten se mu ale přelomil a spadl na podlahu.

– Prší tam, jasná paní.

Nic víc. Když ráno přišla paní Zuzana, Marie Maximiliána ji vzala za ruku a zavedla ji na zahrádku a procházela se tam s ní a pak ji objala a vypravovala jí to a rozplakaly se.

Tou dobou se už v Praze ve všech kostelích modlili za spásu duše služebníka božího Jana Bedřicha, knížete arcibiskupa pražského, hraběte z Valdštejna, který včera zemřel. Před večerí prý dal ještě zapřáhnout a dobelhal se do kočáru a poručil kočímu, ať jede. Vyjeli na náměstí a spustil se liják. Kočí si vzpomněl, že neví, kam má jet. Zastavil, slezl a zeptal se. Arcibiskup ale už neodpovídal.

A Marie Maximiliána věděla, že tentokrát se už brzy dopočítá. Že ani jí už mnoho dešťů padat nebude.

Poslala tedy Samuela Horeckého za pány sousedy s prosbou o poslední službu. A oni se sjeli, ačkoli to bylo v polou žní, přijel Jan Václav Czeller z Rosenthalu, pán na Trojovicích, Bezděkově a Hrochově Tejnici, Václav Rudolf Haugvic z Biskupic, pán na Březovicích a Brčkolích, a Jaroslav Vilém Hoherg z Hendersdorfu, pán na Čankovicích a Lipci, malá šlechta, Martinic, Šternberk, Auersperg by s nimi ani za stůl nesedli, vesnická šlechta, krajané milí, z lepších, z pražských, z vídeňských už možná nikdo ani neví, že pod Košumberkem ještě pořád žije Slavatovna, Svaté říše Římské hraběnka, gloria mundi tryskem pomíjí, slaměná šlechta, koukají po nebi, jestli jim Petr nezmáčí ječmeny, zemánci z Prasetína, při křtu by na mne ani dýchnout nesměli, za svědky na testament budou dobří dost.

Pozvali písaře ze zámku, sesedli se ve světnici, a nežli děvečka zařízla a upekla a na stůl přinesla kuřata, bylo všecko hotovo; byl to kraťoučkový testament. Kladno a dluhy dostanou lamberské děti. Kostelu svatého Bartoloměje se dá sto padesát zlatých. Zuzaně Horecké čtyři sta. Samuelovi Horeckému sto. Čeládce polouletní

plat. Duše poručena Bohu Všemohoucímu, od něhož pochází. Tělo páterům z košumberské rezidence, aby je beze všeho prachu a nákladu uložili na Chlumku. A dál už nebylo o čem psát a co rozdávat. Marie Maximiliána ještě vymáhala, aby se Bohu poručil Košumberk a všechno, co je slavatovského; ale písař znal své řemeslo a věděl, že Bohu se poroučí duše a ne hrad, tím spíš, když nám ten hrad už nepatří. Chtěla také poznamenat, že obrazy předků se dají ohni; slíbili, ale nepoznamenali. Podepsala, aniž to četla. Svědkové už měli talíře před sebou a děvečka nesla kuřata. Marie Maximiliána jim popřála dobré pořízení a šla si sednout na dvorek. Svědkové otrhávali maso a litovali košumberskou hrabinku, že se jí to v hlavě tak rozsypalo.

- Nikdo mě nesháněl?
- Ne. Už jste to sepsali? Zuzana Horecká sypala drůbeži.
- Sepsali.
- Letos je nějak moc kohoutků. Chcete se projít?
- Bude pršet. Nikdo mě nehledal?
- Kdo by vás hledal?
- Když má pršet, vždycky se mi zdá, že je někdo za vraty. Tobě se to nezdá?
- Kdo by tam byl?
- Bůhví. Možná přítel. Vidí střechu, a tak jde. Páter Had se ještě nevrátil?
- On má přijít?
- Bůhví. Ale něco si tu zapomněl.
- Já vám řeknu, až přijde.
- Nic mi neříkej. A nejsem doma, kdyby se někdo ptal. Běž, ať mně odestelou.
- Vždyť je ještě světlo.
- Ale já už brzo umřu, Zuzanko.
- Proč byste umírala?
- Každý musí. Proto jsme se narodili, ne?

V úterý osmého září roku 1637 se v Praze na Hradčanech z matky

Alžběty Korunky rozené hraběnky Martinicové a otce Floriána Jetřicha hraběte Žďárského ze Zdáru narodilo dítě, jež nedávalo známky života. Matka poručila, ať jí je přinesou do ložnice, mrtvé nebo živé, a hnala komornou naproti do kláštera pro otce kapucíny, aby holčičku pokřtili. Hnědý mnich přišel a drbal se za uchem, protože hrozilo potřísnění nejprvnější svátosti; dítě se nehýbalo a tváře mělo fialové. Sháněl se tedy po kmotrech, vysvětloval, že by si musel přinést svatý olej, křížmo, sůl, vyprosit souhlas farářův anebo biskupův, zdržoval a okolkoval, čekal, až matka pochopí, že nemá dítě, ale mrtvolku. Vtom se matka posadila na posteli a křikla na něho, at se nemotá a křtí, nechce-li odtud odejít s ušima v hrsti. Kapucín rázem přišel k rozumu, došlo mu, že ta žena v posteli je dcera dvorského maršálka a nejvyššího sudího a palatina, vzal konvičku, napomenul křtěné, aby milovalo Boha nade všechno, dýchl mu třikrát do svraštělé tvářičky, zaklínaje zlého ducha, pokřížoval je na čele i na srdci a potom lil na jeho hlavu křížem crček vody a pronesl křtící formuli s výhradou, jež se připojuje, když nevíme najisto, nekřtíme-li tělo bez duše.

– Žiješ-li, já tě křtím ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.

Dítě se nehýbalo. Kapucín se otočil k posteli a zlehka pokrčil rameny. To už ale přiběhl z kláštera sám páter kvardián, odstrčil mnicha, pokřížoval se nad urozeným tělíčkem, požehnal mu a nabídl matce za celý svůj hradčanský konvent, že uspořádají prosebnou pobožnost v loretánské svatyni. Matka souhlasila. Odesli tedy dítě kvapem do Svaté chýše, drželi je před oltářem, hnědí mniši klečeli se zapálenými svícemi a zpívali a modlili se. Dítě nedávalo znamení života. Začali odříkávat loretánskou litanii. Ke konci, když vyřkli slova Pomocnice křesťanů, oroduj za nás, rozlehl se nízkou šerou svatyní chraptivý křik. Dítě žilo. Doříkali litanii a potom se zpěvem a s radostným oznamováním zázraku odnesli kořist, vyrvanou temným duchům, v průvodu nazpátek.

Ještě ten večer přijel z Vídně hraběcí otec, přišla i tři hrabata z Martinic, přišel hrabě ze Šternberka, hrabě z Kolovrat a hrabě Adam z Valdštejna, přišel pýchou svítící otec kvardián i pán z

Kockersbergu, generální vikář Harrachův, byla hostina, dítě už dýchalo a pilo, matka plakala, hrabě Žďárský daroval kapucínům pět liber stříbra na oltář do jejích Lorety, při sladkém italském víně pronesl generální vikář řeč, v níž děkoval Bohu a jeho Matce za nadpřirozené úkazy při narození komtesy Marie Maximiliány, kterou zajisté čeká přešťastný život, dostala-li hned na jeho počátku takový důkaz boží přízně a takovou ochránkyni. Vyslovil i přesvědčení, že tím Bůh znovu chválí hraběte Žďárského, který se odřekl utrakvistických bludů a je z něho přičinlivější a bojovnější katolík než mnozí, kdo žijí v římské víře samozřejmě a od narození. Pánové souhlasili, vevalili se do ložnice, shromáždili se nadšeně nad kolébkou a dechem voňavým po víně zvaném Ryvola slibovali holčičce svou přízeň a lásku, prorokovali jí, že se stane kněžnou, vévodkyní, královnou a všechny její příští dny že budou přinejmenším tak šťastné jako ten první. Kvardián ohlásil na neděli velkou děkovnou pout k pražské Loretě. Pánové si zamlouvali komtesu za ženu pro své syny. Hrabě z Valdštejna ji předem poprosil o tanec, až přijde poprvé na dvorní ples. A všichni jí záviděli, že se dožije svorných a mocných Čech, Čech bez války a cizinců, Čech navracených do rukou staré šlechty; že se dožije ráje na zemi.

Ze stavení se vyvalil pán na Čankovicích, pán na Brčkolích, pán na Trojovicích, prsty měli ještě mastné, loučili se, poslední návštěva, stáli kolem ní, páchli po koních a dívali se soucitně, nikdo jí nic nesliboval a nic neprorokoval, slibovat nebylo co a přát jí šťastné příští dny by mohlo vypadat jako výsměch. Marie Maximiliána je tedy vyprovodila a poručila vyvětrat světnici. Uložila testament, učesala se, sedla za stůl a pozorovala prázdné židle.

- Dobrou noc, paní Zuzano.
- Zůstanu tady do rána, chcete?
- Vidíš, že čekám hosty. Zmiz.

Ale nikdo nepřišel. Asi se mnou už počítají tam. Asi už vědí, že brzo přijdu. Svlékla se, poprosila Boha o lehkou smrt a lehla si s úpěnlivou nadějí, že se probudí už někde v altánu uprostřed

citrónového sadu, spatří matku, otce, děti a na zeleném vršku tam bude modrý hrad a po jeho cimbuří se budou procházet průsvitní, lehouncí Slavatové a budou na ni dolů mávat březovými větvemi. Probudila se ve své staré posteli, bylo ráno a tlustá paní Zuzana se na ni usmívala a nesla jí vařená vajíčka k snídani. Marie Maximiliána si uvědomila, že potměšilý Bůh jí odpírá i smrt. Nedotkla se vajec, klekla a modlila se a ptala se ho a on jí neodpovídal a nebylo jasné, čím ho usmířit.

Chtěla se zeptat svých nebožtíků, ale oni večer zase nepřišli a už nikdy nepřicházeli. Už ji čekali tam.

A ona visela mezi životem a smrtí, dny zbůhdarma mýjely, žít už dávno nebylo co a smrt se neobjevovala.

A když Marie Maximiliána probírala jména mrtvých a přemýšlela, koho by mohla zavolat a požádat o radu, o pomoc, o popis cesty k modrému hradu na zeleném pahorku, vzpomněla si na pátera Hada. Není člověka mrtvějšího nežli on.

A jednou, venku přšelo, sebrala se a šla za ním do rezidence. Řekli jí, že je na Košumberku. Spěchala tedy na Košumberk, došla celá zmáčená. Superiora našla ve velkém pokoji. Lekl se jí, ale ona se na něho usmála.

– Já vás hledám, otče Vojtěchu. Taky je vám taková zima?

Posadil ji ke krbu. Borová polena hořela rychle a vysokým plamenem, topilo se tu od rána do večera. Malíři a pozlacovači si sem nanosili hotovou práci, aby jim líp schla; venku bylo sychrávo. Pokoj byl plný andělů, vyřezaných z lipového dřeva a čerstvě pozlacených od opánků až po křídla; jen obličej a ruce měli bílé nebo růžové. Stáli tam jako zástup, malí, velcí, s liliemi, s meči, kříži, s palmovými listy, někteří omdlávali a byli opřeni o zed, jiní stoupali na špičky a zvedali a ukazovali svoje zlaté symboly, bylo to jako tajné shromaždiště svatých bytostí, které tu jásaly, až zešlely a v šílené křeči ztuhly a zůstaly tak navěky, se strnulými gesty souhlasu, nadšení a horlivé víry, nezkalené ani práškem myšlenky. A ze stěn na ně udiveně, trochu štítivě hleděli Slavatové, Hyzrle s hustým knírem a dvě děti v rakvičkách.

– Stalo se něco?

– Ne. Co by se mohlo stát? Jste tady sám?

Chodil sem poslední dny často. Bylo to jediné místo, kam jen zdálky doléhal hřmot, křik, rány kladiv, vrzání kladek a fasuňků, odporný hlas Šimona Hampla. Už to trvalo pátý rok. Dílo se zdárně chýlilo ke konci. A páter Had byl unaven, sháněl peníze, vypůjčoval si, platil dluhy, vymáhal úrok, prodával ovce, pivo, len, chrám už měl lesklé bání a čekal na omítku, aby mohl celý zasvítit, páter Had věděl, že se dílo daří, že čin je pevný, na dobrou maltu kladený, má dvě vysoké věže a vidět je ho na dálku a ze všech stran, ale už nemohl snést křik a hřmot a vzkazy urozených dárců a pochvalné dopisy dalšího nového provinciála a odporný povyk Šimona Hampla, opuchlého vítězstvím, byl unaven, nebyl to vzdor, nebylo to ani zoufalství, hlavu měl prázdnou, vystlanou listy urbářů a směnkami, chrám mu strměl do očí, ať se kamkoli hnul, ale on neviděl věže vztyčené k nebesům, neviděl holubici Ducha svatého, kroužící už okolo a nahlízející do kulatých oken božího příbytku, viděl jen fůry dřeva a železa a hromady mincí a pevně, dokonale zazděný zbytek života, bylo mu letos šedesát let a nepříteli věřil, že někdy vstoupí v albě a v ornátu pod klenbu presbyteria v tomto svém novém, velkém a drahém kostele, že tam políbí oltář a pak přejde na levou, epištolní stranu a přečte introit. Provázek života se krátil a nebylo by špatné strávit aspoň ten rok nebo dva, co ještě zbývají, někde v knihovně, a mohlo by v ní být jen pár knížek a ve výklenku malá tmavá kaple s jednou svící a jedním plechovým křížkem, nebylo by špatné maličko ještě takhle žít, anebo i někde v horách na vsi, v zapomenuté misijní stanici, kázat tam na návsi a vyřezávat jesličky a učit děti otčenáš. On si však byl naprosto jist, že stráví poslední zbytek svého času v křiku a skřípění a ve strachu, že špatně prodá ryby a nebude z čeho zaplatit skříň do sakristie. A tedy život byl u konce a nepodařilo se nic. Páter Had chodil teď často na Košumberk do velké komnaty, bylo to téměř tiché místo, hrál tam krb a on tam sedával, sám uprostřed zlatého dřeva, které řvalo horlivou vírou, ale on je neslyšel.

– Sám.

- Proč je tu tolik andělů?
- Schnou.
- Zmokli? Já jsem taky zmokla, vidíte?

Střevíce měla celé od bláta. I sukni měla dole zastříkanou. A zapařené sukno čpělo v horkém vzduchu, sálajícím z krbu.

- Nejste rád, že jsem přišla.

Neodpověděl. Báł se jí. Báł se, že začne vyčítat. Báł se pohledu na ni; byla stará, bledá, hubená, v zmačkaných mokrých šatech a skrčená na stoličce vypadala, jako když žebrá. Báł se jí, a nebýt tolik unaven, možná by ji odtud i vyhnal. Co tu ještě hledá? Proč tu straší? Co ještě chce? Zvenku, zdálky se ozvaly rány, jak na vršek makovice přitloukali kříž. Hosanna na výsostech!

- Modlil jsem se.
- A já už s ním mám zase spor, otče Vojtěchu.
- S kým?
- S Bohem. Nemluví se mnou. Potřebuju umřít a on mi to kazí. Co jsem mu udělala? Pomozte mi. Zeptejte se ho.

- Proč potřebujete umřít?
- Musím. Čekají mě. Všichni už jsou tam. A je jim asi divné, proč jsem se zdržela. Přimluvte se. Vysvětlete mu, že mě čekají.

- Proč potřebujete umřít?
- Vždyť vám říkám.
- Neříkáte pravdu.
- A vy byste chtěl vědět pravdu?
- Proč ne? Chtěl.
- Vy jste někdy chtěl vědět pravdu?

Já jsem se k tomu narodil a proto jsem na svět přišel, abych svědectví vydal pravdě.

- Chtěl.
- Dávno?
- Pořád. Jenomže...

Dí jemu Pilát: Co jest pravda?

- Nebojte se, já vám ji stejně nepovím. Ale je mi vás líto, otče Vojtěchu. Vy vůbec nevíte, co jste chtěl. Vy jste to asi nikdy

nevěděl.

A najednou andělé začali zpívat. V rukou drželi věnce, lilie, palmové listy, vzpínali se v gestech dokonalého nadšení a čiré radosti, byli jako naplněné džbány a zpívali, ale hlasem tichounkým a smutným. Requiem aeternam dona ei, Domine, et lux perpetua luceat ei. A porta inferi erue, Domine, animam eius. Bylo to z černého rituálu, z předposlední strany, když se otvírají okna a duše odplouvá do nočních par.

– Chtěli jsme vás přivést k Bohu...

– Já vím. Ale přimluvte se, ať už to skončí. Ať už to prokristapána skončí.

) XXXIII (

– Hospodine, netresci mne v prchlivosti své, aniž v hněvu mém kárej mne. Neboť střely tvé ve mně uvázly a ruka tvá těžce na mne dolehla.

Páter Had stál opřený o studenou zed, hleděl křížem přes světnici do protějšího kouta a pomalu, šeptem odříkával Davidův úzkostný žalm, Davidovu píseň při spalování vnitřností.

– Nenít' zdraví žádného na těle mém pro hněv tvůj, není pokoje kostem mým pro mé hříchy.

Světnice byla nízká a špatně obílená. Za otevřenými okny svítlo ranní slunce, říjnové slunce, mírné a laskavé.

– Neboť nepravosti mé vzrostly nad hlavu mou a tíží mne jako břímě nesnesitelné. Rány mé pro mou nemoudrost počaly hnít a kysati.

Zed' ho studila do ramene. Stavení bylo vlhké, nasáklé podzimními dešti. Ale neděle se vydařila čistá. Ad maiorem Dei gloriam! Neděla slavná, den očekávaný.

– Bídny jsem a utiskán příliš: v ustavičném zarmoucení chodím. Neboť ledví a bedra má náramně jsou ztrápená a nic není zdravého na těle mém.

Žalm jeden za druhým se zvolna sunuly z paměti a jejich smysl byl vybledlý, nepřítomný; knoty, jejichž plameny mizí v temném čadění. Přítomná byla zeď, její drsný povrch, plný krupiček. Přítomná byla obrovská dubová postel pod nevypranými nebesy v protějším koutě. A peřina. A kříž. A mrtvá, jež tam ležela. Mrtvá, průsvitná, zežloutlá, propadající se v tvářích.

– Zemdlen jsem příliš a zhuben, řvu pro úzkost srdce svého. Pane, před tebou je všechna žádost má a lkání mé před tebou skryto není.

Ještě nikdo nepřišel. Nikdo ještě nic neví. Umírala celou noc. Po celou noc nikdo nepřišel. Tiše umírala, pokorně a dlouho. Vědomí zhaslé, sama, propadající se, tiše a bezmocně se propadající. Jak se to všechno vlastně stalo? Jak se to mohlo poslepu domotat až sem? Všechno se zdálo být ještě nejisté, prozatímní; jako by ještě zatím nic doopravdy nezačalo. A najednou je konec. Celou noc stál páter Had u zvlhlé zdi a hleděl křížem přes světlici, sám, nepotřebovala ho, nevěděla už o něm, už od večera, kdy ji zaopatřil svátostmi umírajících, už při nich byla němá a pod čelem jí zněl mlčící skleněný zpěv, zpěv mrtvých, umírala sama, celou noc, spálil konopný pačesek nasáklý svatým olejem po posledním pomazání a ještě umírala, okno zmodralo a ještě umírala, zbělel vzduch, kohouti kokrhali a ještě umírala, teprve když okenní rám náhle zežloutl, když vyšlo slunce a když nahoře, skoro kolmo nad oknem, jakoby kolmo nad hlavou jí zaduněl zvon, v tu chvíli patrně umřela. Nedalo se to docela přesně rozpoznat, vždyť byla tichá jak šedé peří, hranice mezi jejím životem a její smrtí byla rozmazaná, šel po ní jitřní holub a zametal ji křídlem. Ale když začal dunět ten zvon, začalo padat kamení. Rozmačkalo jitřního ptáka.

– Srdce mé se ve mne kormoutí, opustila mne síla má, ano i oči mé se zatměly. Přátelé a příbuzní patří na bídu mou; přibližují se naoko, ale stojí.

Páter Had pak ještě chvíli váhal, už se o tom téměř nedalo pochybovat, nicméně on ještě dlouhou chvíli váhal a stál bez hnutí, a potom, potom přešel tu vzdálenost, vykonal tu pout', oněmlé a osamělé procesí k Matce boží, jejíž oči krvácejí, přešel ten veškerý

svět, přeplul oceán až k podivným, tichým, měkkým břehům; zatlačil jí oči. Měla víčka suchá a lehká jako papír. Chtěl ji pak ještě tiše nazvat jménem: Maria. Napadlo ho, jak dlouho už ji asi nikdo nenazval jménem; čtyřicet let? On sám ji, rozumí se, nikdy jménem nenazval. Chtěl ji tedy potichu na onen zelený břeh ještě zavolat: Maria! Ale neudělal to. Složil jí ruce křížem, otevřel obě okna a vrátil se ke své zdi. Svatá panna trnavská stojí na oltáři a oči jí bez přestání krvácejí. Bože můj!

– Ti, jenž při mně bývali, zdaleka stojí, a kteří hledali zahubení mého, osidlo mi položili. Kteří mi chtěli uškoditi, bezbožně rozmlouvali a lsti ustavičné vymejšleli.

A snad že se stala nespravedlnost a hřích tlačící srdce, puchýř nalitý. A kdo ho už teď napraví? I kdyby si samou lítostí kůži rozškrábal. Už ho nenapraví. I kdyby chtěl.

– Já pak jsem jednal jako hluchý, kterýž neslyší, a jako němý, který úst svých neotvírá.

Neděle se vydařila čistá. Svítí slunce, mírné, laskavé, je podzim, neděle osmnáctá po svatém Duchu. A nové bání chrámové se jistě už lesknou do očí všem, kdo sem v tuhle hodinu putují ze Střemošic a ze Zdislavi a od Bílého Koně, i litomyšlskému děkanu Jedličkovi, už je bezpochyby také na cestě. Být to před třiceti roky, přijel by z Litomyšle děkan Pešina, ten by možná i něco pochopil, ne, asi nepochopil, ale dobrým slovem by snad potěšil, máte nějaké trápení, ovečko Vojtíšku, mám, ovečko Tomášku, mám nějaké trápení, sám nevím, co to je, ale Pešina už není, ani v Litomyšli už není a ani na tom podivném světě už není, sám, sám nevím, in solitudine secum loqui, sám se sebou jsem v poušti hovořil, Hospodine, neopouštěj mne, neopouštěj mne v poušti. A zvon duní, bije, duní, padá, kolmo nad hlavou. Jako kámen vržený do sudu, a sud zatloukli a on teď trčí vprostřed mírného, laskavého nebe a cloumá sebou a kámen bije. Srdce Marie, světlo bloudících! Virgo patientissima! Snad se to nemělo dělat. Svíce odkapává, jediná svíce, nahoře na hlavním oltáři po obou stranách tabernakula v trojramenných svícnech už možná zapálili všech osmnáct draze zdobených voskovic, jediná svíčka

odkapává, už se aspoň rozplynuly stíny, co se tu třásly a šmátraly kolem sebe celou noc, nikdo ještě nepřišel, mají jiné starosti, je slavný den, je velký den, neděle očekávaná. Nemělo se to dělat.

– Zůstal jsem jako člověk neslyšící, jenž nemá v ústech svých odpovědi.

Nemělo se to dělat, stala se nespravedlnost, špatnost nelidská, hřích oklamání srdce laskavého, a kdo už teď mrtvé co vrátí? Kdo ji odprosí? Kdo z ní odvalí kamení, padá zvon, jeden kámen hořkost, druhý kámen samota, třetí kámen ponížení, čtvrtý kámen strach, pátý kámen přezírání, šestý kámen umírání, sedmý kámen vrah, kdo jí to aspoň vysvětlí? Bůh?

– Neboť v tebe jsem doufal, Hospodine, ty mne vyslyšíš, Pane Bože můj!

Co teď? Jít. Nebýt tady.

– Neboť k tobě pravím: Nedej, by se radovali nade mnou nepřatelé moji, kteří se pyšně pozdvihovali, když klesala noha má.

Co teď? Jít, nechat mrtvé tělo, ať se propadá, je to jeho konečný úděl, je to smysl a přirozenost těla. Ať na něm pracuje smrt. Ať žlutne, ať schne, ať průsvitní, ať začne páchnout. Ať mlčí. Ať mlčí. Ať nevyčítá! Jít. Už teď je pozdě.

– Neboť já nikdy od kulhání ujištěn nejsem a stále mám před očima svou mdlobu, kteráž pochází z ran biče tvého.

Sehnat někoho, ať se tady postará. Ať zkrátka zařídí, co se patří, není toho moc. Poručit někomu. Předat to někomu. Zavolat Šimona Hampla. Jít. Není třeba, aby superior hlídal u mrtvých.

– Neboť vyznávám sám svou nepravost a starostliv jsem pro hříchy své.

Jít, přivítat biskupa Jana Františka Milčína z Talmberka, z chrastického zámku je to kočárem sotva půl hodiny a biskup jistě už vyjel. Lze předpokládat, že pochopil rozdíl mezi poutí a svěcením chrámu a že se sem tentokrát netáhne pěšky a bos.

– Nepřatelé pak moji živi jsou a nade mnou panují. Biskup Pešina už nepřijede, biskup Pešina už šestnáct roků leží v kamenném sklípku, už jsou vám jistě vidět kosti, ovečko Tomášku. In solitudine

secum loqui. Samota čili poušť. Jít, přivítat královského krajského hejtmána Jana Václava Czellera z Rosenthalu, z Tejnice je přes dobrkovský kopec hrbolatá cesta, ale o mnoho dál to taky není. Už se sjíždějí.

– Rozmnožili se, jenž mne nenávidí bez příčiny. Vítat hosty. Vítat Naše; už teď je pozdě, už je velice pozdě. Z Králové Hradce to ovšem mají o pořádný kus dál, ale Naši nejsou biskup a krajský hejtmán, Naši vyjíždějí i za tmy, když je potřeba. Už je pozdě. Možná i pražští ze staré koleje u mostu přijeli, ba snad i patres čtvrtého slibu z domu u Svatého Mikuláše na Menším městě. Už je pozdě. Je jich tu plno a hledají mne.

– Ti, kteří se zlým za dobré odměňují, činí mi protivenství, protože po dobrém toužím.

Čekají. Je jich tam černo. Hledali mne a teď už vědí všechno, oni jediní nepochybně vědí všechno, stojí a mlčí. Reverendi patres čtvrtého slibu hledí se zdviženým obočím na hradeckého rektora: Kde vězí superior? Kde je poslušnost in Societati Jesu? Čekají. Chrám čeká. Veliký den čeká. Už bude jistě sedm hodin. Už by měly začínat litanie. Zvon duní. Už je pozdě. Svíčka už je docela krátká. A ona tu zůstane sama.

– Neopouštěj mne, Hospodine!

Průsvitná, maličká a sama.

– Bože můj, neodcházej ode mne!

Špatně umřela.

– Pospěš ku pomoci, Pane, má spáso!

Nevhod umřela, zrovna dnes.

– Sláva Otci i Synu i Duchu svatému, jakož byla na počátku i nyní i vždycky i navěky věkův, amen.

A Bůh jí to nevysvětlí. To není boží věc. Bůh ji přivítá a bude se jí ptát. Kdo tě tak pomačkal, duše? Čí to byla pěst?

– Pane, vyslyš modlitbu mou a volání mé k tobě přijď! Pane, smiluj se nad námi!

A páter Vojtěch Had se opíral o zed a neodcházel, kde je poslušnost, poslušnost je běžet pod schodiště k chrámu a vítat Naše,

nemohl odejít, jak se to všechno vlastně mohlo stát, kdo jí to vysvětlí, proč je tu všude černo a hrozné hemžení, a slavnost už brzy začne stoupat zpěvem a zlatým dýmem až nad bání chrámové a jenom ona leží sama, mrtvá, průsvitná, a nikdo k ní nepřichází a nikdo nemá zájem, jako předmět překážející, v nohách mrtvolý stojí obraz, Matka boží s děťátkem, ten obraz by už tady taky dávno neměl být, už je pozdě, Maria má podivný výraz, jako by říkala já vím, i ty mé opustíš, zůstanu sama a trpká, já to vím, z věže kolmo nad střechou se trhají zvony a dopadají na malé, tiché, propadlé tělo stařeny, jeden kámen hořkost, druhý kámen samota, třetí kámen ponížení, na ruce, dva ležící listy, nikomu nepotřebné, na víčka, studená a lehká jako papír, na Její hraběcí Milost zakladatelku chrámu, opuštěnou jako zbytečný a pomačkaný předmět, umřelou špatně, nevhod, umřelou zrovna dnes, kdy přece všichni mají tolik jiných, velikých, slavných starostí.

– Kriste, smiluj se nad námi!

Světnice byla ledabyle obílená, čmouhy se kroutily, bílí d'ábli, ale oknem bylo zdálky slyšet zpěv, krásný, mariánský, jako když ječmen chrastí a padají jablka a malovaní svatí jdou po krajině plné lip a kaplí a lilií ve farářských zahrádkách, to už přicházela procesí, z Heřmanova Městce, z Dašic, z Herálce, z Proseče, z Hlinska, v rohu pod dávno nepranými nebesy ležela stařena a křížem přes místnost stál stařec a nahoře nad stropem, nad střechou duněl veliký zvon. Gloria! Soli Deo gloria! Pod postelí něco zašramotilo a ozvalo se ošklivé, kovové klapnutí. Past.

– Pane, smiluj se nad námi!

) XXXIV (

Byla neděle osmnáctá po svatém Duchu, zvon bil, procesí se scházela, slunce svítilo. Vysoko na nebi. v ametystovém voze se ukázal svatý Ignác, svatý František Xaverius, svatý František Borgiáš i Jan Nepomucký, kurií dosud nepochopený; všichni mávali zlatými

korouhvíčkami a plesali, že i z východních Čech už tedy řeky tečou k Římu. Lucas Englisch, nový provinciál Tovaryšstva Ježíšova v zemích koruny české, vystoupil z kočáru, uklonil se obstárlému biskupu Talmberkovi a prstem si přivolal svého hradeckého rektora.

– Všechno je v pořádku?

– Všechno je v nepořádku, reverendissime.

A za chvíli už se košumberská rezidence třásla provinciálovým tichým, sotva slyšitelným křikem. A ze vrat jako rychlé vojsko vycházeli Naši, košumberští, hradečtí, pražští, zařídit, co se zanedbalo. A kolem deváté už po schodech k chrámu za víření bubnů a kotlů a za zvuků trub šťastně stoupal průvod družiček doprovázejících zázračný obraz, ověčený kvítím a zastřený něžnou rouškou.

I s obrazem byl zmatek. Nakonec se našel až v hraběnině domku. U mrtvoly, v nohách postele. Páter Had jí ho tam včera večer donesl, prosila o něj, chtěla ji, smutnou matku, ještě vidět. Černí patres vešli do domku, Šimon Hampl je vedl, tušil, co tam najdou. Popadli obraz, mrtvé si ani nevšimli, spěchali. Maria měla oči trpké a moudré. Dítě krvácelo z ran. Hampl přes rameno zašeptal superiorovi, že má přijít za otcem provinciálem; ale honem, cito, hned. A páter Had se konečně probral, vyšel na dvorek, u studny si opláchl obličej a pak zavolal děvečku, ať doběhne pro paní Zuzanu a ať se postarají o mrtvé tělo, umyjí je a obléknou. A sedl si před stavením na lavičku, jako když hlídá. Nad ním bez přestání tloukl zvon.

A biskup se zastavil před chrámem a patres se seřadili za ním a říkali sedmero kajících žalmů. A biskup ulehl tváří k zemi a patres ho obstoupili a zpívali litanii ke všem svatým. A biskup povstal a pokropil žehnanou vodou sebe i svůj doprovod. A obešel zvenčí celý chrám a kropil jeho zdi. Proudý věřících zaplavily schodiště i stráně. Prapory plály. Báně se leskly. Slunce svítilo. A biskup přistoupil ke kostelním vratům a berlou na ně třikrát zaklepal a třikrát velkým hlasem zavolal.

– Otevřete se, ó brány, aby mohl vejít slavný král!

A zevnitř se třikrát ozval utopený hlas, jako by se ptaly prázdné

krypty.

– Kdo jest ten slavný král?

A biskup třikrát vztáhl ruce k nebi.

– Hospodin mocný a silný!

A vrata se otevřela, biskup nakreslil berlou na práh znamení kříže a vstoupil a za ním patres a kanovníci a děkani a faráři a ministranti a šlechta z okolí a sodálové pobožného bratrstva a korouhve a prapory cechů a hudba a zpěváci. Kostel byl veliký, ale spodní lid se ani do něho všechen nevešel. Zůstali na schodech a v ochozu. Bylo jich příliš mnoho.

A biskup klekl uprostřed a vzýval Ducha svatého. A vstal a na podlahu, posypanou popelem, psal berlou latinská a řecká písmena. A obešel chrám zevnitř, pokropil podlahu i zdi a svatým křížem pomazal nejprve dveře a potom stěny chrámu na dvanácti místech, kde bylo dvanáct malovaných křížů a hořelo dvanáct svící. A posvětiv i oltář, sloužil slavnou mši. Už zapomněl, že Bůh by snad měl počkat, když lidé nemají kde spát. Poslední dobou světil spoustu kaplí a kostelů; a lidé se koneckonců vždycky někde vyspali.

A biskup četl z evangelia svatého Lukáše o publikánovi jménem Zacheus, jehož dům poctil Pán návštěvou, řka: Spasení stalo se dnes domu tomuto, neb přišel Syn člověka, aby hledal a spasil, což bylo zahynulo.

Před obětováním vykročil ze sakristie páter Englisch s četným doprovodem a nesl rozžatou zakladační svíci. Došel před oltář a pronesl velkou řeč, ve které vroucně oděkoval paní Marii Maximiliáně, rozené hraběnce ze Žďáru, zakladatelce chrámu, obětavé dárkyni, oddané příznivkyni Tovaryšstva Ježíšova a matce svého lidu. A protože hraběnka nebyla přítomna, převzal fundační svíci jejím jménem správce Chodt. Za svou milovanou paní. Za dávné vladaře Košumberka, kteří odešli. Za ně za všechny promluvil tento prostý muž, jenž jediný přetrval zkázu nešťastného rodu a přenesl své srdce do náručí nadějnějšího panstva, tento nezničitelný muž tvrdé kůže a miškářských prstů, dědic a dauphin, Petr Chodt.

Varhany hřměly, chór zpíval, kouř stoupal vzhůru, zvonil zvon,

všechno už bylo v pořádku a chrám se otrásal jako koráb, jenž brzy vzlétne, a jako obrovský kámen, který se už brzy dá do pohybu a bude se valit dolů a rozmačká, co mu bude v cestě, a lidé budou jásat hrůzou a umírat nadějí, ale kámen, kámen zůstane němý. Dole už mrtvé tělo umyli a oblékli a položili zatím na prkno. Páter Had seděl před stavením a hlídal.

A bylo po mši a lidé vycházeli ven a lidé z venku se hrnuli do chrámu a všichni chtěli spatřit ten prostor, tu výšku, tu nádheru a všichni si chtěli aspoň sáhnout na vrata, pomazaná směsí oleje a arabského balzámu, aspoň očima se dotknout stěn, mezi nimiž ode dneška přebývá slavný, mocný král, aspoň koleno a konečky prstů přitisknout na dlažbu, ve které už pukají semena příštích zázraků. A kruhem kolem chrámu mlčky chodily postavy v černých sutanách. Nostri. Dílo bylo u konce. Mrtvá ležela na prkně, prsty obtočené růžencem, chrám nad ní stál jako boží pes, měsíční kámen, balvan z nebe, skvělý náhrobek, tlačil ji, zavalil ji, měl na portále její jméno i erb jejího rodu, ale nepatřil jí a ona nepatřila jemu. Páter Had seděl před cizím stavením a díval se, jak padá listí.

A to už bylo vítězství, vítězství pravé církve, jediné církve, svaté matky, církve římské a hierarchické. A Čechy se proměňovaly v srdce, které hořelo, v království mariánské.

A to už bylo vítězství černých mužů, kteří považovali za nezbytné získat moc, aby mohli rychleji šířit pravdu. Kterí museli dokonale zvítězit, neboť měli poslání a měli ideu. Boj byl těžký, komplikoval se a vlekl; mezitím přestávalo být jasné jejich poslání a idea se powytrácela. Nicméně oni zvítězili dokonale. Oni získali moc a zalíbilo se jim v ní. A moc je železná klisna, která jde, kam sama chce. Může sedět na kozlíku svatý s lilií. Může být kára naložena pravdou, spásou, pochlebností, nehýtky dětí, chlupy z cizoložnic, dalmatikami, ovšem, čímkoli. Moc je hrbaté a svévolné zvířátko.

A beránek boží, který snímá hříchy světa, je veden k zabití, je bezmocný a oněměl a kdo chce si ho stříhá.

Páter Had seděl před cizím stavením, listí padalo a naděje už bylo tak málo, že sotva kryla dno.

A to bylo vítězství, to byl požár, to byl strom víry sladce rozklenutý nad hořkým královstvím. V koruně stromu zasedli na jaspisová křesla v hedvábných mitrách nejvýbornější preláti. A nad nimi zpívali andělé ve třech řadách, ve třech výškách, ve třech kůrech podle tří hierarchií. Vznášeli se, kroužili, trvali blíže a blíže Světlu slávy. A dole pod stromem stál malý černý kněz a špatným hlasem zazpíval Te Deum laudamus. A preláti to po něm opakovali. A po nich andělé všech hierarchií. A Bůh uslyšel zpěv a spokojeně přimhouřil oči. I malý černý kněz spokojeně přimhouřil oči. Všechno bylo v pořádku. Šimon Hampl měl špatný hlas, ubohý hlas, hubený hlas, ale uslyšel ho Bůh.

Páter Had seděl u paty Chlumku, na severní straně, stráž před ním byla strmá, kdesi nahoře se bezpochyby lesknou bány a lid se schází k odpoledním modlitbám a ke svatému požehnání. A kruhem kolem chrámu bezpochyby chodí postavy v černých sutanách. Nostri. Už máme pevnost. A už jsme vyrazili, praporce bijí o žerdě. Vzhůru srdce! Hosanna! Vae caecis ducentibus! Vae caecis sequentibus!

Běda slepým, kteří vedou!

Běda slepým, které vedou!

Zdali může slepý slepého vésti? Zdaž oba do jámy neupadnou? Kdopak ví. svatý Lukáš!... Zatím ještě oba jdou a blaženě se usmívají.

A to bylo vítězství, vítězství nesmírného vojska nad bezbranným mužem, který osaměle dlí v getsemanské zahradě a jeho duše je smutná až k smrti.

A z kmene stromu v řadách vystupovali pěšáci ozbrojení křížem a slovem a odcházeli po Pešinách, jež vedly do všech stran. A všechno, co zahynulo, přijalo jejich slovo a jejich kříž. Hořčičné zrno padlo do písku a vydalo bledé byliny. A lidé žili dál.

A nahoře zpívali proroci Ješajáhů, Jirmejáhů, Jechezkel, Dániel, Hóšea a v jejich zpěvu bylo mnoho ohňů, pomst a vyvrácených měst, mnoho údolí posetých kostmi, mnoho pouští a lvů a pláče.

Slyšte nebesa a ušima pozoruj země, nebo Hospodin mluví: Syny jsem vychoval a vyvýšil, oni pak pohrdli mnou.

Proroci však zpívali docela tiše, zdálky, nebylo jim téměř rozumět. A ještě výše nad nimi se otáčely nebeské sféry, kde už není pomst ani lvů ani čekání a všechno je jen holé tajemství.

A lidé už neměli na vybranou život anebo víru, neboť život nelze vyměnit za jiný a víra jim byla stanovena římská, jediná; mnozí z nich si však doma zapalovali svíčky a četli apokalypsu a jejich víra pak bylo blouznění a jejich život se od smrti nedal dost dobře rozpoznat. Těm lidem ovšem nebylo pomoci.

– Psal jste si tehdy pořád něco do písku. Už jste to dopsal?

A páter Had věděl, že už chybí jenom jedno písmeno. Černé théta, znamení mizérie. Černé théta, rozsudek smrti. Thanatos, syn Gaie a bratr Hypnův, už je na cestě; plouží se spadáným listím a za ním se courá šašek jménem Pickelhering, tedy Uzenáč.

Bůh smrti je mladý, má nádherná zlomená křídla a pochodeň s černým plamenem.

Šašek dělá nechutné posuňky.

Co jest pravda?

K večeru přišel Šimon Hampl. Padal únavou, ale oči měl pyšné, přísné a plné nadšení. Už skoro nebyl povrhel.

– Jdu za vámi. Ale už naposled.

Na lavičce bylo pro dva místa dost, ale Šimon Hampl si nepřisedl.

– Co chcete?

– Poslušnost.

– Já jsem poslušný, otče Hample. Vždycky jsem byl poslušný.

– Ode dneška mi budete říkat otce superiorem.

– Rozumím. Co chcete, otce superiorem?

– Seberte se a přijďte do rezidence. Tam se dovíte.

A Hampl odešel a všichni seděli v rezidenci, praepositus provinciáls Lucas Englisch, hradecký rektor Karel Línek, košumberský superior Šimon Hampl, patres z Prahy, z Hradce i domáci; a všichni čekali, co páter Had udělá.

A páter Had seděl v cizím kraji před cizím stavením, stmívalo se, všechno už se rozplývalo, rozpouštělo, všechno už bylo nezřetelné, padalo listí, peří fénixů, a bylo toho málo, na čem záleží.

A půjdu večerní krajinou a má duše bude opuštěna, vyhnána, tedy svobodná. A potkám ovečku a bude bezbranná á bude boží.

Večerní krajinou šel v tu chvíli muž v černém plášti; vydal se prve Mýtskou branou z Králové Hradce a teď už mizel v dlouhém průseku jihovýchodním směrem. Cesta nebyla dobrá, začalo pršet a táhl chlad z hlubokých lesů. Zavázán jít ihned a kamkoli vzal prve vak a šel. Počítal, že k ránu dojde na Košumberk; nají se, odpočine si a půjde dál. Až na Moravu. Bude zpovědníkem. U hraběnky. U vdovy. Šel, pršelo, zdálky jako když kdosi volá o pomoc. Semtam zapadl až skoro po kotníky do bláta, trochu si vzpomínal na Prahu, trochu mu bylo líto, že musel opustit Collegium maximum, knihovnu, učené přátele, ale ještě víc se těšil. Poznává nový kraj. Zvykne si. A vykoná práci prostou, malou, ale užitečnou. Být na světě užitečný je veliké a vzácné vítězství člověka. A musíme být šťastni, podaří-li se nám zvítězit v jakékoli míře a na kterémkoli místě. Šel a těšil se. Jmenoval se Jan Abraham. Jan Křtitel.

Ne. Nepotkám ovečku. Ovečky nejsou. Potkám šaška jménem Uzenáč. A bude se mně smát.

Všichni seděli v rezidenci a čekali, co Vojtěch Had udělá.

A Vojtěch Had neudělal nic.

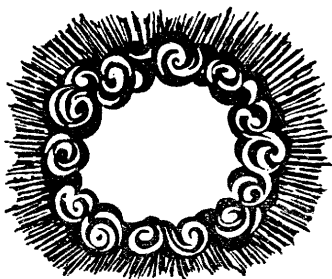
A to byl konečně jeho první čin.

A šašek jménem Uzenáč k němu přistoupil, měl zlomené křídlo a dělal posuňky. Snad mu chtěl cosi vysvětlit.

Páter Had byl pohřben na Chlumku, v naší kryptě, která je hned u vchodu do chrámu a kam budou časem dáni všichni Nostri; ve dvou řadách, po čtyřech nad sebou.

Tělo Marie Maximiliány bylo beze vsí slávy uloženo do sklípku před hlavním oltářem. Leží tam sama. Dodnes.

*Mějte se dobře,
lucerny paláce nebeského!*

Jiří Šotola
Hovaryšstvo
Ježíšovo

© Jiří Šotola, 1969
Přebal, vazba a grafická úprava
Jiří Rathauský
Vydalo nakladatelství
Mladá fronta
jako svou 2872. publikaci
Edice Alfa, svazek 7
Odpovědný redaktor
Ladislav Ducháček
Technická redaktorka
Silva Hofmanová
Vytiskl Mír, n. p., závod 6,
Praha 2, Legerova 22
21,27 AA. 21,57 VA. 1. vydání
320 stran. Praha 1969
Náklad 14.000 výt. 601/22/8.6
23-135-69 13.33
Cena vázaného výtisku Kčs 30,—